

România literară

SĂPTĂMÎNAL DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Anul II — Nr. 30 (42)

Joi 24 iulie 1969

32 pagini

2 lei

30

P.C.R. — CEAUȘESCU

Am avut limpede, netăgăduit de limpede, sentimentul limitelor cuvîntului în fața faptului de viață, în fața freamătului de dincolo de noi, din stră-
undurile ființei noastre, din cele mai adînci straturi
le gîndirii și simțirii noastre prin care ne rostim con-
vingerile, opțiunile.

Am văzut, într-o călătorie vibrantă, sute de mii de
chipuri și am ascultat, unite de aceleași crezuri, tot
acea glasuri. Memoria reține, oricît de exersată ar fi,
picăt de perseverență ar fi, în a nu-și trăda sensurile
o definesc, n-ar putea reține din fluviile de chipuri,
ochi și buze, de miini fremătînd sub ritmurile apla-
zelor decît un contur general al lor, căci singurul lu-
posibil a fi înfăptuit este acela al alcătuirii unui
portret colectiv, al renunțării la particularitățile fizio-
gice ale insului în favoarea acelei sau acelor trăsă-
uri generale, valabile pentru toți cei o sută, două, trei
ate de mii ori mai multe de oameni care au venit în
împinarea secretarului general al partidului, a tova-
șului Nicolae Ceaușescu.

Am avut, deci, cîntea să însoțesc în calitate de re-
porter vizitele de lucru ale conducătorului partidului
statului nostru în județe din nord-vestul țării, la Cluj,
Maramureș, în Satu Mare și Bihor, la Arad, în Argeș
Dimbovița.

Aici, în această vizită a cărei desfășurare am rela-
t-o împreună cu alți cîțiva colegi, cotidian, a trebuit
era necesar să o fac — să reflectez la imposibilita-
a în care se află cuvîntul cînd trebuie să adune în
ne dimensiunile întregi ale unor fapte de viață.

Pentru că am numit **entuziasm** primirea de neuitat
re i s-a făcut secretarului general al partidului, pre-
tindeni. Dar este îndeajuns acest cuvînt, poate el su-
ra cu expresivitate aceea energie, acel optimism, acea
muniune intimă pe care le-am deslușit în mii de ges-
ri și de urări ale inimilor?

Pentru că numeam **adeziune** aprobarea spontană, fre-
etică a spuselor celui care și-a clădit numele în con-
lința poporului, prin exemplul strălucit al vieții și
uncii sale, al spiritului său adînc partinic, adînc pa-
iotic, al devoțiunii sale fără limite față de cauza po-
porului din care face parte, aducînd drept argument
viață aflată într-un înalt moment al maturității poli-
ce și umane, acte ale unei definiri fundamentale, pe
re le-am întîmpinat cu admirație, cu bucuria că ele
partin celui investit să ne reprezinte înțitul.

Pentru că numeam **adeziune** aplauzele și ovațiile fără
ontenire, dar și tonul grav, solemn cu care conducători
e mari unități economice, oameni ai muncii, îl infor-
au pe secretarul general al partidului despre înde-
nirea sarcinilor de plan, asupra pașilor noi făcuți
e calea progresului, asupra perspectivelor mai apro-
ate ori mai îndepărtate ale uneia sau alteia din ramu-
le industriale. Pentru că numeam **adeziune** acea ex-
ozie de urale la exprimarea în cuvîntările celui mai
bit fiu al poporului nostru, a principiilor ce se află
baza politicii noastre externe, principii născute nu
impulsul unor imperative conjuncturale, nu din va-
tatea unei originalități — cel mai adesea fără finali-
te — ci dintr-o temeinică, statornică prospectare a
alităților țării și realităților lumii contemporane, din-
o apreciere riguroasă științifică a legilor de dezvoltare
societății, din aspirația permanentă de a conduce po-
porul, al cărui reprezentant demn este Partidul Comu-
st Român, pe drumul socialismului, pe drumul deschis
în acel memorabil act istoric de la 23 August, prin-
pii născute din cunoașterea aspirației esențiale a uma-
ității de azi — aceea a salvării păcii, cauză căreia
artidul și statul nostru i se dedică cu o exemplară con-
evență.

Nicolae DRAGOS

(Continuare în pagina 16)

Pretutindeni, ovații pentru politica partidului, pentru conducerea sa în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu

Ion Caraion

Descrierea României

I.

Cînd se culeg roadele pleacă păsările.
Cînd vin păsările se zămislesc roadele.
Hora niciodată nu îmbătrînește.

La mijloc sînt munții și deasupra
deasuprelor — e mijlocul munților,
ca forma durerii spre forma gîndirii.

Timpul ia asupra-i întrebările și cugetul.

II.

Nemurire. Obirșie a stelelor noastre.
Geografia istoriei aduce gnomi.

Pe holoturii albastre,
coborîtor din două șiruri de-mpărați,
poporul e de-o vîrstă cu lumina.

Sub gorgane dorm regi.

III.

Aici dumnezeul tărîmurilor s-a chemat
omenie.

Ori de cîte ori s-a stricat, se scîmoșă,
din casa aceasta
fantastic de simplu
cineva
a venit să-l repare.

Soare al stelelor neînșelătoare!

Aici o istorie a geografiei învață să știe.

IV.

De jur împrejur apele curg în eternitate,
ca forma gîndirii spre forma durerii.
Dansează, pe talerul echinoctiilor,
tăceri halucinante.

Aici viitorul și trecutul se culcă în flăcări.
Puncte cardinale.
Zeu de singurătate.

Trupul tău s-a născut cuget.

Permanența culturii românești

Nu putem concepe permanența
unei culturi ca o stare, un prin-
cipiu imuabil și anistoric, umbră
constantă veghind avaturile unui po-
por. Născută în condiții istorice con-
crete, supusă influențelor, transformă-
rilor și mai ales evoluției interne ale
unei colectivități, această permanență,
ca și caracterul unui om, este un sis-
tem comun de reacție, o anumită facul-
tate de a intra în tensiune cu schim-
barea, de a o determina lăsîndu-se de-
terminată. Fără a întrebuița vitalis-
mul mai mult decît ca pe o metafo-
ră, s-ar putea spune că o cultură e
un organism viu, plastic, dar și în-
zestrat cu memorie. Mai mult încă,
în măsura în care este o existen-
ță, organică, reală, stabilită prin-
tr-un milenar proces istoric, ea
conține mereu laturile unor contradic-
ții pe care le rezolvă născînd altele.

Pentru cultura română modernă, așa
cum s-a consolidat ea de la începutul
secolului trecut, mi se pare că tensi-
nea specifică a fost întredeschiderea
largă spre universalitate, stabilirea unui
dialog fertil cu toate celelalte culturi
și în același timp asumarea culturii
populare, nevoia de organicitate — care
este întotdeauna un mod de prelucrare
al experienței milenare a poporului.
Mi se pare în acest fel caracteristică
dubla activitate a generației de la 1848,
ai cărei fii spirituali ar trebui să ne
considerăm întotdeauna. Cei de la 48
au fost istorici și progresiști, au îm-
binat două dubluri de deschidere: în
afara și în profunzimile conștiinței po-
porului, înspre trecut, dar și înspre
viitor. Surprinderea fineții dialectice a
raportului cultură populară și cultură
universală, a rigorii și entuziasmului,
a evoluției și organicității, a păstrării și
schimbării, o face o generație strălucită,
sintetică, deschizătoare de drumuri,
făcînd posibilă apariția literaturii mari-
lor clasici. De fiecare dată cînd această
sinteză (care mereu capătă alți termeni)
s-a rupt, cultura română a intrat într-o
stare de criză. Cea mai evidentă a fost
aceea a semănătorismului, curent nu
popular ci vulgar, vulgarizator, amin-
tindu-ne de costumele naționale fisti-
chii de la balurile din plășile de altă

Alexandru IVASIUC

(Continuare în pagina 14)

Festival literar în cinstea Congresului

Aseară, la Teatrul de Stat din Galați a avut loc un
Festival literar organizat de Uniunea Scriitorilor sub
auspiciile Frontului Unității Socialiste în împlini-
narea celui de al X-lea Congres al P.C.R.

Au participat scriitorii: Zaharia Stancu, Eugen
Jebeleanu, George Macovescu, Traian Iancu și
Adrian Păunescu, precum și scriitorii gălățeni
Valeriu Gorunescu, Ion Chiriac, Sterian Nicol, Silvia
Cerbu, Petru Manolache, Nicolae Gr. Mărășanu.

Astăzi, 24 iulie a.c., aceiași scriitori se întîlnesc cu
cîntorii din comuna Costache Negri.

„Psihoza ineditelor“

și alte... psihoze

Într-un articol, apărut în „Contemporanul“ (nr. 20), criticul Geo Șerban se ocupă de unele aspecte ale valorificării ineditelor în revistele noastre. Între altele, se reproșează unor redacții că ar întreține goana „după senzațional“, încurajând „vinătoarea“ după documente literare „desoperite, la purul hazard, ori cum se întâmplă să iasă în cale, deloc sau aproape deloc în măsură a demonstra o viziune organică“. Din această cauză — susține autorul articolului menționat — s-ar aduce prejudicii cercetării propriu-zise, scopul final al publicării unor a-tari inedituri trebuind să fie interpretarea lor (bibliografică și critică) și nu pretinsa lor înțietate.

Obiecțiunile tov. Șerban sînt în parte întemeiate. Nu o dată asistăm la irosirea acestui material prețios, înținindu-l ocazional în paginile unor publicații ce nu au nimic comun cu literatura. Singura explicație a unor asemenea cazuri stă în aceea că publicarea ineditelor atrage cititori și implicit creșterea tirajului. Desigur, este păcat să fie sacrificat un material valoros pentru istoria literară, din asemenea motive. Afară de aceasta, este justă observația că se creează ceretătorilor greutăți de informare, fiind nevoiți a investiga o arie nebănuită de publicații; nu întotdeauna textele alese sînt interpretate cu seriozitate științifică, se nase dubii în ce privește sursa sau autenticitatea lor.

Sub acest aspect, tov. Șerban este îndreptățit a cere să înceteze cotrobăirea „prin cufere și dulapuri“, pentru a exploata avuturile altora „ca pe o zestre proprie“, cu precisul scop al leșării din anonim. Cred însă că d-sa greșește atunci cînd pledează pentru apariția ineditelor numai într-o singură revistă, aceea a Institutului de istorie literară „G. Călinescu“. Publicarea ineditelor a intrat în tradiția presei noastre literare și este normal ca în paginile ei să fie găsite contribuții la cunoașterea vieții și operei scriitorilor. Ar trebui, poate, ca exigența redacțiilor să fie mai ridicată, încredințînd tiparului materiale verificate sub aspectul autenticității și al interpretării.

De asemenea, tov. Șerban greșește cînd anatemizează pe toți cei care au publicat inedituri. De pildă, printre exemplele date enumeră și evocarea prieteniei dintre Panait Istrati și Nikos Kazantzaki, apărută în *România literară*, nr. 12/1969. Mi se reproșează că aș fi trecut sub tăcere „antecedentele din *Tribuna* sau *Secolul 20*, din intenția nemărturisită a unei „aspirații la înțietate“, ca mi-ar fi scăpat „voit sau din necunoștință“ unele amănunte esențiale ale prieteniei dintre cei doi scriitori.

Așa să fie oare? Din respect pentru adevăr, socot utile cîteva precizări și completări:

1. În ceea ce privește cunoașterea biografiei lui Panait Istrati mă îndoiesc că ar putea cineva să-mi reproșeze „scăpări voite sau din necunoștință“. Alții sînt cei care pot fi arătați cu degetul și care au publicat lucruri greșite sau neadevărate (de care nu mă leg, pentru că nu mi-a plăcut niciodată să polemizez). Despre „cotrobăiri prin cuferele altora iarăși nu poate fi vorba, deoarece niciodată n-am ținut să mă împăunesc cu un „prestigiu scriitoricesc“ la care aș fi aspirat.

Ca prieten și prețuitor al acestui mare și urgisit scriitor, m-am străduit pe parcursul anilor, să

îmbogățesc volumul informațiilor exacte despre viața sa, să fac cunoscute unele scrieri ale sale necunoscute la noi. Alt și nimic mai mult.

2. Textul apărut în *România literară* nu afirmă nici un moment că ar fi o „contribuție inedită“ la cunoașterea prieteniei dintre scriitorul român și cel grec. Încă de la primele aliniate, avertizam pe cititor că folosesc date și mărturii cuprinse în cartea d-nei Eleni Kazantzaki *Le dissident*, apărută la Paris în decembrie trecut. Am folosit acest prilej, pentru a reconstitui și publica corespondența dintre Istrati și Kazantzaki, necunoscută în întregul ei în țara noastră pînă la acea dată. Totodată, am urmărit să înfățișez această prietenie așa cum a fost ea în realitate, corectînd unele aprecieri greșite, formulate de diverși „cunoscători“.

3. N-am făcut referiri la „antecedente bibliografice“, pentru simplul motiv că articolul meu nu urmărea o sinteză a problemei.

Aș vrea să consemnez, în încheiere, o altă formă a manifestării „psihozei ineditelor“. E vorba de interviurile cu personalități de peste hotare, luate uneori „prin corespondență“, de la București. Un caz ilustrativ: două interviuri cu academicianul Joseph Kessel despre Panait Istrati, apărute în aceeași săptămînă, cu un conținut asemănător și cu numeroase greșeli de informare. (Vezi: „Informația Bucureștilui“, din 28 mai și „Contemporanul“ din 30 mai 1969).

Amindouă interviurile reproduc, cu mici diferențe, conținutul prefeței lui Kessel, publicată în fruntea ediției „Opere de Panait Istrati“, editura Gallimard, Paris 1968.

Interviul din „Contemporanul“ are și o greșală supărătoare de traducere, din care reiese că scriitorul francez ar fi afirmat că Panait Istrati... „voia să moară din cauza soției“. Or, în ediția Gallimard, pasajul respectiv sună astfel: „Mais, qu'importe si, de cette soirée, je crève une semaine plus vite alors que (un léger mouvement de la tête indiqua sa femme), elle y prendra tant de plaisir“ (pag. XXII). Ceea ce în românește a ieșit cam altfel!

ALEXANDRU TALEX

*) Dat fiind că veni vorba de bibliografie, să mă ierte tov. Șerban dacă susțin că ea nu se reduce doar la cele 2-3 surse menționate de d-sa. I-o ofer pentru a-i sluji la nevoie:

— I. Semo: „De vorbă cu Panait Istrati“, în „Viața literară“ din 3 martie 1928.

— Panait Istrati: „Notes et reportages d'un vagabond du monde. Parmi les gueux de Grèce“, în „Monde“ din 23 iunie, 7, 14 și 21 iulie 1928.

— Panait Istrati: „Visite à Gorki“, în „Les nouvelles littéraires“, din 16 iunie 1928.

— Eleni Samios: „La verdadera, tragedia de Panait Istrati“, editura Ercilla, Santiago de Chile, 1938.

— Panait Istrati: „Pagini de jurnal de drum“, în „Adevărul literar și artistic“ din 15 aprilie 1938.

— Jean Desternes: „Kasantsaki nous parle de Bergson et Istrati“, în „Les nouvelles littéraires“ din 19 februarie 1948.

— Nikos Kasantsaki: *Lettre au Greco. Souvenirs de ma vie*, editura Plon, Paris 1961. (Despre înținirea cu Istrati la pag. 417-420, iar despre Istrati-Gorki la pag. 421-424).

— Eleni Kasantsaki: „Préface à Toda-Raba“, editura Plon, Paris 1962.

— Eleni N. Kasantsaki: „Le dissident“, Biographie de Nikos Kasantsaki, editura Plon, Paris 1968. (Despre Istrati la pag. 177-369, cu mici întreruperi).

Această pagină rămîne în permanență la dispoziția cititorilor noștri, spre a aduce la lumină contribuția lor (păreri și observații critice, sesizări, propuneri și sugestii etc.) în toate problemele și în toate domeniile de activitate ce intră în sfera de preocupări a revistei noastre (literatură, artă, cultură). Li rugăm deci să ne adreseze scrisorile lor (cu mențiunea: „Voci din public“), cărora le vom face loc cu plăcere în aceste coloane, în ordinea sosirii și în ordinea însemnătății problemelor ridicate.

Vom publica, de asemenea, aici (pe cît posibil), în aceeași ordine și păstrînd o specială grațitudine trimițătorilor, și scrisorile referitoare la „România literară“, aprecieri critice asupra cuprinsului, structurii, înfățișării ei etc., observații, sugestii, completări, polemici etc. în legătură cu texte apărute în paginile ei, — în dorința de a păstra nemijlocit și permanent o legătură activă cu cititorii noștri, de a-l antrena din ce în ce mai mult în elaborarea și orientarea revistei, de a întreține în cîmpul culturii noastre schimburi viu, deschis, de opinii, discuții libere creatoare. Cititorii sînt însă rugați să țină seama de limitele spațiului rezervat „Vocilor din public“ și să-și restrîngă scrisorile la strictul necesar. Redacția își rezervă dreptul de a rezuma textele prea lungi sau de a extrage din ele pasagiile cele mai importante, de interes mai larg.

Are sens poezia?

Problema dacă poezia autentică trebuie să spună sau să nu spună ceva pare să fie din nou la ordinea zilei, după ce o vreme lucrurile ni se prezentaseră clarificate în lumina esteticii și criticii marxiste. Teoriile esteticii de azi, reluate, în cea mai mare parte, după diverși critici și esteticieni români și străini (care trecuseră pînă nu demult drept idealști!), pledează, printre altele, pentru așa numita poezie „conștientă de sine“, ambiguă, o poezie care cultivă forma în sine și din care trebuie să lipsească orice intenționalitate. Recentă înținire organizată de „România literară“ cu profesorii de limbă și literatură română din București, diversele articole și studii publicate de Ștefan Aug. Doinaș, Eugen Simion, A. Marino, I. Neșțescu, N. Manolescu ș.a. au readus chestiunea în actualitate.

Iată, de pildă, ce spune poetul Ștefan Aug. Doinaș în unul din articolele seriei *Moda poetică '68* din „România literară“: „...poezia—sau, în orice caz, poezia modernă — este exclusiv un fapt de limbaj, existența ei e pur verbală. (...) lirismul se dovedește a fi o modalitate sui generis a limbajului, care constă în faptul de a se propune pe sine însuși ca materie și scop ale propriei sale activități“. („Falsa profunditate“, R.L. nr. 10/1968). Că existența poeziei „e pur verbală“ nimeni nu va contesta, nici chiar pentru poezia... nemodernă, dar Șt. A. D. pare să depășească această constatare elementară prin afirmația că limbajul devine — pentru poezia modernă — „materie și scop ale propriei sale activități“. Pentru a ne convinge, poetul-critic exemplifică prin versuri semnate de Nichita Stănescu și Gabriela Melinescu, aducînd ca argument și un citat din G. Călinescu. Toate, cu scopul de a face evident că poezia adevărată înlocuiește „problematice conținutiste cu o problematică a formei“. Reproducăm și citatul din G. Călinescu: „...Poetul este un mod ceremonial, ineficient, de a comunica iraționalul, este forma goală a activității intelectuale. Ca să se facă înțeles, poezii se joacă, făcînd ca și nebunii gestul comunicării fără să comunice în fond nimic decît nevoia fundamentală a sufletului uman de a prinde sensul lumii“. Poate să pară bizar, dar citatul acesta dovedește foarte puțin opinia lui Șt. A. D. Lui G. Călinescu nu i-a scăpat nici chiar aici, în acest citat, complexitatea creației. El vorbește de „nevoia fundamentală a sufletului uman de a prinde sensul lumii“ (afirmația anulează acel „nimic“, căci „sensul lumii“ nu înseamnă de loc „nimic“), de faptul că poezii „se joacă“ pentru „ca să se facă înțeles“. Iată sensul „jocului“ lor.

„Joc“ cu totul diferit de acela prezentat de Șt. A. D. și de alții. „Jocul secund“ a lui Ion Barbu își găsește „cheia“ în cuvintele lui G. Călinescu. (Amintim, cu acest prilej, că Basarab Nicolescu a dat, în sensul arătat, o admirabilă interpretare și — credem — cea mai justă, operei barbiene în „Cosmologia jocului secund“, E. P. L., 1968). „Ermetismul“ necesar al poeziei e o poveste creată de critici și mai puțin de adevărații poeți. Marea poezie tinde totdeauna spre smulgerea secretelor lumii și, dacă criticii nu sînt capabili de a le descoperi în formele cugetării artistului, nu e vina acestuia din urmă. Fîndcă e poet prea mare, Blaga, de pildă, e tot atât de „accesibil“ ca și anticul Li Tai-pe, sau, în „proza“ lui, Urmuz. În cartea mai sus amintită, B. Nicolescu remarcă pe bună dreptate: „Ermetismul“ poeziei lui Ion Barbu este un mit pe care l-a creat ignoranța. Dificultatea se pulverizează prin inițiere, iar inițierea se realizează prin cultură“ (p. 162). Criticii ar trebui să înțeleagă primii aceste lucruri și să nu semene ideea că poezia e privilegiul „spiritelor alese“, că din poezie nu trebuie să se înțeleagă nimic, pentru că n-ar avea nici un sens, și altele asemenea. Poezia nu e articol informativ, dar cu atât mai puțin „un fapt de limbaj“ în sine. Artistul mare e poate singurul care se apropie de misterele creației naturii pentru a-i face concurență. Un bun cititor înțiește geniul creator și se bucură de propria sa înțelegere precum artistul în actul creației. E absurd să-i răpești, prin diverse teorii estetice, bucuria cunoașterii, atît de proprie spiritului uman. Căci poezia e totuși cunoaștere; trăită la tensiuni neobișnuite, ea vizează eternul omenes, marile probleme ale existenței, visul omului de a se realiza deplin (cu toate avaturile acestui vis), totul ducînd spre tendenționismul inevitabil al artei, fie el conștient sau nu. Nici chiar Șt. A. D. nu se poate susține, ca poet și teoretician, de la aceste concluzii. El vorbește de lirismul poeziei, și chiar de „adevărata adîncime poetică“, aceea care „încearcă să comunice ceea ce nu poate fi comunicat“. Deci poezia tot „încearcă“, măcar, să comunice ceva!

TEODOR CODREANU
(Com. Bogdănești-Vaslui)

NOTA REDACTIEI: Am reținut spre publicare scrisori și articole de la: Ioan D. Irimie, prof. D. Jompan, Anton Cosma („Romanul solitudinii“, „Literatură pentru copii“), Andrei Roman („I. Barbu“), V. Chifor („Săptămîna“), N. Antonescu, D. Scărlătescu („Bălcescu“), M. Mircu („Un orașel“), prof. V. Neșțian („Gustul cititorului“), M. Slăvescu („Note“), Seb. Fl. Tomescu, prof. Marius Popescu, prof. Victoria Fătu.

Procesul de desprovincializare

În unele țări europene, ideea de descentralizare domină discuțiile angajate în sfera construcției culturale. Domină, dar în ambianță sceptică, deoarece e vorba de o aspirație veche care se împlinește anevoios, cu avansări și retracții, niciodată clar și definitiv. Socialismul propune o modalitate originală de concretizare a acestei idei, iar experiența românească în materie a și început a fi evocată cînd se abordează tema. Orașele țării noastre își formează o nouă personalitate, constituindu-și istoria și reevaluîndu-și tradițiile, în același timp completîndu-și fizionomia prin noi, moderne structuri industriale și urbanistice. Dotările culturale, uneori impozante, proliferarea instituțiilor de învățămînt, cu nuclee de tip universitar, și centre științifice, mișcările literare locale, dispunînd de publicații sau posibilități de editură, au adus în ultimii ani un element configurativ în procesul pozitiv numit desprovincializare și care corespunde, în plan suprastructural, ridicării majorității așezărilor urbane la rangul de generatoare de creație materială și spirituală, în sfera civilizației românești contemporane.

Evident, e un proces căruia îi e de trebuință un timp mai îndelungat pentru a se desăvîrși. Dar iată că anul acesta, un număr remarcabil de inițiative au înscris argumente inedite în demonstrația existenței sale. E vorba de manifestări culturale complexe, fie întemeiate pe cutume de baștină, fie vizînd potență, posibilități și talente noi ale locului, în formulă fixă și într-o perspectivă de periodicitate în serie lungă. La Craiova s-a organizat un concurs al cîntecului popular, la Ploiești — o întrecere a orchestrelor de jazz, la Constanța — o săptămînă a teatrelor de păpuși, la Botoșani — „Zilele Eminescu“, la Piatra-Neamț — o competiție a spectacolelor destinate tineretului, la Suceava — un turnir poetic cu numele lui Labiș, la Timișoara — o „primăvară muzicală“, la Sibiu — un festival impunător al artelor cu valorificarea inteligență a așezămintelor și generosei naturi. Toate aceste manifestări, galvanizînd energiile locale, atrăgînd oameni de cultură din Capitală și din alte municipii, tind către permanență — dorînd deci să se instituționalizeze — spre competitivitate — denotînd un robust spirit emulativ — spre un statut republican, — ca expresie a sănătoasei ambiții de anvergură și spre internaționalizare (unele s-au și bucurat de participări străine prestigioase) — din nevoia mindră a confruntării și revelării capacităților naționale. Mai toate au izbutit să cîștige adeziune, să se justifice și chiar să se certifice. Ca și în alte țări (Franța, Italia, Iugoslavia), coincidența unora din aceste manifestări festivaliere cu sezonul și cu zonele de pregnant interes turistic (în acest sens se cuvin, desigur, salutate inițiative forurilor centrale de a situa festivalul muzicii ușoare, ca și cel al filmului de animație, la Mamaia, precum și tot atît de reușita inițiativă a Radioteleviziunii de a statonici un festival muzical anual la Brașov) sporește cu o valență inedită caracterul lor de excelență.

Comitetele județene și municipale de cultură și artă intră, în cazuri ca acele pomenite, pe făgașul lor normal de gîndire funcțională și activitate la obiect. Nu le-ar mai rămîne decît să-și stabilească mai ferm criteriile selective, să organizeze cu elevație și rigoare manifestările, să-și impună (ca să impună) seriozitate (căci la unul din festivaluri, totuși, un diluviu de premii și coroane a înecat, la urmă, ideea nobilă a întrecerii, la altul criteriile calitative s-au vădit a fi nebulose chiar pentru organizatori, în altă parte, programul a tot suferit mici, dar repetate și penibile schimbări etc.).

Orașele capătă personalitate, atît prin înfăptuiri de ordin general, cît și prin animatori cu personalitate și, în acest sens, e cert că emulația culturală, pe care o consemnăm cu satisfacție în notațiile de față, va angaja și alte disponibilități, și alte zone, și alte idei, în spiritul creator al acestui fertil anotimp nou al patriei.

Valentin SILVESTRU

Vignete de G. TOMAZIU

Casa

Peste deal e casa, peste munți e casa,
Pragurile — radă florile în zori,
Recile arginturi flutură mătasa
Dorurilor calme, frîngerî de cocori.

Peste grîu e casa, peste fragii minții
Duși de vis la zarea somnului polar,
Coborînd spre racla unde scad părinții
Tînda casei are scările de jar.

Peste Olt e casa, vatra mea de neam,
Ridurile grinzii — nimb gîndirii vii,
De atîtea tîmple scăpărînd la geam
Zidurile casei par străvechi făclii.

Peste timp e casa, primeniți cu brazi
Stîlpîi porții-n hora nunților fertile —
Cernerî carpatine cîntecelor, azi,
Mîine — curcubeul răsucit în zile.

Iarna vine, vine vara, vin păuni
Printre ploi de spice fulgerînd cîmpia,
Steaua mea polară ninge din străbuni
Peste fruntea casei, peste România.

TAMARA NĂSTUREL — AȘTEPTARE (din expoziția deschisă de Ateneul Tineretului)

hivă politică

Anul XXV

Memoriul intelectualilor

rătorul soldatului de pe cunoscutul afiș antonescian veghea nu niște buze ferecate, ci o rumoare, apoi un tumult de revoltă ; țeava puștii a început îndrepte, pe nesimțite, într-o rotație alarmantă, din tul multîmii spre pieptul dictatorului. Talgerele badi și-au schimbat fulgerător poziția, mareșalul s-a trez în ce în ce mai singur, apoi absolut singur, deasupra lui.

ci tăcerea s-a rupt. Și s-a rupt în vreme de tură militară și război ! S-a rupt cu prețul vieții oameni care-și desclășeau gura în numele tutu- S-a rupt cu prețul libertății a mii și mii de oameni s-au ridicat la luptă pentru libertatea tuturor. rupt în numele responsabilității față de soarta care era împinsă spre prăpastie.

22 iunie 1941, în prima zi de război, cădea — ru cuvîntul său curajos — comunistul Filimon, care fusese condamnat la moarte și executat în stă zi. Era o jertfă care n-a intimidat. O jertfă care s-a rodescă în procesul lent, apoi accelerat, de trea conștiințelor, de înarmare a conștiințelor pentru a luptă.

atitudine au avut mulți dintre scriitori și intelect în fața acestui proces ?

ima răfuială a dictaturii militaro-fasciste a fost cu ntul, cuvîntul viu, demn, responsabil pe care voia înăbușe sub orice formă. Acesta însă n-a murit, s-a numai, și-a schimbat temporar identitatea, a devenit anonim Vom aduce deci primul nostru elogiu umai scriitorilor și artiștilor care au adoptat în epotitudine democratică și antifascistă, ci și auto-manifeste, graficienilor anonimi care au scrijelat duri lozinci, poezilor-soldai din tranșee care și-au amarul și revolta, blestemîndu-i pe Hitler și mescu în doine. Acest cuvînt, săpirografiat, ticu literă furată, difuzat clandestin, are iușea sclipirea oțelului, și a avut mai tirziu, cum vedea, greutatea oțelului : „Soldați, întoarceți le ! Ceferiști, faceți să deraietize trenurile ca muncitori, sabotați mașina de război hitleristă. așteaptă de la voi gestul demn și îndrăzneț prin să-și recapete libertatea“.

est cuvînt, despuat de podoabe, aspru și prob ca tărirea, ascuțit ca și curajul, emana de la Partidul unist. Comuniștii sau alți luptători antifasciști îl inu în pagini. Broșura „Armata roșie vine“, tipărită lestin la tipografia „Țăranul“, a fost scrisă de Mihail stian. Cel care ne-a încredințat informația, poetul n Popescu — el însuși pe atunci autor de manifeste litor de literatură clandestină — ne-a istorisit pe larg ea acestei acțiuni prin care mai mulți oameni curau trecut pe lîngă moarte.

zumăm :
fan Popescu : „Pe la sfîrșitul lunii aprilie — am primit sarcina de partid să organizez ti- ea broșurii „Armata roșie vine“, scrisă de Mihail stian. Manuscrisul mi l-a predat legătura mea de a, care mi-a spus : „E cea mai bună literatură ilegală, tot el mi-a dat fonduri pentru tipăritură, în rest ur-

mînd să mă descurc cum pot. Am angajat un om care a cules-o noaptea, după orele de lucru... Am primit-o fîlțuită și broșată, într-un geamantan, și am predat-o mai departe, pentru difuzare. Zaful a fost aruncat în Dîmbovița, bucată cu bucată...“

Același Mihail Sebastian avea să redacteze, două luni mai tirziu, textul declarației Blocului Partidelor Democratice (B.P.D.), document care marca închegarea celei mai largi coaliții de forțe politice antihitleriste. Forma ultimă, cea cunoscută și aprobată, a constituit obiectivul disputei între participanții la tratative — comuniști și reprezentanți ai partidelor istorice —, reflectînd atitudinea ezitantă a celor din urmă, dacă vreți și față de responsabilitatea implicată în cuvînt. Citez dintr-o mărturie încredințată nouă de un intelectual comunist care a participat la aceste tratative :

Acad. Petre Constantinescu-Iași : „...Proba edificatoare despre mersul acestor tratative, despre caracterul lor întortochiat, confuz, retracil — și aceasta numai datorită atitudinii „istoricilor“ — o constituie chiar ciorna declarației Blocului, care se află azi la muzeu. Din formulările clare, lapidare și mobilizatoare, ieșite de sub pana lui Mihail Sebastian, puțin a mai rămas, iar acest puțin a fost din nou discutat și răs- discutat, la fiecare nouă întîlnire. Imi amintesc, astfel, că la unul dintre punctele declarației unde formulaseam răs-picat hotărîrea noastră de a răsturna guvernul Antonescu, „istoricii“ au pretins să ștergem numele mareșalului, lăsînd regimul defînit în vag...“

Dar lupta s-a dus nu împotriva unui adversar defînit în vag, ci a unuiuia precis defînit, care și-a atras pînă la urmă adversitatea și ura națională. Despre această adversitate avea să vorbească, reproșînd-o în primul rînd intelectualității, baronul Manfred von Killinger, reprezentantul Reichului la București, într-o conferință publică, rostită în 1943, în care deplîngea „defetismul românesc“ față de război, voința surdă de a-i pune capăt. Dar voința surdă devenise între timp lucidă. Cei cărora li se adresa reproșul insolent reacționează spontan, apoi organizat, trecînd la atitudinea ofensivă.

Reacționează Tudor Arghezi prin celebrul său pamflet, publicat în „Informația zilei“, pagină antologică a civismului românesc. Reacționează Victor Eftimiu și alții. Nu-l voi uita pe Petre Pandrea, publicistul și juristul, care i-a apărut cu scrisul și la bară pe comuniști. Mulți iau drumul lagărului. În primul rînd cei citați. În același lagăr de la Tg. Jiu se aflau internați Zaharia Stancu, Mihail Ralea, publicistul Emil Socor și alți intelectuali antifasciști. Rezistența se organiza deci pretutindeni, în detențiune sau afară, clandestin, semiclandestin sau la lumina zilei. Memoriul intelectualilor adresat mareșalului Antonescu este astfel una dintre marile acțiuni, organizate la scară națională — la lumina zilei.

Reproducem succint mărturia prof. univ. Mihail Neculce, unul dintre organizatorii acțiunii :

Prof. Mihail Neculce : „Cit de pregătită era atmosfera pentru inițierea unei asemenea acțiuni devine limpede printr-un fapt pe care îl voi relata.

Primul cu care am discutat chiar la Facultatea de matematici, a fost prof. Gh. Vrinceanu. Am evocat amîndoi dezastrul frontului, bombardamentele — era imediat după 4 aprilie ! — perspectivele tragice pe care țara le are în față. La un anume moment, prof. Vrinceanu mi-a spus : „Trebuie să facem ceva, trebuie urgent să întreprindem ceva.“ Era exact ceea ce doream noi, comuniștii, iar consensul cu prof. Vrinceanu și cu ceilalți care au semnat ulterior a fost o consecință.“

Acțiunea era curajoasă, reprezenta o severă condamnare a războiului și a politicii lui Antonescu, voința intelectualității noastre de a imprima României un alt curs istoric. Despre aceeași acțiune ne-a vorbit un mare profesor și prieten al cuvîntului :

Acad. prof. Alexandru Rosetti : „Am semnat printre primii. Da, într-adevăr, acțiunea implica un risc. Mi-au și spus-o doi dintre colegii pe care i-am invitat să semneze. «Nu riscăm ? S-ar putea ca Antonescu să ne aresteze !» Da, le-am răspuns, dar cineva trebuie să riște. Cineva trebuie să înfrunte riscul persoanei, pentru ca țara, în întregul ei, să nu riște catastrofa.“

Și au „riscat“ cei mai mulți și mulți dintre cei mai buni. Parcurgînd cele 66 de nume, subscrise sub textul memoriului, obții peisajul strălucit al culturii și științei românești, cel cu care și atunci, și azi, ne mîndrim. Iată cîteva : prof. univ. C. I. Parhon, dr. Danielopolu, Mihail Ralea, Șerban Țițeica, Emil Petrovici, Andrei Oțetea, Constantin Daicoviciu, Octav Miller, Gr. T. Popa, Bazil Munteanu, Istrate Micescu, N. Stoilov, Dan Bădărău, Radu Cernătescu etc. etc.

Omul care a făcut legătura între centrele universitare în care a cules semnăturile, prof. M. Neculce, a fost arestat la Alba Iulia. Memoriul a fost reținut la poliție și pe această cale — foarte scurtă — a ajuns pe biroul mareșalului. Nu-i cunoaștem reacția. Documentul însă ne-a rămas.

Oricum, cei 66 de semnatori au parafat, alături de alții, decesul unei dictaturi, și au semnat, tot atunci, cu deplină răspundere pentru o Românie viitoare.

Dar vorbind despre intelectuali și despre atitudinea lor nu putem să nu-l amintim pe acela care a fost, pe acela care a rămas, pe acela cu care ne mîndrim, în dubla și inextricabilă calitate de intelectual și comunist — Lucrețiu Pătrășcanu.

Paul ANGHEL

P. S. : Precizăm pentru corespondenții noștri că prin această suită de articole nu intenționăm să obținem o monografie largă a actului de la 23 August. Evocăm doar o atmosferă, subliniind cîteva idei. Absența unor nume, rezumarea unor episoade nu trebuie să îndispună pe nimeni, și cu atît mai mult nu trebuie taxată drept o omitere rău-intenționată. Stă în sarcina viitorului să lumineze totul ; noi aruncăm — ici și colo — doar cîteva scînteii. Le mulțumesc tuturor corespondenților și aștept noi mărturii. Îl rog pe autorul anonim al scrisorii despre contribuția aviației la 23 August 1944 să revină cu precizări.

ȘERBAN CIOCULESCU

1 Universal vorbind, literatura și artele frumoase, în genere, își caută alte formule. Estetica nouă este una a negației ferme și a nehotărârii în afirmație. Scriitorii și artiștii știu bine ce nu vor, dar nu sînt tot atît de siguri ce voiesc. Aceasta deosebește momentul sau epoca de azi, de romanticismul care rupea global cu trecutul, nu însă fără a proclama, o dată cu libertatea în artă, primatul sensibilității și al imaginației asupra rațiunii și ordinii clasice. Dacă asistăm la o revoltă neoromantică, în care se afirmă cu aceeași tărie libertatea artistului, trebuie să ne exprimăm totuși regretul că formele de manifestare ale acestei nobile aspirații nu sînt dintre cele mai bine inspirate: ermetismul, onirismul, fragmentarismul viziunii, invazia obiectelor în dauna omului etc. Am fi nesinceri dacă ne-am legăna cu iluzia că noua educație ferește generațiile tinere din țările socialiste de această „efervescentă” ale cărei rezultate artistice se vădesc, din păcate, minore. Firește, nu trebuie nici să generalizăm, dar seducția formulelor contemporane de artă este aproape atotputernică și puțini sînt Uliși care știu să-și astupe urechile la cîntecul amăgitor al sirenelor.

2 Există, desigur, în proza noastră o preocupare fermă de cuprindere a realității contemporane. Această preocupare este mai evidentă la scriitorii din jurul vîrstei de patruzeci de ani decît la cei tineri, care-mi fac impresia puilor de pisică ce nu și-au deschis încă bine ochii. Să sperăm că lumina zilei îi va trezi din visarea clarobscură a unui univers nedimensionat în adîncime. Artă este cunoașterea și nu orbecăire, iar tinerețea, vîrsta eroismului moral, trebuie să fie și aceea a adevăratei libertăți interioare.

3 Dacă vremea criticii de direcție a trecut de mult, aceea a criticii de orientare nu se perimează niciodată. Prin alte cuvinte, criticul nu-și poate face iluzia că l-ar putea convinge pe „creator” să apuce în altă direcție decît aceea a temperamentului său. Cu toate acestea, nu o dată criticul perspicace i-a putut descoperi scriitorului de talent adevărata natură a înzestrării lui, ferindu-l astfel de impasul unor impulsuri artistice în răspăr cu propria lui structură. Pe de altă parte, critica vrednică de acest nume, independentă, sinceră, sagace, obiectivă, dezinteresată se impune atenției publicului doritor de orientări juste și își exercită o autoritate binefăcătoare. În acest scop se cere criticii să fie răspicată, să știe să aleagă între operele de valoare și cele neviabile, și să-și motiveze judecățile de valoare. Se vede însă că spiritul aporetic, al pendulării judecării în nehotărîre, pare a fi și el un cîntec modern de sirenă, care ametește conștiințele slabe ale unor critici. De aci stilul obscur al unei părți din critica celor tineri, în vajnică concurență cu acela al poeziei ermetice. Beția de cuvinte, așa cum s-a observat, nu cruță nici critica, mai ales pe aceea care se dorește un gen literar, „a zecea Muză”. Criticul nu poate fi creator exclusiv prin stil, prin calofilie, deși i se cere și lui un scris îngrijit; suprema lui menire constă în fermitatea criteriilor și în propunerea unor soluții de artă, a unor directive în pas cu vremea, iar nu cu moda. Așa cum anticipează în descoperirea talentelor, prin gustul său artistic sigur, criticul poate anticipa asupra evoluției literare, prin inserarea sa în contemporaneitate.

4 În principiu, momentul literar se caracterizează printr-o largă receptivitate față de cei tineri, și nu puțini sînt scriitorii sub 25 de ani care sînt la al treilea volum tipărit. Mi-e teamă că editurile se arată mai circumspecte față de debutanții adulți sau chiar cărunți, cărora le fac tot felul de dificultăți referențiale, din prejudecăți de vîrstă sau de modă literară. În schimb, critica curentă nu-și cruță elogiile la mai nici una din cărțile nou apărute. Dar oricare exces își are riscul. Se știe care este acela al criticii

delirant admiratoare: discreditul. După cum însă indulgențele papale nu au promovat moralitatea publică, așa nici tălmăcierea critică nu servește creația literară.

CORNEL REGMAN

1 Un moment literar nu atît de efervescent, cît mai ales promițător de necesară stabilitate. Și acum, ce? — am impresia că e întrebarea pe care și-o pun tot mai mulți scriitorii români, tineri și vîrstnici. O întrebare care implică răspunsuri deplin responsabile. Creatorului de artă i se asigură o încredere uriașă, i se asigură deplina libertate de mișcare în problemele creației. Totodată, însă, produsul lui se anunță a fi confruntat cu niște criterii din alcătuirea cărora au și dispărut în parte, și sperăm că vor dispărea definitiv, cerințele exterioare, neseriozitatea, subiectivismul de toate ordinele ș.a. Din punct de vedere editorial, tabloul actual e încă haotic și e explicabil de ce. Se tipărește — și e bine așa — ceea ce din diverse pricini nu s-a tipărit la timp. Se recuperează. Se reeditează. Se alcătuiesc ediții de autor cu adaosuri ce se cereau făcute. Și cu omiteri la fel de echitabile. Situație de tranziție, în bună măsură, care nu poate fi luată în nici un caz ca etalon al așteptărilor și speranțelor noastre.

2 De ce limitați întrebarea la domeniul prozei? Sîntem o țară de poezi. Un răspuns cu adevărat valid pot da și poeții, cu o condiție: să fie ei înșiși, nu marionetele unor mode. Adevărata poezie patrioțică dintre cele două războaie sînt, nu numai pentru mine, Argezi și Blaga. Printre „obsesiile” lor — preocuparea de destinele țării se situează la loc de frunte.

Nuvela, romanul, operind mai intens prin chiar natura lor, cu elementele lumii înconjurătoare, vin desigur și cu explicitări mai numeroase privind universul omenesc inedit oferit de socialism. Dar și aici răspunsul e legat de preexistența unui patriotism de substanță, exprimat nu în suprafață, în accidental, ci în adîncime. Aspir la o literatură care să-mi vorbească convingător de calitatea umană a românului. De calitatea celulei sale spirituale. De ce valențe noi are trebuință. De cum și le poate cîștiga. Va fi — bănuiesc — și o literatură cu ascuțiș satiric, polemică. Cu atît mai bine. Socialismul, marile lui obiective nu se pot atinge cu oameni numai pe jumătate. Nici cu blazați, nici cu șmecheri, specialiști ai entuziasmului facil. Vorbim adesea de balcanism, miticism etc. Din păcate, ele sînt nu numai dimensiuni estetice, ci au și puternice implicații etice, care nu pot fi trecute cu vederea la analiză.

3 În cea mai mare parte, răspunsul la această întrebare e cuprins în cele spuse la punctul 2. Cred că avem nevoie de mult invocata *Critică completă*. Completă și în sensul că ea nu poate lăsa nici una din problemele mari care frămîntă societatea noastră, neimplicată în răspunsurile, în judecățile pe care criticul le stabilește. În acest fel înțeleasă, critica nu e nici anticipare, nici doar reflex al mișcării literare, e în *curentul mișcării literare*. Ceea ce-i creează răspunderi infinite mai mari.

4 Optica administrativă mai e puternică în această privință. În mentalitatea multora vechile inerii se mențin. Criticii și revistele și chiar cei care conduc organismele vieții literare concep ca pe un tribut firesc „să se dea Cezarului ce-i al Cezarului”. Nu trebuie întreprinse cercetări prea ingenioase pentru a stabili de ce numele cîte unui personaj, rar pomenit pînă nu demult, azi apare des și foarte des, și de ce, pe de altă parte, nume frecvent vehiculate în urmă cu un an, sau cinci, sau cincisprezece, apar rar și foarte rar. De acest lucru n-ar trebui să se plîngă cei vechi, intrucît fenomenul a fost produs și stimulat pe toate căile sub viziratul lor. După cum cei de azi, cînd sînt pe nedrept înălțați, nu vor avea motive să se agite miine, ca unii care au încurajat „obiceiul locului”. Nedreptăți flagrante n-au totuși

Momentu

1 Trăim, fără îndoială, un moment literar de efervescentă trăsături il caracterizează? Cum apare acest moment în perspectivă istorică mai largă?

2 În Tezele pentru Congresul al X-lea se arată că introdu în literatură și artă a universului omenesc inedit, pe care oferă socialismul, „constituie o condiție hotărîtoare a vieții și trîniciei artei noastre”. Există astăzi în proza noastră roman mai ales, o preocupare indeajuns de susținută de prindere și aprofundare a realității contemporane?

cum se ivi. Absența lor însă nu te poate face să treci cu vederea măruntele dar zilnicele dovezi de vasalitate aproape bucuroasă acceptată și de mică tiranie. Sînt necurătenii aproape invizibile ale vieții noastre literare, care însă, ca și insulele de *guano*, pot crește munte.

EUGEN SIMION

1 Ca această perspectivă istorică să existe trebuie să treacă... timp. E fără rost, cred, a face la nesfîrșit speculații pe marginea unui fenomen capabil de mari surprize. Adevărul total despre epoca noastră se va spune, indiscutabil, mai tîrziu. Atunci se va putea scrie și istoria literaturii de azi, cu toate cărțile de față, cu un sentiment mai înalt de obiectivitate și cu o mai mare detașare critică. Ce putem face, acum, e să semnalăm fenomenele parțiale, tendințele, formulele individuale etc., să luăm, pe scurt, temperatura spirituală a momentului.

Constat, mai întîi, o mare dorință de sincronizare manifestată în mai multe chipuri. Pentru unii sincronizare înseamnă... întoarcerea (cu altă conștiință, cu un plus de luciditate) la suprarrealism, negîndu-l, totuși, într-un punct de esență. Căci un fapt e indiscutabil: suprarrealității tineri nu mai cred în realitatea visului, ci în *conștiința estetică* a visului. Apare, atunci, o literatură de speculație în jurul fenomenului oniric, cultivînd parabola, farsa tragică, a și *anti-poezia*. În măsura în care negația se ordonează într-un sens mai înalt estetic și nu se rezumă la exhibiționism gramatical, fenomenul se poate înțelege și accepta ca o posibilitate.

Un semn de modernitate, sincronizare etc. e penetrația filozofiei în literatură, o conștiință, adică, spirituală a fenomenului moral. Scriitorul român începe să înțeleagă că a avea talent înseamnă mai mult decît a descrie bine o întimplare semnificativă. Sîntem încă departe de *clasicismul* de care s-a vorbit. *Eclectism* ar fi, poate, cuvîntul cel mai potrivit. Un eclecticism, cum se vede, rodnic.

2 Preocuparea există, și nu de azi. De ieri. Rezultatele ieșite din comun apar, e drept, mai rar. Cărțile de proză din ultimii ani arată un progres de netăgăduit: de *cuprindere* și *aprofundare a realității contemporane*, cum ziceți, dacă prin aceasta se înțelege un chip mai serios estetic de a medita asupra condiției omului de azi. Nu trece, totuși, neobservat un fapt: sînt prea puțini, ca număr, bunii, temeinicii realiști, observatori inteligenți ai fenomenului social. Se cultivă, mai ales, o literatură de *excepție* (să-i spunem așa), de acceptat și de recomandat, oriunde și oricînd, dacă e vorba de talente autentice. O literatură însă nu se poate constitui dintr-o însumare de asemenea formule de *excepție*. Avem, vreau ca să spun, inteligenți creatori onirici, fantasti și tehnicieni ai absurdului, stimabili — nu încap vorbă — dar sînt prea puțini creatorii de tipuri, *realiști*, în sensul bun al cuvîntului, atenți, pătrunzători, inventivi. Originalitatea lui Urmuz nu se poate înțelege fără prezența, în epocă, a lui Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mateiu Caragiale etc. El apare ca o frumoasă *excepție* în contextul unei literaturi cu picioarele bine înfipite în pămînt. Dacă literatura română ar avea zece prozatori, în sensul lui Urmuz, și numai un realist ca Rebreanu, soarta ei nu ar fi de învidiat. *Excepția* ar deveni *serie* și seria înseamnă negația unui fenomen ce trăiește din singularizare, abateri de la regulă. Se observă, la tinerii prozatori mai ales, un cult nediferențiat, o iubire necritică pentru formulele de excepție și un slab interes pentru metodele mai pozitive în literatură. E,

orice s-ar spune, paradoxal ca un cepător să învețe a disprețui creaturile, observanța morală, cînd într-un cuvînt, fundamentală, în de a-i cunoaște posibilitățile.

3 Nu, în nici un caz *critică de direcție*, fenomen cu precădere al sfîrșitului secolului trecut. Estetica ultima direcție a criticii, a devenit fenomen demodat. Jiletca roșie, rîsul vopsit verde nu mai sperie pînă la urmă. Disparînd *direcțiile* critice, apărut *metodele*. Trăim epoca metodelor, ca și cînd metoda ar însemna în critică. Criticul necesar literaturii azi mi se pare a fi un dispecer, mai rîd, la postul lui de observație, în gînt și prob, cu simț istoric și de spre noutate fără a deveni partizan al ultimului slagăr.

4 Da, negreșit. Marii necum ai literaturii române sînt Eminescu, Argezi, Bacovia, Ghezi, cel puțin, e cu desăvîrșire, rat, după ce a fost victima laudei circumstanțiale. Va trebui să recitim, trebuie, și alți autori, vulgarizați mai vechi *critică de direcție*. Citim fără sentimentul separației, simț mai mare al adevărului.

Dacă există cazuri de supralic, întrebarea e cel puțin ironică. Să existe, de pildă unii *senatori* de la literatură noastră, recompensați de critică, și de edituri, și de U. Scriitorilor.

GEORGE MUNTEANU

1 Marxismul a demonstrat de cu argumentele suple și cu gătore ale dialecticii sale *istoria se repetă, însă de pe o nouă*. Particularitatea — nu a „momentului”, ci a întregii epoci literare este, cred, de a „repetă” (în dialectic) istoria de pe baza ce largă ce s-a putut concepe vre Scriitorul (și criticul) care-și revocă, azi, este obligat — datorită pidiții de transmisie și bogății noștinilor ce-i stau la îndemînă se definească nu doar în raze „megieșii” săi de breaslă, ci cu două generații anterioare. La pîrea locului său specific, el trebuie să seama de întregul „muzeu nar” al umanității, precum și de ce aduce de pe o zi pe alta, ca răsător de perspective, revoluția socială, revoluția tehnico-științifică contemporană. În cadrul acestui proces și condițiile obiective și subiective, scriitorului român sînt astăzi întul de natură să-l mențină „pe apele”. De aici, după modesta mîrere, autentică și plină de conefervescentă literară de azi. E un moment de splendid *precursorat*, vîrul pe măsură al unei mari epoci *sinteză*. O epocă ce nu se poate pe o zi pe alta, dar care se va inexorabilitatea fenomenelor natu

2 Nu se va supăra nici un prcred, dacă le vom observa ei au ajuns la moduri inrabil mai adecvate decît acum, deceniu, mai specific literare, uncontestabil rafinament, în cupreora și aprofundarea realității contemporane; dar că, pe de altă parte, replica imaginară pe care o realului, în plenitudinea semnificacesteia, lasă încă mult loc aște lor. Nu spun ceva de circumstan, întreb simplu: au foarte des pro noștri senzația că cititorii, pîn în universurile lor fictive, se simcitiți cu neîndurarea, tensiunea, neliniști și marile speranțe cu c soliciți zilnic secolul, problemele problemele fiecăruia?

3 La o asemenea grea înt s-ar putea răspunde, în piu, că oamenii — iar pri și criticii — nu-și pun decît pe care le pot rezolva. Iar cînd

TITU MAIORESCU

„Căci orice individualitate de popor își are valoarea ei absolută, și îndată ce este exprimată în puternica formă a frumosului, întîmpină un răsune de iubire în restul omenirii ca o parte integrantă a ei”.

★

„Căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datorită de a afla adevărul și de a combate eroarea se impune fără șovăire fiecărui om care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și nefericirea națiunilor din care s-a născut”.

Ce părere aveți, se resimte astăzi la noi, dată fiind complexitatea peisajului literar, necesitatea unei critici orientative, de directivă? Critica anticipează mișcarea literară sau e un reflex, o consecință a acesteia?

Conșiderați că există în momentul de față opere și autori care nu beneficiază de atenția cuvenită? Există nedreptăți flagrante, cazuri de ignorare nemeritată, de opacitate în fața unor valori pe care timpul ar putea să le confirme? Sau, dimpotrivă, cazuri de suprasolicitare?

probleme ce-i depășesc net, în oră obiectivă și subiectivă a lucrului, poate rezulta — între altele — o „orientativă” ca aceea de acum sprezece-douăzeci de ani. Se poate fi un moment în dezvoltarea unei literaturi, ca acela al începuturilor lui Maiorescu, când, după cum ne dăm a a posteriori, trebuia o critică directivă. Am mai gândi însă astfel, atunci n-ar fi apărut un critic de via și de autoritatea lui Maiorescu? la apariția unui asemenea îndrăg, înțelept e să gândim, mi se pare, o critică ce-și cinstește îndelețea și toți laolaltă răspund și imitiei „orientative” a magistraturii fiind pun un diagnostic de valoare unei opere, unui grup de opere, tendințe ce abia își face drum. ul e cazuistică.

În condițiile culturii noastre socialiste, grav ar fi într-adevăr numai cazul în care o operă de merit ar fi împiedicată să vadă la tiparului. Insa, în ceea ce-i este pe autorii în viață, nu cunosc asemenea caz, ci mai degrabă pe al generozității editoriale. De nes rămâne pentru mine numai amintea de la un an la altul, a retipărilor celor incomparabile scrieri care se sc *Istoria literaturii române de la u pînă în prezent* și *Opera lui Eminescu*. Altfel, nu văd motive cliniste și o suferință, în privința etății. Un autor ce spune realce ceva, prin ceea ce scrie, are și gența de a ști că momentul său bate să nu vină, mai devreme sau irziu. Iar despre ceilalți nu merită abim.

STĂNESCU

Dintr-o „perspectivă istorică mai largă”, acest moment literar a pare contradictoriu. După ce realizat, nu fără eforturi conabile, o democrație a principio obișnuință a suportării elor de vedere și o oarecare izare a normelor polemicii re, există temeiuri de a crede ntru unui, convenabilă e autocrația și expansiunea nemăsurată a lui lor punct de vedere asupra i literaturii, mișcării literare. Am testule articole care nu discută l ideilor, ci îndreptățirea persoaură. E curios că „instinctul” conser-persoanei apare și la autori care nstituit și mai constituie într-o i factori de progres literar.

r-o perspectivă istorică mai largă, e va vedea că acționează aici imila „lege” a progresului „stagla fixării îndărătnice pe pozițiile te la un moment dat, ca și cînd reprezenta valoarea supremă și

l doilea rînd, se va putea observa rință și mai ales cu calmul nece-un moment de mare „eferves— și se înțelege prin aceasta o scență a valorilor existente și în e constituire — este și un moal dezamăgirilor. Dezamăgiri de l dezmințirii unor previziuni mai alculate și mai puțin izvorite din lucrurilor. Cîte din „gloriile” trecuți rezistă azi? Incepe a fi tul criticii reale după ce o crirecum fictivă a fost necesară. ă”, critica a anticipat de bună mișcarea literară: reală, ea nu stabili direcții, ci valori — acesgure în stare de a da direcții. a sint cîteva constatări sumare din observarea evoluției literatua trecîndu-le în revistă și medisupra lor se poate înțelege imia pentru literatură a confruntăopinii recomandată în Tezele sului X. Fără a fi o soluție crea-automat de valori, această me- vorăște în chip logic din natura

lucrurilor în care se și aplică. Indicațiile de principiu au o valoare excepțională întrucît nu trec, prin proasta înțelegere a unor, în soluții. Schimbul de idei, confruntarea de opinii — în spiritul ideologiei noastre — exprimă chiar nevoia de metodă riguroasă a domeniului. N-ar exista o asemenea necesitate dacă însăși mișcarea literară n-ar impune-o. În măsura în care momentul literar actual face posibilă și necesară o critică reală și nu fictivă, în măsura, deci, în care critica are ce critica ea devine, în spiritul și chiar litera metodei numite, adevărat schimb de idei, confruntare de opinii! Recomandarea, deci, e continuată în natura lucrurilor pe care le are în vedere. Critica însăși, exercitată în virtutea dreptului de a fi reală, adică a valorilor, este prin definiție o confruntare de opinii. Firește, o confruntare prin afirmare și nu prin anulare.

Acestea ar fi cîteva observații cu totul generale asupra momentului literar și felului criticii pe care o pretinde.

2 În bună măsură, cele spuse în prima parte a răspunsului la întrebarea 1 se referă la proză. Cei care cred că mișcarea prozei se termină cu ei, nu vor putea, firește, înțelege cu adevărat niciodată valoarea lucrului pe care-l fac. Exagerînd-o, sub nu importă ce pretexte, au toate șansele stagnării. Din factori de progres devin factori de stagnare și regres. La cultivarea acestei suficiențe a contribuit fără îndoială și critica fictivă, o critică bine intenționată și de bună credință care a crezut cu Eugen Lovinescu că formele își au importanța lor în determinarea valorilor. Aceasta nu vrea să însemne ceea ce se înțelege curent prin „formalism” ci, mai mult ori mai puțin, cultivarea unor idei în stare să contribuie la nașterea valorilor care să le și exprime. În parte, speranțele acestei critici s-au împlinit. În cealaltă parte, nu. Rămîne de văzut cum va acționa critica față de speranțele împlinite. Acestea pot avea iluzia că au reprezentat ori reprezintă un scop, ceea ce este eronat. Scopul este, și acum revin la întrebare, „preocuparea susținută de cuprinderea și aprofundarea realității contemporane”. Pentru acest scop nici o suficiență, mărginire sau orgoliu nu sint tolerabile.

O literatură bună nu-și are criteriul, ci numai condiția „dincolo de literatură”. Talentul e o noțiune așa de largă! Totuși creația primează, instinctul vieții operei literare — instinct ce trebuie adus la adevărată conștiință literară — sint aspecte la care nu vom putea renunța niciodată de dragul unei pure dezbatere. Ideile, în literatură, necesare ca apa, nu fac încă literatura. Prea multe — sau în orice caz destule — cărți s-au declarat „mari”, „excepționale”, „excelente”, imaginînd critic ce ar fi putut fi ele. Din punctul de vedere al literaturii, acesta este un respect formal față de adevărul vieții. Există și o altă exagerare sau pur și simplu confuzie: autori foarte talentați nutresc iluzia ambiguității moderne, cînd de fapt proza lor e plină de puerile echivocuri. În creația unor scriitori tineri confundarea ambiguității cu echivocul reprezintă un reflex al regresului de care sint în stare autori dintre cei mai dotați.

În aceste condiții, ce rost ar mai avea rămînerea în litera întrebării a IV-a? Scopul, cum spuneam, nu este o împăcare a tuturor prin spațiu egal repartizat, ci mult mai înalt.

GHEORGHE GRIGURCU

1 Implicați în acest moment literar ne vine greu să-l reprezentăm. Am risca să fim ca soldații care declarau în limbajul efectului garantat: „Mergem la războiul de 100 de

ani!” Nu mai puțin, viața pe dimensiunea culturii nu e posibilă fără simțămîntul unui aport, fără subiacenta și apriga nădejde a unui sesam în fața porților Istoriei... Ce stare de spirit am mai avea, fixați în pinza de păianjen a unor raporturi uriașe, extorcîndu-ne conștiința individuală? Încercăm a oferi epocii noi plasma (necontrăcută!) a unei existențe reflectate în sine, dar cu impresia că înaintăm pe, concomitent, ingrata și grandioasa hartă la scara 1 pe 1 imaginată de Jorge Luis Borges, străbătînd concretul care e și abstracțiune, contingentul care e și absolut.

2 Tezele pentru Congresul al X-lea al Partidului recomandă scriitorilor noștri introducerea în creațiile lor a unui univers omenesc inedit, sugerat de contemporaneitatea noastră. E o înțeleaptă, plină de bun simț orientare estetică. Dacă într-un fel sau altul proza noastră nu-i răspunde, e sortită unei morți neglorioase, prin asfixiere. Orice creație adevărată e diferențiere, orice diferențiere artistică marchează, singular sau în grup, o epocă. Din fericire romanul nostru nu trebuie să mai fie cărașul neonaaturalist al unei încărcături informede date, din halele unei uzine la depozitul de fier vechi, pe drumul cel mai scurt. Nici să chiuie din toate filele sale, ca „strungul, plugul și condeiful”, redat acum menirii lor mai puțin strident dar mai nobile. Noul se poate insinua și în trăsăturile fizice ale personajului, și în uneltele, ba chiar și în actele sale din buzunar, însă prin intermediul universului moral. Limbajul artei e vizionar, așa cum limbajul privighetorii e melodios iar nu, de pildă, lozincard. Între conflicte, înfăptuiri, emoții, criterii, tracasări, înaintăm lent dar sigur spre noi înșine. Pe lingă (încă) destule cărți reactionînd cu promptitudinea automatului sau cu iresponsabilitatea extravagantă ce-și gîsește totdeauna de lucru, avem și cîteva creații autentice, propulsoare de timp literar. Ele se află de-acum sub o zodie intangibilă.

3 Evident, critica nu se poate naște ex nihilo. Propozițiile ei trebuie să roiască precum albinele în jurul stupului. Coerența vieții literare presupune întîi geneza unor puncte substanțiale care cheamă organizarea, punerea în valoare, traiul dezvoltării. Dacă critica e „directoare”? Desigur, cum „directoare” e orice lucrare a spiritului. „Directoare” e și o melodie, și o reverberație a luminii și un accent pus cu o grație asimetrică pe valurile Verbului. Acceptînd această premisă, ne dăm seama, fără preocupări futille de prioritate, cum epocile bogate ale literaturii se însoțesc cu epocile bogate ale criticii. Calendarul literelor nu poate însă prevedea varietatea roadelor prin aplicarea zeloasă a unui procedeu mecanic: fertilitatea rămîne să se decidă în propriul său mister, cu infinit de încîntătoare fluctuații, pînă în ultimul moment.

4 Am ascultat poeți care acompaniindu-se cu bătaia literalmente în toba pectorală declarau: „Noi sintem extraordinari, ne copleseste marea generației noastre, după Eminescu și Ion Barbu — noi!” Spectacol instructiv întrucît ne oferă lecția vanității, profund necesară, cum socoteau și anticii, alături de instruirea întruvirtuți... Tristă ca orice iluzie, vanitatea e și mai tristă cînd se proiectează într-un spațiu obiectiv istoric. Cîțiva tineri poeți (exemplu: Nichita Stănescu) își mistuie timpul umblînd încoace și-ncolo pe catalige, însoțiți în pas alertgător de citiva critici dotati (exemplu: Nicolae Manolescu). Iar urmele betelor, considerate cu religiozitate drept pași omenestii, se inscriu, vai, toate pe harta diabolică a lui Borges!

De ce e ostracizat Marian Popa?

MIRCEA IORGULESCU

1-2 Ceva mai jos, anume la întrebarea a treia, se vorbește de „complexitatea peisajului literar”, ceea ce ar însemna că unele răspunsuri au fost anticipate. Cred totuși că nu complexitatea caracterizează momentul literar actual, ci o năzuință către complexitate, ceea ce e, desigur, altceva. Definitiv pentru literatura română de

astăzi mi se pare a fi un intens și susținut efort de regăsire a tradițiilor, de continuare a lor, într-un chip, se înțelege, specific vremurilor noastre, și, nu în ultimul rînd, de întemeiere a unor noi tradiții. Altfel spus, consider literatura ultimelor decenii o verigă dintr-un lanț niciodată întrerupt, dar și un promițător început în vederea conturării unui profil distinct. Nu însă o culminație: trebuie să ne raportăm nu la o perioadă anume de timp, ci la întreaga literatură română. Este un moment de o rodire masivă, dar apele încă nu s-au ales; asistăm la o extraordinară, neîntilnită încă înflorire a talentelor, dar nu și la o separare a lor, la o individualizare ce abia acum începe a se produce.

Remarcabilă mi se pare a fi creșterea responsabilității scriitoricești, dobîndirea unei conștiințe de sine atît de necesară, marcată de o tot mai accentuată aplecare asupra actualității. Nu este, desigur, pentru nimeni un secret că mersul literaturii a fost impulsionat de climatul generos creat mai cu seamă după Congresul al IX-lea al partidului. Aceasta nu înseamnă că n-a existat literatură în anii anteriori, numai că există niște deosebiri, și nu de amănunt, explicabile în diferite moduri. Ceea ce s-a scris în ultima vreme îmi pare a fi dominat de o deschidere amplă, profundă și gravă, în spiritul adevărului și al artei, către marile probleme ale vieții oamenilor de aici și de acum. Cuprinderea contemporaneității este, de fapt, o condiție hotărîtoare a viabilității unei opere de artă; nu însă și singura. Pentru că degeaba o înșiruire seacă de versuri va avea caracter patriotic, dacă nu va fi poezie!

3 Critică fără program nu poate fi, și dacă ceea ce aș numi „critică de complezență” se mai practică încă, aceasta nu e decît un reflex întîrziat al unei stări de birocratizare a vieții literare, reflex căruia trebuie să i se pună capăt. Insa o critică cu program nu poate fi exercitată decît prin intermediul unei reviste și este o vană iluziune a se închipui că atîta vreme cît foarte puțini critici participă efectiv la conducerea revistelor vom avea și „direcții” critice. Cuvîntul pus la plural nu trebuie să sperie pe nimeni, nici măr-ar pe cei care au exercitat multă vreme o unică modalitate, se șue cu rezultate: încă Gherea, vorbind despre literatura socialistă, își punea problema *curentelor* ce vor exista în viitoarea societate. Din păcate, nu avem nici o „direcție”, decît cel mult niște rudimente, și acelea repede pietrificate. Deficitar este, cred, tocmai cadrul în care se manifestă critica. Dependenta de gusturile unuia sau altuia dintre cei care conduc redacțiile, — iată ce socotesc a fi o frînă în calea afirmării criticii de autoritate.

Afirmarea unei „direcții” s-a făcut întodeauna pe suportul existenței unor opere și autori; totodată prin funcționarea unui mecanism de acceptări categorice, de susțineri active, și de ferme repudieri. Or, sint puține cazurile în care un asemenea mecanism acționează, iar cînd acționează, considerentele sint de obicei extra-literare.

4 Erorile sint inerente în aprecierea fenomenului literar contemporan și exemplele ilustre nu lipsesc, la noi și aiurea. Grav nu mi se pare atît că acestea există, cît, aș zice, caracterul lor de „masă”. Imi explic de ce, spre a da un exemplu, citare critic n-a scris despre apariția într-o ediție aproape completă a poeziei și prozei lui Al. Philippide, dar nu mai înțeleg nimic atunci cînd tăcerea devine unanimă. La fel — despre noua ediție a „Cîntecelor țigănești”, sau despre... După cum îmi explic și mă bucură audiența lui Nichita Stănescu, dar cînd aceleași adjective le întîlnesc sub aceeași semnătură, și cînd e vorba de un debutant, iar nu mai înțeleg nimic. Cred că a venit vremea alegerii apelor de uscat! Mă refer mai ales la critică.

În numărul viitor vom publica alte răspunsuri la ancheta noastră.

G. IBRĂILEANU

„Literatura noastră beletristică are vîrsta de o sută de ani. Literatura noastră pur artistică, începînd de pe la 1880, are abia vîrsta de paisuzeci de ani. În această vreme, și cu toate condițiile neprielnice... noi am dat... un poet de valoare europeană, pe Coșbuc, și un poet de înaltă valoare europeană, pe Eminescu. Apoi, într-un gen în care nu era nevoie decît de talentul scriitorului și de calitățile rasei lui, am dat pe Creangă, care ca talent, nu cedează nici unui povestitor din lume. În sfîrșit, am dat pe Caragiale...”

1919

Am audiat simfonia unanimității, exprimată printr-un cuvânt rostit de toate inimile CEAUȘESCU

- Congresul al X-lea — bilanț imediat și de perspectivă
- Națiunea este o puternică forță motrice a socialismului
- Organizația de partid ar putea juca un rol mai activ în viața Uniunii Scriitorilor
- Cei mai valoroși oameni de știință sînt, de fapt, și oameni politici
- Să cîntăm omul și măreția faptelor sale !
- Trăsătura fundamentală a comunistului constă în compatibilitatea între vorbă și faptă
- Școala — o puternică sursă de energii creatoare
- Investiția în om este tot atît de rentabilă ca investițiile în tehnică
- Noi forme de materii prime : inteligența umană și documentarea științifică
- Eminescu, Brăncuși, Blaga, Iorga sînt ai noștri, așa cum sînt ai omenirii
- Iubesc oltenii cu un plus de credit, mai mult sentimental, decît dintr-un principiu de viață

— Trăim zile de puternică angajare a întregii noastre națiuni în sărbătorirea celor două evenimente care urmează, Congresul al X-lea al partidului și a 25-a aniversare a Eliberării.

Sînteți secretar al Comitetului Municipal de Partid București. Răspundeți — dacă nu mă înșel — și de națiunile de creație, în cadrul secretariatului municipiului.

Care este impresia dv. despre felul cum întîmpină oamenii de artă și literatură aceste două evenimente ?

— Încerc să înving emoția inerentă începutului. Ca sprîjin, tovarășe Păunescu, folosesc o evocare imaginară a unor convorbiri trecute. Am discutat de multe ori o gamă foarte largă de probleme : despre artă, despre poezie, despre activitatea complexă din municipiul București, despre viață, despre evenimente politice etc. Sînt gata să răspund azi la cîteva întrebări care interesează „România literară”. Ne apropiem de două mari evenimente : unul de bilanț imediat și de perspectivă, Congresul al X-lea, celălalt — un eveniment jubiliar, aniversarea unui sfert de veac de la eliberarea României. Despre ecoul celor două evenimente, despre rezonanța pe care o au în viața poporului nostru, cred că sînteți foarte bine informat. Personal, am participat la numeroase adunări unde cele mai variate categorii de oameni ai muncii și-au exprimat adeziunea lor înflăcărată, angajîndu-se ca prin activitatea de fiecare zi să-și aducă contribuția la transpunerea în viață. Conferința de partid a municipiului nostru, la care au participat și scriitori alături de alte categorii de intelectuali, a înfățișat în sinteză, firește la scară mai mică, entuziasmul celor aproape 200 000 de comunisti. La întrebarea dv. aș preciza că împreună cu puternicul detașament al intelectualității bucureștene (oameni de știință, cadre didactice din învățămîntul de toate gradele, cercetători științifici), oamenii de artă și literatură se pregătesc să întîmpine cu noi opere cele două remarcabile evenimente. Capitala a înregistrat o varietate de acțiuni dedicate celor două evenimente — sesiuni științifice, expoziții, simpozioane, dezbateri etc. Creatorii încearcă să prindă pe peliculă, în culori, să redea prin muzică sau pe calea scrisului măreția acestor zile care

preced evenimentele. Opera română pregătește lucrarea de mari proporții a compozitorului Gh. Dumitrescu intitulată **Decebal**. Studioul București pregătește filmul **Puterea** după un scenariu al lui Titus Popovici și Francisc Munteanu, în regia lui Mircea Drăgan. La Sala Dalles s-a deschis o expoziție sub auspiciile Uniunii Artiștilor Plastici. Editurile pregătesc antologii cu opere reprezentative ale scriitorilor noștri. Scriitorul Zaharia Stancu are sub tipar romanul **Vîntul și ploaia**, o interesantă imagine a complexelor evenimente din preajma Eliberării și de după Eliberare. Publicațiile noastre literare consemnează, de asemenea, interesante bucăți de proză și poezie dedicate celor două evenimente. Cred că este suficient ; să ne oprim aici.

— Ce este Congresul al X-lea în viața națiunii ?

— La această întrebare s-ar putea răspunde printr-un ciclu de expuneri. Desigur că acest cadru nu ne permite o extindere prea mare. Congresul al X-lea al P.C.R., continuînd liniile directoare ale Congresului al IX-lea și ale Conferinței Naționale, ridicate la o etapă nouă, calitativ superioară, permite să întrevădem cu claritate noul avînt care va contribui la înflorirea națiunii noastre socialiste, chemată să dea viață propriei sale prosperități. Experiența țării noastre, ca de altfel și experiența altor țări, demonstrează nu numai că prin cuceririle socialiste în economie, cultură și în întreaga viață socială se obține progresul și înflorirea multilaterală a națiunii, dar se asigură acele principii care permit afirmarea națiunii ca o puternică forță motrice în dezvoltarea socialismului. Putem spune că socialismul este o nouă etapă istorică, o orînduire nouă în istoria națiunilor. Aș mai dori să adăug un lucru extrem de important, și anume că principiul independenței și suveranității naționale, pentru care conducerea P.C.R. militează neobosit, obține semnificații noi numai în socialism, orînduire care se ridică de la proclamarea lui la respectarea sa neabătută. Ce va însemna faptic Congresul al X-lea pentru națiunea noastră, o spun Directivele și Tezele Congresului. Acest lucru este confirmat de realizările unui sfert de veac, de faptul că pentru partidul nostru există o identi-

tate perfectă între vorbă și faptă.

— Sînteți omul care — la Conferința extraordinară de partid a Municipiului — a citit lista propunerilor orașului nostru pentru organele conducătoare ale partidului.

Ce s-a petrecut atunci cînd numele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost rostit în fruntea tuturor propunerilor ?

— Am avut această cinste la Conferința noastră de partid. Deși am participat la multe conferințe, trebuie să-ți mărturisesc că personal am fost stăpînit de o puternică emoție. De fapt, aici nu numai citirea listei cu propuneri era elementul emoțional, ci și aplicarea consecventă a unui principiu nou, profund democratic : acela de discutare în conferințele județene și municipale a delegațiilor propuși a fi aleși în organele centrale ale partidului. Cred că este greu să redau atmosfera care a domnit în sala de concerte a Radiodifuziunii, unde a avut loc conferința de partid a municipiului. Numai pronunțarea numelui scump nouă, tuturor, numele celui care-și confundă întreaga activitate, viața cu însuși destinul patriei, a stîrnit o explozie de urale și aplauze. În sală au fost mulți creatori. Ei ar putea reda mai amplu și mai real acest moment. Eu pot spune doar atît : am asistat la cel mai frumos concert din viață. Am audiat Simfonia unanimității depline, exprimată printr-un singur cuvînt rostit de toate inimile : **CEAUȘESCU**.

— Cum vedeți dv. îndrumarea de partid ? Care sînt parametrii sensibili noi ai conducerii literaturii și artei de către partid ?

— Despre această problemă am mai discutat și cu alte prilejuri. Am avut impresia și atunci, ca și acum, că lucrurile sînt extrem de clare. Parametrii definitivi ai acestei probleme au fost expuși cu prilejul celor 3 conferințe și adunări generale ale creatorilor, la care, după cum știți, am participat. Am avut cîntecul să particip și la întîlniri ale conducerii partidului cu creatorii. Partidul nostru vădește în îndrumarea acestui important domeniu al culturii, asemenea tuturor domeniilor de activitate, o atitudine creatoare, flexibilă, de permanentă receptivitate la nou. Dezvoltarea vieții spirituale din țara noastră constituie o coordonată majoră și constantă în preocupările conducerii partidului. Punctul de vedere atent și autorizat, rostit de secretarul general cu diverse prilejuri, și îndeosebi la cele trei adunări generale ale creatorilor, aduce prețioase îndrumări și sugestii pentru oamenii scrisului. Dă-mi voie să reproduc exact un pasaj din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Adunarea generală a scriitorilor : „Conducerea și îndrumarea de către partidul nostru a artei este o necesitate imperioasă, ea este menită să asigure ca arta și

literatura din țara noastră să servească cauzei socialismului și progresului. Întelegem realizarea acestui rol îndrumător în dezvoltarea artei nu prin impunerea unui anumit stil sau unei anumite maniere de creație, ci prin desfășurarea unei largi activități politico-ideologice, prin grija pentru îndeplinirea misiunii sociale a artiștilor, a scriitorilor, pentru fuziunea deplină a literaturii, a tuturor artelor, cu marile preocupări ale poporului român, cu grandioasa operă socială pe care o întreprind oamenii muncii din țara noastră”.

Iată, în sinteză, un răspuns complet la întrebarea pusă. Notez că, de la această adunare, nu s-a împlinit nici măcar un an.

— Cu cîți scriitori ați stat omeneste de vorbă, de cînd a-veți răspunderea acestui sector ?

— La această întrebare mi-ar fi mai ușor să spun cu cîți scriitori n-am stat de vorbă. Am discutat cu foarte mulți scriitori, de la scriitorii consacrați pînă la cei mai tineri. Am discutat despre cărți, despre scriitori în general, despre fenomenul cultural contemporan, despre edituri, despre viață, despre bucuriile și necazurile ei. Despre măsura în care am izbutit să-i și înțeleg, mi-e greu să fac aprecieri. Pe unii îi cunosc, pe alții îi prețuiesc. Sînt mulți pe care-i stimez. Există o categorie pe care-i iubesc. Te-aș ruga însă să nu-mi ceri nume. Am ținut mult să discut și cu regretatul mare poet Tudor Arghezi. Din cauza stării sănătății sale din ultima vreme n-am izbutit. Păstrez un volum, **Cuvinte potrivite**, cu o dedicație la care țin foarte mult : „Mai potrivite și mai nepotrivite, mă simt vinovat numai 50 la sută. Tudor Arghezi, 27 martie 1967”.

Aș mai adăuga că grație înțelegerii și aprecierii de care se bucură oamenii scrisului în cadrul secretariatului și biroului de partid al municipiului, au fost rezolvate multe din solicitările colegilor dumitale de breaslă.

— Care este, care trebuie să fie rolul comunistilor din uniunile de creație, în acest proces al conducerii de către partid ?

— Comunistii din rîndurile scriitorilor sînt grupați într-o puternică organizație de partid cu peste 150 de membri. Din rîndurile acestora fac parte scriitori foarte valoroși, alături de tineri talentați, care vor avea un cuvînt greu de spus în dezvoltarea literaturii noastre. Mă refer, desigur, la operele pe care le așteptăm de la această. Cred că organizația de partid ar putea juca un rol mai activ în viața Uniunii Scriitorilor. Desigur că lacunele din munca acestora oglindesc propriile noastre slăbiciuni, ale celor care răspundem de munca acestora. Rolul comunistilor din creație a fost clar înfățișat de tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea la Adunarea generală a scriitorilor : „Scriitorii comunisti au un rol hotărîtor în îndeplinirea misiunii literaturii, de factor activ în trans-

formarea revoluționară a societății, în ridicarea conștiinței socialiste a maselor, în perționarea morală a omului, trebuie să militeze cu pasi și convingere pentru situarea fermă a artei scrisului pe pozițiile ideologice ale partidului nostru, pentru unirea tuturor detașamentelor oamenilor artă într-un singur șuvoi îndeplinirea rolului ce le vine în societatea noastră”.

Scriitorii comunisti sînt mii chemați să dea glas, activitatea lor, acestei chemări.

— De cînd vă aflați în muncă de partid ?

— În partid mă aflu din 1946. Eram în anul II la Tehnica din Timișoara. Când aș răspunde că de atunci sînt în munca de partid, Dumneata vrei să afli, desigur, de cînd activez la municipiul București. Prima oară am venit aici în perioada 1955—1956 ocupîndu-mă cu aceleași probleme ca și azi. După un pas de aproape 5 ani la Tehnica din Timișoara, am venit în 1963 la municipiul București.

— Care este momentul cel mai emoționant al vieții dv. ?

— Cred că sînt mai multe (mi-ar fi greu să fac o ierarhie) — cînd am reușit la Tehnică, cînd am intrat în partid, cînd am aflat că am două fetițe gemene, ș.a.

— Sînteți profesor universitar la Politehnică. Vorbiți-vă rugăm, tovarășe Rădoi, despre relația știință—literatură. Și despre relația profesor—om politic !

— Împlinesc în curînd 28 ani de cînd activez în învățămînt. Mi-am împărțit activitatea între cele două activități importante, cea de profesor la Politehnică, cea de profesor la Liceu din Timișoara. Mi-e greu să precizez pe care o iubesc mai mult. În 1952, eram profesor la Politehnică București, și în 1957 rector la Politehnică din Timișoara. Despre relația știință—literatură se poate vorbi pe mai multe planuri. În primul rînd, pe cel care promovează un spirit științific în întreaga sa poartă, în toate domeniile constituite de socialismul.

De altfel, studiul fenomenelor lumii contemporane necesită cunoașterea aprofundată a realităților și totodată gîndire creatoare, un spirit nou, fără teama de a descoperi realitatea lucrurilor. Nu este domeniu supus analizei științifice, fără ca în investigația științifică să nu joci un rol determinant. Iar ne-am referi numai la domeniul economic — organizarea științifică a producției muncii face parte din obiectivele majore ale economiei. Un al doilea plan, sub care se poate aborda această problemă, este utilizarea rezultatelor cercetării științifice în toate domeniile. Partidul are o mare importanță în rolul care este chemată să-l joace cercetarea științifică în dezvoltarea orînduirii noastre socialiste.

Relația cadru didactic—politic nu este o relație incompatibilă. Cei mai valoroși oameni de știință sînt, de fapt, și oameni politici. În cadrul partidului ei milită

pentru înfăptuirea politicii a-
estua. Din organele centrale
ale P.C.R. fac parte valoroși
amenii de știință și de învăță-
mint. Astăzi, savantul nu mai
oate lucra izolat. De altfel,
complexitatea cercetării, izvo-
tă din uluitoarea dezvoltare
științei, obligă la muncă co-
activă. Să notăm că nici cea
mai genială minte n-ar fi pu-
tut concepe, singură, giganti-
a realizare care a permis o-
mului, chiar în aceste zile, să
oposească pe lună. Te-aș ru-
a să nu te superi, dar gurile
le zic că s-a dus una din im-
portantele muze inspiratoare
de poezilor: să cîntăm omul
măreția înfăptuirilor sale.
Nu știu dacă te mulțumește
răspunsul.

— În ce măsură un om de
artid poate rezolva treburi
concrete ale societății? Vreau
să zic: există o modalitate e-
cace de transformare a unor
dicații, ori a unor idei gene-
le, în fapte? Cum poate fi
mărită realizarea practică a
celor idei?

— Întrebarea aceasta mă
ce să cred că nu cunoști prea
ne sensul real al muncii de
artid. De altfel, nu e de mira-
re: n-ai nici un an de cînd ai
evenit membru al partidului.

luăm un singur exemplu: **In-
făptuirea planului în economie.**
Se urmărește, nu în general,
ci pe fiecare obiectiv mare, în
parte. Fiecare membru al bi-
roului nostru are răspunderi
directe și concrete. În ce pri-
vește planul de investiții din
viitorul cincinal, așa cum re-
zultă din Directive, anual
90 de miliarde, la 4 zile
deci un miliard investiții. Zil-
nic statul nostru va investi
250 milioane. Se poate des-
fășura întimplător o aseme-
nea acțiune? Îți amintești ce
lucrări se execută la uzinele
Danubiana și Uzina de mașini
grele? Dar acestea reprezintă
foarte puțin în raport cu cele
13 miliarde investiții în Capi-
tală, numai în acest an. Pri-
mul secretar al municipiului
urmărește în amănunt, pe e-
tape, și uneori chiar zilnic, pla-
nurile pornind de la realizarea
planului, sistematizarea orașu-
lui, materializarea investițiilor,
pînă la aprovizionarea popu-
lației.

— Care sînt raporturile dvs.
cu studenții în fața cărora pre-
dați cursuri, pe care-i ascultați
la examene? Sînteți un pro-
fesor aspru?

— Pe studenți i-am apreciat
și i-am stimat întotdeauna.
Le-am acordat multă încrede-
re și m-am apropiat de ei cu
înțelegere. Este foarte intere-
sant cum a crescut studenți-
mea noastră ca preocupări pro-
fesionale, culturale și politice.
În ceea ce mă privește,
cred că nu sînt un profes-
sor aspru, ci un profesor
drept. Noțiunea de asprime în
învățămînt se confundă une-
ori cu exigența. Depinde de
unde privești cele două noți-
uni, de care parte a catedrei,
din bancă sau de la catedră.
N-am avut niciodată „discuții”
cu studenții la examene. Am
mulțumit și celor care au pro-
movat și celor care trebuia
să mai repete examenul.

— Ce considerați că trebuie
făcut pentru așezarea definiti-
vă a învățămîntului românesc
pe temelii fertile? Cum se
poate transforma școala în
sursă de energii pentru viață,
pentru societate?

— Am ferma convingere că
învățămîntul românesc este a-
șezat definitiv pe temelii
foarte fertile. Directivele C.C.
al P.C.R. privind dezvoltarea
învățămîntului și Legea învâ-

țămîntului conțin argumente
suficiente pentru a răspunde
la această întrebare. E sufi-
cient să amintim numai că, în
scurtă vreme, România va a-
junge la un învățămînt gene-
ral de 10 ani. Numai acest a-
mănunt și este suficient pentru
a deduce locul țării noastre în-
tre primele țări ale lumii, într-o
perioadă cînd, din 10 locuitori
ai globului, 4 sînt neștiutori de
carte. Învățămîntul nostru a
înregistrat paralel cu dezvoltarea
sa cantitativă și substan-
țială indici de calitate. Avem
un sistem de învățămînt știin-
țific alcătuit, la baza căruia
stau cele mai noi cuceriri ale
științei și tehnicii contemporane,
capabil să se încadreze u-
șor solicitărilor impuse de dez-
voltarea economiei și culturii
României. Rămîne doar ca în-
vățămîntul să dea viață, cu
maximă eficiență și rapiditate,
Directivelor care privesc învâ-
țămîntul de toate gradele.

Școala noastră este astăzi o
puternică sursă de energie
creatoare. De altfel, azi nu se
poate vorbi de o economie mo-
dernă fără o școală modernă.
Școala pregătește cadre în ce-
le mai diverse domenii. **Inves-
țiția în om,** consemnează lite-
ratura de specialitate, **este tot
atît de rentabilă ca investițiile
în tehnică.** Iată de ce statul
nostru face eforturi susținute
ca să asigure baza materială
și cadrele necesare unui învâ-
țămînt modern.

— Ce trebuie întreprins pen-
tru ca nici o picătură de ta-
lent și de energie să nu se
piardă, în acest drum spre
viață, pe care rulează genera-
ții și generații?

— Trebuie să-ți mărturi-
sesc că-mi place foarte mult
această întrebare. Face parte
dintr-o serie de preocupări ale
noastre, de a depista și de a
folosi talentul și inteligența u-
mană. Se apreciază chiar că,
**pe plan mondial, au apărut
noi forme de materii prime:
inteligența umană și documen-
tarea științifică.** Întrebarea du-
mitale se referă mai mult la
inteligență și talent. Poporul
nostru a dovedit de-a lungul
veacurilor nu numai o mare
vitalitate dar și un inepuizabil
zăcămint de talente și inteli-
gență. Amintesc doar cîteva
nume: Brîncuși, Enescu, Vla-
icu, Vuia, Bălcescu, Iorga. Azi
trăim o epocă de o asemenea
importanță care nu ne permi-
te cu nici un chip să irosim
inteligența. Școala este pri-
ma chemată să le descopere,
să le cultive, să le șle-

fuiască. Sub acest raport, școa-
la mai are multe de făcut. La
conferința de partid a munici-
piului București, tovarășul Ion
Gheorghe Maurer a subliniat
cu multă strălucire ce avem de
făcut din acest punct de vede-
re. Ce trebuie întreprins e
 greu de rezumat aici. Mai în-
ții trebuie perfectate căile de
**investigație științifică pentru
depistarea talentului și inteli-
genței.** Momentan se folosesc,
la noi, căi variate pentru acest
lucru. Nu-i suficient numai să
depistăm inteligența. Trebuie
să ne ocupăm mai temeinic de
pregătirea și îndrumarea cu
grijă a celor pe care-i conside-
răm dotați. Inteligențele și ta-
lentele confirmate trebuie să
fie antrenate larg în munca de
concepție și creație. Cred că
numai astfel vom ajunge rap-
pid să micșorăm tributul in-
direct pe care-l plătim azi în
import de inteligență.

— Sînteți oltean. Ce noutăți
structurale poate aduce un om
de prin acele părți între oame-
nii tuturor provinciilor noas-
tre? Este Oltenia un teritoriu
cu un fel specific de a fi?

— Dacă și județul Olt face
parte din Oltenia, da. De fapt,
sincer să fiu, n-am făcut nici-
odată un secret din aces-
lucru. Mă gîndesc că nu con-
tează unde te-ai născut. Poate
că iubesc oltenii cu un plus de
credință mai mult sentimental
decît dintr-un principiu de
viață. N-am apreciat însă nici-
odată oamenii după locul naș-
terii, ci după activitatea lor,
după fapte. Personalităților
din cultura și știința noastră
nu le-am asociat niciodată lo-
cul de naștere — Eminescu,
Brîncuși, Blaga, Iorga sînt ai
noștri, așa cum sînt și ai ome-
nirii. Nu știu dacă un om de
prin acele locuri aduce noutăți
structurale între ceilalți oa-
meni. În ceea ce mă privește,
e greu să apreciez. Oltenia
este, da, un teritoriu cu un fel
specific al ei. Numai dacă tră-
iești acolo poți sesiza mai pro-
fund acest lucru. Uneori, a-
proape involuntar, vibrează
mai altfel cîte o coardă a spi-
ritului. Cert este că de cîte ori
mă duc pe aceste meleaguri
mă simt bine. E sentimentul,
natural aproape, pe care l-au
săpat în mine anii copilăriei și
pe care nimic nu-l poate șter-
ge. **Dacă aud vorbindu-se de
Tudor Vladimirescu sau aud
cîntecul „M-a făcut muica
oltean”, n-aș zice că rămîn
indiferent.**

Adrian PAUNESCU

Ilie Constantin

RECUPERĂRI (1964-1966)

Statuile sînt gata

Statuile sînt gata pentru piețe
orientînd clădirile, copacii,
cu gesturi de sfială ori semețe
din Grecii, Rome, Scitii, Galiei, Dacii.
Arama traversînd-o, fericită,
prin tîmplăritul lemn ori netezime
de marmoră plîngînd în stalactită
noi pierdem adîncimi în înălțime.
Întotdeauna gata pentru soclu,
ochiul degeaba caută unealta,
îndepărtîndu-se ca în binoclu
ele își neagă nașterea și dalta.
Stă mina istovită, amăruie
pe marmora adusă în țesuturi,
și-un dor de singe trece prin statuie
din revelarea ruptelor săruturi.

1964

Nu mai îngrijorați

Nu mai îngrijorați auz și gene
spre peștera căminului deschise,
ecoul corurilor de sirene
s-a consumat în viața lui Ulise.

Lăsați pe jar cirezile să vină
la rînduri de ospăț și turme ninse

să behăie păscut pe masa plină
în forfota de vinuri neînvînte.

Acolo pinza veșnic nu se leagă,
se sfîșie neadunînd
o umbră cu a Lui la fel, întreagă,
rămasă între moarte și cîrînd.

1964

Portrete suprapuse

Portrete suprapuse peste vreme,
egal trăind în pînză: un totem
fără volum. E de ajuns să-nlături
întîiul chip și din uitarea lumii
răsare chipul următor.
Dacă o pînză poate să îndure
portretul nou pe veghea celui vechi,
de ce să nu se-mpace în adîncul
alcătuirii mele alte chipuri?
În jocul unghiurilor de materii
e cu puțință ca în alte lumi
ființa mea să iasă-n vîrstă nouă,
să fiu un lent bătrîn ori plînsul
unui copil în alt văzduh.
Ori saltul unei fiare mari, inele
de cobră susurînd, ori fie
terorile de geruri și de vid.

1966

Cit diamantul (Steaua)

Cit diamantul zilei se întinde
între noi doi absența sub apus.
E clipa să-ți aduci din nou aminte
nemîșcătorul nostru zbor de sus.

Cu grijă-l învățasem în pupile,
ne-am îmbătat cu lungul lui declin,
credință nemîșcată prin ostile
răcirii de timp, și muribund senin.

1967

Stau cu miei

Stau cu miei înfășurat
de la tălpi pînă la trunchi.
Boturi dulci s-au răsturnat
respirate pe genunchi.
Și copilul Savaot
crește prin ninsori febril,
trece inelatul bot
din februarie-n april.
Fîru-n blană șade strîns
ca o lacrimă în plîns.

1965

Poezia lui EUGEN JEBELEANU

termeni proprii în general acestei poezii de neistovite memorii. Prezentă peste tot e numai vocea poetului: astfel că surisul final al Hiroshimei este de fapt victoria vocii sale, singura care rămâne, victoria conștiinței umane care încă o dată la Eugen Jebeleanu se confundă cu poezia. Specie totuși curioasă aceasta a unei lirici lipsite de plăcerea plasticizării dar nu și de virtuți plastice, căci fulgerele sale polemice se nase din contactul mereu regăsit cu un spectacol al lumii viciat de mizerie, moarte, crimă. Ca nouă însumare a unor atari motive, volumul Cîntece împotriva morții conținează o hartă lirică în genul cunoscut, de un relief mai puțin cristalin, însă, dacă ne gândim la piesele dedicate peisajului citadin renăscut (Dialog în cartierul nou, Cicoșii orașului, Madrigal pe schelă pentru o muncitoare, Fiii focului), iubirii (Tu ești ca pasărea aceea, Chiar dacă, Răspuns, Rîurile se dezgheață) sau la cele de reflecție înscenată în marginea unor teme generale: bucuria de a fi, solidaritatea umană, datoria, patria, viața morală, trecerea. Poemele compun nu atât accidentele unei biografii, cât vibrațiile unui suflet epic, trăind în cultul valorilor umane și al contractelor civice. Iată acest soi de magie: „Să spun: dragă — / și-un miliard de mîini să se unească” (Dragă), unde șapta intimă poartă și ea nostalgia izbăvirii suferințelor colective. Veacul e crîncen, „ca un zid gigantic plin de trandafiri stelari și plini de / o lepră nemaivăzută” (XX); Mizeria, Tirania, Perversitatea, Meschinăria, Foamea, Invidia, Lăcomia alcătuiesc o pleiadă sumbră a Morții (Prolog) sub zodia căreia încă e așezată omenirea. Adolescența poetului aduce mărturie despre propriile răni (Confesiune, Strada gării 30) și versurile își conservă ținuta acuzatoare: „Trebuie, încă mai trebuie, / să pun cu-vîntelor coifuri de fier!” De subliniat așadar aici un gînd static de revedere în memoria martirilor vieții, a martirilor săi palizi (reluare interiorizată a temelor din narațiunile mai vechi în satul lui Sahia și Bălcescu). Și iată în ciclul erotic, al acestui volum chiar, printr-o galanterie și blînde relaxări domestice, scăpărarea unei presimțiri: „Trăind, de-mi spui să tac, / eu o să tac. / Dar de-ai muri, urla-voi veac de veac...”, mîine a adevării, cum spuneam, o similitudine de destin dantesc: Elegie pentru floarea secerată e lamentația tragică provocată de trecerea în moarte a unei alte Beatrice. Relief liric interior dar dureros, de peșteră fără ieșire, evocare lipsită de orice scenerie artificială, aer rarefiat suspendînd cuvintele în esențialitate, cu fundare voluptuoasă în durere — constituie modulurile acestei poezii, născută din dezordinile memoriei.

Spirit modern, de o concepție materialistă, este exclus ca poetul să aibă impulsul de a imagina un tărîm transcendent, în prelungirea fericirii laice iar neconsolarea lui e absolută. Zădărnici astfel orice iluzii salvatoare, elegiile nu pot totuși să nu-și poarte în același timp propriul revers: ele esențializează adică regretul, mereu prezent, al unei vieți plene. Ceea ce are darul de a le ridica din chingile prea grele ale dezolării individuale, restituindu-le măcar bucuriei unice și comunicabile — a poeziei. Căci dacă ne-am obișnuit a-l imagina pe Eugen Jebeleanu veghind veșnic lîngă prăpăstiele Morții, surprinzător de proaspete rămîn forțele ce-i cutremură lîra. Și ori-cînd, nu numai în jur, dar chiar din lemnul ei pot izbucni muguri și frunze...

Ion BUDESCU

Pornind de la „NECUNOScutul FERESTRELOR”

Lăsînd la o parte atitudinea estetică personală în intenție și realizare, o lectură serioasă a recentei antologii poetice a lui Ion Caraion („Necunoscutul ferestrelor”) impune o concluzie de alt gen. Într-un volum de peste patru sute de pagini, alăturînd aventurile lirice ale unui sfert de veac, iată un poet constant și omogen, egal cu sine, egal în poziția sa față de expresia lirică, poziție ce este după mine (și acesta fi e unul din cele mai mici merite) aceea a unui profesionist. Da, Ion Caraion este un profesionist, și unul bun, un specialist în cîmpul său. Un scriitor care știe să scrie poezie. Lucrarea lui se recomandă — în mod competițional — și prin calitățile ei formale și elementare. Așa cum un renumit pictor abstract dovedește că e capabil de un desen după natură (calitate primordială ce mulți artiști plastici de azi par să o fi uitat) Ion Caraion se oferă întîi lecturii ca un poet capabil de exercitarea artei sale, și lucrul acesta îl singularizează poate mai mult decît însăși valoarea estetică (de netăgăduit).

Tocmai asupra acestui dar vreau să insist, încercînd să alung din minte prejudecata curentă care învinovățește pe artistul stăpîn pe mijloacele lui. Mi se poate reproșa că îi contest, în mod subtil și perfid, tocmai talentul original și realizarea obiectivă. Nu, însă în marea de talente care a fost și va fi mereu literatura română, prefer să nu lucrez cu un dat atât de obișnuit și de nesatisfăcător. Cît despre realizarea estetică, dependentă de mijloace la oricîine, este limpede că în acest caz profesionismul de care vorbeam este o sursă a frumosului.

Ceea ce lipsește din conștiința literară a poezilor mai tineri ori mai vîrstnici (dar mai cu seamă a celor tineri) este tocmai ideea unor norme și criterii profesionale. Respingînd ideea profesionalismului scrisului (idee onestă, respectabilă, și mai ales, cit de exactă!) pentru a nu li se putea reproșa pe această cale vreo lipsă a înzestrării ori chiar a vocației, majoritatea poezilor români sînt azi incapabili de comunicarea în forme poetice tocmai pentru că nu se interesează de execuția ca atare a acestei comunicări. Ei sînt preocupați doar de transmiterea „fondului”. Adică a ideii, a anecdotei, ori chiar a metaforei pure ce constituie poemul în chestiune. Forma nu se interesează de loc. Rezultatul: o frecventă incapacitate lingvistică, o obscuritate uneori aproape agresivă, o lipsă de seducție a poeziei ca atare, în înfățișarea ei exterioară, de unde dificultatea de a descoperi personalitatea poetului etc. Unii, pornind de aici, au scuza golul printr-o teorie a „esteticii urîtului”, a non-poeziei, a anti-poeziei. Însă, ca să ai conștiința anti-poeziei trebuie să o ai întîi pe cea a poeziei însăși, chiar în forma care îi se pare o presiv tradițională. Unii autori de versuri de azi sînt nu anti-poeti, ci a-poeti, în sensul în care sînt a-morali indivizii care nu pot fi anti-morali, căci nu au nici o noțiune a moralei.

În asemenea condiții, poemul lor devine un ciudat discurs în proză sacadată, purtător de idei, imagini, stări uneori aiuritor de bizare, pe care cititorul, chiar dacă e foarte bun cunoscător de poezie, nu le poate citi decît cu un sentiment de frustrație, din cauza lipsei totale de proprietate. Apoi, poezia aceasta e esențialmente ipocrită. Definitiv spectacol de cuvinte, nu știi pur și simplu de unde s-o apuci ca s-o poți obliga la o mărturisire. Nu-ți poți da seama ce criterii limitative aplică poetul, ce filtre opune fluxului de cuvinte, dacă filtrul nu e cumva forma modernă a inspirației: întîmplarea. Căci chiar dacă e așa, nici un poet nu declară că lucrează cu sisteme dadaiste. Dimpot-

trivă, ne lasă să înțelegem că tortura creatoare e condusă fără greș, confort unei superioare teleologii estetice. Critici întretine și ea, odată cu ideea (curioasă a marii prosperități actuale a liricii românești, convingerea că forma, adică e presa, nu contează. Fondul, numai fondul (care o fi acela?). Dar, dacă mi îngăduie un paradox, în artă fondul însuși nu este formă? Nu e vorba de o corespondență, ci de o identitate. Formă este fondul artei, căci restul (idei, atitudini, caractere, subiecte etc.) poate fi repede redus la o serie arhetipală foarte scurtă. Atunci însă, dacă conștiința formei trebuie să reapară în noi cu sporul vigoare, am ajuns iar la acest îmbătrînit adevăr.

O plăcută certitudine te cuprinde cînd în întregimea lui „Necunoscutul ferestrelor”, tocmai din acest punct de vedere. E clar că acest poet e poet și prin faptul că știe să scrie poezie, că se impune printr-un merit real al expresiei poetice, că opera lui are un caracter profund serios, și că pentru a o recomanda nu e nevoie, ca să-i scuzi înfățișarea, recurgi la vreo teorie estetică ad hoc, chiar (cum se întîmplă citeodată, să dev complicele unei mici fraude intelectuale). Dintr-un motiv de gust ori de principiu, poezia lui Ion Caraion poate desigur provoca și neînțelegeri. În planul formei, al artei poetice, ea nu poate fi cît testată. Este ce încercăm să denumim bunul profesionism al poeziei lui Ion Caraion. Conștiința aceasta profesională care ar trebui să o aibă toți scriitorii o au în realitate atât de puțină e odată toare pentru lector. Un fel de recunoștință te cuprinde față de acest poet care știut să păstreze timp de atîtea decenii printr-o atîtea bizării ale artei și existenței, o originalitate a corectitudinii.

Cu atît mai interesant e acest aspect al liricii lui Ion Caraion cu cît ea este, ca realizare și ca punct de plecare, mîdă. O temeinică posesiune a mijloacelor se investe în fiecare rînd. Fantezii disparitate programatică a elementelor de decoratie, cultivarea paradoxului absurdului, ermetismul, mixtura supra-realistă a personalităților și existențelor în obiecte și peisaje, toate acestea pledeză, desigur, pentru o poezie fără rigori formale. Eroare. Codul formal, al modernismului a fost în intenția celor mai serioși promotori ai săi, la fel de strict și de serios ca al oricărei alte doctrine. Poezia mîdă, ca ori care alta, necesită o capacitate obiectivă de alcătuire pe care nimeni nu o poate neglija fără riscul producerii ambiguități și pseudopoetice care, nundă azi piața. Tot așa, atîtea invenții laudate azi de o critică uneori incapabilă să țină legătura cu adevărata și buclă tradiție a poeziei române moderne, se găsesc în acest volum (fenomenul e remarcabil și la culegerile tipărite în ultimul timp de Virgil Teodorescu, Geo Dumitrescu, Gelu Naum, pentru care observația „bunului profesionism” e și ea valabilă) mai des și într-o formă superioră corespondențelor lor uneori jenant aut didactice din cărți de tineri autori.

E limpede, nu cunoaștem de ajuns, mai ales, nu sîntem îndatorați îndeajuns unui curent poetic dintre cele mai fructuoase începuse cu puțin înainte de război, dea roade remarcabile. E vorba de acțiune a experienței moderniste ce, antipodul cultului lingvistic creat de A. Ghezi, acceptînd numai părți din dadaism, suprarealism și ermetism, și continuînd într-o anume măsură cele mai personale realizări ale simbolismului, a știut să corporeze toate aceste elemente într-o rică profund urbană, de mare superioritate tehnică și intelectuală, și la fel capabilă de emoție pură ca oricare alt. Un reprezentant al ei mi se pare Ion Caraion. Mai concludentă e singularitatea poetului poate chiar în prima parte a culegerii (Panopticum, 1943 — cu excelente poeme de război și viziuni ale haosului metropolitan tulburătoare). Nedreptăți atîtea versuri de ținut mînt, trag din întreg un singur exemplu: Oridare „Orașele de la marginea pămîntului vechi / n-au blocuri nici oameni pe a fală / sub Dumnezeu cenusiu și înalt munții se plimbă cu copacii în urechi. Orașele de la marginea pămîntului, ra înmoaie în iarbă cu fum / atîta tinereță avem — / rodul, ca smircul se-alese amar. // Ploile-n haltă, băloase, și-n strdă, / ling pălăriile. Orașele reci / au trat pe ferești în bibliotecă / și pînă ziuă au ars într-o ladă...”

Petru POPESCU

TUDOR VIANU

„Atitudinea cea mai izbitoare la scriitorii români este atitudinea luptătoare, și sentimentul care îi urmărește mai insistent este cel al participării la viața întregă a poporului lor, în trecut și în luptele lui contemporane. Omul solitar, concentrat asupra singurelor lui probleme intime sau contemplativ disociat de societate sînt tipuri omenesti foarte rar reprezentate printre scriitorii români. Mult mai des întîlnim, printre aceștia, pe omul social, deschis către realitatea societății”.

LUCIAN BLAGA

„Examenul atent și stăruitor al culturii noastre populare ne-a dus la concluzia reconfortantă despre existența unei matrici stilistice românești. Latentele ei, întrezărite, ne îndreptătesc la afirmațiunea că avem un înalt potențial cultural. Tot ce putem ști, fără temerea de a fi dezminși, este că sîntem purtătorii bogății ai unor excepționale posibilități. Tot ce putem crede, fără a săvîrși un atentat împotriva lucidității, este că ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mine un colț de pămînt. Tot ce putem spera, fără de a ne lăsa manevrați de iluzii, este mîndria unor inițiative spirituale istorice, care să sară, din cînd în cînd ca o scînteie, și asupra creștetelor altor popoare. Restul e — urșită”.

Retipărindu-se „cu modificări neînsemnate” — prezintă autorul într-o notă preliminară — după ediția primă din 1943, volumul **Clasicii noștri** cuprinde articole și studii despre Al. I. Odobescu, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, George Coșbuc, nume constituind o linie de perenitate de la care criticul așteaptă un adaos de puteri, „minunea antecică” și pe care, la rândul său, încearcă să o consolideze, întărind ceea ce primise. Confruntarea cu clasicii reprezintă nu numai un examen de profesionalitate și o robă a vocației ci și „un fel de nouă atingere cu patria spirituală”. Spre ea, în sfînt pelerinaj, mai curînd au mai tirziu pornește, orice critic adevărat.

Vladimir Streinu (în acest volum faptul e încă mai evident) practică o critică **alpină**. Pășind din pisc în pisc, ca un fantastic personaj din Chamisso, el lasă în urmă o linie de perenitate de la care criticul așteaptă un adaos de puteri, „minunea antecică” și pe care, la rândul său, încearcă să o consolideze, întărind ceea ce primise. Confruntarea cu clasicii reprezintă nu numai un examen de profesionalitate și o robă a vocației ci și „un fel de nouă atingere cu patria spirituală”. Spre ea, în sfînt pelerinaj, mai curînd au mai tirziu pornește, orice critic adevărat.

Vladimir Streinu (în acest volum faptul e încă mai evident) practică o critică **alpină**. Pășind din pisc în pisc, ca un fantastic personaj din Chamisso, el lasă în urmă o linie de perenitate de la care criticul așteaptă un adaos de puteri, „minunea antecică” și pe care, la rândul său, încearcă să o consolideze, întărind ceea ce primise. Confruntarea cu clasicii reprezintă nu numai un examen de profesionalitate și o robă a vocației ci și „un fel de nouă atingere cu patria spirituală”. Spre ea, în sfînt pelerinaj, mai curînd au mai tirziu pornește, orice critic adevărat.

Vladimir Streinu (în acest volum faptul e încă mai evident) practică o critică **alpină**. Pășind din pisc în pisc, ca un fantastic personaj din Chamisso, el lasă în urmă o linie de perenitate de la care criticul așteaptă un adaos de puteri, „minunea antecică” și pe care, la rândul său, încearcă să o consolideze, întărind ceea ce primise. Confruntarea cu clasicii reprezintă nu numai un examen de profesionalitate și o robă a vocației ci și „un fel de nouă atingere cu patria spirituală”. Spre ea, în sfînt pelerinaj, mai curînd au mai tirziu pornește, orice critic adevărat.

cu) nu sînt în măsură să ne întărească încrederea în infailibilitatea gustului maioreșcian. În al doilea rînd, gustul e o condiție necesară dar nu suficientă a criticului. În ce ne privește, în această chestiune rămînem alături de păreri exprimate de un alt maioreșcian, E. Lovinescu, în **T. Maiorescu și contemporanii lui**, I, Casa școalelor, 1943 p. 37. De asemenea, într-un remarcabil studiu de literatură comparată intitulat **Titu Maiorescu și E. Poe**, urmărind „reflectarea sistemului poetic (...) alcătuit de Poe în conștiința critică română” Vladimir Streinu conchide: „Este sigur deci că el (Titu Maiorescu n.n.) stăpînea o poetică mai subtilă, pe care însă, din scrupul pedagogic de vîrstă națională, nu a găsit cu cale a o formula”. De ce l-a respins atunci — ne întrebăm — pe evoluatul Macedonski? Trebuie oare să ne imaginăm că mentorul Junimii a împins „scrupulul pedagogic” pînă la a denunța în afară ceea ce, posedînd „o estetică mai rafinată”, degusta în secret? Și oare vorbea de „atmosfera estetică” vițiată de Macedonski, Aricescu, Aron Densușeanu etc. etc? În punctele semnalate se simte o anumită suprasolicitare a faptelor, forțate să ia drumul dorit de autor. Dar acestea sînt, cred, singurele excepții. În rest, obiectivitatea nu mai cedează nimic din drepturile ei.

Obiectivitatea este condiția adevărului, în al cărui respect absolut se clădește critica lui Vladimir Streinu. Prin orgoliul adevărului, oricît de cenușiu, ea înfrînge vanitatea speculației, oricît de strălucite. Mulți știu să „toarcă” plăcut diverse considerații, gratuite în raport cu opera, nerevelatoare. „Citeodată, vocabularul critic alunecă foarte frumos pe deasupra realităților artei.” — previne Vladimir Streinu, subînțelegînd că nu orice idee dezvoltată în discurs înseamnă critică, ci numai ideea tangentă la obiect. Autorul triumfă nu cînd izbutește să se diferențieze spectaculos ci cînd poate contribui cu propriile sale adăuniri la consolidarea unui adevăr. Într-un loc se aduc argumente proprii pentru homerismul lui Creangă, iar apoi se citează cu stimă prodecsoarii acestei idei. Faptul e semnificativ. Vladimir Streinu reabilitează disciplina adevărului în critica literară în opoziție cu ticul paradoxului și cu trufia delimitării caracteristice unor critici pentru care ideile altora ies de la sine din discuție sau trebuie neapărat răsturnate cu capul în jos. Pentru cei

care o fac, critica nu trebuie să fie un mod de a se remarca, ci de a remarca: aspecte, defecte, caractere ale operei. Ceea ce Vladimir Streinu și face cu strălucire, descoperind în operele foarte frecventate nenumărate drumuri noi, dar nu din ambiția de a nu folosi pe cele deja cunoscute ci pentru că ele există cu adevărat și duc mai repede și mai drept spre inima operei. A enumera, fie chiar și incomplet, punctele de vedere noi, deosebit de fecunde ale criticului în legătură cu autorii de care se ocupă ar însemna să rezumăm ceea ce trebuie neapărat citit. Ne mărginim de aceea să mai spunem în această privință că imperativul adevărului în studiul scriitorilor se manifestă prin dorința de a le extrage esența. Vladimir Streinu procedează prin decorticare, înlăturînd învelișurile parazitare, lăsînd liberă sămînta fecundă. Odobescu de exemplu este scos succesiv din anvelope sufocante, pînă ce un clinchet al uneltelor îl face pe autor să bănuie că a dat de cremenea structurii. Lui Maiorescu i se caută de asemenea „adevăratul centru al personalității”.

În lupta pentru impunerea adevărului accentele polemice nu lipsesc; dar cit de instructiv e felul lor pentru unii bătași de cuvînte! Vladimir Streinu introduce în polemică codul aristocrat al manierelor elegante, politețea, elevația, respectul preopinentei, fără ca prin aceasta ea să-și piardă caracterul net, de clară și inevitabilă delimitare. Omul iese neatins din controversă; doar ideile sale suferă, uneori grav. Polemicile lui Vladimir Streinu, în care semnele dezacordului pot fi și numai o privire de sus, o răcire temporară a tonului sau un rest de ironie topit într-o parafrază întru totul respectuoasă (vezi referirea la N. Iorga de la p. 57), ne amintesc cu nostalgie de vremurile în care oamenii de lume dominau pînă și cîmpul de bătaie și în care comandanții armatelor adverse își cedau ceremonios unul altuia înfrîntarea primei lovituri.

Nu se poate vorbi despre critica lui Vladimir Streinu fără o referire, care ar trebui să fie mult mai întinsă decît o putem face noi aici, la stilul autorului, la acel proces continuu de cimentare a ideii în expresie. În contra celor ce susțin că bransa noastră nu trebuie să aibă nici o preocupare artistică, pînăzînd numai precizia termenilor se ridică acest monument de limbă românească. Caracterului riguros al demonstrației îi corespunde, în paginile semnate, printr-un filigran al specificității: Vladimir Streinu, proprietatea infailibilă în stil, proprietate, care se dezvoltă în sintagme de **cuvînte potrivite**, și acestea în imagini. Sînt imaginile necesare în critică? Împotriva protestelor celor care nu le știu face, noi credem că da, deoarece dacă omul de știință își fixează descoperirile prin formule, formulele criticului sînt imaginile. Ele dau corp fulgurantelor intuiții, materializează mersul gîndirii, sintetizează rezultatele cercetării. Toate observațiile anterioare despre limba scrierilor lui Ion Creangă, expuse de autor pe mai multe pagini, se adună și se implică într-o imagine memorabilă în care cuvintele se încheștează cu ceva din forța lexicală a lui Argehi: „Sînt jocuri de cuvînte, care comunică un fel de zburdălnicie a dicționarului însuși, cuprins pe neașteptate și el de voia bună a autorului; un chef lexical, sau cam așa ceva, aruncă vorbele în sus, plesnind în miez ca boabele de porumb la foc”. Virtuoz al imaginii, Vladimir Streinu este și un maestru al tactului și măsurii, care-l dictează criticului distanțele necesare; încît el e ferit de acele aglomerări baroce de metafore, care ridică la suprafața textului critic adevărate insule de corali.

La lectură, volumul **Clasicii noștri** produce o impresie extraordinară, revelînd un mare critic. Insușirile converg: informație, gust, sagacitate, putere de demonstrație, stil, alcătuiind tabloul unei personalități complete, în linia criticii tradiționale (și eterne), monumentalizată de Sainte Beuve.

Valeriu CRISTEA

Poezia criticilor: TUDOR VIANU

Există o prejudecată relativă la „subiectele” poeziei criticilor. Dar care sînt aceste subiecte?! Cărțile, biblioteca, erudiția, lucrurile vechi? Iată acestea au intrat în poezie prin nașterea, dînd prilej pentru o poză pe care oricine o poate lua. Desigur, cu aceste obiecte, criticii pot scrie poezie. Dar mai important este că marginea lor se creează un „folclor”, o zonă colectivă de creație, care, aparținînd tuturor, nu reprezintă pe nimeni. Ignorînd aceste obiecte, care sînt și nu sînt ale criticilor, nu se poate să nu observăm că toate celelalte teme ale poeziei lor sînt împrumutate. Un critic își ia, și în poezie, existența, apelînd la experiență.

Dînd „iubește”, criticul ia o atitudine colică, inspirîndu-se din Coșbuc (Sex-Pușcariu) sau vine cu argumente eclesiastice și horatiane (Perpessicius). Iubirea se numește atunci Deborah, Hareia, Daphne sau Aretuza, iar iubitul — ptochrit (G. Călinescu).

De cele mai multe ori, eruditul ignoră totul acest capitol, care nu are pentru el nici un înțeles. Exceptînd deci situațiile în care iubirea apare formalizată în termeni convenționali, putem spune că această temă lipsește cu desăvîrșire din poezia criticilor.

La aceeași concluzie putem ajunge rîndind despre „poezia naturii”. Și această „teamă” de lirism, această creație existențială a criticului fiind

uluitoare, nu se poate să nu ne dea de gîndit.

În poezie, criticul vorbește impersonal, apelînd la formule consacrate.

O preferință tematică există totuși în lirica criticilor, și aceasta privește mai ales aspectul teoretic și social al lumii. Dar, am văzut, vorbind, în poezie, despre simbolism sau despre sămănătorism, Ovid Densusianu și Nicolae Iorga nu fac decît să compromită poezia.

Ei bine, Tudor Vianu este primul critic care își transformă existența în obiect al poeziei.

El are curajul și demnitatea de a recunoaște, primul la noi, că un critic „este un cititor mai bun, mai atent, mai sensibil, dar totodată analistul stărilor lui și ale operei care le provoacă. Criticul trăiește și se observă trăind, se dăruiește și se rezervă. Primește impresii puternice, dar apoi le clasifică, le grupează împreună cu altele în categorii generale, le leagă de cauze obiective. Admiră pe poet, dar nu se poate împiedica să observe procedeele lui, să-i descopere și să-i demonteze mecanismele. Un curent refrigerent trece prin masele în fuziune ale sentimentului poetic trăit de critic. Acesta este deci nu numai un cititor mai bun, dar și unul care și-a pierdut naivitatea. De aici, nevoia, căreia criticii i-au dat adeseori urmare, de a reveni la spontaneitate, la creație. Poezia a devenit pentru ei atunci nu numai un început de cale, dar și ceva ca îmbă-

lerea intermitentă în apele regeneratoare ale fontinii hippokrene”.

Această pierdere a ingenuității prin „erudiție”, această permanentă încercare de a reîntra în grațiile „poeziei” — iată drama criticii literare!

În poezie, ca și în critică, G. Călinescu nu are nici o dilemă. Pentru Călinescu toate sînt dinainte înțelese, și este sigur că, neavînd „spaima” metafizicienilor moderni, noaptea el visa arhetipuri.

Și Vianu lasă impresia acestui echilibru sufletec desăvîrșit. În critică, el se trage în spatele ideilor, făcîndu-și ființa neobservată, în total dezinteres de sine. Exagerata supunere la obiect, rigoarea extremă, spiritul pozitivist sînt tot atîtea ziduri înalte ridicate între critic și cititor, pentru a mistifica și pentru a ascunde fața adevărată a celui care rămîne un liric și un sentimental.

Echilibrul aparent al criticului Tudor Vianu este echilibrul omului trecut prin școli înalte, subțiat de civilizația de la care a deprins arta de a se disimula.

Nu este vorba aici de a alege între Călinescu și Tudor Vianu. Cei mai mulți au opus pe Titu Maiorescu lui Gherca sau pe Vianu lui Călinescu pentru că din această „comparație” unul din critici să lasă micșorat. Aceasta este mentalitatea partizanilor fanatici, pentru care în lume totul se reduce la a spune „da” sau „nu”.

Dar pentru noi, modern rămîne numai Vianu!

În timp ce toți ceilalți critici aduc în

poezie o tehnică, prelungind astfel în „creație”, activitatea lor teoretică, pe care încearcă, zadarnic, să o disimuleze, Vianu aduce în poezie o dramă adevărată, care este de fapt drama întregii critici literare. Pentru critic, nimic nu mai există prin sine; toate trăiesc numai raportate la ceva sau în legătură cu ceva. Și în ciuda acestei „educații” care a mutat centrul existenței din lumea vie, în lumea înțepenită a corolațiilor, Tudor Vianu are mereu curiozitatea poeziei.

Volumul său de versuri din 1958 are, în întregime, această semnificație. O amintire îl fascinează pe critic, tulburîndu-l reclusiunile severe. Atunci, poezia coboară în camera savantului, fluturînd o aripă albă de inger, în timp ce, imobilizat de „catargul” culturii, el nu poate decît să asculte în nostalgie acest cîntec la care nu mai are decît un acces iluzoriu: „Intocmai ca Ulise de catarg / Am pus să-mi lege braze și picioare. / Sirenele cînd se aud în larg / Strig soților să stringă și mai tare. // Uimiți stau corăbierii-n jurul meu / Privind cum mă frămînt și plîng în funii / Dar cîntecul sirenelor doar eu / Îl știu și îl ascult sub geana lunii”.

Trecerea poetului în critică echivalează cu o pierdere a raiului ideal. Simțurile s-au falsificat, o lume sofisticată a luat în ochii criticului locul lumii adevărate. El aspiră mereu la creația ale cărei secrete le-a cunoscut cîndva, fără să se mai poată, însă, apropia vreodată cu adevărat de aceasta. Astfel, în poezie, un critic este un inger căzut.

Și dorul acesta pentru lumea pierdută a creației, singura „temă” organică adevărată a criticilor literari, reprezintă materia adevărată a poeziei criticilor!

Florin MANOLESCU

Asociația mondială a prietenilor lui M. Eminescu

Ultimul număr, al șaselea (15 iunie 1969), al publicației *Le journal roumain des poètes* pe care conaționalul nostru Mihail Steriade o scoate la Bruxelles, ne aduce vestea întemeierii de către directorul său, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la moartea celui mai mare poet român, a unei **Asociații mondiale a prietenilor lui Eminescu**. Asociația își propune desfășurarea unei acțiuni de o amploare fără precedent, menită să contribuie la o cit mai largă cunoaștere a geniului eminescian. În acest scop, va difuza opera poetului în întreaga lume, atât în original, cât și în traducere; se va strădui să adune toate ecourile pe care această operă le-a avut și le va avea în lume (cărți, conferințe, articole), să întocmească un film al vieții și opere poetului, să creeze „Arhive M. Eminescu”, ce vor cuprinde texte originale și fotocopii, va organiza conferințe despre Eminescu în diverse limbi și în cit mai multe țări; va milita pentru înălțarea unui monument Eminescu la Bruxelles; va crea un premiu de poezie purtând numele poetului român, premiu ce va fi decernat unor poeme sau culegeri de versuri excepționale, apărute indiferent în ce țară. Inițiatorul Asociației face apel la toți cei ce posedă sau cunosc documente de orice fel (fotografii, hirtii oficiale, scrisori, articole ale scriitorului sau consacrate lui, inedite, traduceri etc.) să i le trimită în fotocopie.

Cele patru pagini ale revistei sunt consacrate, toate, lui Eminescu. Într-un amplu articol, directorul *Jurnalului român al poeziei* trasează liniile de forță ale personalității eminesciene, insistând asupra faptului că opera marelui nostru poet „nu poate fi limitată de limba română și de frontierele patriei sale; ea depășește orice cadru și se integrează capodoperelor umanității, eliberată de cătușele timpului”. „Eminescu — scrie Mihail Steriade — se înrudește cu alți mari lirici prin imensa întindere a preocupărilor, a neliniștilor, a comprehensiunii, a simpatțiilor și a setei sale de absolut. Aceasta e una din trăsăturile lui primordiale pe care o regăsim deopotrivă la un Goethe, un Shakespeare, un Hugo, un Dante”. Poetul român se aseamănă cu acești giganti și „prin unitatea operei”, pe care spre a o cunoaște esențial nu ne putem limita la un singur poem ori la o anumită parte a ei, ci trebuie să o parcurgem integral, căci, „fiecare poem se integrează unui ansamblu în care se exprimă un spirit în totalitatea sa”. Eminescu e comparabil cu cei mai mari lirici ai lumii și datorită faptului că, asemenea lor, „a explorat resursele limbii. Și orice poet de geniu e legat de

limba în care se exprimă, intim, exclusiv”. Și acest articol, și un altul, intitulat *Destin românesc, voce universală*, extras dintr-o carte a lui Mihail Steriade, apărută în 1966, sint ilustrate cu numeroase citate din poeziile eminesciene. Separat sint publicate, în traducere franceză, pe prima pagină, poeziile *La steaua*, *S-a dus amorul* și *Mai am un singur dor*. Nu încapem însă în această inițiativă a lui Mihail Steriade, izvorită dintr-un ardent elan patriotic, va găsi și în țara noastră — aici în primul rând — toată simpatia și tot sprijinul.

D. M.

Critica in „Steaua”

Contribuții privind biografia și opera lui Lucian Blaga: foarte interesante „amintiri, mărturisiri” datorate lui Ion Mușea (articolul este dat martie-aprilie 1966) în legătură cu perioada 1951—1952 a vieții lui Blaga, cind marele poet funcționa ca bibliotecar la Cluj, filiala Academiei. Urmărind una dintre direcțiile fertile ale filozofiei lui Blaga, nu fără raportări ilustrative la poezia sa, Mariana Șora se ocupă de „Metafora fabulatorie ca stil de gândire”. Autoarea se interesează mai ales de „poeziile-povestiri”, care mijlocesc „sensuri” adinci și acțiuni „metaforice”, urmărind să descopere în ele „anumite caractere structurale”. Demonstrația fiind susținută cu argumente convingătoare, nu ne rămâne decât să regretăm că se trece prea repede peste „valoarea poetică” (luată ca atare) a pieselor lirice, socotite a fi sub acest aspect: „în genere minore”. Prezența „caracterelor structurale” nu ne spune nimic despre valoarea acestor poezii?

Virgil Ardeleanu pledează sub titlul „Despre responsabilitatea scriitorului”, cu o pasiune oricind binevenită, împotriva literaturii schematice aglomerate în „raffurile moarte ale bibliotecilor”. Să recunoaștem totuși că excesele neologice nu se însurubează prea bine în stilul confratelui de la Steaua. Dăm la un moment dat, cu oarecare mirare peste o propoziție ca aceasta: „Mihail Eminescu, de pildă, a fost de-a dreptul oripilat de nonșalanța contemporanilor”. Cind înțelegim din nou formulări de genul: „Un Alain Robbe-Grillet, spre exemplu, tună și fulgeră împotriva lui Balzac”, ne liniștim și înțelegem că V. Ardeleanu, iarăși în elementul său, și-a venit în fire, abordând un limbaj mai la îndemână, nepretențios.

Inteligente considerații face Liviu Petrescu, cu privire la *Estetica romanului* (I), luind în discuție, în acest număr, romanele lui Al. Ivasiuc. Concluzia: „Dacă prin formația lui de filozof Al. Ivasiuc ajunge să imprime creației sale un stil, prin vocația literară el îi asigură un dinamism excepțional”.

La *Cronica literară*, Ion Vlad comentează *Viața lui I.L. Caragiale* de Șerban Cioculescu iar M. Petroveanu volumul *Marginalii critice și istorico-literare* de Leon Bakosky.

Al treilea articol, integrat aceleiași rubrici, este semnat de Virgil Ardeleanu și are drept obiect pe V. Ivăncescu. Ca persoană și nu ca autor, ceea ce pentru o serioasă cronică literară e oricum neobișnuit. Articolul atrage atenția și prin laconismul său, cam o filă dactilografiată, debutând prin a ne înștiința că „așa-numitul roman

Până la dispariție nu necesită o cronică literară, nici măcar o recenzie”. Pe un spațiu cu parimonie folosit, cronicarul nu se arată din cale-afară de econom cu oralitățile de un nivel critic inferior de tipul: „omul nostru”, „finea răsunătoare discursuri”, „foarte mult scandal”, „junele tuna și fulgera”. Formularea fusese folosită de V.A. și în legătură cu Robbe-Grillet, în articolul menționat ceva mai înainte: „Robbe-Grillet, spre exemplu, tună și fulgeră împotriva lui Balzac”. Cei doi scriitori, în ciuda atitor evidente deosebiri, au deci comun faptul că „tună și fulgeră”.

În continuare, sintem informați că „junele” (zis și „omul nostru”, zis și „oratorul”), „cerea, îndesat (s.n.) o literatură modernă”. După alte robuste gingășii de tipul „vremea ivăncenismului” și „vremea țepeneșismului”, urmează inevitabile referire (puțin prea furioasă, să ni se îngăduie s-o credem) la „gloria lui Mazilu”.

Acestea toate pe spațiul din bătrâni rezervat unei oricât de favorabile sau oricât de severe *Cronici literare*.

L. R.

Permanențe literare

„Analele Universității București” anul XVII—1968 reunește într-un format masiv studii de istorie și critică literară, urmărind dintr-o perspectivă largă, susținută prin permanența raportare a fenomenului literar românesc la modelele clasice din literatura universală, scriitorii, motive, curente, aducind la zi investigația producției literare prin recenzii și articole. Un spațiu larg este rezervat, de asemenea, studiilor de lingvistică și literatură universală.

Șerban Cioculescu distinge în studiul intitulat „Despre umorul sado-venean” o latură mai puțin analizată a spiritului sado-venean, „umorul discret, nebatător la ochi ca splendorile lui paisagistice, dar difuz în toată opera, ca și valorile ei muzicale, manifestându-se foarte adesea ca un component moral al personajelor”. Criticul numește acest umor — obiectiv, pentru că „reflectă temperamentul insului observat sau imaginar, așa cum l-a individualizat autorul”.

Al. Piru prezintă o sinteză a literaturii române din perioada de tranziție între literatura română veche și literatura română modernă (1780—1830), perioadă care a fost studiată pe larg în volumul „Literatură română premodernă”, „Endomonologia lirică eminesciană” (George Munteanu) reface evoluția unui motiv al inspirației eminesciene — cel legat de condiția artistului, — trasând traiectoria concepției lui M. Eminescu despre artistul de geniu și condiționările ei literare, înțelese în sens larg.

Tot aici găsim un nou capitol din cercetarea critică întreprinsă de N. Mănolescu în legătură cu personalitatea lui Titu Maiorescu.

Descoperirea istoricită-

ții — fragment din volumul în curs de apariție „Literatură de frontieră” de Silviu Iosifescu reunește în discuție literatura istorică dintr-o perspectivă proprie, autorul fiind interesat în mod special de modurile de coexistență dintre „cadru riguros al faptelor istorice și produsele ficțiunii”.

Semnalam ca pe o contribuție de incontestabil interes: *Correspondența românească inedită din arhivele veneze* oferită de D. Păcurariu, conținând 12 scrisori inedite adresate de către oameni de cultură români (T. Ciopariu, N. Densușianu și alții) lui Franz Miklosich și aflate la Biblioteca națională austriacă din Viena.

În cadrul rubricii „Discuții” care are în vedere „Curentele în literatura română din secolul al XX-lea” criticii D. Micu și Eugen Simion discută noțiunea de „modernism” și „avangardă” românească oferind argumente edificatoare în scopul obținerii unei formule acceptabile a acestor termeni atât de controversați, iar George Ivașcu trece în revistă principalele manifestări culturale-literare de la sfârșitul primului război mondial, semnând afirmarea ideologică a proletarietului care marchează evoluția diverselor reviste existente și pregătește o atmosferă propice unei noi etape în dezvoltarea culturii.

V. V.

Actori și poeți

Interesantă și neașteptată e selecția de versuri pe care o cuprinde Caietul nr. 5(17), subintitulat semnificativ *Thalia și Euterpe*, al „Vieții Românești” (nr. 5/1969): versuri ai căror autori sint niște cunoscuți actori; surprinzătoare sint sonetele și celelalte poeme de Ștefan Ciubotărașu, datate între 1939 și 1944, dintre care cele mai vibrante sint *Cranii Yorick* și *Actorul*. Versuri de o înută foarte sigură, distinse intelectual, publică Dinu Ianculescu (*Tu, Hore scimbate, Ușoare virgule, Nu lăsați*). Mai manieristă — deși cu fragmente remarcabile — ne apare contribuția Tinei Ionescu Demetrian, Ștefan Radof și Cristina Tacoi dovedesc înzestrare dar și necesitatea unei mai stringente discipline a imaginii.

Un text ironic-patetic de Eugen Ionescu (*Criticii mei și eu*) luminează parcă producția poetică citată prin câteva fine intuiții ale condiției teatrale.

P. P.

Un gest de cultură

Primim din partea liceului Fîrca (din comuna cu același nume) primul număr al revistei „Zorile”, apariție revelatoare care se inscrie în rîndul manifestărilor devenite deja o tradiție în sfera de afirmare a celei mai tinere generații, pe care, sinceri să fim, nu o privim fără o anumită undă de invidie. După cuvîntul înainte al prof. Emil Păcurariu, directorul liceului, sint înserate salutarile adresate atât de tinerei publicații de cîțiva scriitori grupați în jurul *României literare*: Adrian Păunescu (fost elev al liceului), Aurel Dragoș Munteanu, G. Dimisianu, Ion Horea, B. Raicu, Gh. Pituț, Remarcăm consistenta selecție de versuri (semnate între alții de Ștefan Buzărnescu, Constantin Vata, Doina Bidalata).

V. V.

NOUTĂȚI ÎN LIBRĂRII

Ion Creangă: **POVEȘTI, AMINTIRI, POVESTIRI** (E.P.L.)

Reeditarea numărului 6 din „Biblioteca pentru toți”. Prefața volumului e semnată de Al. Piru.

Al. Macedonski: **OPERE, V** (E.P.L.)

Volumul — în colecția „Scriitori români” — cuprinde romanele, în românește și, respectiv în franțuzește, *Thalassa* și *Le calvaire de feu*. A apărut sub îngrijirea lui Adrian Marino, care semnează și studiul introductiv, notele, variatele și bibliografia.

Mihail Sadoveanu: **VENEA O MOARA PE SIRET** (E.P.L.)

În „Biblioteca pentru toți”, o nouă ediție a uneia din cele mai cunoscute opere sadoveniene prefața de Const. Ciopraga.

E. Lovinescu: **SCRIERI, I** (E.P.L.)

Primul volum, din cele patru programate, cuprinde o largă selecție din cele zece volume de Critice publicate de autor în editura „Ancora”. Sint publicate studii privind literatura română precum și o serie de „mărturii critice”. Studiul introductiv este semnat de Eugen Simion, care a alcătuit și ediția.

Liviu Rebreanu: **GOLANII** (Editura tineretului)

Unul din volumele de tinerețe ale autorului Răscoalei; colecția „Lyceum”, ediție îngrijită și studiu introductiv de Niculae Gheran.

Pompiliu Constantinescu: **SCRIERI, III** (E.P.L.)

În continuarea seriei de șase volume, inaugurată în 1966, noul volum — îngrijit de Constantin Constantinescu — cuprinde studii și articole despre Hasdeu, Iorga, Lovinescu, Maiorescu, Gălaction, Goga, Ibrăileanu, Panait Istrati ș.a.

Mihai Beniuc: **INIMA-N ZALE** (Editura militară)

O culegere de poeme în colecția „Columna”.

Alexandru Balaci: **DANTE ALIGHIERI** (E.P.L.)

O nouă ediție apărută în colecția B.P.T.

Mihnea Gheorghiu: **A VENIT UN OM DIN RASARIT** (Editura tineretului)

Evocare a figurii complexe a marelui cărturar și domnitor al Moldovei, Dimitrie Cantemir. Volumul a apărut în colecția „Romane de ieri și de azi”.

Alexandru Dutu: **EXPLORARI ÎN ISTORIA LITERATURII ROMÂNE** (E.P.L.)

Contribuții — studii și cercetări — de istorie literară.

Ileana Vrancea: **E. LOVINESCU, ARTISTUL** (E.P.L.)

Un studiu care subliniază însușirile de artist ale criticului, cu referiri și la opera sa de creație.

Adriana Vlad: **STRADA MARE** (E.P.L.)

Roman.

Cornel Tăranu: **ENESCU ÎN CONȘTIINȚA PREZENTULUI** (E.P.L.)

O carte de eseuri grupate în jurul personalității lui Enescu, privită și analizată din diverse unghiuri: creator, interpret, precursor.

Oliver Lustig: **VIATA ÎN IMPERIUL MORTII** (E.P.L.)

Roman. Un document de viață autentic care sint demascate ororile naziste din lagărul de la Auschwitz.

Gheorghe Săsărman: **ORACOLUL** (Editura tineretului)

Debut editorial. Povestiri științifico-fantastice.

B. V. Mălinescu: **TRIBUTUL FIINȚEI** (Editura tineretului)

O carte de povestiri apărută în colecția „Literatură”.

Radu Valentin: **CONCHISTADORUL HERNANDO CORTEZ** (Editura tineretului).

Roman adresat tineretului școlar.

Heltai Gáspár: **NEMEȘUL ȘI DRACUL**, în limba maghiară (Editura tineretului)

Povestiri pentru copii. Ilustrații de Surab Erzsébet.

Tiron Albani: **MEMORII** (Editura științifică)

Date noi în legătură cu contribuția masei populare la desăvîrșirea statului român unitar.

x x x **JURNAL DE FRONT AL CAPORALULUI DUMITRU CIUMBRUNDEAN** (Editura politică)

Insemnări aparținînd (iulie 1914 — decembrie 1918) unui tînăr ardelean atent nu numai faptelor de război, ci, mai ales, la reacțiile oamenilor față de problemele majore ale vieții sociale.

Doru Popovici: **GESUALDO DA VENOSA** (Editura muzicală)

Autorul prezintă personalitatea unuia din cei mai de seamă compozitori din Renașterea muzicală italiană, care a inovat și dezvoltat tehnica componistică.

POEZIA:

Mihai Micu

Mihai Beniuc

Poezii (1938-1968)

1938-1968. Cîntece de pierzanie — Mo-
Treizeci de ani de poezie revărsată
volume, după alți zece, cursuri în pe-
dice, îndeosebi ardelene. Exact la
loc, 1934, un moment de răscruce,
deat de Mărul de lingă drum.

putățile istorice de acum un sfert de
il găseau pe Mihai Beniuc trecut
lucru de etatea la care poetul flo-
lin întreprindea fantasticele-i căăto-
în lumile de dincolo, din care avea să
alte Comedia divină. Vestitor al
purilor noi", voind cu tot dinadinsul
rămînă „toboșarul" acestora, poetul
pune, în clipa imediat următoare de-
sării revoluției populare, cu insis-
problema prămenirii mijloacelor li-
a sincronizării vibrațiilor intime cu
area istoriei. „Cucuvaie fost-am
ieri, / Iar de astăzi, iată-s ciocirile",
de el, parafrăzînd versul celebru al
mare poet maghiar. Dar cum? „Pe
strună e de sunat?" „Vechile" coar-
li par improprii. „Pe vechile, rugini-
coarde / Cum am să cînt, să des-
/ Această nouă viață ce arde, / Ce
năvalnică-n tropot..." Pe scurt,
Mihai Beniuc parcurge o etapă de criză.
unei crize ce nu era decît firească.
treizeci și aproape opt ani, poetul
mai putea cînta ca pe vremea cînd,
cău de pe Crișuri", „chiuia-n căciu-
moște și, „cu Dumnezeu la cot",
nversuna să despice stîncile cu barda,
a stîrni șuvoaie de ape, încredințat
băicți, aceasta este arta! „Acea era,
-adevăr, arta care-l prindea atunci,
cum în anii de restriște ai celui de
loilea război arta menită să-l expri-
fost una vaticinară la modul alu-
și simbolic. Noua vîrstă cerea un cîn-

tec nou. Cu atît mai mult cu cît se voia
integrată în vîrstă nouă a istoriei. Con-
siderînd angajarea socială imediată mai
imperios necesară decît soluționarea
problemelor de conștiință artistică, poe-
tui s-a înrolat sub steag înainte de a fi
răspuns complet întrebărilor ce-l mun-
ceau, începînd să cînte în cor, cu prețul
sacrificării propriei voci. Versuri alese
(1949), Steaguri (1951) cuprind, în pagi-
nile inedite, mai ales versuri fără deose-
bit relief personal, spre a nu spune plate,
compuneri corecte, de izbită fabricație,
dar care, așezate lingă „Cîntecele de
pierzanie", lingă „Cîntecele noi" din
1940, lingă acordurile din Poezii (1943),
Orașul pierdut și Un om așteaptă răsă-
ritul (1945), par niște flori artificiale. A-
devărat că poemele bune din aceste cu-
legeri: Chivără roșie, Venisem flăcău
de pe Crișuri, sînt mai mult decît bune:
excelente. Dar sînt puține. Mărul de
lingă drum echivalează cu o regăsire de
sine, ce constituie o autodepășire, tot-
odată. Poetul își redescoperă o coardă
sufletească pe care nu mai cîntase de
mult și pe care crezuse chiar, la un mo-
ment dat, că n-avea să mai cînte. „...lu-
mea n-o să știe niciodată / De ce nu pot
mai mult femei să cînt", spuse, în Cîn-
tece de pierzanie, unei iubite, căreia îi
adresa o Ultimă scrisoare. Iată că, în
Mărul de lingă drum, cîntă iarăși femeia.
O femeie care nu seamănă cu cele
pe care le-a iubit înainte vreme. Ea nu
este, precum cutare Ană, „rea și crudă
c-un poet", nu rămîne insensibilă la efu-
ziunile lirice ale adoratorului, asemenea
uneia care n-a răspuns versurilor vi-
brante „nici cît o rimă / La care-i cîntă
a Noua Simfonie". Eroticele din acest
volum nu emană, cu alte cuvinte, pre-
cum Jurnal, Ultima scrisoare, Întinde
vremea giulgiu, Necunoscuta femeie,
dintr-o durere sfîșietoare, dintr-un sen-
timent al neîmplinirii fatale, ele expri-
mă, din contră, o stare euforică, o senza-
ție de plenitudine vitală. Acestea nu se
traduc însă exuberant, nu se revărsă im-
petuos în afară, ci, adîncite într-un plan
interior, capătă o intensitate prin care
bucuria își escaladează propriile margini,
atîngînd tărîmul durerii. Împlinit tîrziu,
visul de fericire s-a înlînit în zona rea-
lului cu conștiința înaintării spre senec-
tute și din această conjuncție rezultă o
beatitudine străpunsă de tristețe, o me-
lancolie dulce: „Iubito, nu mai sîntem
tineri, / Iar de cîtăm în calendar, / La
tine-i joi, la mine-i vineri, / Ai părul
nins, am părul rar."

O dată cu această regăsire a eului
întîm, eclipsat o vreme, în lirica lui
Mihai Beniuc resuscită, dobîndind un
nou accent, o notă meditativă, anunțată

în volumul de început, de poeme ca
Tovarășii copilăriei, Poveste de Crăciun,
și mai cu seamă Poeziilor tineri și covir-
șită în cărțile următoare de tonul denun-
țator și mesianic. Atît eroticele din Mărul
de lingă drum, cît și poezia ce împrunu-
tă numele volumului, conțin elemente de
meditație asupra destinului individual ce
se vor încheia de-a lungul anilor urmă-
tori în creațiuni antologice. Devenită sen-
timent existențial, meditația se mistuie
cînd în nostalgia de tulburătoare expre-
sie elegiacă: „Măr cu flori de aur, măr
de lingă drum, / Nu mai sînt eu tînar,
sînt bătrîn de-acum", cînd în candide
autoîmbărbătări: „Tot mai sînt eu tînar,
chiar de nu s-ar zice, / Tot mai sar
hîrtoape, tot mai sui colnice", cînd în
reculegeri sobre sau în devoratoare anxii.
Modurile prozodice variază și ele, de la
cel clasic, preferat în volumele de după
1940, la cel modern, frecvent și cu succes
experimentat în cartea de debut. Indif-
ferent de structura versurilor, poemele
se caracterizează de regulă prin gravi-
tate. Chiotul ardelenesc a rămas departe,
deasupra apelor tumultuoase ale tineretii;
copilul Munților Apusenii, care concu-
ră altădată pe Aron Cotruș, alt vlăstar,
mai vîrstnic, al acelor plaiuri, în rostirea
de versuri bubuitoare, s-a deprins a vorbi
potolît, graiul său aducînd intrucitva, une-
ori (în poeziile meditative), cu acela al lui
Blaga: „Trecem pod după pod / Pe un
drum suitor, / Iar pe cei ce nu pot /
Să mai urce pe stîncă / Vine-un vînt
vuitor / Și-i împinge din zbor / În
prăpastia-adîncă" (Cîntec de drum). Sau:
„Într-o zi ne vom chema și nu ne-om
auzi, / Unul din noi nu va mai răspunde, /
O pasăre va cădea cu aripa ruptă / Și
va privi cu ochi speriați / De ce nu
răspunde cîntecul din cîrîng" (Într-o zi).
Capodopera acestei etape rămîne, indis-
cutabil, Cheile, poem a cărui tensiune
interioară suportă comparația cu aceea
din De-a v-ați ascunselea de Argezi.
Vorbînd, ca în atîtea alte rînduri, cu
timpul, poetul adoptă de astă dată un
ton aparent detasat, de o familiaritate
ușor mucalită, ca și cum i-ar propune
un joc. „Am devenit — îi zice — casa
ta de fier, / Safele cu tainice-ncuierii /
Și m-ai umplut de ani, / Fîsicuri, fi-
șicuri". Ce-ar fi dacă timpul și i-ar lua
înapoi? Ar primi în dar, o dată cu el,
„argintul curat al timpurilor", „renumele
de poet", „bogatele picturi de pe pîreții
sufletului", „suferințele pietrificate ca la
Pompei" și alte asemenea valori; ar
primi, altfel spus, ale sale dintru ale
sale. De la început, discursul posedă o
notă dramatică, ce se accentuează pro-
gresiv: „M-am sîturat să fiu depozitarul/

Acestui mărunțis al tău: / Anii / Vărsați
în mine / Clipe, / Ore, / Zile, / Luni, /
Zilnic are douăzeci și patru, / Anual
vreo douăsprezece luni, / În total ani /
Cinci peste cincizeci. / Credeai că n-am
să-i număr? / Aceasta a fost / Doar
la-nceput, / Cînd mi se părea că glu-
mești, / Dar vād că te-ntreci cu gluma /
Și anii tăi sînt tot mai grei, / Metalul
lor e mai întunecat, / Zimții întepă, /
Pajura seamănă a zgriptor, / Iar capu-i
de mort. / Nu mai vreau! / Timpule,
/ Cară-te cu anii tăi zgrunțuroși / Ce
sună cînd îmi cad în suflet / Ca bulgării
pe raclă-n mormînt". Finalul e în concor-
danță cu tonalitatea întregului. N-avem
cum restitui timpul anii adunați în noi
ca într-o casă de fier, tot mai mulți și
mai grei, spre a ne trage în pămînt,
căci, senil, acesta pierde, de fiecare dată
cînd e nevoie de ele, cheile.

Ce se întîmplă cu filonul social? Fe-
mătătoarele „cîntece de pierzanie", scrise
„nu cu penița", ci cu „ascuțișul coaselor",
îndoliatelor elegii naționale, profeticelor
plîngerii din timpul războiului, pe care
conștiința critică viitoare le va așeza,
negreșit, pe aceeași treaptă valorică pe
care a statornicit versurile cele mai bune
ale unui Goga sau Cotruș, le-au urmat
adevărate torrente de poezie angajată, care
însă, din păcate, s-a dovedit a fi adesea
mai mult angajată decît poezie. Volu-
mele de după Un om așteaptă răsăritul
conțin, nu se poate nega, poezii în notă
socială și politică remarcabile: Artă poe-
tică, Furtuni de primăvară, Străbunul,
Umbra de la Hiroșima și altele, inclusiv,
desigur, amintitele Chivără roșie, Veni-
sem flăcău de pe Crișuri, Mărul de lingă
drum, dar și numeroase improvizatii,
cronici și discursuri fără alt merit decît
al versificatei, bucăți care, în comparație
cu, să zicem, Aicea, printre ardeleni,
Ursul românesc, Melița, Cîntec de primă-
vară, E slobod să mai cînt, reprezintă o
prăbușire. Valorificat, în anii ce au tre-
cut, îndeosebi ca poet ocazional, fără de-
marcarea precisă a ceea ce rezistă în
opera sa de ceea ce e caduc, autorul
Mărului de lingă drum a fost, prin a-
ceasta, și discreditat într-o anumită mă-
sură, nejusta prețuire a paginilor fad-
pe care a avut slăbiciunea de a le pu-
blica impietînd asupra ansamblului ope-
rei sale. Din nefericire, asemenea pagini
au pătruns și în volumul antologic ce con-
stituie pretextul acestor însemnări. În
pofida lor, flăcările adevăratului lirism
țîsnesc în spațiul cărții acesteia din nu-
meroase părți, răscompărînd insatisfac-
ția stîrnită de piesele în care cîntărețul
Munților Apusenii și al Crișurilor e nu-
mai versificator.

CRITICA:

S. Crohmălniceanu

George Ivașcu

Istoria literaturii române
(vol. 1)

un spirit care își reprezintă istoria
ară ca o activitate atît de dificilă,
numai nesăbuiții se simt îndemnați
reacă pe tărîmul ei la ample sinteze.
menii de meserie" se mulțumesc să
pzeze toată viața un singur autor, să
ne fișe, să întocmească o notă inde-
chibzuită și, eventual, să indice
vele crori" din textele prezumțioși-
care nu înțeleg să respecte acest sta-
al breslei. O istorie a literaturii se
ne să aibă o viziune originală, dar
nu părăsească nicăieri tipicul meto-
gici tradiționale, să nu repete ce au
alții, dar să rămînă „impersonală"
obiectivă", să fie la curent cu ulti-
„descoperiri" arhivistice și să
undă în plus la nu știu cîte
cerințe. Spiritele acestea sînt
identitaliste; ele așteaptă liniști-
ca istoriile literare să pogoare
cer cînd grația divină va so-
că a venit sorocul să ni le dăru-
George Ivașcu nu este, hotărît, un
enea spirit. Munca lui temerară și

pîndită nu de puține riscuri a pornit din
sentimentul că avem o nevoie imperi-
oasă. Ne trebuie o istorie nouă a lita-
turii române, o lucrare de sinteză, con-
cepută astăzi, nu neapărat un tratat mo-
numental, dar o operă de valorificare
globală cu optica noastră actuală a a-
cestui întreg tezaur național. N-avem
pîm prin urmare să așteptăm la nesfir-
șit; oricite greutăți am întîmpina, sin-
tem datori să încercăm a întreprinde o
astfel de muncă. În ciuda tuturor pro-
nosticurilor sceptice, proiectul a devenit
o realitate; primul volum al acestei noi
istorii literare se află în mîinile noastre.
Vreau să spun că, înainte de a-l parcur-
ge, înfățișarea sub care se prezintă, ne
cucerește. Puține cărți au fost tipărite
la noi cu atîta gust; coperta, hîrtia, re-
producerile, litera încîntă privirile; e o
adevărată bucurie vizuală să răsfoiești
această istorie a literaturii române și
baina sărbătorească, pe care ea o îm-
bracă, transmite imediat un sentiment
fnalt de stimă pentru obiectul cercetării.
Păcerea crește cînd constăți că textul
nu-l dezmințe. Independent de cîte re-
zerve ar stîrni cuprinsul cărții, aceasta
ne elîtigă de la început o profundă sim-
patie prin ideea centrală care o animă.
George Ivașcu, așa cum o mărturisește
într-un „argument" destinat să precizeze
ce a urmărit autorul, n-a avut ambiția
să dea o lucrare de „specialist". Străda-
nia sa a fost ca, folosind necesarul de
informație cunoscută, adus „la zi", să-l
organizeze astfel, încît existența unei
bogate activități literare pe întreg teri-
toriul românesc, din timpuri mult mai
îndepărtate decît ne-am obișnuit a ne-o
reprezenta și pînă astăzi, să apară foar-
te vie într-un efort solidar și continuu.
Conștiința tuturor marilor mișcări de i-
dei europene ale vremii, facultatea de
a le răspunde prin sinteze spirituale pro-
priei, adaptate unei realități locale pe care
a trăit-o mereu cu o mare organicitate,

sînt corolarile acestui neconținut trave-
liu național. George Ivașcu creează o dis-
punere ingenioasă a materiei și aici stă
meritul principal al lucrării sale, un „sce-
nariu", chemat să lumineze în chip de-
osebit ideile menționate mai sus. Nu se
forțează adevărul istoric, nu se inven-
tează nimic, dar se dirijează de o ase-
menea manieră luminile încît anumite
realități istorico-literare să capete un re-
lief sporit, să sugereze apropieri posibi-
le. George Ivașcu are o remarcabilă
tehnică a punerii faptelor „în pagină",
așa ca ele să facă perceptibile rapid i-
delle-cheie. Citarea numai a cîtorva ti-
tluiri poate să ne convingă de efectul ei,
cînd e vorba să ni se comunice senti-
mentul întîinderii „orizonturilor" spiri-
tuale pe care le-a avut cultura noastră
între secolele X și XVI: „Un umanist
român în corespondență cu Erasmus:
Nicolaus Olahus"; o „Schola latina la
Cotnari"; „Un domn român prinbeag și
poet în Italia". Mai ales „literatura ve-
che" beneficiază de acest inteligent
„montaj". Dacă dovezile faptelor ei cre-
atoare înainte de apariția cronicarilor nu
izbutesc să fie prea concludente, ima-
ginea unui mediu cultural evoluat prin-
de viață și se impune. În noaptea „gene-
zelor literaturii române", George Ivașcu
reușește să arunce puternice fascicule de
lumină; înfăptuiri politice și artistice se
leagă cu acte cărturărești. Fundalul su-
gerat dă o altă perspectivă operei unor
Milescu, Miron Costin și Dosoftei, „cla-
sici ai literaturii române vechi". Pe mă-
sură ce scriitorii propriu-zîși apar, cri-
teriu estetic în apreciere se accentuează
simțitor. Sigur că în cîmpul acesta,
autorul se sprijină pe judecățile unui
înaintaș ilustru ca G. Călinescu și ale
altor comentatori. Taietura profilelor ră-
mîne totuși personală. Kogălniceanu e
văzut ca „un arhitect al culturii române
moderne", Alecu Russo, ca un ideolog
liric, Bălcescu ca „istoricul vizionar".

Nu în formule trapante de caracteriza-
re și în detaliile portretistice memora-
bile excelează G. Ivașcu. Sub acest ra-
port, mai cu seamă capitolele consacrate
lui Ion Ghica și Vasile Alecsandri sufe-
ră. Cam cenușie se prezintă și galeria
autorilor de al doilea plan C. A. Rose-
tti, Catina, Pelimon, Depărățeanu, Si-
hleanu sau Baronzii. Partea solidă rămîne
însă scoateră la iveală, prin multitu-
dinea operelor și personalităților, corect
definite, a spiritului epocii. Istoria conștiin-
ței de sine la care el se ridică prin
contribuții variate, dar unitare în fel, nu
numai sub raport ideologic-social ci și
estetic, o face perceptibilă mai cu seamă
G. Ivașcu, pe alocuri poate exagerînd,
după opinia mea, cînd îi atribuie atîta
intenționalitate. Această aplicare atra-
ge și o anumită deviere stilistică spre
formulele publicistice. Dacă textul e alert,
atrăgător chiar, redactat cu o îndemîna-
re vădită pentru obținerea efectului pa-
noramic (planurile se schimbă neconțe-
nit compunînd secvențe bine încheiate)
dacă fraza se mișcă fără pedanterie pe
terenul argumentației intelectuale eleve-
te, astfel de alunecări supără. Cînd ci-
tim că Alexandru Lăpușneanu „nu a
fost efectul unei fulgerări geniale în
mijlocul tumultului, ci treapta supremă
a unei trudnice și sistematice escaladări
a Parnasului", sau că la Grigore Alexan-
drescu și Negruzzi înfîlînim apariția „unei
serioase conștiințe profesionale, al unui
mod de a înțelege datoria către patrie și
popor prin crearea de capodopere" tre-
sărîm izbiți neplăcut. Din fericire, aceas-
ta nu se întîmplă prea des și impresia
bună de ansamblu se păstrează.

Prin rivna cu care caută să facă din
prezentarea istoriei literaturii noastre o
sursă de îndreptățită mîndrie națională,
o „chartă" a prezenței românești în gin-
direa artistică europeană, sinteza acas-
ta, mai mult decît utilă, este un frumos
dar adus Congresului partidului.

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE de N. IORGA *într-o nouă ediție*

Editura didactică și pedagogică (mă întreb de ce nu Academia) a luat îndrăbănia inițiativă de a publica o nouă ediție din Istoria literaturii române de N. Iorga, din care deocamdată au apărut două volume, cuprinzând secolul al XVIII-lea, de la 1688 până la 1821, adică epoca lui Dimitrie Cantemir și a lui Chesarie de Rimnic (I) și epoca lui Petru Maior, plus trei excursuri privitoare la cronicile moldovene și muntene înainte de 1688 și alcătuitorii de condiei (II), în total exact 1 000 de pagini.

Se știe că N. Iorga este primul autor al unei Istorii a literaturii române de la origini până în 1934, în opt volume, urmate de o introducere sintetică. Întreile volume, apărute în 1901, când autorul avea doar 30 de ani, fuseseră întocmite la propunerea lansată de B. P. Hasdeu prin Academie pentru premiul Adamachi, după un cadru fixat de Ion Sbierea, între opera lui Dimitrie Cantemir și anul 1821. Lucrarea nu a fost premiată, cu toată opinia favorabilă a lui A. D. Xenopol, a găsit în schimb un sprijin în persoana lui Al. Callimachi care a suportat cheltuielile de imprimare la editura Minerva. Al treilea volum, cuprinzând Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688, deci, cronologiceste, partea de început, a apărut mai întâi ca *introducere la volumul al VII-lea de Studii și documente cu privire la istoria românilor* în 1904, fiind reeditat în 1925 întregul volum din Istoria literaturii românești. Volumele anterioare, despre secolul al XVIII-lea, au fost de asemenea reeditate, primul în 1928 și al doilea în 1933, încit ediția actuală este a treia. Credem că nu s-ar fi greșit dacă reeditarea ar fi început cu ediția a II-a din 1925 a primului volum din serie, dar să sperăm că ediția de față va continua.

Istoria literaturii române de N. Iorga este o lucrare monumentală, fundamentală, sui generis. De fapt nu este o istorie a literaturii, ci o istorie a culturii românești în înțeles larg, în care cartea, tipărită sau manuscrisă, în limba română sau în alte limbi, locală sau numai în circulație la noi, originală sau tradusă, nu-i decît unul din factori, cel mai important, e drept, dar nu singurul. Ea nu e aproape niciodată privită ca fapt literar în el însuși, fiind analizată nu spre a i se recunoaște și dovedi valoarea artistică, ci mai ales spre a se extrage din ea spiritul epocii, felul de a simți și a gîndi al unei lumi. Opera de istorie literară a lui N. Iorga nu e opera unui critic, ci a unui istoric propriu-zis. Așa se explică prezența la el a unor nume pe care puțin istoricii literari le-au mai pomenit, precum : Ștefan Bergher, Nicolae Roset, State Leurdeanu, Daniil din Cluj, Vlad Boțulescu din Mălăești, Meletie Ursachi, Toma Costin, Gheorghe Montan, Emanoil Băleanu, Moise Nacul, Petru Furdui, pentru a nu cita decît pe cîțiva.

Iorga este un formidabil cercetător de arhive, un cititor tenace și devotat, în stare să descopere instantaneu esențialul, un admirabil evocator de oameni și de evenimente, un comentator ager și inequizabil al textelor, cînd este vorba de relatarea unor întîmplări, dar un exeget nu e dată curios, malign și capricios al fenomenului literar scrutat din perspectiva unor criteriilor înguste, deosebi etice.

Astfel, dacă opera lui Ion Neculce și Dimitrie Cantemir prilejuește lui Nicolae Iorga pagini de fină analiză și dreaptă apreciere, în schimb Țiganiada lui Ion Budai-Deleanu i se pare o „fabulă săracă”, scrisă în „neajutată, nedesăvârșită sa limbă românească”, iar poezia lui Costache Conachi, cîntecul „trivial” și plin de „complimente bădărești de serinclob” al unui îșlicar cu „o bocea de saluri pe el și coșogea castron în cap”.

Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea de N. Iorga rămîne, sub raportul informației, o mină nesecată la care problema pentru continua-
 tori a fost nu de a adăuga, ci de a lăsa unele date, de interes pur istoric, de-o parte. Evident, continuatorii (George Pascu, N. Drăganu, D. Popovici, Lucian Blaga) au îndreptat sau reinterpretat unele fapte, și datorită îngrij-
 torului de ediție (bibliograful și biograful lui N. Iorga, Barbu Theodorescu) era să adnoteze textul în acest sens. De pildă, astăzi nimeni nu mai împăr-
 tășește ipoteza lui N. Iorga că Istoria Țării Românești de la 1688 la 1717, zisă și cronică anonimă brimovenască, ar fi de Radu Popescu; că Nicolae
 Muste, simplu copist, este chiar autorul cronicii transcrise de el; că anoni-
 mul racovițean copie pe Neculce (adevărul e pe dos); că Alexandru Amiras
 și Enache Kogălniceanu sînt autorii cronicilor atribuite lor de Mihail Kogălni-
 ceanu; că Panegiricul lui Ștefan cel Mare sau Cuvîntul unui țăran
 către boieri sînt opera lui Vartolomei Măzăreanu (în realitate primul e
 apocrif, iar al doilea e de Ionică Tăutu); că Ion Budai-Deleanu a scris pe
 lingă Țiganiada și Trei viteji; un al treilea poem cu titlul Muntenii sau
 frații de gemene (în realitate e vorba de traducerea lui Alecu Beldiman din
 Regnard, Menehmii sau frații de gemene).

Și la excursuri se cuvenea amendată părerea că Tudose Dubău și Vasile Dămălan sînt cronicari, că Stoica Ludescu este autorul Letopisețului cantacuzinesc și că Letopisețul Bălenilor este opera lui Constantin Căpitănușul.

În Introducerea eu care precedă ediția, Barbu Theodorescu nu atrage atenția asupra acestor lucruri, susținând fără temel că Iorga ar fi „primul care evidențiază umanismul în opera lui Cantemir și a cronicarilor, precum și iluminismul Școlii ardelențe”. În realitate, Iorga vorbește o singură dată la Cantemir de „un fel de humanism român, mai ales de nuanțe elină, adus de învățații greci, chemați de domni la București și Iași”, și prea puțin de iluminismul epocii dintre 1780–1830, ivit, în principate, prin cițiva „dascăli străini, credincioși ai evangheliei de reforme a filozofilor glumeți, satiricii copii ai lui Voltaire, vizitatori arhitecți de societăți din școala lui Rousseau, critici teoretici ai societăților după chipul lui Montesquieu”. De altfel, neînțelegând bine ce sînt umanismul și iluminismul, Barbu Theodorescu afirmă că „umanist și iluminist” el însuși. „Nicolae Iorga devine purtătorul făcliei blăjene pînă în cele mai umile și îndepărtate colțuri de țară”. Istoricul, ne mai incredințează editorul său, trăia descoperirile sale care-l făceau fie să exclame că a avut „noorcul, din noroacele acelea care răsplătesc cercetările îndelungate”, fie că în fața lor era „mai-mai să aibă un acces de nebunie”. Nu mai vorbim de considerarea unei prezentări a poeziei populare din volumul I al Istoriei drept „pagină de antologie semănătoristă”, ceea ce nu e numaidecît o recomandare. Dar asemenea sublinieri naive, cărora le-am putut adăuga și accentuarea părerii greșite a lui Iorga că D. Cantemir e „un poet rău” nu scad desigur cu nimic importanța reeditării unei opere ce se adresează, fără îndoială, în primul rînd specialiștilor, capabili să restabilească singuri adevărul, acolo unde acesta li se pare, într-un fel sau altul, păgubit.

AI. PIRU

CAMIL PETRESCU

„De vreo cincizeci de ani, literatura românească înfățișează cu fiecare generație literară patru-cinci scriitori mențiți să rămână permanent nu numai în istorie, ci și în circulația literară : Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici alcătuiau prima dintre aceste generații ; Coșbuc, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, neapărat Al. Davila și, poate Vlahuță, cea de-a doua ; P. Cerna, Sadoveanu, Goga, Rebreanu, Sorbul (cu toate că Ion a apărut după război) alcătuiesc o altă generație literară, iar Ion Minulescu, T. Arghezi, Galaction și Hortensia Papadat-Bengescu alcătuiesc pe aceea care a precedat pe cei patru-cinci scriitori care se apropie acum de zenitul vieții literare“. 1928

LIVIU REBREANU

„Cînd e vorba, în primul rînd, de educație sufletească, ni se va permite să credem că creațiile literare românești sînt instrumentele culturale cele mai eficace. Geniul național n-are o posibilitate de exprimare mai cuprinzătoare decît operele literare”.

PETRE PANDREA INEDIT

Se împlinește un an de la moartea eminentului scriitor și om de cultură care a fost PETRE PANDREA. Publicăm în acest număr un fragment inedit, dintr-o lucrare rămasă neterminată, despre Tudor Vladimirescu.

Pravila lui Tudor

Socotim că spiritul pandur și **Pravila Craiovei** sînt florile umile, florile cristalizate anual ca de gheață și flori de sabie, flori ale **voinței esențiale** și primordiale umane, ale naturalității agonice și cosmice, crescute de cînd lumea în grădina cu cinci districte a Olteniei (Gorj, Mehedinți, Romanați, Vâlcea și Dolj).

Domnul Tudor Pandurul este șeful Olteni-
nici pe toate compartimentele. Pandurii
lui, flori umile, au răsarit în atmosfera cal-
dele griji a mamelor, a femeilor egale cu
soții și a moșnegilor înțelepți, în atmosfera
euforic-optimistă și în aspirația arzătoare
spre universalitate. Oltenii sînt localități
și se expatriază ușor. Artă lor este modernă
și specific națională. Tinde și oglindește
problemele universale ale omului de pre-
tutindeni. Se păstrează, riguros, pe-acolo,
normele omeniei, protocolul social al poli-
teței și estetica umanismului (în artizanat
ca și în artă lor cultă). Omenia olteană ru-
rală, cu duhul vitejiei, cu accentul pe vo-
ință, formulată etico-estetic (more geome-
trico), ca la Spinoza și la filozofii stoici,
este sinonimă cu umanismul (trifurcat la
elino-romani, în Renașterea anti-medievală
și la moderni, cu subdiviziuni numeroase).
Zei locali și larii tutelari sînt firme na-
ționale pentru marea familie internațio-
nală, acea familie de oameni simpli și umili
cu interese identice, cu solidaritatea bine-
lui, împotrivirea la rău, cu conținuturi a-
proximativ analoge. Totul este rotire în
galaxii, în constelații, în natură și la omul
sănătos. (Maladivii și catilinarii se combat
viguros pe plaiurile natale ale lui Brâncuși
și se alungă din cetate drept căpcăuni.)

Omenia română generică este o fililă a umanismului etern și clasic de factură stoică, găsit în florilegiul tuturor semințiilor. Omenia română a fost, deseori, și a rămas o verificare teoretică și practică a principiilor proclamate ca universale. Poate servi pentru tot omul (complicat, ori frust) ca o pildă și un îndemn de rezolvare calmă în vremuri de furtuni ori de soare torid istoric. Jueții cu cnejii lor, cu bahii lor, cu voievozii, ca Mihai Bravu sau ca Brincoveanu, cu haiduci ca pitarul Ioniță Jianu și cu iluminiști ca Popa Radu Șapcă se zbat de secole cu îndărătnicie, în afirmarea curajoasă a vieții, în tragedie sau în dramă națională, în puritate de valori, în cultul izbăvitor al Artei, al binelui, al dreptății pentru omul local, pentru neamuri, pentru omul în genere și pentru adevărul suveran.

Tragedia cea mai pură se află în viața și acțiunea domnului Tudor, în martirajul de la 1821.

Pravila lui Tudor a fost scrisă cu sabia și cu organizarea unei oști populare.

Domnul Tudor a ridicat norodul spre izbăvirea țării și a omului (cu principii clare, enunțate în 25 de ponturi, care prefăcează cele 21 ponturi ale Izlazului pașoptist).

Jean Jaurès a construit în discursurilitanii și în reverii scrise tipul de armată nouă (l'Armée Nouvelle). Domnul Tudor a realizat tipul de armată nouă la gurile Danubului, construit teoretic de Jaurès, după cum întunecatul Horia (cel tras pe roată) cu aghiotații săi Cloșca și Crișan au anticipat în munții Apuseni ai Transilvaniei, la 1784, anul francez 1789, cu lozinci

identice. Horia a fost un Robespierre, ca
mai italic, mai măsurat, decît avocaţii
din Arras cu miinile pătate de sînge,
ororile inutile de la Lyon, din provincie
cu ghilotina pariziană, care funcţiona
un abator. Ţăranul jeler din Albac tras
roată la Alba-Iulia a fost un conducă
de revoluţie mai măsurat, fără pic de
cese, de utopie sau de cruzimi. Realism
ţăărănesc, omenia rurală şi ordinea jurid
latină, păstrată în cutumele din jurul A
Iulii a lui Traian, l-a ferit de utopii ş
guinare, de zeiţe goale purtate pe cîmp
în urale nebune, ca la Robespierre, pe
cinci şi sase ani.

Tipul de armată a lui Jean Jaures a fost organizată și dirijată de Tudor la 1821, anticipație.

Nu are importanță victoria, ci darea u
bătălii după reguli omenești, după re
militare și după dreptul gîntilor. Cine
dă bătălia după reguli se elimină din is
rie și intră în rîndul căpăcunilor și al m
ștrilor. Sint multe bătălii de-a rîndul
coleur. Istoria reține pe cele bune și
ține, fiindcă istoria este justițiară și sel
tiv-factologică.

Bătălia socială, națională și militară
Domnului Tudor este bătălia vitejeiei, a
pandurii, a jertfei și a dreptății. Urm
pandurilor săi au mai dat bătălia de
Robănești, o pagină mult comentată de
istoria militară contemporană. Cotropit
germani, învinși în finală, scriu cu resp
despre șarja de la Robănești de lingă
teț. Nu importă biruința, ci participarea
bătălia justă, cu păstrarea regulilor or
nești în focul luptei. Pe Teslui, Gemărtă
Olteț și Jii s-au scris pagini militare
riose, de factură europeană antică, me
vală și modernă. Robăneștii sînt o cul
a eroismului și artei militare. A păst
Domnului Tudor regulile în acțiunea sa
cetăluță cu singe de martir ? Le-a ținut
strictețe. Se poate afirma cu rigoare
oricare cercetător istoric.

Se va dovedi și se va vedea din Praga formidabilă în 25 ponturi.

După Pravila lui Tudor urmează, în continuare, peste un sfert de veac și ce **Pravila lui Radu Șapcă** în 21 ponturi, formulată de N. Bălcescu, rostită de P. Radu Șapcă la Izlaz, de vilceanul of. (ca pivot) Nicolae Pleșoianu, de Gheorghe Magheru, pe linia veche a Pravilei de Craiova și cu elementele timpului paștist. Li se făgăduiește, într-un pont, păm. clăcășilor, pentru prima oară în bloc. Mîntul se dădea pînă atunci de către voievozi numai vitejilor în bătălii de arme, cîmp de război. Se mai smulgea prin a judiciar de către veliți de la vechii mneni și răzeși. Aurul negustoresc încep să-și facă mrendele. Se instăpîneau pe rîni niște negustori borțoși, lucrători pe vechiilor lor și spoliatori prin calemgii (fugționiari statali). O nouă lume prinde prin Proclamația de la Izlaz, încorporată în Pravila Craiovei. Pravilele noi și cercuri anuale adăugate la un stejar. Sim și azi în Carpați stejarii răsăriți ghindă sădită pe vremea lui Alexandru Bun (1400—1431), urziți din semințe arrioare și identice, în „corsi et ricorsi“ și spirală, cum se va spune în Pravila Brâncuși și în alte pravile craiovene, vor mai veni.

Petre PANDRE

MAGINI INEDITE din noua istorie

MIHAIL SADOVEANU, CAMIL PETRESCU,
G. CĂLINESCU, T. VIANU, GEO BOGZA,
RADU BOUREANU, MARIA BANUȘ, ȘT. ROLL

Dintre ceilalți participanți la prima Conferință generală a scriitorilor, organizată între 29—31 martie 1949 (unii dintre ei au fost prezentați în numărul trecut), un alt aspect din sală cuprinde pe Camil Petrescu, G. Călinescu, T. Vianu, Zambaccian, Ion Jalea, Geo Bogza, Ștefan Roll, Lucia Demetrius. Dat fiind faptul că în afară de raportor și de Mihail Sadoveanu, ceilalți vorbitori, înregistrați pe peliculă, au fost delegați străini, calitatea planurilor de filmare a participanților a fost lăsată la bună-voia operatorului. Pentru Camil Petrescu (ca și pentru ceilalți enumerați) există numai acest plan general, luat balconului aulei Universității. Posibilitățile de mărire ale imaginii sînt minime, după cum se poate constata din detaliul care-l înfățișează, în rîndul din mijloc, pe Camil Petrescu. În fotografia de ansamblu, în rînd cu el se mai află Zambaccian și Ion Jalea, iar în rîndul imediat superior, în extremitatea cealaltă a planului, G. Călinescu și Ștefan Roll. Tot din această imagine se distinge, în poziții dezavantajoase (ultimul rînd), Geo Bogza (în mijloc) și T. Vianu (ultimul din dreapta). Asupra identificării acestuia din urmă dubiile sînt foarte mari; sugerăm totuși, pentru unele caracteristici ale feței și pentru unele criterii de așezare în grup (valabile și în cazul celorlalte aspecte de ansamblu pe care le-am prezentat pînă aici), posibilitatea de a fi vorba de Tudor Vianu.

În schimb, pentru Radu Boureanu și Maria Banuș beneficiem de prim-planuri memorabile. La fel pentru celălalt vorbitor, dintre scriitori, Mihail Sadoveanu.

În același an a avut loc o altă comemorare Eminescu, de la care extragem un prim plan al lui Sadoveanu. Tot el, în anul următor, va deschide festivitățile centenarului Eminescu, la Academie. Asupra acestui eveniment, care reprezintă punctul terminus al investigației noastre, vom reveni cu alte cîteva imagini.

Mihai BUJENITA
Dan MATEESCU

DESPRE CUVINTELE CREAȚIEI SAU RĂS-BUNAREA LUI „A FĂPTUI“

Ar trebui să răzbumăm cuvintele creației din limba noastră. Unele din ele spun prea mult, ca a face, altele spun prea puțin, ca a săvârși; unele ca a făuri vorbesc prea frumos, altele ca a plodi ori odrăsli, prea viu, și de altfel sint învechite, în timp ce a zidi și a dura, învechite și ele, vorbesc prea mult despre creația moartă; a zămisli ar putea fi grăitor, dar se trage în spre întunericul creației, în timp ce a intruchipa se trage prea mult spre lumina ei. Se mai spunea pentru a crea, în limba veche, a incheia, după cum pentru a construi se putea spune încă și a trage („...și șanțuri groaznice trăgea... cărora încă troianuri le ziceam”, scria Spătarul Milescu despre Traian). Pe toate le-am putea face mai bune și mai vii, dacă ne-am apleca asupra-le cu grijă, dar nici unul n-are mai multă nevoie de răs-bunare decât a făptui. Și el e poate cel mai bun.

După ce te-ai deschis către lume și i-ai sorbit puterile, vrei fapta și creația. Toate cuvintele pe care le-am avut înaintea ochilor, de la dor și pînă la lămurire, sint tot atîtea trepte către faptă și creație. Dorul lasă cugetul încă în nehotărirea dintre pasivitate și activitate, dar ispitele și ispitirea încep să pună accentul pe partea activă din om, iscodirea e și mai activă încă, pînă ce se trezesc în om iscusirile de un fel ori altul, care nu-l mai lasă în liniște și astîmpărul lui. Omul trăiește cîtva timp sub semnul lui „ce-ar fi să încerc”, „va fi fiind și așa”, „ar fi să fie”, adică sub toate vrerile și trimiterile verbului, care e atît de iscoditor în limba noastră, — pentru ca, în sfîrșit, încercat în adîncul său în fel și chip, omul să iasă lămurit cu sine și cu lucrul.

În chip izbitor, lămurirea nu duce la contemplare, ci la faptă și creație. Este una din cele mai frumoase implicații ale cuvîntului acestuia. faptul că el iese din lumea contemplativă a văzului, în care stăteau prinse toate „clarificările” și „evidențele”. Video meliora proboque, deteriora sequor, spunea cu mirare latinul; vād ce e bun și făptuiesc răul. Dar dacă-l „vezi”, numai, ce pot să-ți fac? ar răspunde românul. Lămuirește-te asupra lui, treci prin cuptorul lui, și pe urmă poți uita proverbul.

Iar acum, ajuns în pragul faptei și al creației, nu te mai întrebi ce să faci, cît mai degrabă cum să-ți faci isprava. S-ar părea, e drept, că poți făptui și fără să fii lămurit; dar limba noastră a simțit că nu e faptă adevărată așa, iar de aceea se spune de cîte cineva că făptuiește „orbește” sau „la întîmplare”. În realitate, chiar și în fapta la întîmplare trebuie să fie o „lămurire” îndărătul tău, una a speciei din tine, sau a binelui social, sau a celui ereditar, sau a binelui împlinit în tine cine știe cum. Ce altceva descriu romancierii pentru ins și societate, istoricii pentru popoare, sau ce osîndesc judecătorii, dacă nu subiectul care a făptuit? Făptuirea presupune un subiect, care de cele mai multe ori este cel uman. Animalul nu făptuiește. Zeii antici nu făptuiau nici ei, căci nu erau subiecte.

Aci stă bunătatea verbului a făptui, spre deosebire, în primul rînd, de a face (o deosebire comparabilă cu cea de atîta preț din limba germană, între machen și tun, Tat), dar tocmai de aci vine și nedreptatea pe care i-o fac limba și mai ales dicționarele. Căci intrucit e vorba, la faptă, de un subiect și intrucit fapta cea mai evidentă ca faptă a cuiva este cea rea, limba leagă prea lesne pe a făptui de nelegiuire și crimă. Așa se face că în dicționarele noastre cuvîntul de cea mai înaltă răspundere pentru om, a făptui, este cuvîntul însoțitor al netrebniciei.

Nu-ți vine să crezi că într-un dicționar de valoarea celui al lui Tiktin, pentru „a făptui” nu sînt rezervate decât cîteva rînduri și că ți se dă, ca folosință principală și definitorie, „a făptui un păcat, o crimă”. Tiktin dă, măcar, un exemplu sau două care-l dez-mint: „Mult bine a făptuit” și „A făptui după cum mă mîină simțirea...” Dar ce să spunem de Dicționarul limbii române literare contemporane, apărut în zilele noastre? La „a făptui”, mai tot ce se spune este: „De obicei cu privire la fapte rele... A face, a săvîrși, a comite”.

Stai să te întrebi: dacă un om e calomniat, el are dreptul să ia un avocat și să dea în judecată pe calomniator; dar un cuvînt nu poate face la fel? Nu s-ar găsi vreo „Asociație a iubitorilor de limbă românească” sau cine știe ce societate „Muza” din Botoșani, care să resimtă drept o ofensă directă lucrurile, să tocmească un avocat și să deschidă un proces de calomnie?

Din fericire nu mai e nevoie, căci un alt dicționar, de rîndul acesta cel mare al Academiei, vine să răs-bune lucrurile. Chiar dacă lasă și el pe „a făptui” să se însoțească cine știe cărei nelegiuiri, dicționarul dă totuși ca sens: „A traduce o acțiune în fapt, a săvîrși o faptă, a aduce ceva la îndeplinire, a face, a comite”. Și precizează un lucru de natură să reabiliteze definitiv pe a făptui: „Cuvînt nou și literar, care prinde pe zi ce merge rădăcini în limbă, fiind mai expresiv decât a face”.

Iar așa îți apare în toată splendoarea lui a făptui, ca un verb tînr ce se luptă cu a face și trage spre sine partea cea mai bună din a face, ramura acestuia — derivînd totuși din el! Spre deosebire de machen și tun sau Tat, care au rădăcini deosebite, a făptui al nostru vine, prin fapt și faptă, chiar de la factus, us sau factum, i adică de la facere. Și totuși, el se ridică împotriva lui a face și-l biruie pe zi ce trece, ne spune Dicționarul. Ce frumoasă răz-bunare de familie a cuvîntului...

Căci a face s-a întins și înstrăinat peste măsură, și-a trădat rostul lui originar și s-a impelitat în atîtea sensuri noi încît pînă la urmă a făcut praf și pulbere din blazonul familial al faptei și creației. Va fi însemnat el la început „a face ceva”, un pod, o casă, o ispravă, și înseamnă încă, dar mai înseamnă și a face cuiva, sau a face cu ochiul, a face pe prostul, după cum a ajuns să spună despre cîte ceva că face ori nu face parale, sau de cineva că i s-a făcut de cine mai știe ce, sau i se făcea că, adică avea năluciri — și cîte altele. A face a devenit chiar locuitor al verbului precedent, cînd nu voiam să-l repetăm („așa cum face și cutare”), iar în legătură cu aceasta Dicționarul Academiei — care acordă lui a face 37 de coloane — ne spune: „În același mod se explică faptul că prin acest verb, care poate exprima orice acțiune, se înlocuiesc adesea vorbe cu sens trivial ori pornografic, pe care dintr-o cauză ori alta nu voim să le exprimăm” (ca „a face în pat”).

Îl calomniem noi, la rîndul nostru, pe a face? Dar s-a degradat singur prin libera sa folosință. Nu mai poate fi un partener onorabil pentru compuneri lexicale noi, iar cînd cite un prefix de clasă, ca „în”, vrea să se împlinte într-o plasmă creatoare, el se cunună foarte bine cu făptuire și dă „înfăptuire”, pe cînd cu a face nu dă decît (după franceză) „înfec”.

Nu în sarcina lui a face pot rămîne fapta și creația. Dar cînd a făptui vine să facă din nou bun sensul originar din „a face”, constăți că în timp ce verbul e într-adevăr un cuvînt nou și literar, care abia acum își începe cariera — în ciuda calomniilor din dicționare — în schimb substantivele fapt și faptă au de la început sensuri adînci pe linia creației. Că e în joc creația naturii (faptul zilei, în fapt de zori, în faptul tinereții), creația omului („Nu putem răbda ca faptul mîinilor mele să-l muncească diavolul” în „Cuvente den Betrani”), sau creația divinității, peste tot e vorba de creație și de rezultatul ei, făptura.

„Peste toate faptele pre lume nu iaste mai neputincios decît omul”, scria Varlaam, marele nostru în-tristat. Chiar atît de neputincios? Dar iată-l că preia asupra lui atîtea din faptele lumii, încît a făptui și fapta omenească au devenit o adevărată stihie, alături de celelalte stihii ale lumii. Cine vrea să calomnieze verbul s-o facă la acest nivel, iar nu la cel de a „comite” o mică nelegiuire sau alta. Dar pentru aceasta i-ar trebui suflul tragic al anticilor, și autorii de dicționare nu-l au întotdeauna.

Constantin NOICA

...nauți

Am spus acum cităva vren latina este sortită să de limba internațională a rului, cel puțin în ce privește vocabularul, curînd deplîngeam faptul că, nici la noi, ni alte părți, nu se mai învață latina în școli, se puțin nu se mai învață suficient. Aceasta duce numeroase greșeli în alcătuirea lexi profesional pe bază latină. Despre una din te greșeli vreau să vorbesc astăzi.

Cuvîntul latinesc (de origine grecească) n înseamnă „corăbier”, fiind derivat de la nu corăbiei, pe care noi îl folosim astăzi sub fe navă. Din antichitate avem compusul argo care desemna pe eroii îmbarcați pe corabia gendară Argo. Dacă nu mă înșel, pentru p oară ne-a venit un compus nou cu-naut în mentul cînd s-a răspîndit aviația și s-a crea apus, termenul aeronaut. În ce privește în sul, cuvîntul este bine format: printr-o fi de stil, aviatorul a fost numit „corăbier al z lui” (de altfel se și vorbește de nave aer sau aeronave). În ce privește forma, pentru în acord cu originalul latinesc, ar fi trebui pronunțăm-naut într-o singură silabă, cu ac tul pe a; dar obișnuințele limbii noastre au valat și se zice-na-ut, în două silabe, cu ac tul pe u (mai mult mă supără accentul pe auto).

După aeronauți, au venit cosmonauții, căi de asemenea, nu am nimic să le reproșez în privește numele: după cum primii navigh prin aer, tot așa ceilalți navighează prin mos. Ceva mai greu aș fi de acord cu form lui astronaut: prin astre nu se poate naviga zicem că acordăm formației o circumstanță nuantă și înțelegem „navigator” printre as.

Dar iată că s-a simțit nevoia de a num specialiștii care se instalează pentru o du mai lungă sub apă. Acestora li s-a zis acvan bănuiesc că la început nu la noi, ci în vre din țările unde se practică pe scară mai l profesiunea de scafandru. În orice caz, cînd făcut, l-a făcut greșit. Mai întîi, prima parte a pusului pare inutilă, deoarece în latinește aqu seamnă „apă”, și se înțelege de la sine că „c bierii”, adică în termeni actuali marinarii de-a face cu apa; al doilea, așa-numiții a nauți nu sînt corăbieri, nu navighează, și nu li se potrivește numele de-naut.

De curînd a apărut însă o formație și mai rioasă. În „Magazinul” din 12 iulie, p. 3, n vorbește de lunauți! Contextul ne ajută să țelegem sensul: oamenii care debarcă pe l. Nu știu dacă compusul se datorează autor articolului, sau a fost luat din vreo publicație ină. În orice caz, formația prezintă cel p două greșeli mari: prima, că termenul de punere-naut s-a transformat aici în-aut (a de cazul cînd preferăm să credem că luna a venit lu!), iar a doua că nici aici-naut nu p avea aici înțelesul de „navigator”, ci pe acel „explorator”, sau poate „membru al unei e diții”. Încă puțin și vom avea-nauți (dacă chiar-auți) pedestri.

Se va obiecta poate că este un lucru obis să se schimbe înțelesul cuvîntelor, prin figur stil, și eu însumi am pomenit mai sus de cîurea înțelesului de „navigator” cu acel „zburător”. Una este însă a face în mod co ent o figură de stil și alta a nu nimeri înț exact al cuvîntelor.

Iată, din aceeași sferă de noțiuni, și elen tul de compunere-drom. Este de origine cească și e la baza cuvîntului nostru drum. Grecii au format ei înșiși, bineînțeles rect, pe hipodrom „drum de cai”. Tot corect elemente grecești, este format palindrom „d înapoi”, denumind un cuvînt care poate fi și de-andoaselea, cu același înțeles. Din lin moderne ne-au venit apoi velodrom „drur velocipede” (adică de biciclete), autod „drum de automobile”, aerodrom „drum de roplane”. Acesta din urmă are un oarecare fect, în faptul că pista, pentru avioane, este mai un loc necesar pentru plecare, locul le „alergare” este aerul. De aici a venit o de re a sistemului de compunere: se formează vînte la care-drom nu mai denumeste „drur”, „pista”, ci punctul de plecare: racketod. Apoi se ajunge ca rici partea întîi să nu denumească vehiculul cărăuia îi e destinat mul”, ci locul spre care se întîește: cosmod. Acesta din urmă este categoric greșit: așa e format, ar trebui să însemne „drumul pe merge cosmosul”.

Al. GRA

PERMANENȚA CULTURII ROMÂNEȘTI

(Urmare din pag. 1)

dată. Literatura propriu-zis semănăto-ristă, cu program așa, este nulă și semi-doctă, lipsită de autenticitate. Nu e curios, în ordinea dialecticii, faptul că un om ca Eminescu ne-a exprimat cel mai bine, fiind prins în vaste meditații inspirate de nivelul mondial al filozo-fiei timpului său? Marii scriitori scapă curentelor înguste. Operele lor sînt totdeauna sinteze, cuprinzînd laturi con-trare sau chiar contradictorii, adunînd într-o structură ceea ce adesea e depăr-tat, unînd într-o tensiune existențială ceea ce în ordinea normală este se-

parat, neîmperechiat vreodată. Filozofie orientală, filozofie clasică germană, spirit european și o imagine întoarsă și subliniată a unei memorii seculare, s-au sintetizat în opera sa, în uriașele retorte ale imaginației sale, singură capabilă să proiecteze în ideal ceea ce se opune ca tradiție și peisaj. Tipătul său liric a fost un efort de fuziune, un ideal. Marea cultură este totdeauna un spațiu de deschidere, o prelucrare personală a unei vaste bogății. A crea înseamnă a transforma haosul în cosmos, a pune ordine — și sistem mobil, ca o ecuație funcțională acolo unde au venit nesfîrșite aluvini.

Dar cea mai mare tensiune care ne constituie și la care răspundem întot-deauna acut a fost aceea între două perspective ale timpului, între integra-rea lină în cosmic, cu toată liniștea

superioară pe care această fuziune o poate genera și sentimentul de izolare umană, de specificitate a omului, marcă de fapt a modernității.

Fuziunea cu natura, cu marea ordine cosmică, posibilitatea de a ne integra unor vaste cicluri de esență astronomică, presupun o concepție atemporală, o subliniere a ceea ce se repetă și nu a noului, insolitului, nerepetabilului. Această concepție, echivalentă în plan istorico-social unei lumi pastorale, nu este însă nici ea un dat, cu originea într-o viață de totdeauna, cu rădăcinile în primitivitate — ci este o reacție la o anumită istorie, o linie de retragere în fața unor presiuni foarte concrete. Ea însăși a fost asediată de fluxul istoric modern, tentația retragerii în na-tură și ciclică este sub constanta pre-siune, de mai bine de un veac, a unor

idei noi, forme noi, mai ales do noi ce impresară. Memoria noi ancestrală încearcă în fiecare din-rele fundamentale ale culturii noi să găsească un mijloc tensionat de tență cu schimbarea. Conflictul e g-rator de valoare, el există înăun- nostru potențîndu-ne. Aceasta foarte valabil pentru momentul a- din literatura, mai ales din poezia, r-tră. A surprinde scăpările lui să zicem, poemele lui Nichita Stăn-este o întreprindere ce ne poate-chide multe căi de înțelegere. El, c-altii, este un nostalgic al perman- în mijlocul mișcării. O cultură, ca-operă, e mereu, prin însăși tram-constituită, un teren de luptă, o a-Cine e imobil și liniștit, nici măca-încearcă să trăiască în lumea de u-artei.

P.C.R. — CEAUȘESCU

Cuvîntul partidului, rostit de cel mai de seamă dintre conducătorii săi, ascultat cu emoție și mîndrie, pătrunde în conștiințe, devine steag de muncă și luptă, devine forță dinamizatoare, platformă de lansare a energiilor în opera de înălțare socialistă a patriei

(Urmare din pagina 1)

Ne slujim de cuvinte pentru a comunica între noi, dar cel mai adesea această comunicare rămîne lapidară, exprimă neîndoielnic o realitate, dar nu o poate cuprinde în întregime. Singura posibilitate ca ele, cuvintele, să fie pe măsura realității, rămîne aceea ca în dreptul celor ce răspund la apelul **adeziune, entuziasm, înaltă emoție** trăită cu prilejul sfatului conducătorului partidului și statului cu țara, fiecare dintre noi să alăturăm dimensiunea entuziasmului și emoției, a adeziunii proprii cu care întîmpinăm asemenea „**adunări populare**” ce au loc pe vasta scenă a sutelor de kilometri parcurși în cursul unei vizite.

Sînt vizite, cum se știe, care nu se petrec în anonim, care nu rămîn fără ecouri practice în zonele ce au fost străbătute. Ele se numesc **vizite de lucru** și asta înseamnă că însuși conducătorul partidului vrea să definească practic conținutul acestei expresii. Nu, țara nu poate fi condusă numai din cabinet. Adevărații conducători, conducătorii iubiți și stimați de popor, nu-și vor refuza niciodată întîlnirile cu acesta. Adevărații conducători, cei care au marea, extraordinară răspundere de a gândi primii țara cea de mine nu-și pot refuza cunoașterea la fața locului a țării de azi, fiindcă prezentul de azi va deveni trecut, și viitorul de mine, prezent. Iar trecutul de mine al țării trebuie să fie înălțător. De aceea se lucrează acum la prezent cu atîtă rigoare și tenacitate: pentru că se știe că viitorul țării depinde de prezentul său, care se cere a fi demn să devină trecut, să intre în patrimoniul gloriei naționale de clarviziune, de luciditate și hărnicie materializate.

Sînt vizite, cum se știe, care nu se petrec în anonim; sînt **vizite de lucru**. Ele sînt desigur, și o expresie nemijlocită a ideii de democrație, care, în nici un chip, nu poate rămîne o noțiune strict teoretică.

Căci stare de democrație se cuvine să numim faptul că în numeroase popasuri, în întreprinderi ori unități agricole, în plină stradă tovarășul Nicolae Ceaușescu, alți conducători de partid și de stat care îl însoțesc, discută cu cei prezenți despre munca și viața lor, hotărăsc împreună asupra sarcinilor și preocupărilor țării. Se statuează astfel climatul unui **dialog continuu**, unui drum rodnic, al cuvîntului ca și al faptei de la partid spre popor, de la popor către partid; a

unui dialog care nu-și îngăduie, nu-și poate îngădui telurile abstracte, intenții de mică importanță și trebuie să țintească mereu și mereu esențialul, soluționarea cerințelor fundamentale, majore ale țării. Un ziarist străin aflat la Cluj cu prilejul vizitei, declara într-un grup de gazetari că auzise multe despre secretarul general al partidului nostru, despre distinsa sa personalitate politică, dar că aici a avut prilejul să vadă unde se află temeiurile personalității sale. Și aprecia, în acest sens, popularitatea impresionantă de care se bucură, popularitate pe care unui conducător nu i-o poate aduce decît politica, decît principiile politice pe care le promovează și înfăptuirile concrete ce decurg din aplicarea acestor principii.

Cu adevărat, dacă scrutăm atent istoria acestei țări, ori mai exact ceea ce ea a selectat ca demn de memoria prezentului, vom observa că marile sale personalități au ilustrat cu pregnanță necesitatea, datoria de a-și extrage gândurile din realitățile și năzuințele poporului, de a sluji cauza acestui popor. N-au rezistat la examenul istoriei, și nici nu puteau să reziste, cei care, ajuși, printr-o împrejurare sau alta, la cirna țării, prin uverturi și daruri la înalte curți, au uitat să se intereseze de binele țării, de soarta celor pe care-i cîrmuiau, prosternîndu-se într-o biată, într-o jalnică uitare de sine în fața propriilor vanități. **Istoria nu-și poate construi chipul cu biografiile unor oameni de nimic; istoria are nevoie, istoria impune oameni demni de numele ei.** Iar cei ce scriu istoria, colectivitățile de oameni ce alcătuiesc o națiune de sine stătătoare, sînt prinii în drept să-și aclame ori să-și refuze conducătorii. Criteriile atitudinii după care se decid asupra uneia din cele două posibilități sînt drastice, riguroase și drepte. Poporul nostru care nu a știut să ingenucheze în fața vicisitudinilor vremilor și-a construit un profil moral în care nu se poate să nu se observe și acea calitate pe care aș numi-o **demnitatea de a-și urma conducătorii adevărați, și de a nu-i urma pe cei ale căror fapte nu sînt demne de acest gest fundamental.**

Astăzi, în vizitele de care am amintit, în cite alte prilejuri, pretutindeni în țară am putut vedea că poporul întreg alcătuit din populație românească, din celelalte naționalități conlocuitoare, urmează cu neabătută încredere partidul, sprijină din inimă politica sa. Și sprijinul, încrederea se datoresc confirmării justetei, rea-

lismului acestei politici care, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, a devenit cu adevărat rod al consultării tuturor oamenilor muncii, emanatie a gândirii și înțelepciunii colective.

Cel care are meritul esențial, cel care a hotărît ca noțiunile teoretice pe care le implică definirea noii orînduirii sociale să-și găsească intruchipare largă în normele vieții sociale, și a gândit, a inițiat măsuri în acest scop, cel care primul — înconjurat fiind de comuniști devotați marilor idei ale socialismului — a cerut să fie privită drept realitatea, să-i fie cercetate în amănunțime toate fețele pentru a nu fîșiza nimic, pentru a nu lipsi din înțelepciunea concluziilor nici un argument posibil, cel care din adolescență a învățat legile luptei și ale muncii pentru partid, neabătîndu-se nici o clipă de la legile umanismului, ale echității, cel care știe — și a dovedit-o nu o dată — că datoria supremă a unui conducător este să asculte glasul și rațiunea poporului său și să-l slujească cu abnegație, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, al cărui nume e clădit în inimile noastre, este urmat cu devoțiune de întreg poporul.

... Mă aflu la Cluj. Priveam miile de oameni aflați în Piața Universității, urmărind, prin difuzoarele instalate în stradă, desfășurarea ultimei părți a lucrărilor Conferinței județene de partid. Cînd s-a anunțat că în Conferința organizației municipale de partid — București s-a propus ca la Congresul al X-lea să fie reales tovarășul Ceaușescu ca secretar general al C.C. al P.C.R., miile de oameni au izbucnit în ovații și aplauze îndelungi. Era în imina și gîndurile lor această propunere. În mod firesc, în fruntea partidului trebuie să se afle cel care, într-o perioadă relativ scurtă, de cînd se află în această înaltă muncă de partid, a izbutit, împreună cu conducerea partidului, să inițieze pe toate planurile măsuri cu ample și pozitive implicații în viața țării și a partidului, să imprime un spirit de muncă dinamic, creator, curajos, să mobilizeze, prin însăși pilda sa de exemplară dăruire, toate conștiințele națiunii socialiste la împlinirea unor mari acte constructive, să ridice la rangul de principii vitale ale națiunii ideea colaborării cu toate țările socialiste, pe baza respectării suveranității și independenței, a egalității în drepturi și ajutorului reciproc, a colaborării cu alte țări ale lumii, indiferent de orînduirea socială, în numele păcii

și progresului social. Ovațiile acelea îndelungi, aplauzele cu care au fost subliniate pretutindeni în vizită cuvîntările rostite, gesturile de ospitalitate și prietenie ce se petreceau la tot pasul, fie că erau „rostite” prin întîmpinarea cu tradiționala, strămoșească plină și sare, fie prin buchetele de flori ce se întindeau, se constituiau într-un expresiv argument.

Au venit să-l întîmpine pe conducătorul partidului sute de mii de oameni, vîrstnici și tineri. M-a emoționat cu deosebire atenția cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu discuta cu oameni în vîrstă, grija pe care o punea în întrebările ce le adresa. Oameni cărora viața le-a arătat în multe decenii, multe și diferite chipuri, mulțumeau în felul lor simplu partidului, conducătorului său, pentru viața pe care o duc, pentru liniștea de azi.

Un moment semnificativ de la mitingul din Cluj unde mii de oameni au venit să-l asculte vorbind pe tovarășul Ceaușescu, în pofida ploii care se întetă: cînd de la balconul de unde se afla, secretarul general al partidului a propus celor prezenți să amîne mitingul pentru a doua zi, din cauza ploii, din diferite părți ale pieții am auzit: „**Vă rugăm să vorbiți, tovarășe Ceaușescu!**” Au izbucnit aplauze de aprobare, s-a scandat, îndelung „**P.C.R. — Ceaușescu!**”

Un alt moment, în care des cifrez semnificații deosebite: undeva, înainte de Carei, de o parte și de alta a șoselei se întindeau lanuri galbene de grîu și cîmpuri verzi de porumb. Se vedea ușor că de pe aceste locuri se vor obține recolte bogate. Tovarășul Ceaușescu a cercetat îndea aproape tulpinile pe care se îngemănau cite 3—4 știuleți, s-a interesat de metodele folosite, a recomandat ca pentru sporirea recoltei de porumb — „industria grea” a agriculturii — să se ia în continuare măsuri, să se facă totul pentru a se asigura aceleași condiții agro-tehnice și cooperativelor agricole ca și întreprinderilor agricole de stat. Nu se poate să nu reții din aceste succinte recomandări grija pentru o dezvoltare armonioasă a agriculturii, conștiința că mai sînt încă multe de făcut, că timpul trebuie grăbit. După cum insistentele recomandări făcute în numeroase locuri, ca pretutindeni, construcția noilor unități să fie concepută în așa fel încît să înceapă să producă parțial, eșalonat în diferite sectoare, diferite produse, ca timpul de construcție să fie și astfel scurtat, adună în ele

semnificațiile aceleiași preocupări pentru creșterea producției materiale, pentru dezvoltarea ritmică a economiei. S-a discutat în timpul vizitei despre metodele de organizare a producției și a muncii, despre modul în care acționează în sensul îndeplinirii obiectivelor stabilite inițiativa colectivelor de muncă și eventual le frîne ce-i stau în cale, despre perfecționarea calificării, s-au stabilit termene pentru darea în folosință a unor obiective industriale. În întîlniri cu activele de partid s-a discutat despre sarcinile sportive ce revin organizațiilor de partid în etapa actuală, despre creșterea rolului conducătorului partidului în întreaga viață socială, despre măsurile ce se cer luate pentru ca ceea ce se va stabili la Congresul X-lea al partidului să se îndeplinească.

Pretutindeni, pe platforme industriale ale Clujului, pe meșteșugurile din vremuri de început ale lui Dragoș, pe locurile unde noi meșteșugarii Manole înalță cetăți industriale, în vechea cetate scaun a Țării românești, Tîrgoviște, vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, însoțit de conducători de partid și de stat, a prilejuit manifestare profundă a adeziunii populației la politica internă și externă a partidului, hotărîrea de a urma cu nestămută consecvență cuvîntul partidului, să teză supremă a aspirațiilor năzuințelor tuturor oamenilor muncii din patria noastră, întregului popor.

Prin primirea călduroasă, entuziastă, poporul și-a măturisit încrederea sa fără rezerve în înalta capacitate pe care o are secretarul general al partidului de a conduce partidul și statul, prețuirea pe care o dă muncii sale, spiritul nou, dinamic pe care l-a promovat partidul îndeosebi ultimii ani, și-a exprimat bucuria și adeziunea totală la propunerea ca la Congresul X-lea tovarășul Ceaușescu să fie reales în fruntea partidului, în calitatea de secretar general.

De-a lungul a sute de kilometri, în vizitele ce au constituit o autentică adunare populară cu sute de mii de participanți, poporul și-a exprimat opțiunea sa, și-a spus cu autoritate și încredere cuvîntul: **Îl sintetizăm prin două dintre cele mai frecvente urări cu care conducătorii partidului au fost întîmpinați pretutindeni: „Trăiască Partidul Comunist Român!”, „Să trăiască cel mai iubit și ales fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu!”**

ȚARA,
o tribună a adevărului

Nu există document de partid în care să nu revină, în ultimii ani, cu o admirabilă și lucidă consecvență, sub o formulare sau alta, acel paragraf de idei care cere, care impune continuitate în adâncirea democrației socialiste. Ideea revine, și mai pregnant, în acel alt de sintetic și elevat concept de program, denumit simplu Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al X-lea al partidului — deoarece, moment crucial în definirea puterii de stat socialiste, democrația nu se reduce, și nu se poate reduce doar la un simplu raport între conducători și conducători, doar la o legislație, ci este, cred, un spirit, un climat, un sistem atotcuprinzător care, de la valorile juridice până la cele etice conținute, se perfecționează și se perfecțiază continuu în procesul complex al întregii activități sociale, politice și economice.

Democrația nu se poate concepe într-o dimensiune strict cantitativă, ea este, în același timp, sau, chiar înainte de toate, o noțiune calitativă. Mi se pare că ne interesează înainte de toate gradul de implicare a întregii societăți în determinarea și rezolvarea problemelor ei mici și mari. Oamenii nu numai că au dreptul să știe tot ce se petrece între zidurile cetății și în afara ei, dar au datoria de a judeca și de a-și spune părerea deschis, „liber și nestingherit”, despre toate treburile publice. Metoda dezbaterilor largi a documentelor de importanță vitală în destinele națiunii noastre, sistematic folosită în ultimii ani de partid, insistenta solicitare a punctului de vedere al cetățeanului are, pe lângă aspectul său pragmatic de punere în valoare a energiilor și capacităților creatoare ale membrilor societății în interesul lor și al progresului social, și un caracter educativ. Căci nu trebuie să uităm că instaurarea unui climat de încredere (fără de care democrația este de neconceput) nu se face de pe o zi pe alta.

Asanarea morală, pe care a inițiat-o acel partid, care, încă de la începuturile existenței sale a fost denumit Partid al adevărului, reclamă un proces de durată. Instaurarea unui climat de încredere, rămâne un obiectiv de primă mărime. Socialismul rămâne o forță invincibilă atât timp cât se sprijină pe caractere integre, personalități puternice, responsabile, cît luptă pentru formarea unor asemenea individualități. Nu există decît un singur adevăr. Partidul l-a spus în vremuri de erincență oprămare și-l spune cu curaj și astăzi, înfăptuind acte de justiție morală, perfecționînd cadrul instituțional tocmai ca să prevină reinstalarea unor practici neconforme cu spiritul societății noastre. Democrație și adevăr sînt noțiuni gemene. Pentru opera de artă ele sînt ineluctabile ca aerul și apa pentru viață. Marile opere de artă au fost, sînt și, am certitudinea, vor fi întotdeauna creații ale sincerității. Spovedanii, rugă sau blesteme. Nu confesiuni de alcool, ci marea Sinceritate responsabilă, izvorînd din adînc, din substraturile intime ale ființei, ale experienței grupurilor umane, reflectînd frămîntări și întrebări existențiale la care societatea încă n-a răspuns.

Practica ultimilor ani a redat omului dreptul său firesc de a pune întrebări cu glas tare, și să dialogheze, să dezbată responsabil, în schimburi de opinii care angajează întreaga națiune, modul în care se gospodăresc treburile țării, aspectele esențiale ale vieții de azi și ale perspectivei, din interiorul și din afara cetății, iar părerile lui sintetizate să devină norme de acțiune. Partidul comunistilor transformă țara într-o uriașă tribună de dezbateri. Să folosim această tribună, cu responsabilitatea pe care ne-o implică momentul, pentru a participa cu forța cuvîntului nostru la sporirea conștiinței îndatoririi fiecărui cetățean de a acționa în virtutea imperativelor supreme ale societății, pentru „lărgirea și dezvoltarea democrației socialiste”, care este, care trebuie să fie, cum subliniază Tezele, „unul din elementele de seamă ale superiorității noii orînduirii, ale profundului său umanism”.

Toma George MAIORESCU

În prag de august 1969, stăm de vorbă cu istoria. Începe o etapă superioară. O așteptăm cu toții, convingi că va fi cea mai demnă și mai fructuoasă din cîte alternative ne s'au îndemînat. Sprijinim politica prezentă a Partidului Comunist Român și programul său de viitor. Venim în calea lui animați de patriotism, de înverșunare împotriva a tot ce se încorporează să rămînă retrograd, a tot ce continuă să însemne obscurantism, impostură și arbitrar. Fiindcă, dintre toate gusturile pe care le are istoria, noi înțelegem să le încurajăm numai pe acelea care duc la progres, la democrație, la cultură, la dreptul de a trăi în libertate egal distribuită tuturor — indivizi și popoare.

Avem mîndria să scriem într-un loc și într-o vreme cînd i se spun istoriei — răsplată — lucruri drepte, ținînd de o etică severă, dar luminată. Vom ști să binemerităm acest privilegiu.

Ilie PAUNESCU

Oamenii au învins apele

Cîmpia era tăcere. O tăcere grea, uleioasă, cenușie, cu umbre mari, negre. Cîmpia era tăcere, după o zi grea de muncă. Apele curgeau domol, a odihnă, frumosul Siret din basme adormise și el, uitînd să-și mai cheme, ca altă dată, iubita. Nu se mai înfiorau sălciiile de glasul său, cînd ca o șoaptă tainică de îndrăgostit, cînd ca un strigăt: Fatăaaa! Fată dragăaaa! Dar la ceasul miezului de noapte, dorul din poveste nu-i dădu pace. Visase poate că fata chemată nu-i chiar pe mal, ci undeva în luncă, departe de el.

Se hotărîse să n-o mai strige. Să plece după ea, s-o caute. Și pe tăcute, pe furie în tăcerea aceea de odihnă grea, Siretul își sălta înții umerii, apoi brațele, picioarele, miile de picioare și începu să umblescă.

Cîmpia era tăcere. În tăcere Siretul își căuta iubita.

Undeva urlă un lup. Tăcere. Undeva scîncă un copil. Tăcere. Dar lupii și copiii presimțenorocirile.

Smuls din matca basmului, Siretul se săltase ușor peste maluri, înții tainic, apoi cu un zgomet surd. Ca un cor al dușilor de pe lume, ca un sfârșit al pămîntului.

Și deodată un țipăt. Și altele. Un cor de țipete. O lume de țipete. O lume de spaime.

Nu-și striga frumosul Siret iubita: „Fată dragăaaa!” Strigau oamenii din luncă: „Aaaaa!”, „Siretuuuu!”

Începuse să se amestece basmul cu aievea, apa și uscatul, spaima și curajul, țipătul oamenilor și mugetul vitelor. Siretul își căuta fata mai aprig ca niciodată. Pe drumurile satelor, prin curțile gospodarilor, prin cotețe ori hambare. Îi crescuseră sute de brațe, cu care scotocea peste tot, își înălțase trupul, își ieșise din piele de parcă ar fi vrut să prindă veșnicia, de parcă fata era în poduri ori în vârful pomilor, ori în creștetul caseilor.

Un fulger speriat trecu drept ca o dungă trasă cu creionul peste cer. De parcă ar fi fost un fermoar de foc care se deschisese brusc, ploaia zăgăduită undeva sus, începu să cadă

în valuri albe peste valurile negre ale frumosului Siret turbat. Nimic nu-i mai stătea în cale. Pomi, de cînd lumea, cu rădăcini vechi în maluri, i se închinău invers, încercînd să se prindă cu crengile și cu frunzele de pămînt.

Pe drumurile comunelor, pe acolo, alergau acum copacii, lemnele, gardurile. Pe mijlocul albiei înotau înnebunite animale, pluteau mute acoperișurile smulse de la acareturi.

Siretul aduna totul și-și trimitea prada furată spre Dunăre, ca pe o agoniseală de zestre. Dar fie că nu cunoștea basmul, fie că o prinsese geloza, de data asta Dunărea nu-l mai primi pe frumosul Siret în brațe, nu-l mai duse într-un sărut lung spre Delta. Ridicase parcă un zid între apele ei și riul care venea, venea, venea, neisprăvinduse. Refuzate, valurile se întorceau, se retrăgeau ca pentru a-și lua elan, dar atunci veneau peste ele altele și altele, neputîntă peste neputință. Și acolo și peste tot, se forma o lacrimă imensă, un lac imens, care creșteau mereu, inundînd totul, vrînd să amestece uscatul cu apa, malul cu valul, drumul cu șuvoiul, să acopere, ca o scoarță lichidă, locurile unde creșteau casele, unde se coceau poamele verii, unde se bucurau stăpînii cîmpiei, unde se învîrtejeau horele.

Se părea că nimic nu-i stătea în cale frumosului Siret. Se părea! Pentru că cei care-i știau povestea, care i-o născuseră, oamenii aceștia pe care îi luase hoștește din somn, peste averea cărora se năpustise viclean, oamenii hotărîseră să-l răpună. Toți. Și nu numai cei din luncă. Megieșii de pe zeci de kilometri, și chiar gălățenii, lăsîndu-și la oraș paturile calde. Ca să facă o minune.

Era o noapte sfîntă. Luminile tremurau, mii și mii deasupra apelor. Locurile năpădite de spaime și ape trebuiau înviate. Animalele care se zbăteau în valuri, înviate. Oamenii doborîți de nenorocire, înviați. Toată lunca Siretului, învîiată.

O nouă zi, o nouă noapte.

altă zi, altă noapte... Oamenii n-au dormit cinci zile și cinci nopți, bărcile pescarilor, șalupele Navromului, plutele improvizate cu durere din garduri și acoperișuri, aduceau și salvau, duceau și salvau într-un carusel urias, haotic, al unei vitejii de front. Cu flăcările trasului la rame. În palme, arzînd ca tăciunele aprins, au lăpătat pescarii zeci de ore în șir. Și la Matca și la Bădălan și la Braniștea, la Sărdaru, Pechea sau Barboși, la Șerbești și la Traianu, peste tot. Din nuiile împletite apăreau mereu stavili în calea apelor. Se căra pămînt cu coșuri, cu găleți, cu țărni, cu plase, cu bărci, cu șalupe, cu plute, cu pumnii. Pămînt peste nuiile. Știau cu toții că peste o răă împletitura va ceda în fața furiei frumosului Siret, dar le făceau. Erau răgazuri. Să între valurile în criză de vreme. Pentru fiecare stavilă înfrîntă se crea timp pentru altele într-o progresie geometrică. Iar acolo unde nu-iaua, pămîntul, nisipul, birnele, malurile cedau, apăreau granițele omeniești, digurile vii. Palmă în palmă, lipite tranc de sudoare și ploaie, stăteau în calea stihiei — oamenii. Frumoșii oameni ai Luncii Siretului, anonimi. În frunte erau cei mai buni, comuniștii. Dar fruntea era peste tot și atunci la o vorbă a mea, un bătrîn mi-a răspuns:

— Comuniștii? Cum să-i deosebești? Mata nu vezi, aici toți sînt la fel, comuniștii, chiar dacă n-au carnete în regulă.

Și totuși nu se poate fără nume. Nume de oameni curajoși. Comuniștii cu sau fără carnet: Vasile Burada, Mihai Ohana, Ilie Vladimirov, Ion Sandu, Pricop Trofimov, Anisei Vasilev, Georgică Petrea, Nicolae Pagu, Ionel Rogoz, Alexa Danilov, Ion Mihai, Dima Damian... și încă zeci, și încă sute de nume aflate și prin paginile ziarelui „Viața Nouă” — Galați ori prin alte ziare, nume scrise cu roșu și rămase prin carnetele reporterilor, numele stăpînului cu adevărat ai luncii, cei care nasc azi o nouă poveste a Siretului.

Viorel BURLACU

Acum 25 de ani, cam pe vremea aceasta...

Acum 25 de ani, cam pe vremea aceasta, o trupă de teatru, cu sediul în spatele Poștei, la „Alhambra” (Teatrul de Comedie de azi), se gîndea dacă va izbuti să scape de bănuielele Gestapoului, să înșele iscodirile Siguranței, să vadă sfîrșitul războiului: e vorba de actorii care lansaseră, în 1944, piesa **Steaua fără nume**.

Istoria acestei lucrări — cea mai tristă dintre comediiile timpului și cea mai încurajatoare dintre drame — este, în datele ei esențiale, cunoscută. Autorul, Mihail Sebastian, n-avea dreptul, din cauza legilor rasiale, impuse de naștiți, să apară pe scenă. Atunci, o echipă de tineri, era să spun cutezători, dintre aceia care-și onorează întotdeauna generația, a decis să reprezinte pe riscurile lor (toate riscurile) piesa, ca aparținînd unui anume debutant Victor Mincu. În definitiv, de ce n-ar apare, din nimic, un scriitor dotat cu maturitatea și precizia teatrală ascunse în **Steaua**? Or, n-ăpăruse un autor, ci un caracter, avocatul Ștefan Enescu, fost coleg mai mic de liceu, la Brăila, cu Sebastian, prieten cu Șepitilci, regretata Nora Piacentini și ceilalți membri ai complotului estetic, bărbat dorind a-și asuma responsabilitățile (cuvînt care pe vremea aceea suna mai degrabă juridic decît intelectual) piesei.

Coincidența (sau poate că nu) face ca, în zilele

acestea, cînd se pregătește aniversarea celor 25 de ani de la Eliberare, piesa mea **Camuflaj** (o încercare de a exprima nu datele reale, ci starea de spirit a lui Victor Mincu din 1944 și a complicității săi) să fi intrat în repetiție, întru mulțumirea-mi îndelung așteptată, pe una din scenele Bucureștiului, urmînd a vedea lumina rampei la cam un sfert de veac după ce **subiectul** ei văzuse, în același oras, luminile de dincolo de camuflaj.

Întîlnirea, de-o punctualitate pe care numai destinul o poate realiza peste timp și scene, între cele două veri, mă îndeamnă la cîteva observații:

1) Operațiunea **Steaua fără nume** reprezintă, dacă nu greșesc, un caz singular în istoria rezistenței europene. Dacă mișcările subterane au reușit să împînzesc teritoriile ocupate de naștiți în ziare, reviste, afișe etc., montarea unui spectacol „ilegal” și încă pe una din scenele cele mai cunoscute ale timpului, presupune asemenea dificultăți, încît elaborarea ipotezei înseși se lovea apriori de un scepticism firesc. De altfel, artistul știe prea bine că orice urcare pe-o scenă echivalează cu o deconspirare... După cîte știu, textele referitoare la opoziția antifascistă menționează faptul despre care vorbim. Am întîlnit, de pildă, o asemenea notare într-un raport prezentat, acum cîțiva ani, la unul

din congresele internaționale ale mișcărilor de rezistență. Or, se pare totuși că actul temerar de la „Alhambra” îngăduie cercetătorilor teme și detalii nedefrișate încă.

2) Operațiunea **Steaua fără nume** exprimă starea de spirit a intelectualității umaniste dintr-o lume foarte puțin și foarte dezavantajată cunoscută, în manifestările sale extra-profesionale: mă refer, evident, la lumea teatrului. Camuflați îndărătul rolurilor din spectacole și viață, oamenii scenei își ascund substanța. Caracteristică ce-a permis, de altfel, succesul operațiunii menționate. Mi se pare, de aceea, că cele cîteva acte de rezistență din zona teatrului românesc merită a declara interesul cercetării literare.

3) Avocatul Ștefan Enescu (alias Victor Mincu) se află printre noi. Și, după ce l-a camuflat pe Sebastian, își camuflează astăzi gestul într-o modestie dincolo de limite. Tăcerea domnului Enescu este de-o noblete distrugătoare. Ea împiedică nu numai descifrarea unei personalități, rare în etica europeană a timpului, dar și a depozitului de înțîmplări, nuanțe și precizări pe care această personalitate le posedă în exclusivitate. De aceea cred că a sosit vremea ca omul care-a știut să tacă — să înceapă a vorbi.

AL MIRODAN

Undeva, dincolo

Povestire de

După douăzeci și atîția de ani, întîmplările astea, desigur, par să nu mai intereseze pe nimeni, bătrîna, de altfel, nici nu mai există, multe nu mai există, și totuși, în cei douăzeci și ceva de ani n-am încetat să mă gîndesc la toate cîte s-au întîmplat atunci.

Am s-o încep — toate trebuie să aibă un început — din noaptea aceea de august.

Așadar, orele două sau trei spre dimineață, într-un oraș din Moldova în care am trăit atunci (și mulți ani după aceea), dar pe care nu-l voi numi pentru că nu vreau să fac o cronică a aceluia timp și a aceluia oraș. Orele două sau trei (bătrîna nu avea ceas, nu mi-a putut preciza și nici din relatările de mai tîrziu ale lui Emil, după discuțiile avute de el cu comisarul, nu mi-am putut da seama, așa încît timpul acesta e mai mult o supoziție a mea). Orele două sau trei dimineață, într-un cartier aflat în zona de sud-est a orașului, zonă inundabilă, cartierul calicimii (cămătarilor păguboși, prostituate fără clientelă, spălătorese, lucrători la calea ferată, pensionari, și mulți, foarte mulți declasați, vagabonzi, cerșetori, pungași mărunți, „activînd” în jurul gării, și muncitori sărmani, de tot felul, tinichigii, cizmari; proprietarul unei frizerii: „Salon de tuns și Petrarhe — Băgherie ras Gheorghe — scos măsele și pus lipitori”), cartier demolat mai tîrziu după război, unde se ridică astăzi zona industrială: fabrica de tricotaie, uzina metalurgică, fabrica de uleiuri vegetale și blocurile turn ale orașului.

Păstrez în memorie, cu exactitate, topografia străzii și-a casei unde locuia pe atunci bătrîna cu Camelia. O stradă, o hudiță mai bine zis, îngustă și desfundată, din imediata apropiere a bisericii, mărginită într-un capăt de biserică și în celălalt de circiumă, cu hîrtoape și gropi înnoirite din primăvară, de la nundații, pînă iarna cînd da înghețul și se putea circula mai ca lumea, cu garduri de ostrețe prin care și scoteau cîinii boturile mîrlitoare, și zidurile caselor sprijinite în stîlpi și stinghii de lemn și fier care tremurau la fiecare trecere a sacalei cînd se îmbăta sacagiu și-i mîna calul costeliv și chior la cișmeaua de lingă podul de piatră, de peste riu, cu lovituri scurte și scurte de bici. Cam pe la mijloc, „hudița” făcea un cot infundîndu-se într-o altă uliță la fel de îngustă ce urca la deal spre oraș și acolo, pe colț, locuia bătrîna într-o hardughie deșelată, cu două caturzi, legate de subțiori cu birne și bare de metal, încinsă c-un briu de balcoane și balconașe rococe împrejur, cu ghirlande de stucatură măcinată de vreme la ferestrele mari și-ntunecate. Pătrundeai printr-o poartă de lemn în curtea interioară dreptunghiulară, cu laturile barate de lăzi de gunoaie și stive de lemne și printr-o ușă laterală urcai o scară scobită în zid, cu lumină crepusculară, mucedă și rece, dînd, sus, într-un culoar lung cu frînghii rîioase de rufe pe care atîrnau haine vechi scoase „la aerisit” și fel de fel de toate femeiești și cămăși spălate, „la uscat”. Firește, de la balcoanele de sus se putea sări fără nici un risc de-a dreptul în stradă sau în curtea interioară agățîndu-te de burlane sau lăsîndu-te pe stivele de lemne așa încît, comisarul (nu prea călcase prin cartier, dar cunoștea imobilul din descrierea agenților) își luase măsurile de prevedere postîndu-și oamenii în toate ungherele (veniseră pe jos, strecurîndu-se pe după ulucile din spatele bisericii unde lăsaseră mașina).

Bătrîna dormea — dormeau amîndouă, ea și nora, în aceeași cameră, în același pat, „să cruțe cearceafurile”, „dincolo”, în camera cealaltă, despărțite printr-un antrețel și-o debara, „ținea curat” — fusese camera băieților, a lui Gheorghe și-a lui Emil, înainte de-a se însura acesta, apoi a lui Emil și-a norei, Gheorghe mutîndu-și patul într-o cămăruță din pod, în spălătorie.

Ușa nu era încuiată.

Deși vremurile erau cum erau, nu încuiau niciodată ușa, ca la țară, cum nu încuia bătrîna ușa nici la

țară sau mai bine zis cum n-o încuiau ai ei, că n-aveau ce să le fure, dacă voia cineva să fure ceva, intra în grajd, în ocolul ălor, le lua o vită, un porc, din casă (și cu ei înăuntru) ce-aveau să le șterpelească? Numai în primii ani, după căsătorie, cînd se mutase la oraș, în altă casă (cite case, prin cite trecuse 1 kilograme de var și mincase mîinile cît dăduse pe pereți, var și analcid, să distrugă ploșnițele, să facă aerul muced statornicit între pereți cît de cît respirabil) numai în primii ani după ce se mutase la oraș înainte de a se învăța cu viața ei nouă, cînd stătea singură, noaptea, și-l aștepta pe Costache cu lădița neagră de lemn să se întoarcă „din tură”, de la gară, cînd făcea de noapte (c-o săptămînă era de noapte, o săptămînă de zi), numai atunci închidea ușa și nu din teamă de hoți, n-aveau ce să le fure, nici nu umblau hoții prin casele pe unde trăise ea cu Costache, dar era tînără, nedeprinsă cu lumea de la oraș și auzea, ziua, cînd se ducea la piață sau intra prin dughene să cumpere cite ceva, fel de fel de istorii din care învăța c-o femeie tînără și cinstită, cît n-are de gînd să-și piardă cinstea și credința față de bărbat, n-are voie să doarmă sau măcar să stea singură-n casă cu ușa și geamurile deschise. Abia după ce băieții îi crescuseră mari (și nu atît că erau mari, dar atît de mari că începuseră și ei să umble noaptea cine știe pe unde și să se întoarcă acasă în puterea nopții), ca să nu-i aștepte cu lumina aprinsă sau să n-o trezească din somn — trudită cum era, din ce în ce mai trudită — revenise la obiceiul moștenit de la țară, de la părinți, de a se culca cu lampa chiorită, lăsată pe masă, lingă mîncarea pregătită și ușa deschisă.

Costache, bărbatu-su, cît trăia, apoi băieții veneau, mincau și se culcau. Îi auzea sau îi simțea prin somn, strecurîndu-se unul cite unul în odaia cealaltă, adormea din nou, nici nu ridica fața de pe pernă și după cite un răgaz lung, o șoaptă sau risul lor „dincolo” o făceau să se desfacă din somn și să se întoarcă pe partea cealaltă strigînd la ei: „Ce v-a apucat? Nu pot dormi de răul vostru...” „Ssst, gata mamă, ne culcăm” — făcea unul din ei și se culcau sau se prefăceau numai că dorm apoi i-auzea iar rîzînd pe infundate. Ce-i apuca, erau tineri... Și pe ea cînd era tînără o apuca risul din senin. Odată, cu soră-sa, n-au putut adormi jumătate de noapte, singure în toată casa, cînd părinții erau duși la un hram în alt sat. Stăteau ca proastele la masă, dinaintea unei oale de lapte acru pe care-o scosese, rece, din beciul săpat sub casă, de cu seară, și nu puteau sorbi o lingură de lapte: care cum ducea lingura la gură o apuca risul și cealaltă se molipsea dînd din mîini și din picioare pînă scăpa lingura-n oală și rideau amîndouă ca prinse de streche pufînd pe nas cu laptele-n gură și stropindu-se una pe alta, pînă ce-a răsarit pe neașteptate-n ușa taică-su, chernelit de la hram, și-a strigat „ce-i asta?” și-au tulit-o amîndouă la culcare în podul șurii, încă rîzînd pe-afară prin ogradă. Așa că ușa era deschisă și ele dormeau — nora la perete, întoarsă cu spatele, și ea la margine, cu fața în sus, — cînd, pe nesimțite, prin întuneric, dînd cu capetele în rufe atîrnate de frînghie, cei trei (comisarul și doi agenți) se strecurară pînă în fundul culoarului, așteptînd în întuneric și trăgînd cu urechea.

Bubuituri în ușă...

Poate se trezise și noră-sa lingă ea dar nu știa. Rămase cîteva clipe cu răsuflarea tăiată, privind spre ușă, cu urechile pline de bubuiturile care se repetau.

— Siguranța statului. Deschideți!

Se strecură din pat cu dinții strînși, cu mișcări dezordonate, năucită de somn și rămase în picioare, pe podelele goale.

Somația nu se mai repetă.

Afară sufla vîntul. Se auzeau pomii mișcîndu-se. Una din ferestre avea jaluzelele trase; prin cealaltă, aflată în spatele ei, pătrundea lumina lunii, o lumină rece care-o înfioră, strîngîndu-i carnea. Lumina unei lanterne se strecură pe sub ușă și-atunci bubuitul încetă și ușa se deschise brusc.

— Cine-i? strigă ea și făcu un pas în lături, parcă ar fi vrut să fugă.

— Siguranța statului. Nu vă mișcați. Închide fe-reastră — se auzi o voce aspră în întuneric, lanterna se stînsă și bătrîna zări trei umbre înaintînd în odaie.

Nora se trezi, întoarse fața și avu un șoc puternic: începu să tremure sub cearceaful tras pînă la git.

— Nu vă mișcați! Stați așa!

Unul din ei închise geamul deschis, trase jaluzelele. Pentru o clipă se făcu întuneric. Simți cu gleznele goale aerul care se mișca jos, pe podele, apoi doi dintre ei aprinseră în același timp lanternele, una din ele o orbi făcînd-o să închidă ochii; rămase cu ochii închiși, cu mîinile căzute de-alungul trupului, în cămașa veche, de noapte, destrămată la guler și rărită în dreptul sînilor și-n coate. „Ce-or fi vrînd, — povestea tîrziu, cînd ne-am întîlnit, după război, Emil, că-i spusese bătrîna, maică-sa, că-i trecuse prin cap, dar la el, Emil, sau la frate-su Gheorghe, (care era pe front atunci, și-năc nu i se întîmplase ce i s-a întîmplat), nu se gîndise. Stătu așa și auzi pașii lor mișcîndu-se prin odaie. Cel care fixa lumina lanternei pe fața ei o slăbi, o lăsa în pace, deschise ochii și-i văzu mîna mișcînd lanterna și-ndreptînd-o peste pat spre noră-sa.

— Mișcă-te! Hei, ridică-te!

Depart, undeva dincolo de dealuri, băteau tunurile. Nora nu se mișcă.

Stătea cu fața tînără, frumoasă, golită de sînge, cu ochii mari, speriați, cu mîinile stringînd cearceaful sub bărbie și tremura, se vedea după cearceaf că tremură.

— Unde-i?

Un bărbat din cei trei se-ntoarse din camera cealaltă și se opri lingă ea.

— Nu-i facem nici un rău, mătușă, unde s-a ascuns?

Abia atunci, povestea Emil că-i spusese ea, și-ar fi revenit și-ar fi înțeles. Se mișcase încet spre pat și cum se mișca, încă înainte de-a se așeza trăgîndu-și poalele cămășii peste genunchi, o liniște ciudată, un fel de neștire veselă creștea în ea și după ce se așeză cu fața spre ei și spatele spre noră-sa, își înălță mîinile și-ncepu să-și împletească părul desfăcut peste noapte.

— Slavă domnului, va să zică trăiește — rostise tare, cu inima bătînd să-i spargă pieptul și se uitase de la unul la altul (cum umblau prin odaie cu lanternele aprinse și scotoceau totul, întorceau totul cu fundul în sus, smulgînd hainele din dulap și-aruncîndu-le, cu furie și grabă). Se uită c-un fel de înduioșare, îi era și milă de ei cum se chinuiau, pentru ce s-or fi chinuind? Pe care-l căutați? Pe Emil sau pe Gheorghe?

— Asta-i bună — rise omul. Deci ne-am pierdut noaptea degeaba! N-a venit acasă? Nu l-ai văzut?

— Pe cine? Pe care din ei?

— Ce mai întreb, nu poate fi decît unul... celălalt e pe front, nu?

— Da mai știu eu ce-o fi făcut. De-o vreme s-aud atîtea, pot eu de-aici... de-acasă... să știu ce face el, pe unde este... dacă mai este?

Cel care era șeful, sau ce-o fi fost, de care ascultau ceilalți doi (nici nu i-a văzut bine la față, erau înalți, parcă erau tineri, sau poate i s-a părut, cum țineau lanternele aprinse pipăind cu ele peste tot, fețele le erau ascunse în întuneric, cine știe de ce se fereau să-și arate fețele, numai cel mai în vîrstă era cu capul lui mare, greoi, tuns zero, — se uită la el și-l văzu bine, om ca la cincizeci, cincizeci și ceva de ani, negricios, fălcos, cu bărbăia întinsă în afară și ochii holbați înroșiți de nesomn, forțîndu-se parcă să se țină cît mai țepăn, să nu-i cadă bărbia-n piept, și el întreg, cu trupul lui mătăhălos, să nu se prăbușească grămadă) se apropie de ea și-i puse mîna pe umăr. Ea nu se feri, nici nu avu de ce. Omul era blind. Își apăsă liniștitor mîna peste umărul ei parcă să se sprijine și sprijinîndu-se, se așeză răsuflînd greu pe marginea patului lingă ea, apoi își retrase mîna și continuînd să i se uite-n ochi și să-i spună:

— Ai încredere, bătrînic, băiatul dumitale cel mare, pe ce căi a apucat-o. Dacă știi ceva de el, spune-mi. Nu se poate să nu știi. Eu sînt comisarul șef și vreau să-l salvez... Numai eu pot să-l salvez. Dacă pun nemții mîna pe el, e pierdut. Ai auzit de G.P.U.?

— Da ce-a făcut, domnule? tresări, și în timp ce el o privea înainte cu ochii lui bulbucăți înroșiți de nesomn și-o privea în așa fel încît ea nu-și putea feri fața, nu-și putea smulge privirile din ochii lui grei ca de plumb, parcă o apăsa între ochi, ar fi vrut să se întoarcă, să tragă cu coada ochiului prin casă, măcar la noră-sa, în spatele ei, lingă perete, să vadă ce face. În timpul acesta, întepenită, cu mîinile înfipite în păr cum se-pletea abia mai mișcîndu-și degetele, își povestise Emil că-i spusese, bătrîna a știut... bătrîna vreau să spun, fără să se uite, cu toate simțurile la pîndă, că mîna bărbatului se-ntinde pe cearceaf spre noră-sa și-a auzit

— asta o știu și de la Camelia, de la fosta mea prietenă, nevastă, pe-atunci, a lui Emil, de care mai tîrziu, după război, s-a despărțit, revenind la mine — deci pot fi oarecum subiectiv cînd relatez acest episod — în orice caz bătrîna mi-a povestit (cînd mi-a spus și să nu-l dușmănesc pe Emil) și n-am nici un motiv să n-o cred, c-a auzit-o pe Camelia pufînd mîna pe ceva la capătul patului și pe strîin l-a văzut țîșnînd în sus, sărînd de pe pat, și izbucnînd în ris. După ce s-a ridicat și ea, a văzut că nora are în mînă fierul de călcat cules de pe jos, de pe strachina întoarsă cu fundul în sus. Strîngea fierul de călcat de miner, pieptul i se zbătea gol cum lunecase cearceaful de pe ea în mișcarea pe care-o făcuse întînzîndu-se spre capătul patului, și înălțată în capul oaseilor, cu spatele lipit de perete, amenința pe oricine s-ar fi apropiat să pună mîna pe ea.

O săptămînă mai tîrziu, după ce, în împrejurările cunoscute, Emil căzu, și spre „norocul” lui (în orice caz noroc, pentru că chestorul n-o mințise pe bătrîna, ghestapoul îl avea pe listă și dacă ar fi avut neșansa să cadă în mîinile lor, n-am mai fi știut nimic de el) deci, spre norocul lui, nimeri chiar în mîinile chestorului care făcuse acea descindere acasă la maică-sa și-n atmosfera ciudată stabilită între ei (și vom vedea de ce, în orice caz aproape incredibilă, deși logică în determinismul strict al momentului, ținînd seama că de la acea „profesiune de credință” a chestorului pînă la răsturnarea regimului n-au trecut decît două zile, nu mai mult, exact două zile, după spusele lui Emil), chestorul l-a mărturisit, evident să-l epateze, să-l măgulească, — și cine nu s-ar fi lăsat măgulit! — că n-a întîlnit în cariera lui o femeie mai „teribilă” decît Camelia. Chiar acesta a fost epitetul folosit de chestor; „teribilă”. Nu știu dacă era cel mai potrivit — poate, așa cum o fi văzut-o el, acolo în camera luminată de lanterne, cu oame-

de dealuri

Alecu IVAN-GHILIA

aii lui, cu agenții postate peste tot, răstignită cu spatele de perete, furioasă și disperată în furia ei nepuțincoasă — dar eu mi-o închipui altfel — gata să leșine, nu pot să mi-o închipui în postura Janei d'Arc... un biet copil neștiutor, de-o candoare desăvârșită în naivitatea lui — c-un nenorocit de fier de călcat în mină... ce putea face cu el? Ei aveau pistoale, puteau trage în ea, era război, stare de asediu, erau în casa unui comunist periculos pentru siguranța statului — chiar dacă el de mult nu mai călcase în aceea casă — veniseră să facă o percheziție cine știe în urma cărui denunț, ea era nevasta lui, puteau, drept captură, s-o ia pe ea, nu se temeau ei, cu pistoalele în buzunar, de-o mulerușcă despletită și goală, trezită din somn și care-și descarcă istericalele amenințându-i c-un biet fier de călcat! Cu-atât mai puțin de bătrână. Un singur lucru ar fi putut să justifice pe moment comportarea comisarului — ceilalți doi nu contau, erau în subordinele lui, rămași ei singuri, cine știe ce le-ar fi dat prin cap și chiar și așa, văzînd-o acolo fragilă și furioasă, cu spatele la perete, cu părul în ochi, mușcîndu-și buzele gata să plîngă sau să leșine le-o fi trăznit destule — dar un singur lucru poate justifica pentru **acel moment** comportarea comisarului: frumusețea Cameliei, deși atent gîndit, tocmai asta putea să pledeze și pentru un cu totul alt comportament și, gîndit și mai atent pur și simplu s-a purtat așa pentru că nu avea nici un motiv să se poarte altfel, n-avea nici un motiv s-o aresteze, dimpotrivă, purtîndu-se cu moderație și politețe, lăsînd-o liberă și pe ea și pe bătrînă, lăsa „imaculată” momeala cea mai sigură pentru Emil căci de el avea nevoie și e clar că, procedînd așa, a procedat inteligent.

★

Îi tremurau degetele cînd se trezi că-și desface părul și de unde se apucase să și-l împletească în cozi, se trezi că și-l despletește, dar nici asta nu izbuti. În tot cazul, cum rămase în picioare, cu ochii spre ușă, stătu așa pînă se lăsă din nou liniștea în toată casa apoi se repezi străbătută de un frig groaznic, închise ușa cu cheia, trăgînd cu urechea dacă se mai aude ceva afară, pe scări, se trase îndărăt, cum se gîsea, cu părul în ochi și înfrigurată, îngemănă lîngă pat și începu să se roage în șoaptă, cu umerii tremurînd ca de plîns:

— Doamne Dumnezeu, Doamne Dumnezeu, măicuțică domnului, pogoară în această casă... auzi-mă, doamne... pogoară și-alungă vrăjmașul... și-ntinde mîna ta asupra noastră, ai grijă de noi, doamne, de Camelia, de Gheorghe, de Emil, împreună cu toți sfinții tăi îngeri și arhangheli, amin.

Își făcu iute cruce parcă temîndu-se să n-o prindă cineva de spate, își scutură tălpile picioarelor una de alta și se ghemui în pat lîngă noră-sa trăgînd cearceaful pe ea să se încălzească.

Abia atunci noră-sa, care înțepenisise în întuneric fără suflare, cu spatele strîvit în perete, lăsă fierul de călcat să cadă cu zgomot pe podea — un zgomot care-o făcu pe bătrînă să tresară dureros parcă primi un pumn peste urechi — și luncind ușor la locul ei, în pat, lungindu-se sub cearceaf, izbucni într-un ris neașteptat care zgudui patul. „Nervii” — îi explicase mai tîrziu. Tensiunea nervoasă, era clar. Stătuse atîta vreme înțepenită, înfricoșată, cu nervii încordați. Oare cît durase totul, avea să se întrebe și cum nu-și putu răspunde — i se păruse că durase o veșnicie — o întrebare pe bătrînă. Dar nu atunci. A doua zi sau poate nici a doua zi, poate avuse numai de gînd s-o întrebă și poate avusese de gînd s-o întrebă chiar atunci în timp ce risul urca în valuri din ea, urcios, dezlănțuit, violent ca o descărcare. Apoi tot pe atît de nestăpînit, risul se transformă în plîns, începu să plîngă și bătrîna se lipi de ea, se ridică în colț, îi luam capul în brațe ca unui copil, și-o mîngîia pînă adormi. Mai sughița încă prin somn și simțea palmele bătrînei și cînd își dădu seama că s-a liniștit și-a adormi, bătrîna își lăsă capul să-i cadă pe pernă, se trase alături și lungindu-se lîngă ea închise ochii.

Mi-o închipui destul de clar îngropată acolo în întuneric, lîngă Camelia, cu ochii închiși fără să doarmă, apoi deschizînd ochii, rugîndu-se pentru că tot nu putea dormi și nu voia să se gîndească la nimic, nici înainte, nici în urmă, nici la ce i se-ntîmplase în noaptea aceea, apoi adormi în cele din urmă și-n sfîrșitul acela de noapte cît zăcu pînă dimineața tîrziu, cînd se smulse din somnul acela bolnav și cleios și constată c-o mirare care-o năucă că nora dispăruse de-acasă, avu visul acela pe care mi-l istorisi mai tîrziu. Visul o zguduise profund, dovadă că se gîndise îndelung la el, îl purtase ca să zică ora în ea și-l mai trăise după aceea încă de două ori înainte de a mi-l povesti mie. Și-l trăise aproape în toată desfășurarea lui, amănunt cu amănunt. Asta mi s-a părut cel mai straniu, deși, într-un fel, era explicabil totul, visul ei avînd o destul de mare contingență cu realitatea. Mi-l povestise mie, apoi Cameliei, dar reproduc eu ca să-i dau înțelesul cel mai exact, înțeles care era atunci destul de cețos în mintea bătrînei împingînd-o la un fel de teamă și îngrijorare — teamă și îngrijorare legate de niște simboluri profetice pe care nu le putea descifra dar (pentru că visul se repetă) le simțea neapărat în legătură cu fiii ei. Vreau să spun că luîndu-mi sarcina să reproduc pe cît de exact cu putință visul bătrînei și să-i descifrez sensurile ca atunci, la proces (de fapt la cele două procese, căci au fost două, unul la București unde n-a fost bătrîna, sau a fost și n-a putut intra, și celălalt la Craiova unde s-a judecat recursul și unde a izbutit să intre în sală) cînd m-am angajat să dovedesc precaritatea justițiară și umană a culpabilităților care i se puneau lui Emil și celorlalți în sarcină, mă tem că mai mult mă explic pe

mine încercînd să desfac, piesă cu piesă, mecanismul complicat și draconic al instituției kafkiene numită Lege și să demonstrez că indiferent de rezultatul în sine, de condamnările neînchipuit de aspre și care fuseseră și mai aspre în prima fază a procesului (două condamnări la muncă silnică pe viață) eu mi-am îndeplinit pe cît era omenește cu putință datoria. Mai mult; am dat eu însumi suprema sentință procesului, sperjurilor, judecătorilor părtinitori și lași, comisarilor regali care aplicau legi a căror esență le era străină, supuși ordinelor superioare și misterioase pe care nu le înțelegeau și nu le comentau — le aplicau. Sentința mea dacă nu dărimam întreg eșafodajul, hotăra cel puțin pentru un singur om, pentru mine, o chestiune vitală de conștiință: încotro? la dreapta sau la stînga? Nu se mai punea problema unei dileme profesionale (dilema se consumase înainte, cu toate riscurile de care am fost conștient) acum că procesul se încheiase și aparatul opresiunii căsca fălcile spre mine să mă ingenunche, să mă strivească în temnița psihică a penitenței, obligîndu-mă pentru toți anii, poate pentru toată viața, să fac drumul la Canosa, alegerea mea era făcută. Nu puteam decît să fiu de partea celor pentru care toate zăbaterile mele, toate citatele din texte de legi și pasagii din autorii celebri, din jurisprudențe ale Curții de casatie franceze privind aceeași speță s-au dovedit zadarnice (pentru că sentința era de dinainte stabilită și de către aceleași forțe superioare, misterioase care făceau din lege un simulacru, o farsă), ei bine, — și tocmai de asta, sau și de asta! — pentru că Legea aceea, principiile și interesele pe care le servea, trebuiau să fie deslăcuite în toate componentele lor și supuse altei Legi, altui stat și altei morale, a doua zi după pronunțarea sentinței definitive, cînd condamnații își începeau anii lor grei de temniță, mișcarea ilegală își mărea rîndurile cu subsemnatul, membru de prestigiu în barou, primit în toate cercurile lumii financiare și industriale, cu relații strînse printre politicieni și guvernanți, și care le întorcea brusc spatele scoțînd floreta și angajîndu-se în cel mai mare și de răsunet proces al celui timp din Europa. Dar ajunge deocamdată — asta precizează destule cu toate că abia am început și abia ne așteaptă deșerturile de nisip, gangurile tainice de unde vin loviturile de cuțit, pumnalele abjecte, marile, îngrozitoare și dureroase dezamăgiri și tot cortegiul vechilor stafii ale puterii, minciunii și tiraniei. Să revenim la bătrînă și la visul ei.

Lată:

„Se făcea că umblam pe-o stradă neagră toată, neagră și mă miram ce-mi văd ochii că așa ceva nu se află, nu se poate afla pe pămînt, casele sînt albe, din ce erau făcute casele acelea? și pietrele de pe jos pe care pășeam și-acelea erau negre. Sau poate unde era sufletu-mi mine așa. Și ardea soarele, negru și soarele deasupra capului, mă topea și-abia mișcam picioarele, parcă eram beată, bolnavă, dar nu eram nici beată nici bolnavă. Am ajuns dinaintea unui palat mare și era o piață mare dinaintea palatului și oameni mulți. Toți stăteau și priveau în sus. M-am oprit lîngă unul care semăna cu Costache, cu bărbatu-miu, Dumnezeu să-l ierte, de ce să-l ierte că era viu, în visul ei era viu, avea mustățile cum îi plăcea lui să le poarte, lăsate pe oală, fața îi era uscată, cu toate că la trup era plin și-nalt, înalt, îi veneam pînă la sold... nici nu mai știu dacă așa de-nalt era bărbatu-miu, parcă așa mi s-a părut atunci dinții cînd a venit din Rusia da pe urmă nu mi s-a mai părut și cînd au venit și l-au ridicat, cum a ieșit pe poartă cu fața-n jos, cu umerii aplecați, mi s-a părut chiar mic, parcă scăzuse dintr-o dată, parcă intrase în pămînt. În vis însă era din nou înalt, — poate și cum stătea, cu gîtul lungit, cu bărbia ridicată și capul dat pe spate. Și cum se uita în sus, mi-a făcut semn cu mîna și m-am uitat și eu dar n-am văzut nimic. Toți se uitau, ce vedeau ei dar eu nu vedeam nimic.

„Ce-i, omule?”

„Ascultă, mi-a spus, dar fără să se cîntească, fără să-și miște capul. Îi judecă înăuntru. Și pe-al nostru, pe cel mare, îl judecă.”

„Cine, omule? Și de ce? Ce-a făcut?”

„S-a băgat unde nu trebuie.”

„Unde s-a băgat și cine-l judecă? am întrebat. (Ciudat cum ținea minte atîtea amănunte și mai ciudat că a doua oară și-a treia cînd i s-a arătat visul, aceleași vorbe le-a schimbat cu bărbatu-su!)

— Știu cine-l judecă da nu pot ajunge la el — îi spuse bărbatu-su și lăsîndu-se dintr-o dată lîngă ea, ingenunche și începu să bată mătănii. Nici numele nu i-l pot rosti — continuă și urmă să se dea cu fruntea de pietre. Eu sînt cel ce sînt și sînt plin de păcate. Încearcă tu, — îi spuse. Tu ești curată la suflet. Dacă n-or vrea să te lase nici pe tine, băiatu-i pierdut. Încearcă.

„Ce trebuie să fac?” întrebă ea.

„Băgă mîna în sîn și dacă o scoți albă de lepră, ești cea aleasă.”

Ea-l ascultă, băgă mîna în sîn — hainele de pe ea erau tot negre, sînul tot negru, — și cînd scoase și se uită, mîna ei era albă de lepră.

„Și-acum ce trebuie să fac?”

„Du-te, nu mai sta. Ridică mîna în sus, ca semn și mergi înainte.”

Și ea făcînd întocmai: ridică mîna albită de lepră, porni prin mulțime și toți o priveau și se dădeau într-o parte și alta făcîndu-i loc, cuprinși de frică și parcă și de încîntare c-o văd și urcă niște scări și nimeni nu-i spuse nimic, n-o opri nimeni, trecu pe sub niște stîlpi de marmoră neagră, urcă alte scări și alte scări, arătă unor portari care stăteau dinaintea unor uși grele, ferecate, mîna albită și ei se grăbiră ca toți

Nicolae Prelipceanu

Lumina țării

Nu sîntem totuși frunze căzătoare nici umbra morilor pe-acest pămînt chiar dacă soarta frunzelor ne doare și ne trezim o ceață memorînd

Eu cred că rîul noaptea uneori alege căi mai drepte trupul ei al meu și toamna trage linii de cocori între un vers mai vechi și alt ebreu

Pămînt sau mare știu cum trece prin ceasul meu de veghe rar poate-i Manole poate meșteri zece care se duc și care nu dispar

Pe o colină stau și mă cuprind încet frunze ce cad și frunze care cresc mi s-ar părea ciudat orice regret pentru destinul lor desigur pămîntesc

Se văd în zare flăcări mari de fapt lumina țării însumată și simt că-n inima bătrînilor stejari chiar pulsul nostru ar putea să bată.

ceilalți să-i deschidă și trecînd pragul ușilor grele se trezi în sala de judecată dar nu mai era nimeni, nimeni, un singur paznic, întors cu spatele, aplecat din șale, mătura prin sală.

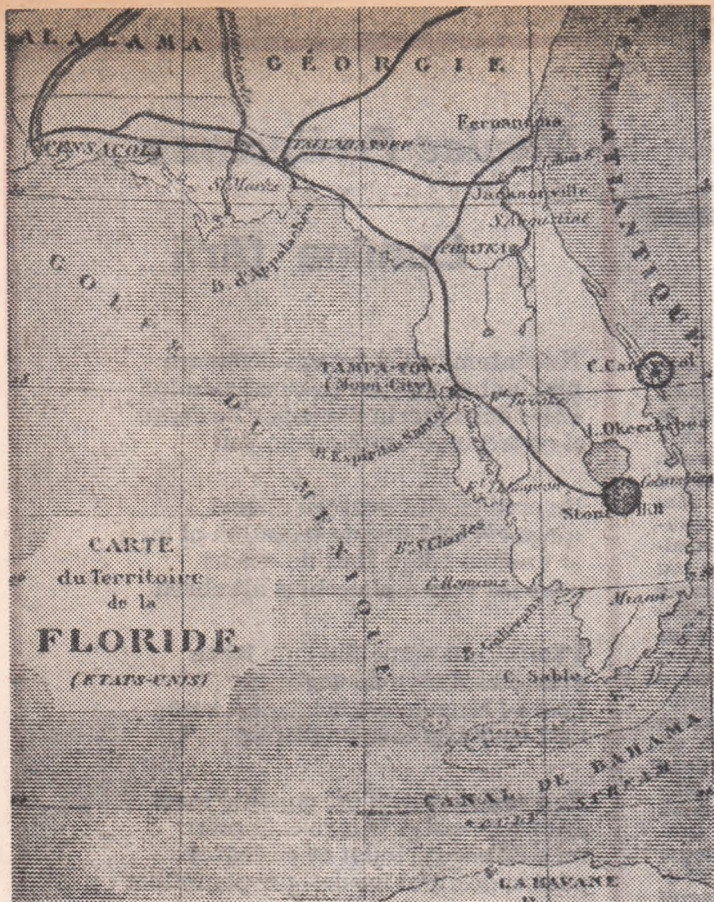
Ea se precipită, atunci, o opucă gîfîitul, de surescitare. Alergă spre paznic, vrea să-l prindă, să-l roage s-o ajute: ce să facă? să-i spună! unde să se ducă? unde s-a mutat judecata? dar paznicul are serviciul lui, nu vrea să-și piardă serviciul, i s-a dat ordin să nu spună și se apără cînește, îndrîjit, o lovește peste mîini, peste cap, din nou peste mîini, iarăși peste cap, unde nimerește, loviturile curg gîrlă... Bătrîna își duce palmele la față să se apere, își îngroapă fața în palme gemînd de durere și nădejde dar în același timp simte că ceva mai presus de ea o-mpinge spre menirea ei și-naintează orbește; singele îi curge, șiroaie, pe față, pe mîini, e plină toată de sînge negru, de sînge dar nu renunță, aleargă printre bănci după paznic, paznicul are un picior de lemn, piciorul scris și ea aleargă spre ușă, plină de o groază din ce în ce mai mare că omul își poate pierde piciorul, dar nu, piciorul de lemn parcă-i fermecat, ajunge înaintea ei la ușă, se strecoară ca o stafie amenințînd cu mătura, ușa se închide în urmă, aude cheia în broască, nu mai poate face nimic, acum ea are picior de lemn, soarta ei: trebuie mereu să fugă și să ajungă cînd ușile i se închid în nas. Rămîne singură în sala pustie de judecată, trăgîndu-și piciorul de lemn care o doare, și privind rătăcitor prin încăperea vastă, cu reverberații ciudate, care vin din pereți, de undeva de sus, glasuri și ciocănituri autoritare, nedeslășite, suprapunîndu-se unele peste altele, încălecindu-se și anulîndu-se, neliniștind-o și zăpăcînd-o, făcînd-o să se încordeze pînă la un fel de sfîrșire, lăuntrică, un gol, o leșinătură de la stomac. Întinde mîna, se rezemă de prima bancă să nu cadă, chinuită să înțeleagă ce i se strigă, ce i se poruncește, știînd că dîncolo de orice înțeles ceea ce i se cere este să fie supusă și ascultătoare.

Supusă și ascultătoare și bocnînd cu piciorul de lemn se căznește să meargă mai departe spre lumina aceea ciudată care s-ar putea să ascundă de fapt o altă încăpere de unde se aud și glasurile și unde se ține procesul. Fără îndoială lumina aceea... lumina aceea... încă nu-i totul pierdut — și-ntinde din nou mîna să se sprijine dar o pată mare, urîtă, ca o pată de muștar, îi atrage atenția pe mîna, tot brațul care era alb ca o coală de hîrtie se umple de astfel de pete și ceva parcă stîrnie pe ea, o prăjeală rîncedă, pielea dintre degete se bășică, plesnește și cade ca o tencuială, carnea începe să se desprindă de pe ea — în viața mea n-am auzit un vis mai ciudat, a-nceput să mă obsedeze — în sfîrșit înainte nu mai poate înainta că lumina o frige, îi pirjolește carnea pînă la os, se-ntoarce la ușă, se lovește într-o bancă, este gata să cadă, chiar cade, piciorul de lemn îi sare din legături, se așează lîngă ușă și nu se mai căznește să-și strîngă legăturile: prea tîrziu — tot nu mai are de ales, smulge piciorul și-l aruncă pe podea, îl aude cum lunecă, cum se lovește de bănci, biserica se umple de zgomote, abia acum își dă seama c-a fost îndrămată greșit, că n-a nimerit sala de judecată, că se află într-o biserică și glasurile care se aud... Da, glasurile acestea... Nu mai poate fugi, nu se mai poate scula, nu se mai poate nici mișca, tot ce mai are putere e să-și încordeze auzul și să asculte. Din corul glasurilor se desprinde unul, nici blind, nici aspru, avînd totuși în el ceva care-l deosebea de celelalte, o răceală egală care te subjugă din prima clipă și te făcea să-l ascuți ca pe autoritatea supremă și-acel glas, înfiorînd aerul în jurul ei, îi explică totul:

„Procesul s-a încheiat. Ai fost aleasă să depui mărturie dar ai ajuns prea tîrziu. Du-te acasă.”

Și ea se ridică de jos, văzu că era întreagă și se trezi.

Locul de unde a pornit obuzul lui Jules Verne e situat la 250 de kilometri de Cape Canaveral (azi Cape Kennedy)

„Tot ceea ce poate să-și imagineze un om, alții vor fi în stare să înlătuiească”.

JULES VERNE

I.

Construisem un aparat pe care-l socoteam în stare să mă ridice atât cât as fi vrut, așa că, nelipsindu-i nimic din ceea ce credeam că-i este necesar, am intrat înăuntru și m-am precipitat în văzduh, din înălțimea unei stînci. Dar, pentru că nu-mi luasem toate măsurile, m-am prăvălit în vale.

Totusi, așa mototolit cum eram, m-am întors în camera mea, fără să-mi pierd curajul și am luat măduvă de bou, cu care mi-am uns tot trupul, căci mă umplusem de vinătăi, din creștet pînă-n tălpi; și, după ce mi-am întărit inima cu o sticlă

„din calculele mele, de nediscutat, reiese că orice proiectil înzestrat cu o viteză inițială de 12.000 de yarzi pe secundă și îndreptat către Lună își va atinge negreșit ținta.

de esență tonică, m-am dus să-mi caut aparatul. Dar nu l-am mai găsit, căci niște soldați, trimiși în pădure să taie lemne pentru Focul Sfîntului Ioan, dînd peste el, îl duseseră la fort, unde după mai multe încercări de a se lămurii ce putea să fie, cînd descoperiră invenția resortului, unii avură ideea să-i adauge un număr de rachete zburătoare, deoarece puterea lor propulsîndu-l foarte sus și resortul mișcîndu-l aripile, n-ar fi fost nimeni care să nu-l ia drept un dragon de foc.

L-am căutat multă vreme, dar pînă la urmă l-am găsit în mijlocul pieței din Québec, tocmai

Proiectilul va întîlni Luna în a patra zi de la plecare...

cînd voiau să dea foc rachetelor. Durerea de a vedea opera minilor mele într-o atît de mare primejdie mă scoase din fire și am alergat să opresc brațul soldatului care aprindea fitilul. I-am smuls feștila și m-am aruncat furios în aparat,

Acum nu ne mai rămîne decît să ne așezăm cît mai bine, pentru a suporta nevătămăți zguduirea plecării, deoarece trebuie să stăm într-o astfel de poziție încît să învîdicăm ca singele să năvălească prea brusc în cap.

ca să înlătur artificiiile de care era înconjurat, dar ajunsesem prea tîrziu, căci abia mă urcaseram și iată-mă în nori.

Spaima care m-a cuprins nu

mi-a tulburat într-atît calitățile spiritului încît să nu-mi amintesc tot ce s-a întîmplat în momentul acela. Îndată ce flacăra devora un rînd de rachete, așezate șase cîte șase, fitilul care lega fiecare jumătate de duzină aprindea un alt rînd, apoi altul, astfel că, arzînd, salpetrul îndeapărta primejdia, făcînd-o să crească...

II.

Priveliștea Pămîntului în acest răstimp al ascensiunii mele era, într-adevăr, ninunată. Cît vedeam cu ochii, spre soare-apune, spre miazănoapte și spre miazăzi, se întindea pînza părelnic nemișcată a nemărginitei mări. Clipă după clipă, ea căpăta o nuanță tot mai albastră,

Interiorul aerosfredelului din cartea lui Henri Stahl, „Un Român în Lună”

din ce în ce mai albastră. La răsărit, deci la o mare depărtare, se zăreau totuși insulele Marii Britanii, toată coasta Atlanticului dinspre Franța și

Trebuie să fie o mare plăcere să plutești în mijlocul acestui luminos eter, să te scalzi, să te rostogolești și să faci tumbe în aceste limpezi raze de soare! Dacă Barbicane s-ar fi gîndit să ia un costum de scafandru și o pompă pneumatică, m-aș fi încumetat să dau o raită.

Spania, cu o mică fișie de nord a continentului african. Nu se vedea însă nici urmă de clădiri monumentale, și cele mai min-dre cetăți ale omenirii parcă pieriseră de pe fața Pămîntului. De la stîncă Gibraltarului, acum micșorată pînă a arăta ca o fărîmă neînsemnată, întunecata Mediterană, punctată cu insule strălucitoare, așa cum cerul este punctat cu stele, se întindea către răsărit cît cuprindeai cu ochii, pînă ce întregul noian de ape părea să se rostogolească de-a dreptul peste prăpastia orizontului, și m-am surprins că sint nerăbdător să aud ecourile puternice cascade. Deasupra capului cerul era nepătruns de negru și stelele strălucitor de vizibile.

III.

Odată săvîrșită prima parte a călătoriei, restul e mai ușor, pentru că în cursul unui drum atît de lung corpul scapă fără îndoială de sub influența forței Pămîntului și pătrunde în aceea

În ziua aceea, pe la 11 dimineața, lui Nicholl îi scăpă un pahar din mină, și acesta, în loc să cadă, rămase suspendat în aer.

a Lunii, aceasta din urmă devenind mai puternică. În acest punct, îl eliberăm pe călători și

fi lăsăm în voia propriilor lor mijloace... ei se propulsează prin propriile lor forțe — căci forțele magnetice ale Pămîntului și ale Lunii atrăgînd împreună corpul și ținîndu-l suspendat, efectul este ca și cum n-ar exista nici o atracție — astfel încît, pînă la urmă, masa lui se va întoarce de la sine însăși spre Lună.

IV.

Helius și Windegger lucrau fără oprire, orbiți, aproape dincolo de limita rezistenței lor, de lumina neschimbătoare, implacabilă, a Soarelui, care se prindea de marginile ferestrelor ca să le trimită în ochi scintile fosforescente și insuportabile...

Aparatele automate de filmat turnau continuu bobine de peliculă, care se îngrămădeau unele după altele. Windegger nu înceta să lanseze mesaje Pămîntului, care plana înalt în spațiu. Speranța nesigură, pe care o nutriseră o clipă, de a rămîne în comunicație directă și

Ar fi putut oare închide ochii, fiind atît de aproape de această lume nouă, de țelul lor? Nu! Toate dorințele li se uneau într-un singur gînd: să vadă! Ca reprezentanți ai Pămîntului și ai umanității trecute și prezente, prin ochii lor întregă specia umană admira regiunile lunare și încerca să le pătrundă tainele.

constantă cu Pămîntul, nu se realizase; probabil că vidul se opusese propagării undelor electrice terestre. Și aceste chemări rămase fără răspuns, această conversație cu tăcerea le dădea o senzație de ciudată părăsire.

Ne apropiem de zona de vizibilitate a Lunii. Accelerare de viteză. Totul e în regulă la bord.

Pămîntul rămînea tăcut. Peisaje lunare de o grandoare și o claritate indescriptibile. Nici un semn de viață. Totul e în regulă la bord.

Pămîntul tăcea. Nu mai vedem Pămîntul decît ca o stea deasupra noastră. Totul e în regulă la bord. Pămîntul nu răspundea. Acul vitezometrului înainta pe cadran.

Din momentul în care crește-

„merindele erau alcătuite din conserve de carne și legume, reduse la cel mai mic volum, cu ajutorul unei prese hidraulice, conținînd, totuși, o mare cantitate de elemente nutritive.

rea vitezei, opusă descăderii constante a mișcării impulsive demonstrase că intraseră în zona de atracție a Lunii, Helius orientase cosmonava, cu ajutorul unor roți cu volant, astfel încît o deschizătură, neagră ca un puț de cărbune, să se afle în direcția Lunii — pentru a evita, printr-un fel de frînare, efectele unei căderi prea repezi, care putea să rezulte dintr-o forță activă scăpînd calculelor omenești.

Și se părea că această coborîre vertiginosă avea să se producă.

— Cine, iubitul meu domn, mă va împiedica să întîrzii căderea cu ajutorul unor rachete iscusit așezate și aprinse la timpul potrivit?

V.

Tot cadrul vizual era acoperit de Lună, un palos formidabil de auroră albă, cu muchia străbită de dungi întunecoase, un țărîm crescînd dintr-un reflux de întuneric, cu pante și piscuri înălțate în lumina Soarelui. Cîtitorul a văzut, sint sigur, desene sau fotografii ale Lunii,

astfel încît nu am nevoie să mai descriu trăsăturile generale ale acestei priveliști, cu lanțuri muntoase, inelare, mai uriașe decît orice munți terestri, cu creste strălucind sub lumina Soarelui, cu umbre aspre și adînci. Șesurile cenușii și neregulate, piscurile, dealurile, craterele treceau prin toată gama dintre lumină și întuneric, de la lumina orbitoare, pînă la miste-

...cu toată viteza sa excesivă, proiectilul părea absolut neclintit.

rul atotcuprinzător al beznei. Deasupra acestei lumi zburam noi, la numai o sută de mile depărtare de creștele munților.

Unu dintre mașinile de zburat ale lui Cyrano de Bergerac

Puteam acum să distingem ceea ce nici un ochi omenesc nu mai văzuse vreodată; sub strălucirea zilei, contururile tăioase ale stîncilor și ale rîpelor de pe se-suri sau din fundul craterelor deveneau cenușii și nedeslușite, acoperite de o ceață tot mai deasă; albul suprafețelor luminate, întrerupt de ridicături și pete, se strîmta pe alocuri și dispărea; ici și colo apăreau porțiuni ciudate de culoare brună și măslinie, care se întindeau sub ochii noștri.

VI.

Ajunsesem exact deasupra liniei de demarcație despărțînd întunericul de lumină, exact deasupra polului. Oprii atunci curentul de direcțiune ca să cad iarăși, prin simpla putere de atracțiune a Lunii, drept în jos.

Coboram cu enormă iuteală. Îmi dădeam seama despre această după împușinarea, la marginea orizontului, a numărului craterelor — ovale din cauza perspectivei — după umflarea peisajului de sub picioare, care-mi venea parcă în cale, urcînd cu grabă mare spre mine, după restrîngerea tot mai multă a orizontului în jurul meu. Brusc, solul, în loc de bombă cum îl vedeam pînă atunci, îmi apără scobit adînc, ca un imens ceaun de aur bătut cu ciocanul și învîluit drept la jumătate într-o stofă neagră. Iluzia însă dură puțin și brusc concavitatea dispăru. iar solul îmi apără neted cum ne pare nouă Pămîntul la ses. Și tot mai mult se îngusta

...culoarea comună vastelor cimpii cunoscute sub numele de „mări” este cenușiu-închis amestecat cu verde și cafeniu.

la Lună

orizontul stringindu-se în jurul meu, înghesuindu-mă parcă din toate părțile; ai fi zis că o mașină stranie nevăzută tăia mereu, repede, din marginea Lunii, micșorînd-o. Apoi, din tot orizontul, ochii mei nu mai văzură decît, jos sub mine, un crater imens, negru, în mijlocul unei regiuni de aur în fuziune. Craterul sta parcă gata să mă înghită; gura lui imensă creștea continuu, monstruos, iar dinții lungi, ascuțiți, în număr infinit de mare, se vedeau înfipti de jur împrejurul înfiorătoarei gropi...

Era timpul să încetinesc căderea, de nu voiam să ajung cataplasma pe Lună.

Încet, împinsei comutatorul și curentul electric acționînd treptat asupra azbestoidului anihilator de atracțiune, căderea încetîna.

...era interesant de verificat dacă satelitul Pămîntului era supus vreunei influențe magnetice.

Atunci gura de crater negru, deasupra căruia cădeam, fără să înceteze a crește mereu, pierdu cu totul caracterul înfricoșător ce-l avuse, și foarte liniștit acum, peretii circulari ai craterului se tot depărtau de mine, făcîndu-mi loc parcă, lărgindu-se în jurul regiunii șese, negre, a fundului craterului.

În curînd fui la nivelul piscurilor lanțului de munți circulari de pe muchia craterului, și, în măsură ce, foarte lin, coboram, ochii mei vedeau ridicîndu-se tot mai sus, în jurul meu, o titanică, haotică încălecăre de stînci sălbatice, crăpate, ruote, spîntecate, îmbrîncindu-se, strîindu-se, sfîșiindu-se în așchii ascuțite, într-o luptă a piscurilor tinzînd tot mai amenințătoare în sus, absolut albe sau

— Ei hai, potolește-te, Michel, și mîngîie-te la gîndul că dacă nu există nici un astru de pe care principiul gravitației să fie complet izgonit, vei vizita, cel puțin, unul unde greutatea e mult mai mică decît pe Pămînt.

— Luna!

— Da, Luna, la suprafața căreia lucrurile cîntăresc de șase ori mai puțin decît pe Pămînt.

absolut negre. În mijlocul acestui peisaj de o feerie fantastică, într-un amestec orbitor de lu-

mină intensă și de umbre de un negru bătînd în albastru, coboram tot mai încet, pînă ce ușor, așa cum se așează un fluture pe o floare, aterizai pe Lună.

VII.

Christoflet deschise ușa de acces în magazie, în care pătrunse și de unde ieși, aducînd costumele speciale, necesare pentru a circula la suprafața sferoidului lunar.

Ajutîndu-se între ei, cei trei oameni îmbrăcară aceste vestimente totodată suple și rigide. Înainte de a-și pune casca metalică etansă care apăra întregul cap, chimistul dîdu însoțitorilor săi instrucțiuni minuțioase în legătură cu reglarea aparatului respirator încărcat cu oxigen lichid, purtat în spate. Mardyck luă hrană și instrumente; Hubert, un baston masiv cu măciulie de metal; Nathan, rezervoare de aer suplimentare. Astfel echipați, după ce verificaseră perfect funcționarea a tuturor aparatelor, exploratorii se pregătiră să iasă.

Un sas (sau ecluză) fusese prevăzut în carlingă, ca în coca unui submarin, pentru a evita ca, prin diferența de presiune, aerul interior să tisnească în exterior, după deschiderea ușii.

De jur împrejur se întindea o cîmpie cenușie, cu înfățișare sălbatică, pe fondul căreia reliefulurile se desprindeau în galben. În fundul văii, ferecate ca într-un sîpet, scînteiară o clipă două-trei conuri eruptive, asemănătoare unor uriașe pietre nestemate, cu focuri orbitoare. Spre nord, versantul cobora printr-o îndoitură, care probabil răspundea înăuntrul craterului.

Era un simplu tambur perfect etans. Mardyck intră primul în el, făcînd să se rotească și puse piciorul pe solul exterior; apoi îl învîrti cu 180 de grade, ca să permită unui alt membru al echipajului să coboare. Întîi apăru Nathan, apoi Hubert.

Înainte de a arunca o privire asupra peisajului, acesta din urmă cercetă minuțios avionul, ca să vadă dacă n-a avut de suferit la contactul cam brutal pe care-l suportase în momentul opririi. În afara citorva zgîrîieturi, totul părea să fi rezistat minunat la zguduiri, ceea ce făcea cînstec construcției lui Costil. După ce-și termină inspecția, chimistul scoase un tub lung, în care fixă

Eroul cărții lui F. Godwin, „Omul în Lună”, folosește drept mijloc de locomotie interplanetară un cîrd de lebede sălbatice, dresate să zboare împreună

un steag ridicat vertical pe botul avionului, ca un reper vizibil de la mare distanță; în felul acesta, nu riscau să se rătăcească.

VIII.

Pentru plecare, aleseră un loc neted, pe un versant care urca sub un unghi de 10-20 grade. Așezară mica rachetă pe această „platformă”, intrară în ea, se închiseră ermetic și puseră în funcțiune motoarele cu reacție.

— Adio, Lună! exclamă suedezul privind pe fereastră. Racheta lunecă pe versantul înclinat și se desprinsese ușor, pornind spre spațiul circumlunar. Se înălță tot mai sus și curînd, mărindu-și viteza, atinse 1600 de metri pe secundă. Atunci opriră exploziile și începură să se rotească în jurul Lunii, la o înălțime de 250 de kilometri. Văzură cîmpii, munți și cratere necunoscute, apoi cealaltă jumătate a Lunii, pe care o cunoșteau de pe Pămînt. Acum o vedeau însă mai clar. Iată Lacul Visurilor, iată circurile și cratere-

Căci, domnilor, vă asigur că vom pleca în Lună, că vom călători în alte planete, că se va merge pînă în stele, așa cum se voiajează azi de la Liverpool la New York, adică ușor, repede și în deplină siguranță, iar oceanul atmosferic va fi în curînd străbătut de vehiculele omenești, ca și oceanele lumii.

rele selenare: Plinius, Poseidon, Menelau, Manillus....

După calculele lor, ar fi trebuit să vadă racheta cea mare. Cei doi cosmonauți o căutau emoționați cu luneta, dar n-o găseau. Trecu astfel o bună bucată de vreme și cosmonava bază tot nu se zărea. Începură

Asta este!

Acestea au fost primele cuvinte rostite, precum se știe, cu o durabilă simplitate de primul om care și-a pus piciorul pe Lună. Realizarea tehnică, desigur colorată, îmi scapă înțelegerii precise, nu știu destul ca să-mi dau seama de milioanele de probleme care a trebuit să fie rezolvate, bănuiesc dificultatea lor, dar nu-i știu marginile. Ce m-a impresionat, a fost stilul în care s-a îndeplinit această misiune, grația și civilizația ei. „Mulțumesc” și „Pentru puțin” au răsunat pe lună, din primele clipe, cu un firesc care ne face să ne mindrim cu modestele reguli ale atenției față de celălalt, fără de care nu știu dacă am fi ajuns să ne înfrîngem locul nașterii, destinul planelar. Astronauții de pe „Apollo-11” au lăsat în liniște să vorbească faptele. Nu le-au tulburat cu vorbe de prisos. Ei, acolo, au subliniat doar că vin în numele întregii umanități, au avut doar superbul orgoliu de a vrea să reprezinte noțiunea de om generalitatea calităților ei morale. A trăi la nivelul generalului, al înaltei abstracțiuni, este un vis al nostru străvechi. E dorința de a înfrîna ideea — Neil Armstrong și Buzz Aldrin au făcut-o accentuînd, chiar cu acel „That's it”, modestia, simplitatea, firescul, deschizînd astfel brațele cuprinderii pentru orice ființă umană, oricît de aparent umilă, în nobila noțiune pe care au ținut s-o reprezinte în cel mai neuman peisaj.

Alexandru IVASIUC

să se neliniștească. Se uitau unul la altul fără să spună un cuvînt, dar ochii le erau destul de grăitori. Încet, încet o spaimă uriașă îi cuprinsese: dacă nu vor mai întîlni cosmonava? Nu se lăsară însă copleșiți. Mai ales Ivanov, care scruta cu tebrilitate depărtările, dădea dovadă de calm și singe rece.

— Nu se poate. Calculele sînt exacte. Racheta cea mare trebuie să fie pe aici.

Mai trecu un timp. Pe chipul suedezului se citea disperarea. Ivanov, îngrijorat și el, nu-și pierduse nădejdea. Murmura mereu:

— Calculele sînt exacte. Trebuie să avem răbdare. Și iar trecu un timp. Deodată, în nemărginirea spațiului cosmic zăriră o lumină care apărea și dispărea la intervale regulate.

— Poliedrul de oglinzi! Cosmonava! strigară cei doi, îmbrățișîndu-se de bucurie.

Cu o mină sigură, Ivanov dirijă mișcarea rachetei. După trei ore, înaintea lor se ivi cosmonava.

IX.

O tăcere adîncă domnea peste ape și în sufletele lor. Toate piepturile svîcneau. Ochii nu mai vedeau. Dar una dintre ferestrele proiectului era deschisă. Mai rămăsese în pervaz cîteva așchii de sticlă, dovedind că fusese spartă. Însă acest geam era cam la o înălțime de 5 picioare deasupra valurilor.

O barcă se lipi de proiectil. În ea se afla J. T. Maston, care se năpusti la geamul spart...

Ați înțeles, desigur, că această călătorie de la Pămînt la Lună a fost săvîrșită cu racheta fanteziei unor oameni care s-au stins, unii dintre ei, cu secole înaintea strălucitei premiere selenare a lui „Apollo-11”. Numele lor este Cyrano de Bergerac (I), Edgar Allan Poe (II), Johannes Kepler (III), Thea von Harbou (IV), Herbert George Wells (V), Henri Stahl (VI), Henri de Graffigny (VII), Constantin Eduardovici Tiolkovski (VIII), Jules Verne (IX). De altfel, spiritul generos și intuiția de aștea ori surprinzătoare a marelui scriitor francez planează peste întreaga desfășurare a acestei neamse multe aventuri a cunoașterii. Căci dacă nu este cel dintîi cronicar al închipuitei ascensiuni, el abordează pentru prima oară zborul cosmic dintr-un unghi științific, fie el și fantezist (o mărturie o constituie și citatele din cunoscutele sale romane „De la Pămînt la Lună” și „În jurul Lunii”, presărate în text). Celebrînd astfel, din nou, triumful visătorilor, vom pătrunde apoi în miezul fierbinte al ceasurilor în care inima noastră a bătut pe Lună, ritmînd pașii celor doi cosmonauți (citiți în pagina 32 „NOAPTEA CEA MAI LUNGĂ”).

I. H.

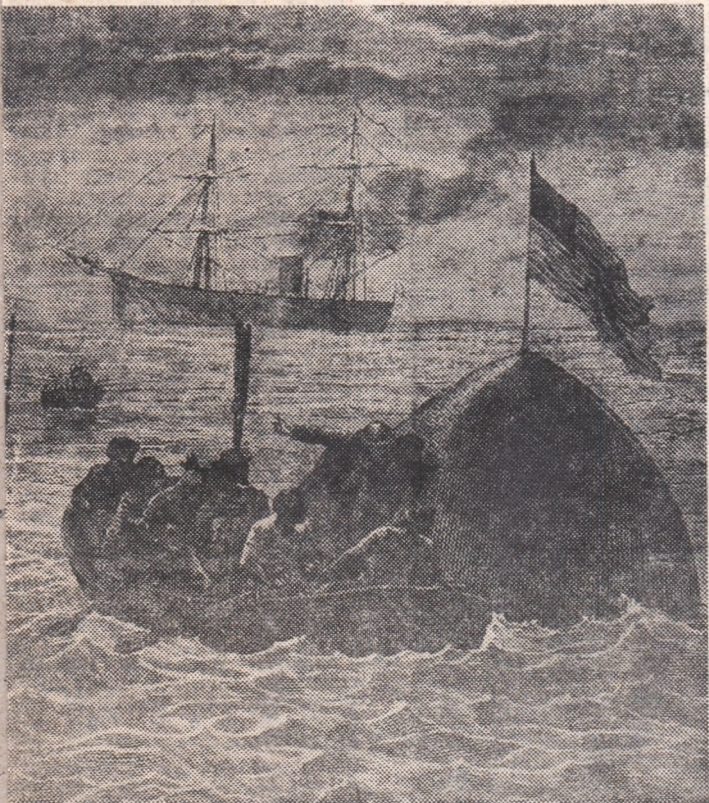

Așa își imagina Wells efectul gravitației reduse de pe Lună

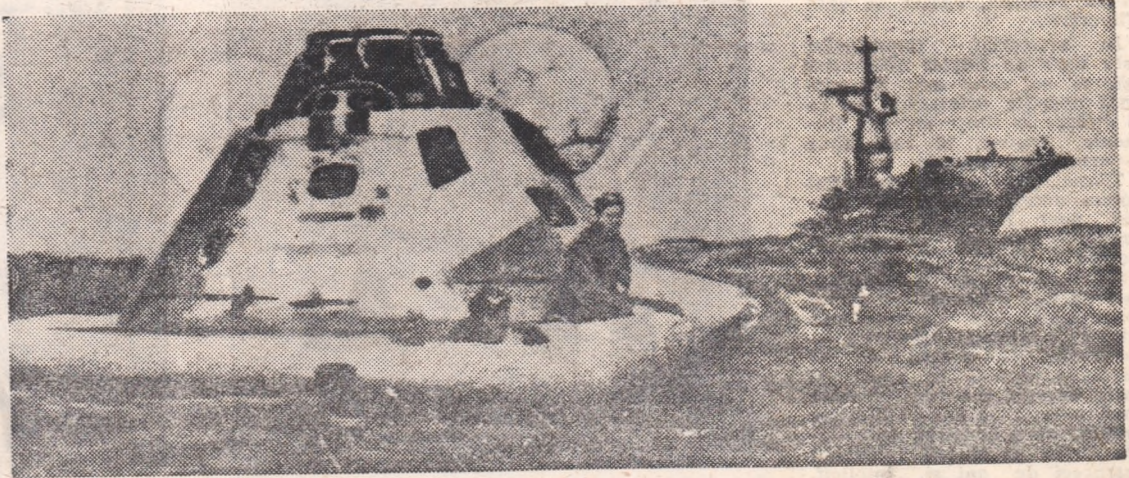
Proiectilul a suportat o temperatură cu mult mai ridicată pe cînd străbătea straturile atmosferice. Nu m-aș mira aflînd că celor din Florida le-am apărut ca un bolid în flăcări.

În această clipă se auzi o voce veselă și limpede. Era Michel Ardan, care striga cu un ton de izbîndă:

— Alb, Barbicane; alb peste tot! Barbicane, Michel Ardan și Nicholl jucau domino!

„Recuperarea” obuzului lui Jules Verne

...și a unei capsule spațiale „Apollo”

„Fenomenul dramatic românesc e uluitor“

— Ce v-a îndemnat la început să studiați teatrul românesc?

— Acum câțiva ani, William Kuhlke, profesor la University of Kansas și îndrumătorul meu la lucrarea de doctorat a vizitat România împreună cu Grupul teatral din Kansas (care în ultimii cinci-șase ani, în cadrul unui turneu mai larg ce acoperea toată Europa de răsărit, a vizitat în fiecare primăvară România) și s-a întors entuziasmat, povestindu-mi lucrurile cele mai încântătoare despre fenomenul teatral românesc. Țin minte că mi-a vorbit atunci despre producția „Troilus și Cresida“, realizată de David Esrig. Lucruri bune despre teatrul românesc mai auzisem, iar, pe de altă parte, faptul că în Statele Unite se știu încă foarte puține despre cultura română a avut pentru mine, într-un sens, efecte stimulative. Înainte de a sosi aici, am încercat pe cât posibil să adun o bibliografie și să mă pun la punct cu realitățile teatrale românești. Dar cele mai bune biblioteci din Statele Unite, Biblioteca publică din New York City și Biblioteca Congresului Statelor Unite au încă prea puține cărți și reviste românești, de cele mai multe ori vechi și depășite, iar colecțiile de reviste din România sînt incomplete. Situația ar trebui să fie mai bună în universități, unde există centre de studii est-europene și slave; însă aici se petrece altceva: majoritatea popoarelor din estul Europei fiind slave, desigur și cadrele acestor centre sînt — mai totdeauna — specialiști de limbi slave. Or, româna e o limbă romanică. Totuși, la universitatea Kansas, eu am pus în scenă în America, asta încă înainte de a vizita România, prima piesă românească jucată, după știința mea, în Statele Unite: *Citadela sfărîmată* de Horia Lovinescu.

— Cu ce succes de public?

— Personal, piesa îmi plăcuse, fără a-mi isca un entuziasm excesiv. A fost jucată într-un mediu universitar (teatrul universitar american e o realitate aproape inimaginabilă pentru români). Sigur, studenții și profesorii foarte la curent cu inovațiile teatrale au formulat unele aprecieri destul de critice. Însă publicul studentesc mai larg a urmărit spectacolul cu mare interes.

— Spuneți că e de neînchipuit teatrul universitar american pentru un român. De ce?

— În Statele Unite există azi două culturi, înrudite și totuși foarte depărtate: cea comercială și cea universitară. Teatrul e împărțit la fel: cel comercial (gen Broadway) și cel intelectual, universitar etc. (adică de origine amato-

— INTERVIU CU MILES W. COINER —

Teatrologul american Miles W. Coiner a studiat la University of Kansas luîndu-și titlul de Master of Arts cu o teză asupra „Comediei umoristice a lui Thomas Shadwell“. Apoi a urmat cursuri de specializare în arta regizorală la University of Minnesota. Actualmente studiază teatrul românesc, pregătind un doctorat despre dramaturgia modernă.

ristă). Între aceste două culturi (deci și între aceste două genuri de teatru) diferențele sînt extreme. În Europa, profesionalismul și experimentalismul realizează mai ușor o comunicare. În genere, cultura profesionalistă e de un nivel mai ridicat în Europa. Același lucru se întâmplă și cu experimentele. În mod obișnuit se spune că experimentalismul e mai interesant decît profesionalismul. Și totuși expresia „profesionalistă“ europeană satisface, după opinia mea, mai mult decît cea „experimentalistă“ americană. Teatrul universitar american, oricît de promițător și de preferabil celui comercial, nu are decît un statut de tolerant. Gîndiți-vă că a fost asasinat de cinematograf și că în multe orașe americane nu există teatre. Minneapolis, oraș de mai bine de o jumătate de milion de locuitori, are unul singur. În Kansas City, oraș la fel de mare, lipsește și acel unul. Ba chiar la New York, unde au avut loc vreo cîteva „renașteri“ teatrale, între care aceea a lui O'Neill, chiar și acolo ce ți se oferă în mod curent este o comedie fără haz, cu texte lipsite de orice competență intelectuală. Nu trebuie deci să vă mirați dacă vă spun că Bucureștiul și în genere România (cît am putut eu cunoaște) sînt o incintă pentru un american: la dvs. pe întreaga durată a stagionii, nu mi-am făcut nici o seară liberă. Trebuia continuu să aleg între o piesă românească sau străină, un concert (deseori de cea mai bună calitate), un film foarte adesea străin (pe cînd în America nu văd decît producția americană), ori un balet, ori o întîlnire cu oameni de teatru, cu scriitori ori cu alte soiuri de artiști. Desigur, tradiția teatrală a României e mult mai veche și mai bogată decît a noastră. Însă există pe deasupra și un climat spiritual, format și sigur, al publicului. Aș zice — al fiecărui individ în parte. Nivelul intelectual e mai ridicat la dvs (mă refer la omul de pe stradă) decît în America unde „intelectuali“ nu sînt considerate decît cadrele didactice din facultăți, suferinde și ele — în majoritatea cazurilor — de o „uniformi-

zare spirituală“. Cît despre absolvenții Institutului de Artă Dramatică din București, pe cît mi-am putut da seama, sînt superiori colegilor lor americani prin personalitatea și dorul de a ilustra nuanțele.

— Ce ne puteți spune despre teatrul românesc?

— Ca pur „fenomen dramatic“, mi se pare uluitor. Cîte din lucrurile văzute, în București și în provincie, nu s de o rară calitate și n-ar putea satisface gusturi dintre cele mai diferite! Bunăoară: *Tandrețe și abjecție* pe care am văzut-o la Sighet. De asemenea calitatea turneelor dvs e pentru mine o revelație. La noi nu se fac turnee din cauza pierderilor bănești. Știți că în general teatrul, și cu deosebire cel serios, nu e rentabil în S.U.A. Există apoi un „stil românesc“ al jocului actorilor, foarte deosebit de alte maniere interpretative: un stil bogat, plin de mare ardere intelectuală, viguros și emoționant, seducînd prin virilitatea lui înteroară. Este una din îndeminările actorilor români în același timp: suplețea de a ști să răspundă exigențelor și inspirației regizorilor, păstrîndu-și totuși personalitatea. Ei par mai puțin amenințați, decît actorii altor meridiane, de a deveni victime ale propriului lor gen ori farmec personal.

— Cum vi se pare regia românească?

— Apreciez capacitatea regizorului de a citi cum se cuvine, de a „studia“ textul piesei și de a-și îngădui față de litera lui doar niște libertăți justificabile în plan intelectual și dramatic. Chiar cînd nu e cituși de puțin de acord cu dramaturgul, regizorul român încearcă să-l respecte gîndirea și dacă îl înlocuiește cumva perspectiva prin vreo alta, își poate argumenta superioritatea punctului de vedere, ori cel puțin încearcă s-o facă. În orice caz, n-am întîlnit la români neglijența și hazardul de concepție propriu multora dintre regizorii americani. La noi se întîmplă ca un regizor să pună în scenă Hamlet cu costume, decoruri și alte elemente scenice aparținînd Sudului din anii premergători războiului de secesiune: rezultatul e o farsă curioasă, a cărei rațiune re-

gizorul nu o poate explica nimănui, nici măcar sieși, altfel decît spunîndu-și: „M-am gîndit că o să vină mai multă lume“. Asemenea regizori prefac, la noi, teatrul într-un adevărat circ. Dacă adăugăm și criza dramaturgiei noastre (autori puțini, scheme dramatice vechi, reluare impersonală a temelor „absurdiste“, influența nocivă a efectelor cinematografice, stilul pop art, tendința lui „hai să ne jucăm cu publicul“), veți înțelegi, presupun, de ce prefer teatrul dvs.

— Ce cunoașteți din dramaturgia română?

— Azi, din fericire, mult mai mult decît în ziua cînd am venit în România, acum opt luni. Nevorbind de clasici (mă gîndesc la Caragiale, autor interesant și dificil pentru publicul din S.U.A., nu însă și pentru cel din America Latină), am cunoscut (bătrîni și tineri) numeroși dramaturgi români. Cel mai mult mi-a plăcut Ion Băieșu: *Iertarea* e o piesă de complexitate psihologică și politică. Apoi Sorescu, pentru *Iona*. Aș dori mult s-o pot pune în scenă la noi. Am văzut după aceea, piese de Teodor Mazilu. Cred că teatrul românesc ar avea de întîmpinat în America o lipsă de intuiție politică de care s-au izbit și alte opere europene. *Tango* de Mrozek, de pildă, admirabil jucat la București, a fost tratată la noi ca o farsă provincială a vieții de familie. Și toată elocvența intelectuală și politică s-a pierdut.

Pericolul însă de care poate fi amenințat teatrul românesc rezidă, aș zice, într-un tip de „izolaționism“. Preocuparea dvs pentru căutări și inovații mi se pare întrucîtva mai ștearsă. Sotot că apariția unor teatre profesionale mici (gen Huchette) ar putea să remedieze experimental această lacună. Apoi, mă întreb, avînd dansatori tineri atît de buni cum e Căciuleanu — ca să citez doar un nume — de ce nu folosiți mai mult dansul în teatru? De ce nu întrebuiți mai cu insistență în teatru efectele altor arte, plastica, muzica etc.? Îmi închipui că în experimentul teatral românii s-ar putea dovedi cel puțin la fel de inventivi ca și în teatrul așa-zis tradițional.

— Pregătiți o teză de doctorat? În legătură cu ce?

— Cu situația teatrului postbelic. Vreau, ca folosind studiul meu asupra teatrului românesc, să fac o paralelă între tinerii dramaturgi români și tinerii dramaturgi americani. Țin, de asemenea, să discut ideea „coexistenței“ în teatrul modern a tuturor formelor, viziunilor și filozofiilor dramatice.

Interviu realizat de
Paul PLOPESCU

prezențe românești

VIENA: UN IMPORTANT
EVENIMENT LITERAR.

În vara aceasta, se semnaleză, la Bergland Verlag din Viena, apariția în limba germană a celei mai bogate antologii de pînă acum, a liricii românești.

Volumul conține 273 de poeme (totalizînd 7.000 de versuri) ale unui număr de 114 poeți: de la „acel rege-al poeziei“, vecinic tînăr și ferice“, Vasile Alecsandri, pînă la unul dintre cei mai tineri poeți români, Petru Popescu, născut în anul Eliberării.

În asemenea împrejurări este ușor de înțeles deosebitul interes cu care este întîmpinată apariția volumului, ce va fi difuzat în tiraje mari în România, Austria, în cele două Germanii și în Elveția.

Tălmăcitorul exhaustivului volum antologic este octogenarul poet timișorean, Zoltán Franyó. Volumul actual, ce poartă titlul „Rumänische Lyrik“ („Lirica românească“) este de fapt o continuare a mai modestului său „Rumänische Dichter“ („Poeți români“) — cuprinzînd 125 creații de 43 poeți — apărut în urmă cu patru decenii. Compararea celor două volume va oferi cititorilor prilejul de a constata dezvoltarea liricii românești în acești patruzeci de ani și, implicit, perfecționarea măiestriei artis-

tice a neobositului și perseverentului tălmăcitor.

Poeții antologiei sînt prezențați cititorilor printr-un studiu introductiv, nu mai puțin erudit, de către D.P. Perpessicius, care reușește să caracterizeze, prin tot ce are esențial, pe fiecare din autorii reprezentați în volum.

Culegerea se evidențiază însă nu numai prin excelențele tălmăcirii și prezentării ale poezilor români, ci și printr-o deosebit

de judicioasă selectare cantitativă și, mai ales, calitativă a creațiilor lor. Astfel, poeții pe care D. P. Perpessicius îi consideră în studiul introductiv al antologiei „cele patru columnne ale edificiului nostru liric“ — Mihai Eminescu, George Coșbuc, Tudor Arghezi și Lucian Blaga — sînt prezenți în volum prin 33 de poezii din care nu lipsește „Scrisoarea II“ și „Scrisoarea IV“ ale Luceafărului.

De asemenea, cititorii de lim-

bă germană pot afla în antologie cîte cinci poezii de Octavian Goga, George Bacovia, Zaharia Stancu, Radu Bouréanu, Mihai Beniuc și Eugen Jebeleanu.

Prof. L. DUNAJECZ

O CARTE DESPRE
RELĂȚIILE ROMÂN-
IUGOSLAVE

Lărgind sfera de preocupări a cercetărilor sale anterioare privind relațiile sîrbo-române,

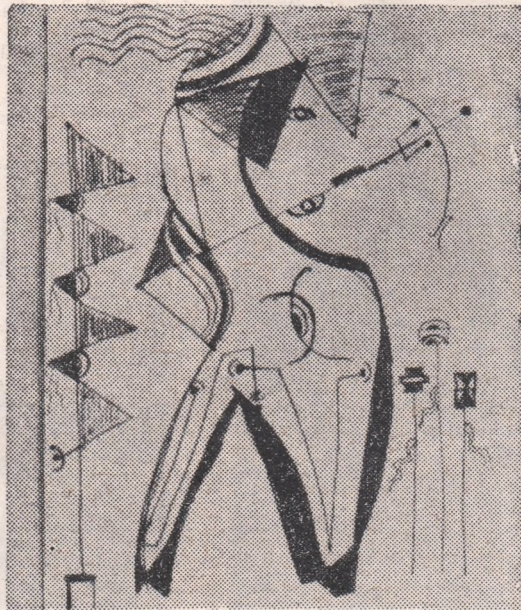
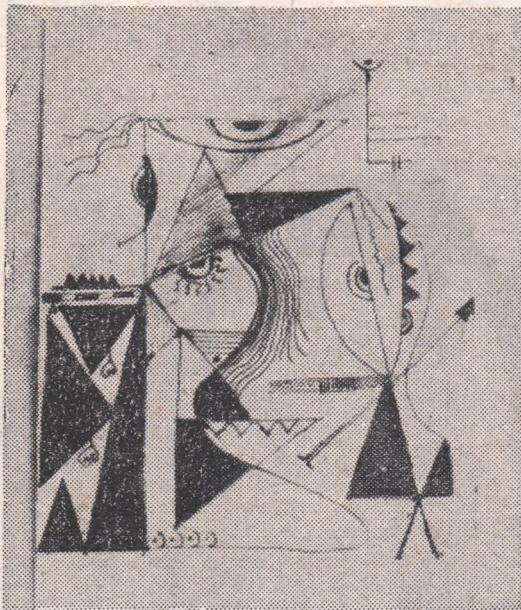
profesorul Radu Flora, de la Universitatea din Belgrad, publică un studiu de peste 100 de pagini despre istoric și evoluția relațiilor dintre poporul român și popoarele iugoslaviilor. Cartea recentă reia, de altfel, textul abreviat al articolului pe aceeași temă, publicat în *Enciclopedia iugoslaviei*, VII, 1968. Investigația aprofundată a lui Radu Flora cuprinde o întreagă perioadă istorică, de la primele contacte străvechi, vizibile în influențele lingvistice, pînă la cele mai noi manifestări de colaborare, de schimb cultural. Studiul acesta vine să demonstreze cu fapte concrete și cu referințe inedite tradiția prieteniei noastre cu popoarele iugoslave. Bibliografia sa este indispensabilă oricărei istorii actuale a țărilor noastre.

Cartea conține și unele ilustrații elocvente despre trecutul relațiilor româno-iugoslave, iar pe ultimele pagini o imagine-metaforă a prezentului: macheta barajului Hidrocentral de la Porțile de fier.

FANTASTICUL ȘTIINȚIFIC

Numărul din iunie 1969 al cunoscutei reviste franceze *Fiction publică*, sub semnătura lui Gérard Klein, o „Cronică a revistelor“, din care cităm:

„Revista română a consacrat primul său număr din 1968, literaturii de science-fiction. Deoarece publicația are o e-

MARGARETA STERIAN — Din ciclul TEMERARII, care s-a bucurat la Paris de un prestigios succes

TORUN — FANTEZIE GOTICĂ

Trenul de Varșovia ajunge în Torun la orele 11 și 15 minute; impresia că ai coborît într-o ră, undeva prin Transilvania, te la Sighișoara; o Sighișoara mai rarefiată, cu grădini și ai plină de „domuri”. Cetatea fost fondată de cavaleriile teu-ni în secolul al XIII-lea, cam dată cu Cetatea medievală a verinului nostru, construit să de Ioaniți. Aici, în inima omeraniei s-a născut la 1473 pernic, mare astronom, care demonstrat dubla mișcare a anetelor (în jurul axei lor -n jurul soarelui). Aici și-a parit în 1543 celebra *De revolutionibus orbium caelestium* ori VI. Într-o casă cu patină tică s-a organizat un muzeu pernic.

Torun-ul e un oraș din nord-stul Poloniei, așezat pe Vis-; numără cca 104 800 locui-ri. Cindva a fost un centru al eformei. E al doilea oraș din olonia, după Cracovia, unde a păstrat bine o arhitectură tică civilă. Îl vizitez pentru ima oară, ca invitat al unui lectiv de universitari din To-n, însoțit peste tot de un ex-ptional ghid, lectorul univer-Irena Tronovska. Domnia a urmat în două rinduri rsurile de vară de la Sinaia, făcut vizite la București și se cura de prețuirea lui Tudor anu.

Orașul vechi, cu vedere spre stula, e un adevărat muzeu, arhitecturi ce-ar merita fie-re o monografie. Biserica Sf. n, catedrală uriașă, nu mai ejos de cele trecute în ghidu-e occidentale, e construită în cărămidă) pe la 1250 și re-cută întâi pe la 1 300 și apoi 1696 uezuiți și protestanți. Se strează vasul în care a fost tezat Copernic; într-o parte bisericii un portret în frescă o statuie a astronomului; v-ali imense. Deși exteriorul (în asa de ornamente) ca și arhi-teriorul e baroc. Aceeași imesie o dau și celelalte bise-ii. Pe zidurile unei case o olită indică prezența lui Cho-a pe la 1825 și a marelui eco-mist polon Fr. Skarbeck. Pe inele gotice ale Castelului s-a nstruit o berărie modernă, de arhitectură mmat abstracțio-șă; între ziduri, o sală de atru în aer liber în care aș-ți să se officieze un misteriu, dar printre bănci trec fete mini-jupe și băieți cu bărbii plete, la gît cu chitare elec-ronice.

Muzeul din Torun e o capo-

doperă arhitecturală și o co-moară muzeistică de nivel eu-ropean. Aici trăiește, ca sala-riat al muzeului singurul spe-cialist din Europa, în restaura-rea vitraliilor. Anul acesta, ur-mează să plece în Olanda, ne spu-ne ghidul, ca să facă expertiza unor vitralii foarte vechi. Timpul nu ne permite să întir-ziem prea mult în fiecare sală unde este conservată o Polonie veche, mîndră și nobilă. Întir-ziem totuși în sălile rezervate Galeriei de artă. Rețin monu-mentalitatea portretului în se-colul al XVIII-lea, cu influen-țe în arta cehă, slovacă și un-gară. Mi se vorbește de o epocă sarmată sau mai exact sarma-tică a culturii poloneze. Un fel de dacism românesc. Ideea că printre vechii strămoși ai polo-nezilor sînt și vechii sarmați,

prinde din ce în ce mai mult teren. Cei din Torun sînt min-dri de acești strămoși înalți, blonzi și cu ochii foarte albaștri. Ovidiu îl pomeneste în *Trisre* pentru că circulau în triburi de la Baltica la Pontul Euxin. Ri-sipiți de Goți în secolul al III-lea, au fost asimilați de slavi, dar muzeograful susține cu da-te și documente că cei mai cu-rați sarmați s-au conservat to-tuși în Polonia. Sculptorii po-loni sînt influențați de Brân-cuși și Moore iar pictorii sînt mai toți abstractioniști.

Biblioteca Universității din Torun, una din cele mai bogate din Polonia, conține peste 500 de incunabule; cîteva cărți mai deosebite merită să fie mențio-nate: *Biblia franceză* de la 1548, legată în piele de Cordo-va, colecția de rarități a lui Jean Crollieronski din secolul al XVI-lea, cu legături în mă-tase și piele, de un rafinament rinascentist, cele mai vechi Cro-nici poloneze în limba latină, imprimate la Cracovia, primele tipărituri poloneze (1475 —

Wroclaw și Cracovia), Descrie-rea Torun-ului din secolul al XVI-lea (celebrul castel teuto-nic, stampă de la 1460), *Cosmo-gonia lui Ptolemeu*, imprimată la Ulm în 1480, prima hartă a Poloniei, imprimată la Roma la 1508, primele tipărituri din Po-merania, printre care lucrarea lui Modjevius *Despre Republi-că și Stat* (1503), tipăriturile lui Copernic și ale discipolului său Galileo Galilei, operele lui O-palnski (1650), Corespondența lui Ronsard cu Kochanowski, Harta Poloniei de Diugovski, Prima enciclopedie polonă (1745), o hartă din secolul al VI-lea în care apare și Moldo-va noastră... Ghidul mă invită s-o studiez și e bucuros că-mi poate fi de folos. Toate miraje-le acestei mari biblioteci ne-au fost iluminate de bibliotecarul paleograf J. Jarzebodski.

În vechea cetate ne întîmpină un turn aplecat, construit în se-colul al XIV-lea și refăcut în secolul trecut. N-are dimensiu-nile și faima celui din Pisa dar pune același probleme de teh-nică.

La o scurtă agapă, între uni-versitari, prof. dr. Leon Jesma-novici se interesează de litera-tura română, „total necunoscută la Torun” de public. Specialiș-tii „sînt puțini și știu puține lu-cruri”. D-sa cere o istorie a li-teraturii române în limba fran-ceză, informativă, scurtă, pe în-țelesul tuturor. Îmi solicită ca în conferința pe care o țin să vorbesc mai mult despre Ar-ghezi, al cărui volum de la Se-ghers îl cunoaște. Profesoara de limba suedeză, o nordică de substrat ibsenian, mă întreabă dacă avem un lectorat de limba suedeză la București, așa cum există în Suedia catedra de lim-ba și literatura română a ro-manistului Alf Lombard, din Lund, unde se dau și doctorate cu subiecte de limba și litera-tura română. D-na Tronovska mă întreabă cînd apare *Istoria literaturii române* a lui G. Că-linescu.

La restaurantul cu insigne gotice tirzii, dejunăm apoi fără piine (numai cartofi) și la fr-p-tură adăugăm un fel de compot de coacăze; frișca se mîنینcă amestecată cu un sos acrisor, iar în ceai punem dulceață de cireșe negre... Seara ne prinde pe malul Vistulei, unde, pe la anul 1200, cavalerii pescuiau la aceste ore, așteptînd clopotul de închidere a cetății.

Emil MANU

ie în limba franceză, am pu-lua cunoștință fără dificul-ți de acest remarcabil docu-ment. Documentarea și profun-nea de vederi a autorului ar-olelor depun mărturie în fa-rea atenției care se acordă România science-fiction-ului. Este izbitor, îndeosebi, faptul în prima parte a acestui nu-ir, consacrat unei treceri în istă și unor reflecții critice, torii, și mai ales Ion Hobana, și limitează orizontul doar la eratura țării lor, ci o situează curentul internațional. Ei unifestă o excelență cunoaște-a operelor occidentale, și în ecial franceze, atît clasice, cît recente. Ion Hobana ține să intească faptul că science-fiction-ul nu este o literatură clusiv anglo-saxonă (...).

n ceea ce-l privește, Silvian ifescu se referă la un anu-t număr de obiecții clasice use science-fiction-ului: sche-tism, valoare științifică și li-rară scăzută și, fără să le nimalizeze, le respinge.

extrasele din romane sau vele care ilustrează science-tion-ul românesc ne asigură vitalitatea acestei literaturi. imele dintre ele prezintă un racter istoric și evocă intens manele franceze dintre cele nă războaie și science fic-tion-ul american tehnicist al ilor treizeci. Textele mai re-nte dovedesc mai multă ma-ritate literară. As cita îndeoi nuvela lui Camil Băciu, arele portocaliu, care este în nul unui bun Bradbury, evo-adu-l totodată pe Simak, prin-nda amărăciune care se de-ă în final. Ar fi în mod cert eresant să cunoaștem cele-

alte opere ale lui Camil Băciu.

Ultima parte cuprinde cîteva informații despre audiența ge-nului în România și despre principalele apariții. Amintim „Povestiri științifico-fantastice”, revistă bimensuală, care apare de doisprezece ani într-un tiraj de 35.000 de exemplare. Ea este redactată de Adrian Rogoz, din care putem citi un interesant extras din romanul *Omul și năluca*. Dacă ne amintim că România numără circa 20 de milioane de locuitori... avem de ce să devenim visători”.

O notă a redacției, care ur-mează recenziei lui Gerard Klein, sună astfel:

„Science-fiction-ul românesc își va avea locul său în Fiction, căci am reținut mai multe texte provenind din țările din est”.

cadran

OMAGIU LUI ALF LOMBARD

A apărut de curînd, în colec-ția de studii a Universității din Lund (Suedia), *Etudes romanes de Lund*, un volum elegant de studii de istorie literară și de filologie, închinat reputatului romanist Alf Lombard, autor a numeroase studii privitoare la limba și cultura noastră. De peste trei decenii savantul sue-dez s-a impus ca un erudit cu-noscător al limbii române, iar clasică lui lucrare asupra pro-nunțării limbii noastre (*La prononciation du roumain*, Upsala 1935) rămîne și azi un ghid au-toritar pentru cercetătorii stră-

Zbigniew Jerzyna Țărani

1

Și despre avere ? — cînd moartea se ia de la tată la fiu
tot astfel se poate moșteni și pămîntul ?
Și atunci cînd sîngele curge : se întîmplă
uciderea pentru hotar
Ori pumnul de lut risipit e-acela ce-l umple ?

2

Cînd țăranii vorbesc — astfel zboară lăstunii
jos asupra pămîntului — se-arată a ploaie ?

3

Doar zorii au fost pentru ei o rece pecete a muncii
Și-un Dumnezeu au avut, un cal deshămat.

4

Și orașul a crescut la strigăt de clopote.

Jaroslav Marek Rymkiewicz

Dante

Ravenna loc de umbre

Unde se duce Gemma

Unde-i Ghido unde Arnaut

Unde Visconti Bonati Rimini

Numărau stele Au intrat în așternutul de iarnă
Ravenna loc de umbre

Fui văzut mai apoi

Printre morți Dar cine trecea prin față-mi

Cu luminări în mîini Cine bătea la poartă

Cine era acel pe care cîinii îl cunoașteau Eu
îi visam pe morți

Ori morții mă visau Viitorul e împărțit

Trecutul nehotărît Murii doar cu timpul

Și răsufierea cîinilor îmi încălzea picioarele
vincte

Și rece fu giulgiul Ce e trecutul Ce e

Cînd viitorul e amintire ce este trecutu-mi

Și acest trup în purpuri fu oare somnul meu
Ori trupul se visează pe sine Și despre ce
vorbeau

Cîinii albi ai Gemmei Acest vis se visează
pe sine

Și nu te vei trezi Nu vei trezi pe nimeni Iar
frații Donati

Fură chemați într-o după-amiază Se întoarseră-n
zori

Scuipînd sînge și scheunînd Cine pe cine

Întreabă Cine pe cine visează

Cei vii sînt oare acei ce-i visează pe morți Ori
morții pe vii

O copile copile În purpură Gemma e-aceea ce
Plînge în grădină și cîinii sînt cei ce dau hohot

de ris

Și timpul trecut se întoarce Timp viitor va fi
Despre ce tăceam tac în Ravenna de mult

Ce vorbeam Către cine Aceste cuvinte Acest
virtėj

Acest trup însîngerat pînă se face tăcere pînă ce
Se va acoperi cu mucegai va cădea în somn

albinos Pînă ce

Calde vînturi vor curge prin artere Pînă cînd
Nu ai fost Ci vei fi

Și plîns plîns în vînt

În românește de Marcel MIHALAȘ

Temeinicia scrisului nostru

Un timp revoluționar — și mă gîndesc în fapt la cei douăzeci și cinci de ani — cunoaște firea războiului de entuziasm — ceea ce, de la sine înțeles, presupune deslușirea exactă a unor certitudini, posibilitatea reală și apropiată a altora —, și străduință îndelungată către temeinicie, către mai bine și mai nobil, către dreptate și adevăr. O știm cu toții, istoria României socialiste n-a ocolit și nu va ocoli nicicînd entuziasmul ivit la gîndul împlinirii; cu atît mai puțin truda temeiniciei! Trăim deci iarăși, în această vară bogată, două evenimente — al X-lea Congres al Partidului Comunist Român și a 25-a aniversare a Eliberării patriei de sub jugul fascist — care nu au cum fi dincolo de noi, de viața noastră, de speranțele și încrederea noastră. Covârșitoarea adevărată a întregii națiuni la politica de un profund realism a Partidului Comunist Român, știința limpede a ceea ce anii viitori vor însemna pentru existența națiunii și a fiecăruia dintre noi, nu este, cred, altceva decît desăvîșirea acelor ani de entuziasm al începutului, decît înțelegerea deplină a înțelesului temeiului de după cucerirea revoluționară a puterii. Edificîndu-se astfel, nu fără greutate, nu fără greșeli, nu fără ocolisuri o realitate fundamental nouă, surprinzătoare și, aș spune, neliniștitoare în privința imenselor și așteptărilor ei adînci umane. Și poate că aci se află adevărul credinței că nu există un alt timp mai hotărît cercetării artistice ca acest timp revoluționar, ca această permanentă tensionare umană spre deplin, ca această devenire ce a cuprins, fără putința întoarcerii, un întreg popor, o întreagă națiune. O condiție aproape ideală a creației autentice terită, desigur, cu bună și dreaptă știință de tentația cronicii mărunte a ceea ce lumea oferă uneori cu suficiență îngăduință unei observații superficiale, ferită desigur de inventarierea mecanică a succesorilor de tot soiul, fie industriale, fie urbane etc., ferită desigur, iarăși, de canoanele unor principii de a căror valabilitate generală nu se mai îndoieste nimeni, ferită, în sfîrșit, de o prea dezinvolată alunecare în închipuire și visare — aplecată deci neostoit asupra celui ce a deprins după ațita amar de vreme gustul binelui și al dreptății, al frumosului și adevărului, asupra celui ce suferă și se bucură, asupra celui care învinge și este înfrînt —, fiindcă din totdeauna oamenii au suferit, au fost fericiți, au luptat sau au renunțat și uneori au trebuit să moară! Repet, o condiție aproape ideală a creației artistice, pentru că în nici un alt timp decît în timpurile de radicală încercare a capacității umane de transformare a societății și, implicit, a ființei sale, omul nu-și dezvăluie atît de pregnant și de sfîșietor adevărul. Firește, însă, că, aflîndu-ne în fața aceleiași realități, confruntîndu-ne cu aceeași lume, ar fi un nonsens să folosim cu toții aceeași măsură a cuvintelor. În cele din urmă, această lume a noastră presupune cu necesitate adevărul total și definitiv al celui chemat să o cerceteze și apoi să mediteze în fața paginii albe și să se străduie să jaloneze emoțional viitorul unui prezent în care omul este pe cale să-și afle reala menire: aceea de fi om uman, de a-și recîștiga umanitatea pierdută într-un timp al nefericirii. Abia atunci, abia în clipele străduinței scrisului, se ivește năvalnică credința sincerității, dar mai cu seamă nevoia cumpănită de a rosti adevărul. Pentru că adevărul acestui timp al desăvîșirii și încrederii entuziaste se ridică și pe adevărul lumii trecute în paginile unei cărți. „Creația literar-artistică — se subliniază în Tezele pentru cel de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român — găsește azi mai mult decît oricînd, în realitatea dinamică, în continuă transformare și înnoire a vîștei noastre socialiste, un inepuizabil teren de investigații, un izvor nesecat de rodnică inspirație. Introducerea în artă și literatură a acestui univers omenesc inedit pe care îl oferă socialismul, problemele fundamentale ale existenței omului în noua societate, constituie o condiție hotărîtoare a valorii și frînției artelor noastre”. Se află aici, cred, ca și în recentele cuvîntări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, un îndemn sincer, cîștit și deschis către truda temeiniciei scrisului nostru.

Constantin STOICIU

Un registru tematic posibil

Există, în Occident, teoria că tema nu are nici-o importanță și că mesajul e o prostie. Acești teoreticieni au o scuza: habar n-au ce este o temă, sau ce înseamnă cuvîntul mesaj. Ei cred că bunăoară amorul, sau patriotismul, sau crima sînt teme. Și nu sînt. Tema trebuie să fie problemă. Și problema înseamnă controversă, înseamnă pro și contra, teză și antiteză. O temă trebuie să cuprindă măcar două noțiuni mai mult sau mai puțin antagoniste. Povestea înseamnă conflict. Asta o știe și un Corneille.

Iată, de pildă, amorul. El este temă numai dacă e pus în opoziție cu altceva: cu căsnicia, sau cu profesiunea, sau cu politica, sau cu datoria, sau cu prietenia, sau cu gelozia, sau cu filantropia.... Amorul e uneori în conflict chiar cu el însuși. De pildă, unul din parteneri are o concepție proprietară despre dragoste, socotînd ființa iubită ca un obiect de posesiune, de folosință și chiar de grozăvire în fața altora; celălalt amant, din contra, va concepe amorul ca o topire laolaltă a două suflete, fuziune totală unde nu mai există meu și tău, dau și iau. Se poate ca acest conflict între două moduri de a iubi să se petreacă chiar în sufletul aceleiași persoane, în care caz avem o cu totul altă problemă, o cu totul altă temă. Tot astfel poate exista, fie între cei doi amanți, fie în forul interior al fiecăruia, opoziție între amorul fizic și amorul sufletesc; sau între amorul fizic normal și erotism. Căci exagerarea unui sentiment seamănă foarte mult cu antiteza lui. Excesul a fost întotdeauna contrariul nu al abstenenței, ci al cumpătării.

Conflictul poate fi o opoziție de viteze. De pildă, unul din parteneri va cunoaște acel amor trăznit, îndrăgostirea la prima vedere, în timp ce celălalt va dori ca îndrăgostirea să-l pătrundă treptat, încet, în adîncime. De aci nepotrivire, de aci dramă. Conflictul poate veni nu numai din deosebirea de viteze, dar și din deosebirea de vechime. Prima dragoste, dragostea dintîi, are însușiri diferite de celea ale unei iubiri venită după mai multe altele, terminate fie prin moarte, fie prin trădare, fie prin constatarea ambilor amanți că se înșelaseră.

Același lucru se întîmplă și cu alte sentimente, conduite, situații omenestii. Ele se pot constitui în probleme, în conflicte. Și vor deveni prin asta: teme. Teme de poveste, teme de dramă, teme trăite, sau scrise, sau filmate.

Iată, în fuga condeiului, o mică și incompletă listă.

Patriotism — naționalism — șovinism — rasism, cu teribile posibile conflicte între ele.

Rivalitate — emulație (care e tocmai întrecere fără rivalitate, uneori însoțită chiar de o adevărată adorație pentru cel pe care voim să-l depășim).

Căutarea adevărului de-a lungul unor fapte reale, dar înșelătoare. Conflict între adevăr stupid și justiție călcată în picioare.

Conflict între prietenie și datorie.

Conflict între pasiunea pentru o anumită profesiune și dorința unei vieți de visare și intimitate, variantă a conflictului între viață publică și viață personală.

Conflict între nobila ambiție de a te realiza și clinicul arivism, parvenirea prin orice mijloace.

Contrast între sănătatea morală și o serie de maladii sociale ca: decadentismul, lichilismul, snobismul, pedanteria, fandoaseala, delațunea, bovarismul (adică autoînșelarea, compunerea unui fals portret al persoanei tale).

Contrast între plăcerea sadică, grandomană de a porunci, de a tortura, de a asupri, și plăcerea, mult mai frecventă decît credem, plăcerea de a face altora plăcere.

O altă temă, și ea foarte dialectică, ar fi: intelectualitatea neintelektualului.

Sau: concepțiile tineretului despre tineret.

Sau: contrastele, antagonismele între cele patru vîrste tinere: adolescența, anii 20, anii 30 și chiar anii 40.

Conflictul între căutarea frumuseții în artă și căutarea, cultivarea ei în viață.

Contrastul între disprețul grandoman și disprețul îngăduitor, tandru, indulgent, iertător al greșelilor neajutorabilor. (Disprețul e o comoră de teme neexploatate, așa zice chiar neexplorate.)

Lista poate fi lungită. Dar mă opresc deocamdată aci, căci mai am de lămurit cealaltă noțiune, neînțeleasă, și ea, de mulți din cei ce, atît de des, îi pronunță numele. E vorba de ideea de mesaj.

Spuneam că prima condiție pentru ca o situație morală să devină temă este ca ea să se constituie în problemă. Dar asta nu e de ajuns. Nu orice problemă este temă, ci numai problemele importante. Să bem o halbă? Sau să bem un sprîț? Asta este desigur o problemă, dar neimportantă, ceea ce îi interzice să fie temă de poveste. Apoi, pe lîngă importantă, problema mai trebuie să fie

și nouă, originală. Originalitatea e o condiție estetică sine qua non. Din păcate, problemele importante sînt, prin definiție, probleme vechi. Vechi cît lumea. Căci numai grație importanței lor au putut ele să dureze fără să moară, ba chiar fără să îmbătrînească, adică în stare oricînd să se înnoiască. Care e misteriosul agent care produce această magică sinteză de vechi și nou? O știm prea bine. Este timpul. Este curgerea lui în epoci distincte. Fiecare perioadă, fiecare răsîmp de cîțiva ani aduce un unghiu particular de privire, un mod nou de a judeca lucrurile vechi. Și asta ne face să pricepem de ce, atunci cînd ni se cere insistența ca în poveștile noastre scrise sau filmate, să fim actuali, să fim cît mai contemporani cu putință, asta este sigurul și singurul mijloc de a fi original. Căci, încă o dată, Istoria universală e o succesiune de lucruri vechi pe care spiritul vremii, actualitatea, mentalitatea epocii, și numai ea, le poate prefăce în lucruri noi, în împliniri originale.

Această înnoire a temelor se face prin loviturile de detaliu. O temă, oricît ar fi ea de interesantă, nu are nici o valoare dacă nu se traduce în anumite foarte curioase detalii. Întîlnim aici o altă vrăjitorie, aceea a scenelor-cheie. Există scene-fulger, nu mai lung de un minut, capabile însă să evoce întreaga poveste, să exprime tema totală, să ridice ecluzele minții și să lase să țîșnească un potop de gînduri. Subiectul poveștii, adică intriga, fabula, aduce apă la moară temei, furnizîndu-i aceste secvențe blitz, aceste scurte clipe de frumusețe și adevăr, astfel ca tema să fie evocată mereu și mai ales: mereu altfel, îmbrăcată în alte fapte, alte cuvinte, acțiuni, decoruri. În felul acesta, subiectul, grație acelor unități de frumusețe, face ca tema să devină mesaj.

Ce înseamnă mesaj în înțelesul propriu, curent, al cuvîntului? Ar trebui s-o știe d-nii critici. Mesajul e un om care duce o anumită știre din loc în loc, căutînd ca ascultătorii să se pătrundă bine de ea. Ascultătorii nu-s toți la fel. Ei sînt săteni sau orășeni, provinciali sau metropolitani, intelectuali sau lucrători, bărbați sau femei, oameni maturi sau tineri, munteni sau plăieși, ardeleni sau dobrogeni, bretoni sau gasconi etc., etc., etc. Mesajul va trebui, deci, de fiecare dată să-și spună mesajul altfel. Mereu același lucru, dar mereu altfel. Este exact ce face autorul de povest scrisă sau jucată. Același temă, el o va evoca mereu altfel, în edificații scurte și impresionante.

Voi termina cu ideea practică de la care toate aceste gînduri au pornit. Cineaștii noștri au dovedit că au talent de invenție cînd e vorba de teme. Iată, de pildă, filmul Gaudeamus, unde s-pune pentru tineret problema: ce învățăm cu preferință? Idei generale? Sau solide amănunte concrete? La examenele trebuie oare să dovedim că știm să memorăm? Sau că știm să gîndim să judecăm?

Filmele noastre bune sînt pline de teme originale. Ceea ce lipsește este arta ideilor de detaliu, a acelor scene-cheie, scene-fulger, evocatoare în 10 secunde a unei povești de o viață întreagă. Detalii prin care tema devine mesaj. Cu o remarcabilă rezeziu cineaștii noștri au dobîndit talentul găsirii de teme. Dar p-celălalt talent, al găsirii de amănunt, al invenției de unități de frumusețe și de adevăr, pe acesta ei nu-l stăpînesc încă bine. Un film bun are nevoie de cel puțin zece asemenea clipe magice. Să le găsești în cele 4—5 săptămîni de turnaj este a cere imposibilul. Regizorul, autorul, trebuie să facă și el ce face romancierul să adune, de ici de colo, fapte pregnante și romansabile. Dar romancierul are răgaz de ani și ani; cineastul nu dispune nici măcar de luni. Iată de ce colaborarea cu lumea inspiratoare trebuie ale accelerată. Și m-am gîndit atunci așa. Dispunem de cel puțin 5—6 milioane de tineri îndrăgostiți de cinema. Pentru ei, da, mai ales pentru ei, am dresat registrul tematic din prezenta cronică. Să se ceară să imagineze pentru aceste teme o scenă-cheie, o scenă-fulger, de felul celor de care vorbeam, scenă de 30 de secunde, de despre care să poată scrie 10 pagini. În caz de reușită, i se va cumpăra ideea, și i se va publica numele. Sînt sigur că în cîțivi ani vom dispune de un portofoliu de sute de „unități de frumusețe” care să permită regizorilor, în scurtul timp îngăduit de studio, să creeze adevărate „filme de autor”. Poate că, într-o cronică viitoare, voi da cîteva exemple luate din filmele cunoscute, cîteva descrieri ale acestor miraculoase unități-trăznit, unități de frumusețe, em-pline și adevăr.

D. I. SUCHIANU

Zilele filmului polonez

Wajda și dificultatea cinematografului

Totul de vînzare marchează în cariera lui Wajda nu numai începutul unei noi etape (Cenușa avea să închidă definitiv seria filmelor pe care le consacrase „soartei polonezului în istorie”); el este în același timp începutul unei noi priviri critice cu care artistul își analizează condiția și epoca, precum și rezolvarea exemplară a unei continuități între ceea ce a fost și ceea ce avea să urmeze. „Este, spune Wajda, suma acelor proiecte și imagini, personaje și situații care s-au acumulat de-a lungul timpului nereușind să-și găsească locul în filmele mele precedente. Se strînseseră și așteptau o ocazie. Acum vind totul, cu grămada”. Și dacă filmul acesta, imaginar în sensul strict al fabulației dar atît de real la nivelul motivelor care l-au provocat, reprezintă de fapt tot ceea ce „are de vînzare” un regizor decis să rupă cu trecutul, această decizie nu poate fi separată de faptul că necesitatea unei noi orientări în cinematograful lui Wajda a fost determinată, în afara unor acumulări personale, și de moartea tragică a „tînărului cu ochelari negri” care a simbolizat nu numai tradiția romantismului eroic în filmul polonez, dar și aspirațiile și durerile unei întregi epoci. Totul de vînzare trebuia să fie înainte de orice filmul lui Wajda despre Zbigniew Cybulski, un film care să restituie, din

amintiri și detalii, imaginea celui dispărut în împrejurările tragice ale unui accident stupid, dar iată că în cele din urmă el a devenit meditația lucidă a unui regizor despre arta și meseria sa, despre toți cei ce-l înconjoară în acest act colectiv al creației care este cinematograful. A devenit deci un film al actorilor văzuți ca personaje, cu tot ceea ce le aparține, oferit acum „spre vînzare”, un film al acelor care nu se joacă pe ei înșiși, ci pur și simplu sînt ei înșiși. Și poate că, nemărturisit, acesta este omagiul suprem adus lui Cybulski, cel care și-a compus rolurile din propriile sale slăbiciuni omenestii: personajele sale nu au fost niciodată construite în funcție de dominantele caracterului, ci, dimpotrivă, ele au fost mereu dirijate de ceea ce Cybulski avea mai slab, de ticurile și ciudățeniile acestui om extraordinar care a știut să facă dintr-un Maciek nu tipul unei generații, ci generația însăși. Și poate că de aceea în film actorii își poartă propriul lor nume, trăind ei înșiși confruntarea reală cu dispariția tragică a actorului și cu sarcina aproape imposibilă de a-i continua filmul în absența lui, dar dedicat lui în întregime.

Amețitor joc al oglinzilor din care realitatea și ficțiunea, personajele și situațiile se repetă la infinit, filmul lui Wajda, reînnoind tradiția romantică

din Cenușă și diamant, luciditatea dureroasă a Inocenților fermecători, sensul profund al observației din Canalul, anunță, dincolo de alte virtuți, meditația matură a artistului asupra condiției artei sale.

Eduard CONSTANTINESCU

LA MOSCOVA:

DISTINCȚII PENTRU FILMUL ROMÂNESC

În palmaresul Festivalului internațional de la Moscova, manifestare de amploare încheiată ieri, figurează:

● Irina Petrescu — premiul de interpretare feminină (pentru rolul din filmul artistic de lung metraj Răutăciosul adolescent).

● Filmul artistic de lung metraj Tinerete fără bătrînețe (după un basm de Ispirescu), scris și regizat de Elisabeta Bostan — premiul special al juriului (în competiția filmelor pentru copii).

Dreptul și obligația de a îndrăzni

Timpul și evenimentele lui zilnice exercită o presiune infernală asupra conștiinței umane, asupra gândirii și modului de a fi al viitorului acestui presfirșit de veac minune. Experții de tot felul (filozofi, medici, scriitori și vrăjitori) nu au reușit încă să alcătuiască o hartă exactă a mutațiilor psihice, morale și filozofice care se petrec în interiorul aceluiași tip de om care a înfăptuit și văzut cucerirea Lunii, care a trecut fulgerător de la o viteză la existență mediocră la una care îl blasează în circuitul mișcărilor cosmice. Partea nevăzută a sufletului omenesc nu a fost încă descifrată.

Este deci timpul să ne întrebăm: mai poate oare arta, cu bătrânele și obositele ei convenții, să se facă înțeleasă și acceptată de această ființă pizară, fantastic de complicată, complexă și complexată, veșnic înspăimântată nu atât de moartea fizică, cât mai ales de ideea dispariției definitive, dar care în același timp se lichidează cu o eroce dezinvoltură prin războaie și autodafeuri? Mai poate oare arta să-l ajute pe acest om să-și descopere existența necesară răgazului de a se privi dintr-o parte și concentrat pe sine și înțelege?

Probabil că teatrul este cea mai veche dintre arte. Probabil că mult înainte de a cînta, desena sau scrie istorii despre întâmplările sale pe piatră sau pe piele, omul s-a jucat, adică și-a reprodus gesturile cele mai semnificative, descoperind plăcerea ritualurilor, solemnitatea și măreția lor. Teatrul era atunci o ceremonie sau o ședință de vrăjitorie la care nu exista public; existau numai actori.

Și iată că această foarte veche și nobilă artă, cea mai rafinată și substanțială, cea mai directă și fidelă naturii, este acum cea mai lovită de circumstanțele lumii moderne. Căci a părăsit televiziunea (nouă minune a lumii, artă a imaginii mișcătoare și industrie fascinantă a informației) și clădirea teatrului ca sediu sacru al ceremoniei s-a trezit încet-încet pusă în

inutilitate. S-a creat posibilitatea ca teatrul să fie transportat în studiourile televiziunii și de aici direct în casa spectatorului, adică vulgarizat, hibridizat; în felul acesta convențiile lui clasice, atât de nobile și respectate în decursul atitor veacuri, au fost alterate și batjocorite. Apoi imaginația omului a inventat o altă vrăjitorie care naște patimi uriașe: fotbalul. Milioane de oameni merg în fiecare duminică la fotbal și, vai, nevoia lor de evaziune se acoperă astfel multumitor. Știința, altădată teritoriu incognit, și-a descoperit acum orgoliul de a fi accesibilă, și o uriașă propagandă traduce în limbajul tuturor marile aventuri care se petrec în lumile atomilor și celulelor, trezind o curiozitate enormă.

Iată că putem merge, deci, cu multă siguranță spre concluzia (care ne bucură și ne dezolează în același timp) că omul modern simte atât de mult nevoia simplității încât nu mai acceptă decât adevărurile care-i vin la îndemână pe căile cele mai drepte. Comoditatea lui, condemnabilă la primul aspect, arată că fericirea este, printre altele, obținerea lesnicioasă a ceea ce e bun și plăcut. De aici dificultatea cu care vine la teatru; de aici fuga lui de spectacolele care-i solicită o cantitate de gândire prea mare. Am trăit o seară cumplit de tristă la Paris, când m-am dus să văd spectacolul cu piesa lui Becket „Fin de partie” și când l-am văzut intrînd în sala în care se aflau doar doisprezece spectatori pe însuși genialul autor al piesei. Anunțindu-se suspendarea spectacolului, marele irlandez cu figură de sfînt s-a furișat afară jignit și trist, în timp ce dintr-o sală alăturată arhiplină se auzeau strigătele de mulțumire ale citorva mii de oameni care vizionau la televizor un meci de fotbal transmis de la Londra. Tînărul care îl însoțea pe Becket îi spunea acestuia pe stradă: „E din cauza fotbalului, domnule”. Dar și la teatrele bucureștene (inclusiv Naționalul), spectacolele cu capodopere ale dra-

maturgiei clasice (Romeo și Julieta, Troienele și altele), în distribuții excepționale, dispar foarte repede după premieră din pricină că lumea nu vrea să le vadă.

Teatrul a simțit de mult nevoia să se adapteze configurației spirituale a omului modern, și de aici au pornit să se afirme pe scenele lumii experiențele excepționale în dramaturgie ale lui Eugen Ionescu, Becket, Mrozek, Albee, iar în materie de spectacole, ale lui Artaud, Grotowski, Arrabal, Living Theater și atâtea altele. Dar la noi?

Cu cîteva săptămîni în urmă, tot în aceste coloane, Al. Paleologu se plîngea, pe drept, de firava prezență pe scenă a dramaturgiei naționale. Vin și eu azi să-mi exprim părerea că în teatrul nostru ar trebui să se îndrăznească mai mult — în ceea ce privește textul și în ceea ce privește spectacolul.

S-au încercat prea puține din ideile proprii care fierbeau în capul citorva autori și regizori tineri. Majoritatea foarte tinerilor dramaturgi (autori ai unor piese de real interes și inedit) sînt jucați extrem de rar. De ce?

Mă gîndesc în ultima vreme la un teatru cu o sală de cincizeci-șaizeci de locuri în care aș îndrăzni să încerc o formulă nu cu desăvîrșire nouă, dar încă nevăzută la noi, și anume a unui teatru cu public-actor (despre care am scris nu demult și foarte în mare în „Contemporanul”). Ar fi un teatru de dezbateri pe marginea evenimentelor celor mai ardente ale zilei, un teatru în care fiecare spectator va veni la teatru pentru a fi actor, pentru a lua nemijlocit parte la spectacol.

Poate că nu îndrăznesc prea mult, spunînd că o asemenea idee, ca și atîtea altele care nu-și găsesc încă din păcate rezolvarea practică, va împlini necesitatea ca teatrul nostru să fie un teatru al adevărului, al curajului, al responsabilității sociale.

Ion BĂIEȘU

Congresul X

Partidul ne reprezintă pe toți

În acest an al tangenței la aștri și simțirea românească cunoaște tangența înaltelor sfere.

Curînd marea Sală a Palatului își va pierde funcția uzuală, de edificiu, își va dilata imens, peste cîteva zile și pentru cîteva zile, materialitatea — deoarece ea va semnifica țara întreagă; deoarece nu cîteva mii de persoane vor fi acolo, ci noi toți — douăzeci de milioane.

Partidul ne reprezintă pe toți prin ceea ce avem mai bun. Delegații la Congres nu sînt doar imputerniciții diferitelor unități teritoriale ale partidului, ci esența întregii suflări de ne locurile care îi trimit spre Capitală țării; capitală care, printr-o mirabilă transfigurare, va cuprinde, în centrul ei, în Sala Palatului — întreaga Romînie.

Prin Tezele sale, prin aspirațiile noastre — Congresul a început încă înainte de a începe, iar prin importanța sa crucială va dăinui ani și ani după ce se va încheia.

Mihai DIMIU

Personalitatea iradiantă a țării

Cine citește cu atenție documentele ce pregătesc Congresul al X-lea desprinde limpede principiile care ne călăuzesc și înțelege o dată mai mult condiția esențială a prestigiului de care se bucură azi țara noastră în lume. Aș îndrăzni să afirm — bazîndu-mă pe convorbiri pe care le-am avut cu colegi din multe țări cîtreerate — că România e considerată un stat cu personalitate distinctă și că acest colț din lume concentrează acum multe atenții, foarte numeroase simpatii și un mare respect. E o circumstanță care confirmă unul din adevărurile fundamentale ale vremii: aportul fiecărei națiuni la progresul real al omenirii nu e în funcție directă de mărime și potențial ci de concepția luminată care-i călăuzește pe conducătorii ei, în opera de conlucrare a acelei națiuni la rezolvarea problemelor majore ale orei istorice.

În acest sens sînt mindru că adunarea comuniștilor din Capitală — în rîndurile căreia mă numără și eu — a propus, cea dintîi, realegerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român. El sintetizează vitalitatea, energia și puterea de înfăptuire a partidului nostru, s-a afirmat ca o personalitate eminentă în împrejurări istorice complexe, conduce cu înțelepciune și principialitate, într-o ambianță de eficace muncă colectivă, activitatea imensă, de zi cu zi, a partidului și se bucură de sprijinul unanim al tuturor comunistilor, al tuturor cetățenilor patriei. Mi-a fost dat să străbat cu teatrul diverse țări din două continente și mărturisesc că una din cele mai puternice impresii a fost aceea a alăturării de către străini de foarte felurite profesii și condiții sociale, a numelui țării noastre de numele conducătorului partidului și statului nostru. Pentru foarte mulți, în expresia lapidară, rostită foarte prietenos, „România-Ceaușescu” e conținut un sentiment de admirație și de aprobare, de înțelegere exactă a ceea ce sîntem și vrem, e subliniată exact o relație indestructibilă.

Dem. RĂDULESCU

Experiența socialismului și aspirația spre perfecțiune

Concomitent cu lucrările reuniunii internaționale I.T.I. desfășurată la București în luna iunie a.c. cunoșcuți oameni de teatru din întreaga lume au avut prilejul să vizioneze cîteva dintre cele mai bune producții teatrale românești ale ultimelor stagiuni, să aibă un schimb larg de vederi în problemele teoretice pe care le ridică noile modalități artistice, în sfîrșit să urmărească munca de pregătire a spectacolelor în teatrele noastre. Publicăm în acest număr răspunsurile date de dr. Vittorio Mariotti, Vito Pandolfi și Juan Guererro Zamora la întrebarea Romîniei literare: „Cum definiți participarea teatrului românesc la mișcarea teatrală contemporană?”

Un stil modern

— Cu prilejul vizitei făcute recent la București, am putut constata că excelentul spectacol *Moartea lui Danton*, lui Liviu Ciulei, apreciat unanim la festivalul de la Firenza, nu este un fenomen izolat, ci se încadrează într-o linie de spectacole de o indiscutabilă valoare, care reliefează nu numai puțina personalitate a regizorilor români, dar o întreagă structură teatrală. Une spune d. Vittorio Mariotti, secretar general permanent al Festivalului internațional de la Florența.

Există aici actori cu un stil interpretativ modern, concentrat, cum e cazul lui Marin Moraru, Gina Patrîchi sau George Constantin, acest mare actor român, deși joacă într-un mod tradițional, care să găsească o esențializare a expresiei scenice fără să-și trădeze propriul stil.

O efervescentă varietate de stiluri am constatat-o și în domeniul regizoral, la experimentul Grotowski din „Atîmpuri” (realizat bine din punct de vedere tehnic, cu o iscusită stăpînire a luminii), la interesanta concepție a lui Esrig în „Nepotul lui Rameau” sau lui Șerban din „Iona”, pînă la admirabila realizare în stil pur realist — care cea mai bună din cite am văzut ultimii 10 ani în acest gen — a spectacolului „Un tramvai numit dorință”.

După cum vedeți, teatrul românesc este entuziasmat și sînt mulțumit că festivalul de care mă ocup a deschis calea cunoașterii acestui teatru unui

public larg din Italia, ca și criticii internaționale. Primul pas, realizat prin participarea lui „Danton”, a constituit un remarcabil început, relevînd în același timp personalitatea unui regizor ca Ciulei, care ne-a oferit o mare lecție de teatru îndemnebi prin amplasarea scenelor de masă.

Sub îndemnul acestui auspiciu și al impresiilor cîștigate în aceste zile, doresc să consolidăm această colaborare, pentru a face cunoscut publicului european și alte interesante personalități regizorale românești, ca: Esrig, Pintilie, Crin Teodorescu, Penculescu, Șerban etc.

Voi scrie un capitol special

Juan Guererro Zamora, regizor la Televiziunea spaniolă, membru în Consiliul Superior al Teatrelor din Spania, romancier, poet, eseist și istoric de teatru, autorul *Istoriei teatrului contemporan* (în cinci volume), delegat al Spaniei la reuniunea internațională I.T.I.

— Intenționez ca în volumul V al istoriei universale de teatru pe care continui s-o scriu, să rezerv un capitol special teatrului românesc. Deși cunosc o serie de autori români: Caragiale, Sebastian, pe care i-am citit în ediții italiene, știu încă prea puțin despre noua generație de dramaturgi români.

Faptul că primul dramaturg de valoare universală a fost Caragiale a impresionat, după părerea mea, o anumită tendință satirică creațiilor ulterioare. Toate piesele scrise după Caragiale pe care

le cunosc oscilează între satiric și melancolic. Aș înscrie — deci — teatrul românesc în circuitul teatrelor realiste cu caracter satiric.

Personalitatea teatrului românesc

Vito Pandolfi e directorul Teatrului Stabil din Roma, profesor de istorie a teatrului la Facultatea de litere din Genova, regizor, cercetător și tehnician al teatrului, autor a numeroase cărți de specialitate.

— Ca orice fenomen de cultură, teatrul înregistrează astăzi o evoluție vertiginosă. Eugen Ionescu, dramaturgul care a scandalizat opinia publică cu absurdul teatrului său, aparține anilor '50, cu alte cuvinte a și devenit clasic.

În consecință, ca să te impui pe plan internațional, se impune să ții pas cu vremea. Cred că teatrele care reușesc efectiv acest lucru, în momentul de față, sînt cele care au la bază experiența socialismului și printre acestea se numără, la loc de frunte, și teatrul românesc. După părerea mea, aci se face un teatru de un indiscutabil nivel profesional, un teatru care are, ca să spun așa, aspirația spre perfecțiune.

— Sînteți informat că istoria dvs. de teatru universal, se află în curs de tipărire la noi, într-o traducere românească?

— Desigur, și sînt foarte plăcut impresionat de aprecierea pe care mi-ați acordat-o. De altfel, în urma cunoașterii mai amănunțite a teatrului românesc sînt tentat să amplific capitolul pe care i l-am închinat în istoria mea de teatru, deoarece sînt convins că personalitatea pe care se străduiește să și-o contureze și s-o afirme în contextul general teatral merită o atenție cu totul deosebită.

Interviuri realizate de Angela IOAN

Un sfert de veac de artă plastică

G. D. ANGHIEL

VICTORIE

În cei peste 150 de ani de când se poate vorbi de apariția la noi a unei arte moderne (în sensul în care „modernul” marchează depășirea tradiției de influență bizantină), am asistat, în raport cu viziunea și stilul, la o bogată succesiune de etape. Nici una, însă, din perioadele acestui secol și jumătate nu se poate compara cu aceea a ultimilor 25 de ani. Vreau să spun că sfertul de veac care s-a scurs a cunoscut un ritm precipitat de succesiuni stilistice, de modalități de viziune, bineînțeles nu numai la noi, ci aproape pretutindeni în lume. Aceasta face ca sinteza istorică a artei plastice românești în perioada amintită să fie deosebit de grea și supusă, în chip inevitabil, erorilor. Totuși, se pot recunoaște de pe acum câteva din momentele hotărâtoare în determinarea anumitor etape, și schița în linii mari caracteristicile lor.

Ca unul ce am trăit această perioadă și am parcurs-o critic, îmi aduc bine aminte de Saloanele anilor 1944—1945, până către 1947. În pictură — dacă lăsăm la o parte unele cazuri izolate și fără ecou — arta noastră nu depășise momentele impresionist și post-impresionist. Desigur, te aflai și atunci în fața unei problematice picturale subtile și complexe, dar ea opera în cadrul curentelor, nu viza curentele înseși. Sau mai degrabă le viza foarte puțin. Preferințele, cum am spus, înclinau spre anumite forme de impresionism, ilustrate cu strălucire de artiști ca Steriadi și Lucian Grigorescu, sau spre anumite moduri de post-impresionism, admirabil concretizate în opera unor Iser și Ciucurencu. Petrașcu, bolnav, nu mai lucra. Pictori ca Pallady, Ressu, Catargi și Ghiță se situau fiecare, stilistic vorbind, în câte o categorie aparte.

Sculptura se afirma sub semnul unor artiști ca Jalea, Medrea, Han, Ladea, Anghel, nedepășind, cu rare excepții, nici ea, variațiunile de curent și stil care, în Occident, se înscriau pe o linie ce pornea de la Rodin sau Bourdelle și trecând prin Maillol se oprea la Despiau. Singură grafica lăsa să se vadă o depășire a hotărâului post-impresionist, prin incursiunile ei în domeniul expresionismului, incursiuni reprezentate de desenați ca Ligia Macovei, Vasile Kazar, Valentina Bardu, Ioana Grigorescu, din ale căror opere răzbătea totodată filonul unor intense preocupări sociale.

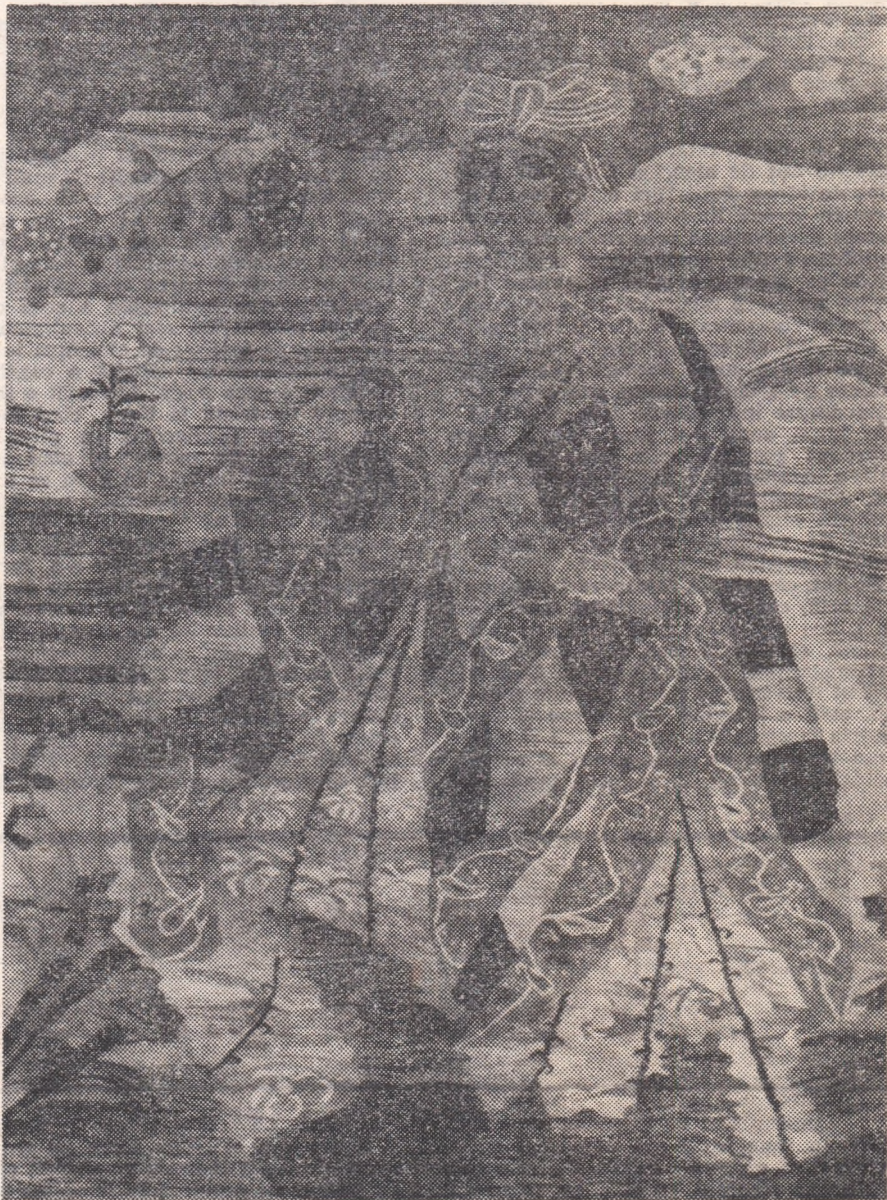
Prima cotitură hotărâtoare în activitatea artistică de după 23 August au marcat-o expozițiile Flacăra și Anuala de stat, din mai și respectiv decembrie 1948. În ceea ce constituiau semnificativ, ele ilustrau o dublă luare de poziție: întâi, din punct de vedere tematic, subiectele fiind inspirate de actualitate și având de obicei un caracter militant; apoi din punct de vedere al formei, pe de o parte ca o reacție împotriva disoluției formale inerente impresionismului, pe de alta ca o supunere la exigențele promovării subiectului. Compoziția, în sensul unei vaste desfășurări tematice, ajungea astfel din nou la locul de cinste, urmată de portret. Întreaga experiență artistică a acestei prime coticături a continuat și s-a dezvoltat pe parcursul anilor următori, până către 1955—56. Din păcate, ea s-a caracterizat adesea printr-un realism plastic mult prea îngust înțeles, împietrit în rețetele inspirate de academismul secolului al XIX-lea, ale cărui dogme, adaptate la imperatiile zilei, își aflaseră o nouă înflorire.

Să ne ferim totuși de generalizări pripite. Acestei etape îi datorăm una din cele mai interesante experiențe de atacare a picturii istorice cu mijloacele post-impresionismului; mă gândesc la tabloul — plin de patos romantic — **Ana Ipătescu la 1848**, pictat de Alexandru Ciucurencu. Este etapa care cunoaște afirmarea personalității lui Corneliu Baba, evidențiată în tablouri ca **Odihnă pe cîmp** și mai târziu **Familie de țărani**. Și tot acum sînt pictate — la Comana, sau în lunca Neajlovului — câteva din acele ample peisaje ale lui Lucian Grigorescu. De asemenea, merită amintiți aici **Plutașii** lui Ștefan Szonyi, tablou impresionant prin vigoarea lui expresionistă. În sculptură asistăm la ecloziunea lui Ion Irimescu, Boris Caragea, Gheza Vida, la afirmarea cîtorva tineri ca Naum Corcescu, Ion Vlad, Lelia Zuaf, în timp ce grafica se impune atenției prin gravurile unor Gyula Szabó Béla și Gheorghe Ivancenco, afișele lui Molnar și Grant, caricaturile lui Damadian, Taru și Cobar.

Etapa următoare s-a caracterizat prin reacția împotriva excesului academicist și a devierilor naturaliste, prin revenirea cu precădere la problematica picturii în aer liber, care pînă atunci cedase locul principal picturii în atelier. Se reînnoia firul unei îndelungi tradiții preferențiale pentru culoare, pentru farmecul și strălucirea ei. Prin-o seamă de expoziții retrospective de răsunet — Pallady, Steriadi, Luchian — activitatea muzeală a venit în întîmpinarea acestor preferințe. Ca mod și viziune, post-impresionismul continua să-și afirme prezența puternic, dar dragostea de culoare și lumină, dorința de a le exalta valențele expresive, au dus la o depășire a post-impresionismului și au creat terenul prilenic unei picturi de tendință fauve, în care alături de tablourile compoziționale și de portrete un loc important l-a ocupat peisajul, mai ales peisajul industrial și agricol. Căci, emancipată de dogme, pictura n-a continuat mai puțin să se inspire din realitățile epocii, străduindu-se să exprime entuziasmul efort al construcției socialiste. Un artist în pragul a 80 de ani, maestrul Marius Bunescu, ilustrează, cu tabloul **Șantie-rul de construcție a noii săli a Palatului Republicii**, cum nu se poate mai bine acest elan. E o vastă compoziție-peisaj, plină de dinamism, cu accente fine de umor, care trimite gîndul la Brueghel cel bătrîn. Dar eroii acestei etape sînt în primul rînd tinerii, produsul a două generații care se succed mai mult sau mai puțin de aproape, de la Aurel Cojan, Brăduț Covaliu, Eugen Popa, Ion Pacea, Pavel Codiță, Gheorghe Șaru pînă la Virgil Almășan, Ion Bițan, Constantin Piliuță, Marius Cîliviici.

Deosebit de momentul post-impresionist și fauve, în parte paralel, în parte succedîndu-i, s-a afirmat în aceeași etapă, la o seamă de artiști, interesul pentru neo-realism; numele unora dintre ei l-am amintit. Alții s-au orientat spre cubism și variantele lui constructiviste, dîndu-ne o seamă de tablouri elaborate cu rigoare. E cazul, de pildă, al timișoreanului Adalbert Luca, al brașovenilor Mihai Horea și Ludovic Boros, M.H. Maxy își va regăsi, acum, matca firească părăsită o vreme, reluîndu-și treptat experiențele

Octav Grigorescu, Benedict Gănescu, Geta Brătescu, Tiberiu Nicorescu sînt printre cei care i-au asigurat grație cîștigul, mai cu seamă în domeniul gravurii și al ilustrației de carte. Pragul ultimei etape din perioada acestui sfert de veac par să-l schițeze anii 1964—65. Este etapa ritmului celui mai amețitor, în care s-a succedat fără număr noi modalități de limbaj și expresie. Ceea ce caracterizat-o a fost largă cuprindere de curente, stiluri și tehnici, de la expresionism, suprarealism, pictură naivă

MIMI PODEANU

PAGINA DE ALBU

constructiviste pe care va tinde să le depășească.

Poate că evenimentul cel mai important al etapei l-a constituit renașterea artei monumentale, murale, sub toate formele ei: frescă, mozaic, tapiserie, ceramică. În cîmpul plasticii noastre moderne, ea a cunoscut o înflorire niciodată întîlnită pînă acum. La acest succes au contribuit artiști din toate generațiile, începînd cu Gheorghe Popescu, Ștefan Constantinescu, Zoltan Kovacs, Mac Constantinescu, trecînd prin o parte din cei deja pomeniți și sfîrșind cu tineri ca Ion Nicodim, a cărui tapiserie de mari dimensiuni, ce ornează astăzi unul din pereții Palatului O.N.U. la New-York, a produs o impresie deosebită.

În sculptură, am fost martorii tot mai pronunțatei dezvoltări a lui Ion Vlasiu și a afirmării unor talente ca Ovidiu Maitec, Petre Balogh, Gabriela Adoc, în timp ce începeau să mijească forțele celor mai tineri, care se vor impune atenției unanime în etapa următoare. Și în sculptură, deși cu mai puțină intensitate, s-a făcut simțită reacția împotriva expresiei banale, a închistării într-o formulă. Tot astfel în grafică, ale cărei moduri (ca gen, tehnică și procedee) s-au diversificat acum din ce în ce mai subtil. Mariana Petrașcu, Vasile Dobriță, Florica și Marcela Cordescu, Paul Erdős, Corina Beiu Angheluță, iar dintre mai tineri Marcel Chirnoagă, Vincențiu Grigorescu,

abstracționism și op-art, pînă la artă gestică, pop-art și arta cinetică, din urmă reprezentată prin efortul elogiabil, de o frumoasă tinută, a un grup timișorean. Un răsuneț excepțional l-a avut deschiderea în februarie 1965 a mării retrospective postume, pictorului Țuculescu, ale cărui opere deși elaborate în intervalul 1948—1950 și-au exercitat abia acum — cînd fost expuse, și încă în cele mai optimiste condiții — influența asupra opiniei publice și a o seamă de artiști. Țuculescu a marcat prin opera ultimului său deceniu de viață ieșirea hotărîită a picturii românești din limitele impresionismului și post-impresionismului; el a stîrnit ecou de care nu s-a bucurat la vremea ei avangarda noastră artistică din cele două războaie, care însemnase, ea, depășirea aceloraiși curente, aceleiași ideologii plastice. La această contribuție probabil nu numai momentul istoric diferit, dar și legătura care pictura lui Țuculescu o păstrează cu anumite surse naționale folclorice fie în colorit, fie în simbolurile la care apelează. De aici n-ar fi trebuit să rezultă că referirile artiștilor contemporani la folclor constituie o garanție afirmării specificului național, cum că păcate mulți s-au simțit îndreptățiți să deducă, promovînd un folclorism suprafață, exterior creației autentice. De altfel, fenomenul n-a fost propriu numai acestei etape. Într-un articol intitulat „Etnografie și artă”, Lucian

românească

Blaga l-a denunțat încă acum patru decenii, calificându-l drept o „erezie cu urmări regretabile“.

Etapa de care e vorba a manifestat un interes foarte viu pentru arta fantastică, cu implicații de vis și legendă, fapt ilustrat prin orientarea multor artiști spre unele forme de supra-realism (e un termen la care recur în lipsa altuia mai propriu). Fenomenul a afectat nu numai domeniul picturii, ci și al graficii și ceramicii. În climatul lui au apărut un șir de talente tinere, de o nebanuită vigoare imaginativă și probitate profesională: Octav Grigorescu, Henri Mavrodin, Florin Ciubotaru, Sabina Bălașa, Georgeta Năpăruș, Paula Ribariu, Barbu Nițescu, Ion Bănuțescu, Șerban Gabrea, Gabriel Constantinescu și alții. Alături de ei, cultivând un fantastic de o natură întrucâtva diferită, cu incursiuni uneori în trecutul istoric sau în mitologia populară, s-au impus Gheorghe Vrăneanțu și Dimitrie Gavrillean.

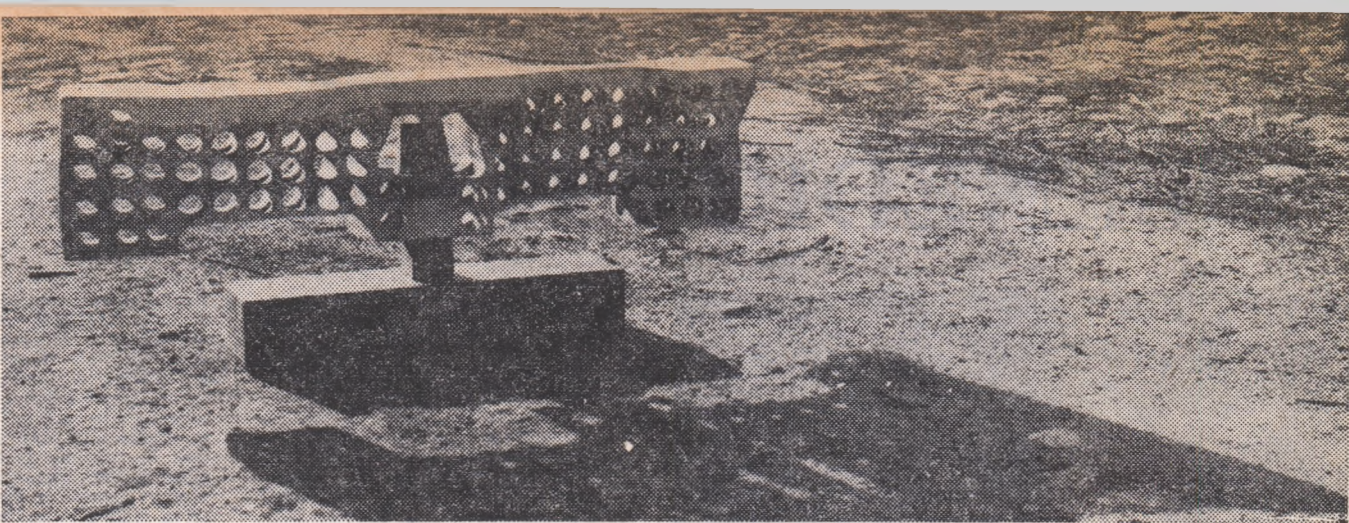
Dintre cei a căror pictură are tangențe cu abstracționismul, sau chiar îl reprezintă efectiv, au atras atenția fie rafinamentele, fie ipostazele imaginativ ale citorva artiști din felurile generației, ca Paul Gherasim, Mimi Șaraga Maxy, Ion Nicodim, Vladimir Șetran, Horia Bernea. În sfârșit, o seamă de energii creatoare, de asemenea tinere, mai greu de înmănușat într-o categorie anume, au contribuit și ele, indiscutabil, la prestigiul picturii noastre plastice din ultimii ani: Mihai Olos, Lucia Ioan, Vintilă Făcăianu, Francisc Bartok; iar într-o generație mai înaintată, pictori ca Ilie Pavel, Ștefan Sevastre, Vasile Celmare, Grigore Vasile, Ion Sălișteanu, Elena Greculesi.

Un reviriment, dintre cele mai semnificative în cimpul problemelor care îi sunt specifice, l-a manifestat în vremea aceasta sculptura. Și aici tonul îndrăznețelor l-au dat orientarea și căutările efervescente ale tinerilor. În fruntea lor s-au situat talente foarte diverse ca George Apostu, Victor Roman, Gheorghe Iliescu-Călinești, Constantin Popovici, Paul Vasilescu.

În sfârșit, artele decorative, întii de toate tapiseria, sticla, metalul și ceramica, au înregistrat succese dintre cele mai remarcabile, datorită unor artiști ca Mimi Podeanu, Gabriela Stoichiță, Zoe Băicoianu, Dan Parocescu, Peter și Riți Iacobi, Lena Constante, Flaviu Dragomir, Costel Badea.

Aș fi vrut să evit aceste însușiri de nume care, lipsite de o extindere și analiză a problemelor, nu au poate suficientă rezonanță sugestivă. Sub imperativul economiei de spațiu, am omis pe mulți din cei ce meritau citați. E totuși o satisfacție să constăți că sint de numeroși cei ce ilustrează cu cinstite 25 de ani de creație artistică. În răstimpul lor s-a afirmat și dezvoltat o problematică plastică foarte complexă, străbătută de la un capăt la altul — chiar dacă nu întotdeauna cu aceeași consecvență, chiar dacă nu pretutindeni cu aceeași eficacitate — de dorința de a găsi expresia potrivită realității socialiste, avântului care o caracterizează, și de a imprima artei noastre contemporane un specific național.

Radu BOGDAN

OVIDIU MAITEC

CUMPANA

ARTA ROMÂNEASCĂ IN LUME

Convorbire cu OVIDIU MAITEC

— V-ați întors numai de câteva zile din Anglia. Ați avut acolo, în cadrul galeriei londoneze „Circle“, o expoziție de sculptură. De răsunet?

— Simplu spus, a fost pentru mine un succes moral, calm și sigur, nespectaculos.

— Și totuși, spiculează din presă: „Sculpturile (lui Maitec) sînt pînă la un punct figurative, mistice și mitice, ca trunchiurile de copac sau totemurile, cu semnificația închisă în ele înșile și însemnînd cu mult mai mult decît simpla lor aparență“ (Herald Tribune), sau „Maitec restituie lemnului adevăratul lui caracter... esența însăși a substanței sale după ce a fost curățat de culoare sau vernis“ (Art and Antiques Weekly). Și mai departe: „Maitec este cu totul remarcabil acolo unde detaliază și articulează elemente separate de lemn într-o singură sculptură... Lemnul este păstrat nud și autentic. Sculpturile au o forță primară.“ (Arts Review).

— Londra este, în momentul de față, cel mai formidabil centru artistic — și ca bursă și ca nivel calitativ — dar este și centrul cel mai demoralizant, pentru că o primă condiție pentru a te impune acolo sînt aparițiile repetate. Așa cum îmi atrăgea atenția directorul galeriei „Circle“, atunci cînd un englez emite un compliment, trebuie să reții din el numai etapa a doua, aceea în care, eliberat de observațiile critice, pe care le face întotdeauna, dar întotdeauna cu măsură, revine și-ți stringe iară mina. Întreaga literatură despre conservatorismul și chiar bigotismul publicului englez nu minte. Este un lucru care-l ucide, dar, paradoxal, singurul care-l menține.

— Apropos de public. Ați înregistrat ceva asemănător cu ceea ce numim, destul de aproximativ, un succes de public?

— Faptul că galeria nu este situată în plin centru, a făcut ca publicul meu să nu fie tocmai lumea pestriță și diversă a trecătorilor, ci mai mult una de specialitate, alcătuită din artiști, critici, colecționari. De altfel, nici n-am stat toată ziua în galerie.

— Ați colindat muzee. Firesc. Cum vi se pare sculptura engleză contemporană?

— De fapt n-am prea văzut o demonstrație puternică de sculptură.

Foarte puține galerii și colecții o cultivă. În general însă, așa cum se știe, spiritul lui Moore și al Barbarei Hepburne domină. În acest domeniu mi se pare Londra încă în urma Parisului.

— Cum este primit un artist român în străinătate?

— Adevărul este că se știu destul de puține lucruri despre noi. Este una din problemele cele mai grele, cele mai dureroase. Dar tot atât de adevărat este că aportul politic al statului nostru suscită o legitimă curiozitate pentru orice manifestare românească. În acest climat se pot realiza multe. Eu, ca artist, mă bucuram de această prezență, de acest interes pe care-l stîrnim acum oriunde. În astfel de confruntări cu un public străin, te simți poate timorat, poate inhibat. Ei bine, am avut tot timpul un sentiment de siguranță, un „spate“ acoperit frumos de acest interes pe care orientarea politică a statului nostru a știut să-l trezească pentru țara mea, pentru cultura noastră.

— Știu, din lecturi ce mi se par verosimile, că este greu să te afirmi într-o lume atât de saturată de artă, dacă nu ești lesne catalogabil, dacă nu aparții, activ și sistematic, vreunei grupări cu program și emblemă.

— Aceste grupări precise — făcute pe criterii riguroase de identitate spirituală, de mentalitate, de mijloace propriu-zise — sînt ca un club. Ele îi asigură artistului o bază de recunoaștere, îl protejează, îl înregistrează, îl citează, în fine, îl propulsează în istorie. A nu fi membrul unui astfel de club, înseamnă a-ți asuma riscul unei singularizări greu de susținut acolo. Dar este un risc nobil. Aportul „cavalerului solitar“ se va impune poate mai puțin repede, dar se va impune efectiv.

— Vă considerați, sau ați fost considerat, membrul unei astfel de grupări?

— Sint legat oarecum de arta obiectului, de arta pop. Dar nu mă pot înscrie în canoanele legitimate de ea, nici nu le recunosc. Mă înrudesesc, vag, cu acest tip de artă, nu atât prin soluția materială a obiectului, prin formulă, cît prin spiritul ei, prin dezvăluirea a ceea ce este mai misterios în obiect. S-a sesizat în sculptura mea, poate nu chiar un mijloc de expresie nou, cît o diversificare, un adaus. Există o mare generozitate, funcționalitate, în gestul uman al perforării, al articulării unor elemente.

— Cum ați defini relația unor sculpturi ca „Turnul“, „Cumpăna“, „Pasărea albastră“ cu realul obiectiv?

— Aceste lucrări și altele nu mi se par smulse, rupte, de realitatea noastră. Ele exprimă însă altceva. Mi se pare mai important să aduci o lume care amintește lucrurile făcute de oameni, decît să faci oameni. Cel mai sublim act, acela al adevăratei personificări și eliberări umane, este cel al făuririi primei unelte. Poate toți artiștii păstrăm nostalgia unui gest atât de direct util. Avem dorința permanentă de a redescoperi roata. În momentul în care, pe acest plan, nu se mai poate descoperi nimic, actul cel mai profund rămîne cel al redescoperirii. Eu am redescoperit balamaua.

— Există aici o legătură cu arta noastră populară?

— Mai puțin directă decît s-ar crede. Aș numi-o raporturi frumoase. Acele raporturi frumoase pe care nu trebuie să le mai învățăm pentru că sînt depuse în noi. Și încă ceva. În gospodăria lui, țărănul român nu are obiecte în plus. Această economie de tip filo-

zofic, este țesută în noi, nu mai este nevoie să ne „documentăm“.

— Vi se pare că, în condițiile artei moderne, sinceritatea mai poate să aibă valoare de criteriu?

— Fără sinceritate, în raport cu semenii, cu materialul de lucru, nu se poate face artă. Dar sinceritatea intimă, primară, poate fi înlocuită cu spiritul tău documentat, doct. Nu știu dacă Klee era sincer. Dar era un savant, cultiva legi. Nu mai avea nevoie de sinceritate, căci o înlocuise cu o cerebralizare perfectă. Bineînțeles, structurile artistice diferă. Eu cultiv nu o sinceritate de tip intimist, ci una de felul pătrunderii, înțelegerii, comunicării.

— Întors în țară, cu experiența unui bagaj vizual îmbogățit, care vi se pare problema cea mai importantă a plasticii noastre?

— Aceea a perseverenței. Există o lipsă de decizie, de încredere în valoarea propriei arte, care mi se pare greșită. Artistul trebuie să aibă, în ceea ce face, încrederea oarbă a alchimistului, să reziste, nu un sezon, ci o viață, pe formula lui. Numai așa se va realiza.

— Care vi se pare funcția criticului de artă?

— Criticul trebuie să fie un selector. Să-mi traducă, să traducă, să transmită mai departe, într-un cuvînt, să selecteze. Dar pentru asta trebuie spirit, ochi și buricul degetului format. Îmi place franchețea opiniilor, dar mă jenează ușurința condamnărilor fără acoperire, ca și verbiajul speculativ sau simplismul. Avem nevoie de un Solomon în judecări, avem nevoie de fermitate și consecvență. Aștept încă criticul care să mă terorizeze cu sancțiunea lui.

— Proiecte?

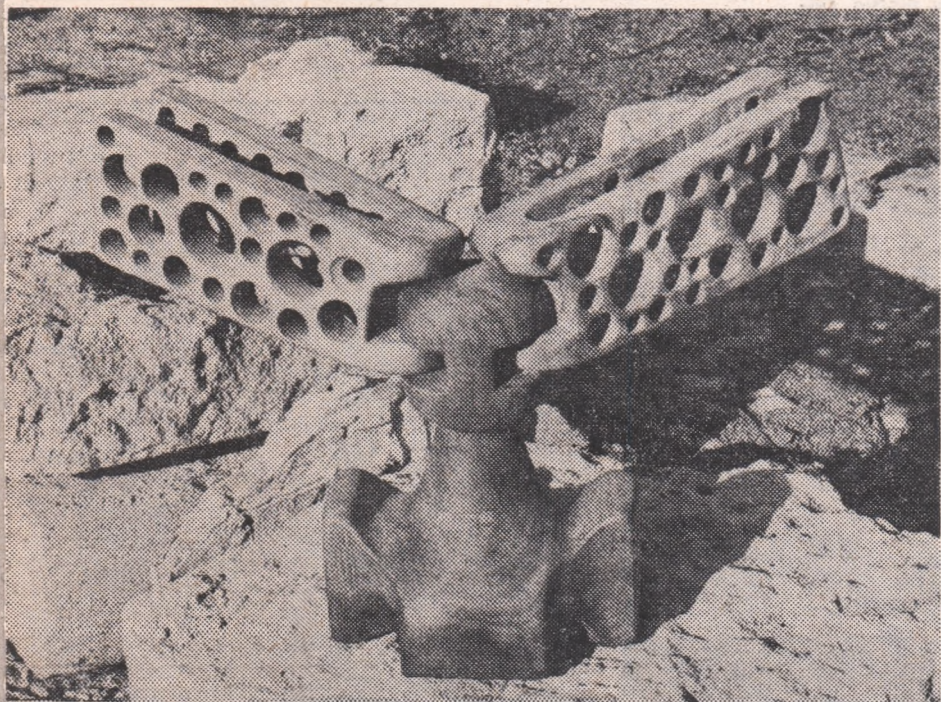
— Participarea, la invitația galeriei Demarco, la festivalul din această toamnă de la Edinburgh, o expoziție în cadrul aceleiași galerii, o altă în țară. Am contractat față de publicul românesc o obligație, pe care sper să o onorez frumos.

Cristina ANASTASIU

La Londra, în sălile din Suffolk st. (Pall Mall East) și sub auspiciile Federației Artiștilor Englezi (The Federation of British Artists), a fost deschisă, între 25 iunie — 25 iulie, expoziția retrospectivă a sculptorului Mihaela Petrascu. Artistul a prezentat 52 lucrări, în majoritate portrete ale unor personalități culturale române (Brâncuși, Enescu), și străine (Clara Haskill, Monique de la Bruchollerie), executate în bronz, lemn, marmură etc., precum și 9 desene.

Cu acest prilej, Mihaela Petrascu a fost aleasă membră a societății regale britanice a sculptorilor portrețiști.

OVIDIU MAITEC

CAVALERUL

BENEDICT GĂNESCU

TREI PERSONAJE — Copertă pentru numărul special al revistei „Cinema”

O linie, o pată, pe alba ariditate a hîrtiei devorate de lumină. Fără a se complăce în artificii tehnice, fără a recurge la o alchimie complicată, spiritul vorbește spiritului.

Nu este o definiție a desenului, mai ales că în secolul nostru, arta, distrugînd barierele făurite de ea însăși, nu mai suportă ideea definițiilor, care implică o stare pe loc, un repaus necesar sedimentării.

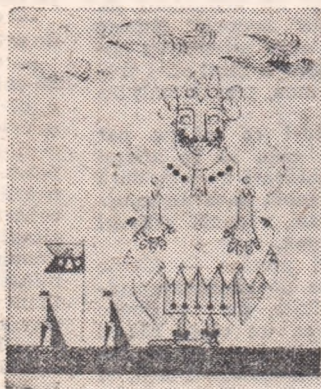
Sub stindardul libertății depline, desenul nu mai servește pentru a defini forma ci, printr-o reconversie a forțelor, ajunge să exprime percepția cea mai subtilă a artistului. Renunță la adjectiv (deci la culoare) pentru a fi cuvîntul esențial în enunțarea unor stări, gânduri, concepții — născute dintr-un dialog direct cu lumea înconjurătoare.

Benedict Gănescu este în primul rînd desenator (deși marea sa pasiune, păstrată nealterată, este pictura) și drumul creației sale se înscrie pe orbita celor enunțate mai sus.

Fără a rămîne indiferent la aspectul civilizației contemporane, material ca esență (mașini, televizoare, autostrăzi, plăceri dirijate...), cu toate implicațiile sale în domeniul artelor plastice, Gănescu aderă sentimental la operele care răspund unui concept umanist despre lume și care au un respect pentru mijloacele picturale, sculpturale, grafice etc. angajate.

Nimic improvizat, nimic „alla

prima” — totul zămislit cu strădanie, cu efort, deși lucrarea în sine are această calitate de a nu împărtăși intimitățile de atelier. Nenumăratele caricaturi apărute în revistele Ramuri, Amfiteatru, Luceafărul, ilustrațiile de carte (Basme de Ioan Slavici, Aventuri lirice de Geo Dumitrescu, Gargantua și Pan-

tagruel de Rabelais), afișele, decorurile de teatru (Doi tineri din Verona de Shakespeare la Teatrul Național din Craiova, R.U.R. de Capek și Aulularia de Plaut la Teatrul din Galați), schițele de costum, copertile de discuri (Gaițele de Al. Kirilescu, Titanic vals de T. Mușatescu) dau dovada unui univers

spiritual deosebit de receptiv, capabil să reacționeze mereu într-o formă inedită la cel mai mic impuls, la cea mai firavă tresărire, păstrîndu-și însă mereu o notă comună. „Universul meu real nu se confundă cu aspectele cunoscute ale manifestărilor mele; prea comod am fost decretat drept exclusiv caricaturist; mă întristează această limită impusă de „consumatori”, care-mi propun mereu teme dintr-un univers al satirei”.

Sînt ani de zile de cînd putem spune (și se tot spune) că Benedict Gănescu s-a identificat perfect cu sine însuși — s-a abstras într-un stil, într-o unitate nedivizabilă, cu valoare de unicat, de o mare sobrietate plastică.

Căutările, ezitățile, seismele, smulgerea de sub copleșitoarea obște a desenului lui Matisse sau Picasso, experimentul său pentru dobîndirea unei articulații armonioase, a unui limbaj expresiv și pur — au rămas în mare parte închise între cei patru pereți ai atelierului — „Dicteul automat îl folosec împotriva anchilozării și ca să explorez în mine niște lucruri, care altfel nu ar ieși la suprafață”.

Am văzut și opere născute prin montajul cu funcție simbolică — atît de drag suprapunerii — dar la Gănescu visarea nu apare în stare pură, himerică, ci corijată, turnată în tiparele gândirii — servindu-se de ea mai mult ca de o substanță poetică.

Nu este singurul indiciu care trădează o structură cu reale aptitudini poetice. De altfel formula nu-i aparține și are un acces lăaturalnic. În desenele sale Benedict Gănescu demistifică ingenuitatea poeziei, adaptîndu-și universului său interior o rimă aspră, solitară, fără înflorituri de circumstanță.

Detaliul nu-l jenează, nu i se pare un balast dar îi reduce cîmpul de acțiune, de influență. Fiecare element al desenului său este calculat și bine fixat în geografia paginii pentru a nu ieși în evidență, distrugînd riguroasa compozițională. Căci în toate lucrările sale compoziția stă pe primul plan, supunîndu-se ordinii și clarității — două legi fundamentale pentru Benedict Gănescu.

„M-am străduit să fac ce vreau, nu ceea ce iese. Consider abstracționismul un lucru care se înfundă. Sînt împotriva exprimării ermetice în artă, căci astfel ea nu mai este un mijloc de comunicație între oameni”.

Privindu-i desenele nu avem în față imagini-șoc. Ele captează un moment din timp și spațiu, aceea senzație totală în care se topește pentru o clipă privirea și spiritul. Grafia, strîns înlănțuită, se derulează lent pe suprafața hîrtiei, fără accente impulsive, neliniștite și febrile. Un fel de canon. În ceea ce privește universul său plastic, Gănescu este un afectiv captivat

de imaginea omului în cele mai diverse ipostaze. Nu evocă o mitologie a obiectului, făcînd concesii noii figuratii de tip occidental, ci omul, forța creatoare, sursa acestei lumi mecanice în care trăim. Trecerea de la sarcasm la tîndru, de la grotesc la sublim, de la tragismul autentic la melodramă, de la gluma desuetă și hazlie la tristețea amară — se face pe neobservate, așa cum se întîmplă în lumea teatrului, cu care Gănescu și-a stabilit adînci corespundențe, încă din copilărie. Un mare clown este în același timp un mare tragedian. Aceste trăsături, aceste linii, admirate în paginile revistelor, ale cărților sau pe pelicula cinematografică (Mimetism distins în 1968 la Festivalul internațional al filmului de animație de la San Francisco; în proiect filmul de animație Întîlnirea), reprezintă momente ale gândirii, aida unui jurnal, un repertoriu de forme care-i va servi desigur în viitoarele picturi (Benedict Gănescu pregătește pentru toamnă o expoziție de pictură).

După cele afirmate îmi este greu să fac publică mărturisirea recentă a artistului: „Am totdeauna simțul ridicolului (acest simț pe care a știut, atît de bine, să-l scoată în evidență la toate personajele sale). Tot ce-am dat pînă acum, sînt exerciții. Opera, sper că o voi realiza în pictură”. Nu este un surplus de modestie sau o tactică.

Cel mai amar subiect de discuție cu un artist este însăși creația sa.

Ruxandra NADEJDE

Ilustrații la „Gargantua și Pantagruel”

Muzica românească își creează expresia

În esența ei, creația muzicală românească din ultimul sfert de secol este rezultatul unei mari capacități de solidarizare cu orientările și realizările școlii naționale de compoziție, rod al eforturilor a două sau trei generații precedente de muzicieni. Perspectiva pe care o deschide bogăția și diversitatea de lucrări, datorate compozitorilor mai vîrstnici și mai tineri, relevă căutarea stăruitoare a unei expresii proprii, ceva ca o aură atmosferică învăluind muzica. În simfoniile lui Dimitrie Cuclin, Mihail Andricu, Sigismund Toduță, în suitele pentru orchestră, concertele instrumentale și piesele simfonice sau vocal-simfonice ale lui Sabin Drăgoi, Marțian Negrea, Paul Constantinescu, Zeno Vancea, Ion Dumitrescu, Tudor Ciortea, N. Bucliu, Nicolae Brinzeu, Wilhelm Berger, Pascal Bentoiu, Adrian Rațiu, Theodor Grigoriu, Radu Paladi și Andreas Porfetye apare o fascinație continuă între spiritul folcloric și actul creator, care, prin absorbția de motivică populară, prin alăturările armonice adăugate temelor, prin studiul tradiției și participare lucidă la viața colectivă, asigură muzicii noastre culte numeroase momente de comunicare generală cu auditorii. Ele s-au ivit din idealul de expresie originală, în care valoarea obiectivă nu este reprezentată doar de măiestria lucrării de artă, singura considerată în analizele formaliste, ci și de ancorarea spiritului creator în realitate, în puterile vitale ale prezentului etnic și politic.

Desprinși din tentațiile impresionismului evocativ și din nostalgia stării de primăvără a folclorului nud, compozitorii noștri au aflat, prin înnoirea tradiției autohtone a artistului legat de poporul său, complementul de vigoare care împrumută operelor lor o prezență masivă în arta românească din ultimii douăzeci și cinci de ani. Dacă, o dată cu ivirea școlii naționale de compoziție, a fost o perioadă de militantism teoretic pentru o muzică românească, în sens de spirit și în sens de sunet, sincronizarea ei cu cele mai avansate formule de scriitură și de sensibilitate, acum abia s-au clarificat tendințele și s-au fructificat latentele, în contact cu frenezia de viață și cu acel accent de chiot pe care îl propun transformările structurii sociale a țării și prefacerile petrecute fără întrerupere în viața noastră după ultimul război.

Noua organizare a instituțiilor și mijloacelor artistice de interpretare, aflate la îndemina compozitorilor, au zămislit cu necesitate un ritm viu al creației. Artă, care are nevoie de încurajare spre a putea să înflorească, a beneficiat de astă dată, ca nicicînd înainte, de încurajări multiple și continui în pătratul de veac ce ne desparte de o etapă definitiv depășită a vieții românești. Să ne gândim, de pildă, la Dimitrie Cuclin, care a scris, între 1910 și 1944, trei simfonii, pentru ca în perioada următoare să creeze alte trei sprezece! Să luăm exemplul lui Paul Constantinescu, autorul, acum două decenii și jumătate, doar al operei comice *O noapte furtunoasă*, al poemului coregrafic *Nunta în Carpați* și a trei

lucrări simfonice. Abia după aceea dată a dat el la iveală, pînă la dispariția-i timpurie în 1963, opera sa bogată și variată, constînd dintr-o simfonie, din admirabilele *Concert pentru pian și orchestră*, *Concert pentru violoncel și orchestră*, *Concert pentru harpă și orchestră* și *Triplu concert pentru vioară, violoncel, pian și orchestră*, din oratorii, din mai multe dansuri simfonice, din muzică de cameră, coruri și opera *Până la Lesnea Rusalim*.

Oare nu același lucru s-a petrecut și în cazul lui Mihail Andricu, autorul a opt simfonii, dintre care una singură datează din perioada dinaintea de 1944, majoritatea creației sale plasîndu-se în anii ce-au urmat, nu numai fiindcă el a ajuns la maturitatea creatoare și chiar a depășit-o, dar și fiindcă evenimentele au aruncat o punte solidă între lume și universul de idei, de simțiri, de năzuințe al artiștilor? Al artiștilor români, care au izbutit să realizeze, într-un interval destul de scurt, o remarcabilă armonie între idee și expresia ei, adesea la înalta elocință de care e capabil sunetul și structura lui estetică.

Este tot atît de convingător elanul creației originale în domeniul muzicii dramatice, unde, acum un sfert de secol, nu aveam — în afară de *Oedip* al lui George Enescu — decît *Năpasta* de Drăgoi, pe care chiar Enescu o socotea „genială, fără a fi o capodoperă” (datorită momentelor tensionate dramatic și inegalităților ei de stil), *Păcat boieresc* de Marțian Negrea, și opera comică, după Caragiale, a lui Paul Constantinescu. Gheorghe Dumitrescu a scris, între timp, patru opere cu subiect istoric, social și politic, cele mai semnificative pentru aspirațiile de azi ale compozitorilor noștri fiind *Răscoala*, după Liviu Rebreanu, și *Fata cu garoafe*, pe libretul lui Nicolae Tăutu, în care au fost prelucrate artistice aspecte din lupta politică a poporului și s-a încercat crearea unor motive foarte caracteristice românești, compozitorul trecînd, în ultima sa lucrare, de la folclorul rural la cel urban și regăsind, dintr-un unghi propriu de valorificare, experiența enesciană a descoperirii romanței lăutărești, a strunei „cîntecului”. Aceeași strună și o lume de idei similară apare în operele *Până la Lesnea Rusalim*, pe un libret de Victor Eftimiu, a lui Paul Constantinescu, în *Neamul Șoimăreștilor*, după Mihail Sadoveanu, și *Pădurea Vulturilor* de Tudor Jarda, în *Apus de soare*, după Barbu Delavrancea, de Mansi Barberis, în *Horia* de Sabin Drăgoi (inedită), în *Trandafirii Doftanei* de Norbert Petri sau în *Capcana* de Wilhelm Demian. O sincronizare a subiectelor istorice și politice cu formule de limbaj mai îndrăznețe, în cazul unora dintre compozitori — așa cum s-a întîmplat, bunăoară, cu *Mariana Pineda* de Doru Popovici, după Garcia Lorca — ar fi prilejuit muzicii românești de operă un mai substanțial câștig de cauză. Se vrea însă reținută puternica fibră de simțire din operele menționate, la care se adaugă un capitol cu totul inedit și aproape inexistent în literatura uni-

versală a genului liric: opera pentru copii și tineret. La îmbogățirea lui, mai precis, la crearea lui — și nu după rețeta învechită a lui Humperdinck! — au contribuit, cu rezultate variate, Sabin Drăgoi prin *Păcală*, Max Eisikovici prin *Povestea țapului și Fintina buclucășă*, pe librete de Ilie Balea, Cornel Trăilescu prin *Motanul încălțat*, libretul de Tudor Mușatescu și Nina Stoicescu, și Laurențiu Profeta prin baletul *Prinț și cerșetor*, după Mark Twain. Dacă nu toate vor supraviețui, ele constituie oricum o experiență pozitivă, care poate să fie continuată, într-un contact mai strîns cu evoluția căilor de expresie muzicală și a genului lirico-dramatic.

Înființarea unor teatre de operă și muzicale în țară, ca și revitalizarea celor existente, a stimulat firesc și creația de balet original, al cărui creator este Mihail Jora cu *La piață* și *De moazela Măriuța*. Jora, cel dintîi, și-a continuat statornic preocupările în această dificilă probă artistică, scriind *Curtea Veche*, *Cînd strugurii se coc*, *Întoarcerea din adîncuri* și *Hanul Dulcineea*, ultimele două pe librete ale poetei Mariana Dumitrescu. Lui Alfred Mendelsohn i se datorează baletul *Călin*, după Eminescu, Hilda Jerea a compus *Haiducii*. Mircea Chiriac a scris *Iancu Jianu*, Liviu Comes este autorul unui balet pentru copii, intitulat *Scufița Roșie*, Paul Constantinescu a creat rapsodia coregrafică *Înfrățirea*, iar Viorel Doboș baletul pe teme populare *Păcală*.

Ar fi temerară încercarea de a le stabili de pe acum valoarea și măsura în care ele se situează în categoriile originalității artistice autohtone, din lipsa unei perspective mai largi de timp. Ceea ce poate însă să intereseze este aderența permanentă a creatorilor la genuri și forme diverse — de la muzica simfonică, vocal-simfonică și de cameră la muzica dramatică, corală și de masă —, identificarea materialului artistic folosit cu sensibilitatea compozitorilor români.

Că această identificare s-a manifestat, pe alocuri, la un coeficient estetic ridicat în lucrări ale citorva dintre compozitorii mai tineri o mărturisesc

premiile naționale și internaționale obținute de Wilhelm Berger, Th. Grigoriu, Tiberiu Olah, Anatol Vieru ș.a. Avînd conștiința epuizării tehnicii „istorice” în arta lor, pe care unii o socotesc, destul de neîntemeiat, neadecvată exprimării conținutului de idei al prezentului, cei tineri sau aflați în prag de maturitate creatoare au afirmat, într-o mare libertate de creație, gustul pentru combinațiile de sunet și efecte fonice, care duc adeseori la dezagregarea formei, dar nu pot anula întotdeauna emoția artistică. Geometria săpată peste un mileniu de popor în cusăturile și creștăturile sale a aflat un echivalent înviorat în căutările mai abstracte ale lui Dimitrie Capoianu, Liviu Glodeanu, Alexandru Hrisanide, Mircea Istrati, Ștefan Niculescu, Tiberiu Olah, Aurel Stroe, Cornel Tăranu și Anatol Vieru. În teoria rigorii și a dificultății spiritului tehnic ei urmăresc, cu noroc schimbător, aflarea unei bucurii mai intense a creației și audierii muzicii, fără a neglija idealul de originalitate, ceea ce în domeniile severe ale tehnicii este din ce în ce mai problematic.

Crearea cîntecului cu acompaniament instrumental, a liedului românesc modern — al cărui făuritor este Mihail Jora — n-a fost lipsită nici ea de probleme. Problemele acestea au fost rezolvate însă în spiritul solidarității între poezie și muzică și în scopul reconstituirii, cu ajutorul recitativului de tip popular, a complexului lor original, de Pascal Bentoiu, Tudor Ciortea, Paul Constantinescu, Valentin Gheorghiu, Theodor Grigoriu, Carmen Petra-Basacopol, Doru Popovici, Laurențiu Profeta, Aurel Stroe și Anatol Vieru.

Crearea artistică dintr-o anumită perioadă de timp se măsoară prin bogăția operelor elaborate, prin piedicile înfrînte de autorii lor și prin expresia originală aflată de ei. Expresia aceasta, în muzica românească din ultimul pătrar de veac, porcede dintr-o structură comună a sensibilității compozitorilor noștri, a căror operă se întregărează în viziunea umanistă a artei și culturii românești.

George SBARCEA

Ultima premieră din această stagiune a Operei din Iași: *COCOȘATUL DE LA NOTRE-DAME*, balet de Pugni, în coregrafia tinerei maestre de balet Michaela Atanasiu

Micul ecran a fost dominat în toată ultima perioadă de zborul spre Lună. Mii de machete, desene animate, interviuri au ținut ecranul pînă cînd cosmonauții au putut ei înșiși să trimită imagini filmate spre Pămînt.

Televiziunea a fost, săptămîna trecută, nu o instituție tehnică, nu o clădire plină de aparate și de birou, ci un simț al omului. În astfel de momente, cînd omul descoperă altceva, o

descoperire nițel mai veche — televiziunea — se pune cu adevărat în valoare. Căci tot fantasticul zbor, tot miracolul primilor pași pe Lună, nu sînt de conceput în afara „ochiului” mereu prezent al televiziunii.

Omenirea toată a concurat la realizarea acestui zbor, cită vreme descoperirile omenesci de pînă acum sînt încorporate în acest salt, de la praful de pușcă și de la descoperirea radio-ului, pînă la atomica elementelor.

Am senzația că drumul spre Lună al ce-

Micul ecran

Dacă n-ar fi plecat Columb spre America

lor trei fii ai Americii n-ar fi fost posibil dacă spre America n-ar fi plecat, cîndva, Cristofor Columb.

Este explicabil, deci, de ce omenirea este nu numai țelul acestui zbor, ci și cauza lui mai profundă.

Să ne referim acum la felul cum televiziunea română a înțeles

să-și facă datoria.

Am vrea să felicităm călduros pe toți cei care au contribuit la încălzirea lungii nopți de 20 spre 21 iulie.

Cînd întreaga umanitate devenise reporter, arzînd de nerăbdare, de tulburare și de spaimă, televiziunea noastră a știut să

ne păstreze treji, calmi, atenți.

Meritul principal pentru aceasta revine lui Tudor Vornicu. Spontan și calm, nefrîindu-se să dea înapoi cînd greșea o informație sau cînd se diblă de oboseală, Tudor Vornicu ar trebui să prezideze mai des emisiunile T.V.

Avem nevoie de inteligență și de farmecul lui, avem nevoie de un om pe care să-l simțim alături de noi, în cameră, și nu speriat, în studio.

ARGUS

P.S. Primim din partea tov. Eugen Marin, din București, o scrisoare din care cităm: „La Convorbiri literare, G.R. Chirvici a spus panseu după panseu, cu o în-gîmfare demnă de cauze mai mari: „Reporterul este prelungea simțurilor, este sistemul nervos central în presă” sau

„Oho, oho! Totul este senzational pe lumea asta”. Și apoi, modest: „Eu am ceva senzational din orice”, pentru ca totul să culmineze aici: „Literatura și reportajul nu au nimic comun. Amîndouă lucrează cu cuvintele. Este ca tîmplarul cu mobila de lux care lucrează cu lemnul”.

Rugăm televiziunea, ca și pe G. R. Chirvici, să scutească telespectatorii de asemenea umflăte îngdă-mări”.

POȘTA REDACTIEI

MARIN MAVRU: Mai bună ni s-a părut a fi „Un cancer sau ceva care seamănă cu asta”... Vă așteptăm în continuare.

VATI-CANO: „Răsplata” ni s-a părut mai izbutită decât „Debutul călăului” (nu numai pentru că era dactilografată...). Mai trimiteți!

ROMEO IONESCU: Compătimim... împreună cu dvs. a propoz de peripețiile editoriale. Din păcate, revista noastră publică materiale de cel mult 12 pagini (dactilo) iar „Apa cu pești” se întinde pe 42.

LIA DRAGOS: Ne bucurăm că răspunsul nostru de acum câteva numere v-a ajutat să depășiți momentele grele despre care ne-ați scris. În privința ultimelor proze, deși spuneți că sint mai vechi decât primele, le găsim mai aproape de publicare. Vă așteptăm cu vești bune.

CICERONE SBANTU: Mai izbutită „Misterul din strada Federii”. „La Calul Bălan” cam fără substanță.

STAN GHENA: Nu ne-a convins piesa „Asediul Cetății”. Mai trimiteți.

G. G. MORAREL: Plăcută surpriză ne-a procurat proza dvs. „Într-un anumit moment al labirintului”. O considerăm însă ca pe o promisiune pe care va trebui s-o onorați. Vă așteptăm (atenție la cuvinte, și v-am ruga să trimiteți textele dactilografiate).

C. SOTIRESCU: În al dvs. „Vals cotidian” cuvintele val-sează cam așa: „Mă ridicam înfiorat în picioare, mușcându-mi cu o mimică susceptibilă buza de jos” (...) „Profesorul... mă ironiza cu o subtilitate manieristă...” „privirile își regăseau echilibrul lor binocular, pierdut la început într-o dezorientare pasivă...”.

BUJOR NEDELCOVICI: Poate altceva. „Zidul” neconcludentă.

P.F.L.: Același redactor care v-a răspuns, în aprilie, la „Jazz”, acum vă întreabă: n-ați vrea să vă dezvăluiți numele? n-ați vrea, cumva, să găsiți, totuși, un titlu povestirii? (dar nu înainte de a vă gândi la un final mai aproape de valoarea prozei — e o sugestie evidentă). Vă așteptăm și cu alte vești.

PAVEL DUMBRĂVEANU: Regretăm, dar, vorba dvs.: „nu corespunde profilul”, adică, așa cum, desigur, ați băgat de seamă, revista noastră nu publică proză în foileton. În al doilea rând, ați mai observat că în caseta „poștei redacției”, anunțăm manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MARIAN DRUMUR: Consimțim, răspunsul de data trecută nu v-a făcut plăcere. Ne aduceți la cunoștință „că «Plimbare spre gară» a trecut de mult cu bine prin cenaclul revistei «Orizont» și că «Florici mici, galben cu alb» a fost reținută de ziarul (local) «Drapelul roșu»”. Celelalte patru proze trimise se susțin și singure (în special „Doamna de la etajul III” și „Circul”). Vă așteptăm și cu alte povestiri.

I. TANASESCU: Cele două schițe: „Spovedanie” și „Ciini tăcuți” ne-au procurat un sentiment de insatisfacție. Cu ceva mai multă atenție ați fi putut realiza două bune proze, însă, — pornind bine — probabil ați

obosit și ați expediat finalul (finalurile). Așteptăm cu interes să vedem ce va urma.

T. L.: Și „Fantezie de noapte” și „Bufonul”, dar mai ales „Dispreț” ne-au convins că sinteți stăpîn pe material și pe mijloace — și, dacă ne permiteți, un compliment: sinteți modest sau (și) nesigur (ceea ce nu e de loc rău). Pînă una-alta așteptăm confirmarea (încă o dată: gusturile noastre bat spre „Dispreț”).

L. F. — Student (autorul povestirii „Amintirea”). După o singură schiță e greu să-ți dai seama de destinul scriitoricesc al autorului. Proza dvs. e scrisă încă nesigur, cu câteva „accidente” lingvistice și cu destule locuri comune. Mai trimiteți peste cîva timp.

ED. IULIAN: Vă orăm spor la scris și vă asigurăm că, dacă va fi bună, (nuvela sau romanul), nu trebuie să vă faceți griji: sint atîtea edituri (și se vor înmulți). În privința debutului în revista noastră, sintem de acord, dar cu altceva decât „Pentru o limuzină albastră”. Așteptăm, deci.

A — 16 — P. „Petale de mușcată” — neconcludentă. Totuși, vă îndemnăm să mai trimiteți.

V.G.C.—L.: Extrem de obositoare prozele dv., scrise de mină, mărunt, înghesuit. Făcînd abstracție de dificultățile lecturii, iată părerea noastră: „Aurora boreală”, „Umbre diafane” și „Ea” — prea lungi pentru propria greutate — vorbe, vorbe, vorbe (chiar dacă prima e proză ritmată și rimată). Mai aproape de „adevăr” ni s-a părut a fi „Mimi”. Mai trimiteți (dar numai texte dactilografiate).

ALEXANDRU ȘTEFĂNESCU: Vă asigurăm, am avut timp să citim în întregime nuvela cinematografică „Convoul”. Cu interes și cu satisfacție. Îndemnul anterior, după cum se vede, a fost inspirat. Vom fi bucuroși să vă urmărim în continuare (adică: mai trimiteți).

R.SCH. — Deva: Interesantă povestirea „Cuibul”, numai că, pe alocuri, trenează, iar finalul, credem, nu este ceea ce ar trebui să fie. Reveniți.

C. Dana, N. Marius Manolescu, Victor Kapustin, Bogza Aurel, Ion Cristoiu, Constantin Alexandrescu, Ion Andronache, Ionel Popa, Ion Mladin, prof. Gh. Rusu („Cezara”), Cornel Țăulea, prof. Gh. Matei, N. M. Ioan, Teodor Mateescu, Dănilă Cornel, M. Loman, V. Moș Oarcă, prof. Iuliu Lucaciu, prof. Traian Constantinescu, Vintilă Mihăilescu, prof. Tr. Pop („T. Diacu”, „V. Petri”), prof. G. Jucan („N. Roșcu”, „G. Voevidcă”), A. Illica („Jaspers”, „Mitul la Blaga”), prof. M. Bălaj: Scrisorile sau articolele dvs., fie că nu aduc contribuții noi, sau nu ridică probleme de interes public mai larg, fie că nu sint scrise la un mod sau la un nivel compatibil cu ținuta rubricii respective. Așteptăm alte vești.

Liana Buligan, Vișan Vasile, C. C. (Ploiești), Ion Corinescu, Floriana Negrea, Cioroiu N. Andrei, Mociran Vasile, Păstoraș, Henț Ioan, Stan Codreanu, Vișe-Craiova, Gheorghe Vilju, Toth Ana, Dan Alina, Nicolae M. Ilie, Cioroiu N. Andrei, Ardeleanu Anton, Raic Heino, V. Giuran, Simionel S. Căndea, Fleșeru Teodor, Roger Crispăre, Boboșă Marian, Florin Postolache, Har C.-Buzău, Dinescu Marian, Rapsodul Delasăbăoani, Ilie Fărcășanu, George Andreescu, Vasile Ionescu, Octavian August, M. Achim, Stănescu Vasile, Amedeo, Gheza-Mărculești (Ialomița), Purice, Mititelu Doina, Arsene Jenică, G. Badea, Fuciu Mariana Dorina, Adriano Daniel, Cucerzan Nicolae, Ionel Mureșan, Toma Riconte, Octavian Toader, Aciohăniței Vasile Marian, Sandu Petru, C. Dumitrescu (Craiova), Elena Statie, V.B.Z., Tulea Ion, Miclăuș Cristian, Popescu N. Alexandru: Nu se văd, deocamdată, semne de înzestrări literare.

Cintec

Tulburi răsfringeri zilele șoptite
trec prag albastru către ieri
Se-ntore cuvinte, Risipite
amieze lunecă stingher.
Pe mina dreaptă curge ceața serii
închipuind adînc tremurătoare
riuri de timp urzit la crucea verii
strivite de prea multă așteptare.
E o rotire-n larg de arce frînte
adăpostind o vară-n asfințit.
Sub care cer, sub care unde,
din lucruri partea-ncreagă-a zăbovit?
Amină, Toamnă, nunta ta deplină
cît timp se-nclină calma inserare
și miinii stingi nu-i dăruie știutur
inel de ploi adînci și liniști clare.

Adrian POPESCU

Pentru Tania

Apa lin curgea,
Glasul ei jelea
Cinteece bătrîne
Pe lume stăpine.
Vintul întreba,
Frunza elătina
Dacă am văzut
De am cunoscut
Lacrimă de soare,
Zimbete amare.
Iarba se-nălța,
La cer ajungea,
Strins își impletea
În plete nebune
Ochi și vorbe bune,
Verdele să fure
Boabe reci de mure.
Cu noi ascultau
Vuietul sfîntit
Din pămînt ieșit,
De păsări cîntat,
În culori vărsat.

Rodica GRUIȚA

Tukel-Hanim

„Cît de jignită îl privise, cît de
batjocoritor lipăiseră călcîiele ei
goale cînd alergase afară”.

(Din „Stelele Samarkandului”)
— Serghei Borodin —

Tukel-hanim sireapă și nurlie
Temir Aksak poftindu-te la pat,
Prea colbuit de-a anilor urdie
S-a poticnit în somn și te-a uitat —

Iar tu tinjeai vibrînd ca o ispită
Abia strîindu-ți singele fertil
Să ți s-aprîndă coapsa pîrguită
În brațele mirzacului Halil —

De aceea-ți pare-o raclă așternutul,
Că anii tăi se mistuie în sec,
Și sinii calzi, cu miezul ca năutul,
Nu i-a gustat mintosul Ulugbek —

Astfel cînd iazma luptelor cumplite
Fărîmița al stepelor tărîm,
Ți-ai fi dorit, satrapul, sub copite,
Triumfător să-l calce Ildirim —

Că prea înalte-s nopțile senine
Și nu ți-ai spus pojarul nimănui,
Nici stelelor lucind adamantine,
Nici semilunii țepene din tui...

Dormea Timur învăluit în trudă,
Uitînd licoarea șoldurilor tari,
Iar tu, mocneai, Tukel-hanim, de ciudă
Că nu-ți desface briul la șalvari.

Gheorghe AZAP

Print și zaraf

Lăsați-mă să strig ca muezinul cînd
Sub cearcănul moscheei credința-și trage
barca;
Ce sinteți voi, prieteni, decît ecoul magic
Al umbrei care vinde balanțe-n Danemarca,

Ea poartă-n talpa veche de iad a frunții
noastre
Moneda falsă-a lumii, bătută altui chip.
Făcut ca să se vîndă cu florile și șerpilor
Sub podurile-ntinse pe funii de nisip.

Doar cei împinși de taine, cu pleoapele
încercă
În vis balanța ei cu tot nesomnul humii;
Se-ntorc la începuturi, sălbatici, și cu dinții
Trudesc pe noi să tragă a doua față-a
lumii.

Nicolae BREB POPESCU

Vizita de ieri seară

Ieri seară
mi-am trimis umbra pînă la tine,
i-am făcut o schiță
ca nu cumva să se rătăcească,
i-am spus apoi
că înainte de a se strecura înăuntru
trebuie să-și șteargă cu grijă,
pe preșul așezat la intrare,
sunetele de seu ale pașilor
și că în camera ta
e mai bine
să-și țină mîinile în buzunare,
ca nu cumva
să-și scuture frunzele gindurilor,
în sfîrșit,
puțin amețită de atîtea explicații
ea a plecat,
apoi,
în dimineața zilei de astăzi
mi-a mărturisit
că nici n-ai observat-o,
așa că a trebuit să stea în picioare
în timp ce tu,
rezemată de tine,
priveai lung,
cu pleoape lăsate,
unul din pereții nopții
și încercai
să aduni de pe el
cioburile trăsăturilor mele.

Mircea MIHAI

Tăcerea

Această oglindă
are o lumină ciudată,
în care toate lucrurile devin transparente
și prin pleoapele închise
îmi văd ochii cum mă privesc.

Îmi acopăr fața cu palmele
și-mi văd ochii cum mă privesc.
Mă ascund în ora de ceață
și de departe,
îmi văd ochii cum mă privesc.

D.V. LUCA

Duminică dimineața

Astea sint rămășițele zilei de sîmbătă
care oricum se cheamă că e o
zi pierdută —
le putem înfuleca împreună
cu o bucată mare de duminică
dimineața
la micul dejun
Adăugasem la toate acestea
(pe care le știam
cu mult înainte)
ultima noutate editorială
o carte cu copertile lucioase
dar care este într-adevăr
prea nouă
și-ar trebui lăsată pentru luni
ziua aceea blestemată cînd
toate trebuiesc luate de la început
dar care face toate paralele
pentru că abia începem
să visăm
la o mulțime de lucruri pentru
sîmbăta viitoare.

Al. Silviu DELEANU

Rug neștiut

Ciinele meu iubea cu suflet prea mare
Unelte curții, arborii-n vînt.
Cumplit respecta porumbelii
Și merii.

Își plimba ochii pe frunze, pe iarbă,
Străin de picioare și trup.
Cu patimă surdă lătra cucuveaua
Toamnei prelungi.

Una cite una s-au topit verigile lanțului,
De-atîta căldură frumoasă.
Ciinele meu a ars pe-un rug neștiut,
Căzînd ca spada, pe lucruri.

Miron RUSU BARIAN

Victimă și călău

Cerbul a îmbrățișat lung securea
Și i-a lins fierul cu patimă.
A spart fruntea de pietrele drumului ascuțite,
Lăsînd să picure singele pe fier,
A zvîrlit departe de el copitele
A lepădat coarnele într-un copac
Și și-a dezgolit în sfîrșit pieptul alb,
picioarele rămase moi, întinse larg.
Securea l-a pătruns liniștită, adînc,
și un vînt de primăvară
a foșnit printre copaci.

Irina GORUN

N. R. Răspunsurile se alcătuiesc în cadrul redacției. Corespondenții se pot adresa fie rubricii (menționînd pe glic „poșta redacției”), fie nominal, după preferință, oricăruia dintre membrii colectivului redacțional în care caz, răspunsul va fi întocmit de către cel solicitat. Toate scrisorile vor primi răspuns, în ordinea sosirii, dar numai în cadrul acestei rubrici. Corespondenții sint rugați să ne trimită texte îngrijite, scrise cîțet, pe cît posibil dactilografiate. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Pescuitorul de perle

GISCA ȘI MAI ALES PEȘTELE
SE INEACA ÎN APA

Viceleul unora de-a bagateliza cu orice lucrurile e un nărav scirbavnic. Dar de-a le atribui o importanță pe n-o au, cum o fi?

Că că fidelul meu cititor Ion Mladin Sinaia, în ultimele sale două scrisori, onorează cu afirmația măgulitoare „munca dumneavoastră (...) va con- i la (...) innobilarea limbii noastre inesti” și că, numai folosind formele te „se poate contribui la Creșterea ii românești / Și a patriei cinstire”. i, să nu umflăm lucrurile! Admit ros că treaba pe care o împlinim cititorii mei și cu mine, își are ro- ei și nu-i lipsită chiar de orice în- ătate, măcar că uneori șuguim in- descrețirea frunților. Altfel, să mă sească **Iuppiter tonans**, dacă, pre- d asupra-mi această rubrică, mi-a în gînd să innobilez limba română, să ajut la dezvoltarea ei, ori prin- ta să-mi cinstesc patria. Acestea lucrări de care nu-s în stare decît i artiști ai cuvîntului. Puterile noas- sint mai mici și tînta noastră mai stă

adevăr, cu ce s-ar innobila graiul anului, dacă aș demonstra aici că ci- ul meu din Sinaia n-are umor, și aște texte? Căci Ion Mladin care, și, parafrazează o expresie din Ca- ble, îmi atribuie „un pleonasm ve- li” cînd eu tot din Caragiale am în- utat. Zice: „...toate bune și frumoa- um le tîlmăciți dv., dar nouă ni teră un pleonasm veritabil cînd spu- e: **că, dacă ar fi fost în stare a fi ca- L...**” Nu-i indic sinaiotului de unde pe din Caragiale am luat expresia nastică. Îl invit s-o caute singur, și ales îl invit să-și aducă aminte că din care a smuls scandalizat pleo- ul se intitula „Ca de la Caragiale

altă dezordine de idei. Ion Mladin împune să mă țin gaie de dicționar, peț de **Dicționarul limbii române rne**. Aceasta ar fi „o obligație” ru „omul înaintat”. Tot ce se poate publicistul, scriitorul, poetul, dacă rebui să stea toată ziua — bună ziua po: expresia nu se află în dicțio- să consulte dicționarul mai bine lăsa de scris.

În privința aceasta, mă întorc de am pornit. Ar fi din parte-mi urîtă tătura să bagatelizez valoarea **Dicțio- lui**, această lucrare de importanță mală, acest rod al muncii competen- u numai a celor care-l semnează azi, a numeroase minți luminate și spi- patriotice din trecut. Dar n-ar fi un t mai mic să-i pun în socoteală ce al lui. Un dicționar este, cum se o „lucrare de referință” și nu „li- de evanghelie”. Cată să fie consul- ind te stringe nevoia. Faci apel la nd ai de limpezit înțelesurile cuvî- și nuanțele de sens. Dar să nu ui- o clipă că un dicționar nu-i o operă etrită, valabilă o dată pentru tot- na. Pentru că nici limba nu-i ceva etrit. Evoluază, se dezvoltă, se îm- țeste. Și dicționarul trebuie să rgă pe urma ei, dacă vrea să nu ră. Normele de limbă și de scriere, lite de specialiști, și care sînt gene- și care trebuie respectate, au ros- unificării limbii. Însă în ce privește ul literar, se știe de cită libertate se ară scriitorul. Nu numai e liber să sească arhaisme, neologisme, o for- sau alta a unui cuvînt după necesi- intimă, artistică și muzicală, a fra- dar din aceeași necesitate e liber să lce și rigorile sintaxei. Ba mai mult, nția verbală (bine înțeles în spiritul ii) este una din virtuțile scriitoru- care — cînd e cazul — este denumit drept „creator de limbă”. Pe această e, dicționarul nu-i de nici un folos. apoi, un dicționar nu poate fi „li- de evanghelie”, nu numai pentru că oa se dezvoltă, ci și pentru că dicțio- ul e alcătuit de... oameni. Și se știe demult că omul nu-i scutit de gre-

a să părăsim tonul doctoral și să ne larcem la obișnuita noastră bună dis- ție, voi desprinde din **Dicționarul** ru o definiție bizară. E vorba de ntul **INOTA**, definit astfel: „**A pluti apă, înaintînd cu ajutorul unor miș- ritmice făcute cu mîinile și cu pi- rele**”. Dacă mă țin de această defi- e, îmi voi interzice să scriu vreodată: **a inota**, deoarece gisca o fi avînd ea oare, dar nu are și mîini. Cît privește tele — ce să mai vorbim? — el, săra- e văduvit și de unele și de altele. fel, nu trăiește ca peștele în apă, de- omul.

u toate acestea, citatul de mai sus îl e unul care nu o dată s-a sprijinit pe ionar în argumentarea observărilor e. S-a sprijinit și o să se mai sprij- scă.

Profesorul HADDOCK

varietăți

PARAFRAZE

ANTILOGIE: Intrigantul nu muncește. El... lucrează!

CULPABILITATE: Prima tentație a celui prins că și-a murdărit obrazul, e... să se spe- le pe mîini!

ANTINOMIE: Ceea ce defi- nește personalitatea distinctă a unora e... spiritul de imitație!

CAMELEONIC: Consecvența unora e facultatea de a fi întot- deauna credincioși opiniilor schimbate!

TEMPORIZARE: Trîndavului nu-i pasă de ceasul al doispre- zecilea. El știe că ziua are... douăzeci și patru!

VICIU ASCUNS: Fața ne- văzută a omului se dezvăluie prin transparența celei afișate!

RABDARE: De cînd se știu, sărmanii cai așteaptă paștele oamenilor, doar or avea și ei o soartă mai bună!

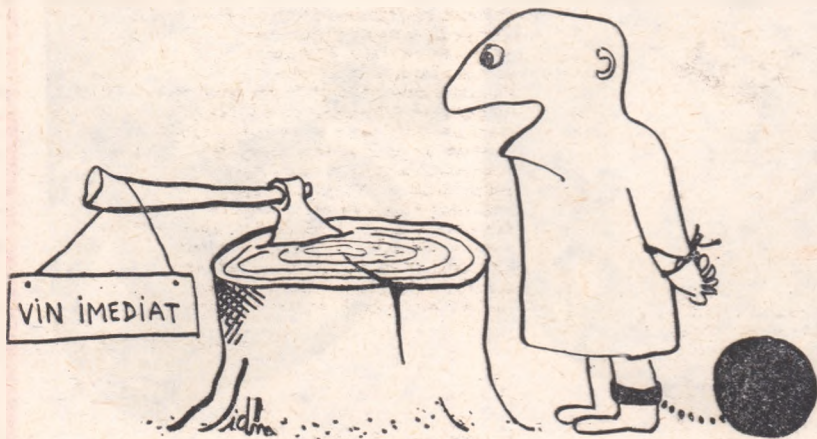
IPOCRIZIE: Printre lacrimile de crocodil, se zăresc colții lui!

1 + 1 = 7: Două monoloage nu fac nicidecum un dialog!

GEOGRAFIE: Apa Simbetei nu figurează pe nici o hartă, pentru că toți o ignoră: se varsă în Infern!

RISC: Poți să joci totul pe-o carte, dar... scri-o mai tîrziu!

L. MINDIRIGIU

Desene de ION DOGAR-MARINESCU

VIS CU TROACI FREZ

(mic poem vopsit și oniric)

— parodie după Leonid Dimov —

La o parte însă c-au sosit găini de curte
Care ouă sifoane gata umplute,
Acrobate nude cu nucă la șale,
Dai un leu: prin nucă vezi catedrale,
De duci turețe pline cu bragă,
Goange oloage mincînd o magă,
Sirene pe băț, muzicale și sigilate,
Droburi de lîns, fel de fel de salate,
Coropișnițe, chiște cu paprică,
Tîncvais de teniși din neagra Africă,
Tărtăcuțe, țărțămuri, bomboane cu păr
De nară de marinar bățut măr.

Să ne spălăm pînă la jumătate
Și să mergem să cumpărăm de toate:
Limonadă de copite verzi, hațmațuchi,
Cruciulițe și bube în patru și șapte muchi,
Fuste brodate cu auguste languste,
De pus pe dulape de ipsos buste,
Arbori cotiți din laruse tunguse,
Prîșnițe reci și subproduse:
Izmănuțe, țurțuri, țişlaifere,
Cusute cu sentiment, laibere,
Bibilici cu juridica terminată,
Morți proaspeti cite doi la covată.

Pe o corabie încărcată cu ace
Vom pluti spre Marile Bulumace,
Vei fi excursionistă cu lenjerii fine
Din sidefii pene de mandoline,
Brelor ivind la gît, sub ten:
Plat diplomat călcat de tren
Și înspre nord, pe curbe suprafețe,
Tăior din păr de feleștoace crețe.
Eu, cavalier, răcit și decorat,
Cu toc de ebonit, tarhat tărcat,
Sculpat balistic voi fila, prin strungă,
Fumînd ciorap liliachiu cu dungă.

La capul Cap vom comanda orez
Intr-o locanță cu podele frez
Răgălii cu iahnie de butoniere,
Heringi cu ferigi din reci frapiere,
În acea locanță de contrabandă
Cu femeluri iubite pe bandă.
Și vom cînta, berbanți, din baobab
La pașa vine un arab
Și vom cînta de sus din prun
Voiești pe ieniceri să-i pun
În variantă: cu săpun.

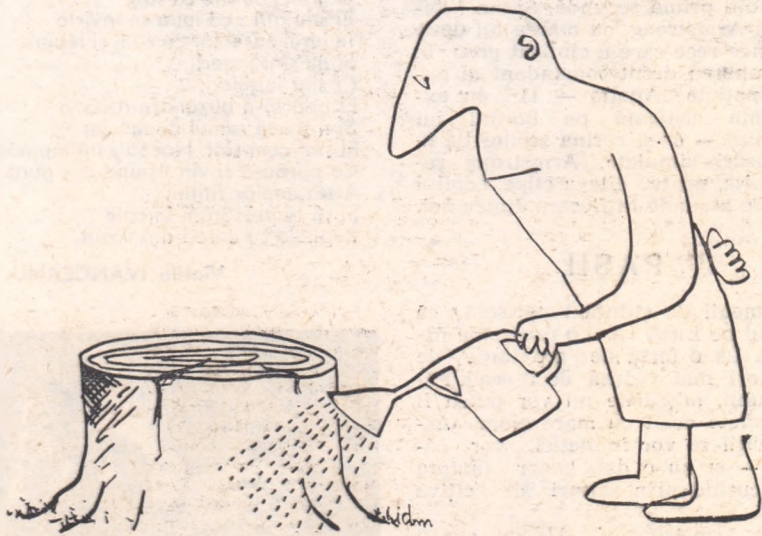
Ion POGORIOVSCHI

GALA UMORULUI

Redacția emistunilor de sa- tiră și umor a Radioteleviziunii organizează în această săptămî- nă o GALĂ A UMORULUI.

Cele șase emisiuni au început să se transmită zilnic, de luni 21 iulie, orele 22,20 pe progra- mul II și cuprind cele mai iz- butite creații umoristice ale scriitorilor Tudor Mușatescu, Tudor Mănescu, I. Peltz, Mir- cea Pavelescu, Silviu Georgescu și Florin Iordăchescu.

GALA UMORULUI este pen- tru a doua oară prezentă pe posturile noastre de radio. Pri- ma gală a umorului a fost or- ganizată de redacția emisiuni- lor de satiră și umor în luna iulie a anului trecut, cu care prilej au fost prezentați inter- preții cei mai îndrăzneți ai ge- nului, în frunte cu Ion Finteș- teanu, Rodu Beigan, Gr. Vasi- liu-Birlic, Alexandru Giugaru — artiști ai poporului, Toma Caragiu, Dem. Rădulescu, Horia Șerbănescu, Radu Zaharescu și alții.

Din carnetul unui fost umorist

Cazaban și istoria literaturii

În septembrie 1962, cînd Alexandru Cazaban a îm- plinit 90 de ani, și i s-au dedicat interviuri și articole omagiale în mai toate revistele și ziarele, am publicat și eu un interviu cu el în Urzica.

După apariția articolului am avut „în particular”, fără scop publicitar, următorul schimb de replici cu bătrînul scriitor:

EU: Aș fi curios, domnule Cazaban, să știu cam cu ce sentiment privești azi activitatea dumneavoastră literară de peste 60 de ani, concretizată în cele vreo 30 de volume.

CAZABAN: Îți spun sincer: mă întreb dacă ceea ce am făcut se poate numi literatură.

EU: Acum e tîrziu, domnule Cazaban, să vă între- bați. Nu se mai poate îndrepta nimic. Ați intrat deja în istoria literaturii.

CAZABAN: Da? Cînd? Nu știu nimic. Pesemne că în momentul acela eram la vinătoare.

Concurs cu premii... fără premii

În 1941, conducerea administrativă a cotidianului „Viața” (de sub direcția literară a lui Liviu Rebreanu) a instituit, spre a atrage cititori, un „mare concurs cu premii”. Se promiteau felurite premii pentru cele

mai interesante răspunsuri la întrebarea: „Care e viața pe care ați dori s-o trăiți?”

Colaboram intermitent la acel ziar și așteptam, amuzat, rezultatul concursului.

Printre numeroasele răspunsuri, care de care mai serioase și iscălite real, s-a primit și unul iscălit „Un cititor glumeț”, răspuns care suna astfel: „Care e viața pe care aș dori s-o trăiesc? — Viața fără ziarul „Viața”!

Răspunsul a fost apreciat ca spiritual, și gata-gata să i se acorde, dacă nu un premiu, măcar o mențiune, — pînă s-a aflat că „Cititorul glumeț” era subsemnatul.

Atunci, ca să fie spirituală și redacția, nu mi-a mai solicitat colaborarea.

„Oscar” și „Emanuel”

O glumă, cred, nepublicată pînă azi, a regretatului nostru prieten calamburgiu Oscar Lemnaru.

Venea prin anii 1936 pe la cafeneaua „Corso” și un tîndar (să-i zicem Emanuel Cutare), vag publicist, vag afacerist și foarte frumos băiat, nu însă tot atît de inteligent.

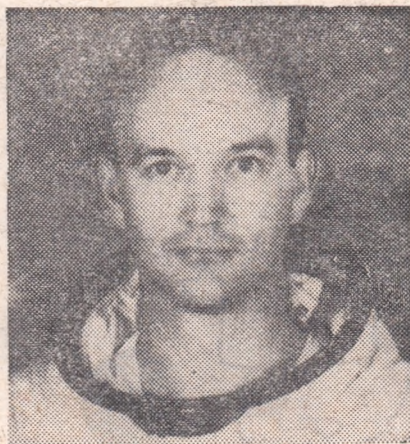
Intr-o zi, aflîndu-se amîndoi la o aceeași masă, Oscar Lemnaru (foc de deștept, dar care se știa cam urîțel) îi spune: Ce ironie, măi Emanuel!... Pe mine să mă cheme Oscar ca pe Wilde, iar pe tine Emanuel ca pe... Kant!

C. CRISTOBALD

NEIL ARMSTRONG

MICHAEL COLLINS

EDWIN ALDRIN

NOAPTEA CEA MAI LUNGĂ

EMOȚIA

Noaptea cea mai lungă a anului nu va fi la 22 decembrie. Am trăit-o duminică spre luni, cînd amînările succesive ale ieșirii din modulul lunar ne-au proiectat într-un univers de tensionată neliniște, populat de aproape un miliard de oameni pentru care nu mai existau decît două simțuri exacerbate: vîzul și auzul. Am crezut chiar că emoția noastră, a celor instalați în fața ecranului magic, e mai puternică, decît cea a echipajului cosmic descins. Într-un punct din încremenita Mare a Liniștii. Apoi, l-am văzut pe Armstrong coborînd scara de aluminiu cu încetinelă mișcările săvîrșite în vis. L-am văzut ezitînd pe ultima treaptă, alunecînd, revenind pe acest din urmă prag terestru, pipăind cu talpa cizmei sale albastre solul acoperit de pulberea cenușie a impacturilor meteoritice. L-am văzut înaintînd, prudent, spre fișa de strălucire albă a Lunii, întorcîndu-se în umbra protectoră a „Vulturului”, rotindu-se, amețit parcă de vinul tare al acestei incomparabile aventuri. I-am auzit pe cei de la Houston amintindu-i de cîteva ori că n-a luat încă mostra de sol, lucru pe care trebuia să-l facă din prima secundă. Și-am înțeles că Armstrong, cu marea lui doză de singe rece care a cîntărit greu la desemnarea drept comandant al navei spațiale „Apollo — 11”, cu experiența cîștigată pe bordul lui „Gemini — 8” și rutina zecilor de aselenizări simulate, Armstrong redevenise, pentru cîteva clipe, copilul care se ascunde în fiecare dintre noi.

PAȘII

Oamenii de știință hotărîseră că mersul pe Lună va fi o problemă dificilă. La o forță de gravitație de șase ori mai redusă decît cea a Pămîntului, mișcările nu vor putea fi controlate decît cu mare efort. Astronauții se vor împletici, vor cădea, — și nu o dată!, vor înainta mai curînd prin salturi de cîteva metri...

Dar Armstrong și Aldrin aveau grația unor dansatori, în costumele lor albe, executînd un straniu balet funcțional, cuprinși de o euforie pe care cei de la Houston încercau s-o tempereze: „Fiți atenți, băieți! Fiți atenți!” Vîrînd să umple cumva ceasurile de nesiguranță ale nopții, televiziunea noastră a programat și evoluția unor siluete suplă, în singurul mediu care oferă condiții oarecum similare, din acest punct de vedere, celor de pe Lună: apa. Am regăsit ceva din lunecarea tăcută a siluetelor negre, în saltul tăcut al siluetelor albe, ocolind, ca într-un ritual, păianjenul de aluminiu. Și fiecare salt lăsa o amintire în pulberea cenușie, acolo unde amintirea pașilor nu e spulberată de vînturi, de ploie, de clătinarea perpetuă a valurilor. Poate că însăși existența noastră va fi descoperită cîndva de o altă trestie gînditoare, datorită urmelor pașilor lui Armstrong și Aldrin.

CUVINTELE

Armstrong ne-a fost descris ca un om mai curînd taciturn. Poate de aceea, poate cu gîndul la atîtea fraze celebre rostite pentru viitorime, o revistă americană a ținut să-i su-

gereze o gamă de alcătuiți sonore demne să rămînă în istorie. Nu cred că printre ele se afla constatarea, de o superbă simplitate retorică, făcută în clipa în care piciorul sting al comandantului atîngea suprafața lunară: „Este un pas mic pentru om, dar un salt gigantic pentru omenire”.

Informațiile laconice — tăria și natura solului, mărimea și forma craterelor etc — au cuprins și o frîntură de poezie. Același Armstrong, furat o clipă de straniețate peisajului, descria „frumusețea înghețată” a Lunii. Mai înainte, împreună cu Aldrin, citise pe placa de metal, fixată pe palierul de coborîre al modulului, cuvinte care emoționează

mai mult decît orice metaforă: „Aici, oameni de pe planeta Pămînt au pus pentru prima oară piciorul pe Lună. Iulie 1969. Am venit în numele păcii pentru întreaga omenire”. Placa de metal a rămas fixată de etajul inferior al „Vulturului”, abandonat pe suprafața sele-nară. Cuvintele au zburat către urechea Pămîntului, îndreptată spre punctul acela din Marea Liniștii, ca o imensă și fremătătoare antenă de recepție.

GESTUL

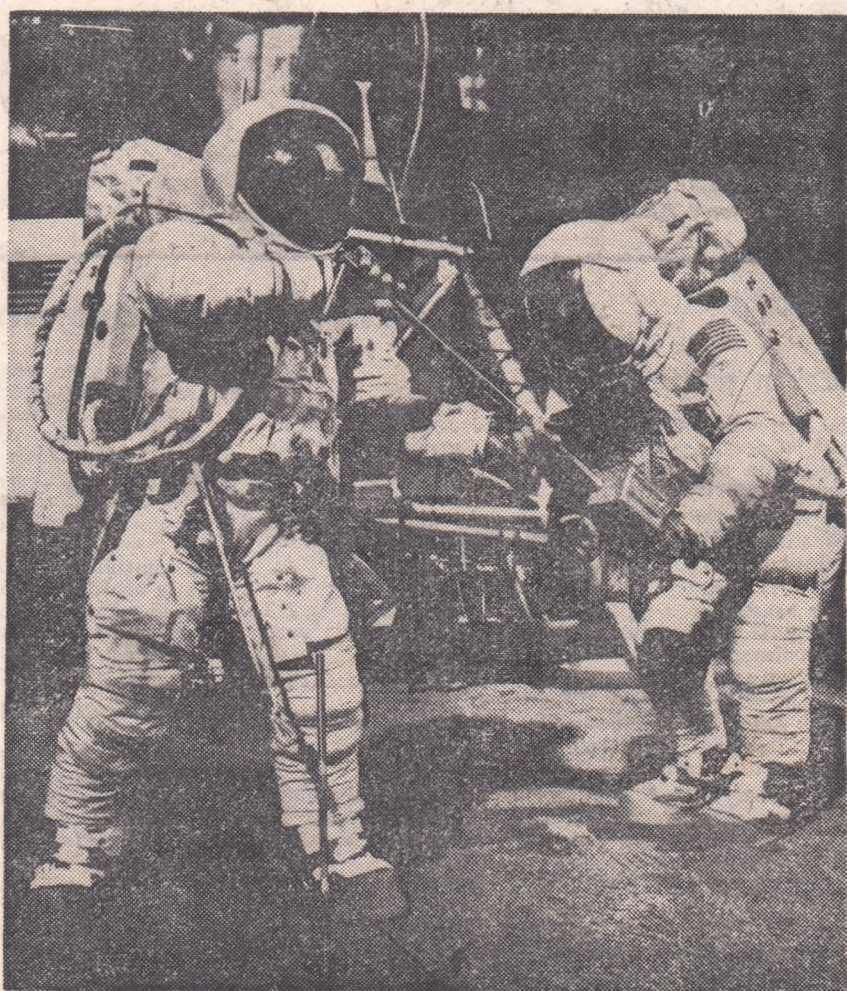
Ultimul gest al lui Armstrong, înainte de a intra în modul, a fost de a depune pe Lună o ramură de măsline. Nu știu dacă simbolul acesta e cunoscut și în alte lumi decît a noastră. Nu știu dacă în alte lumi pămîntul rodește măsline. Dar cei care vor veni cîndva din alte lumi vor găsi pe Lună încă un semn — și poate că-l vor înțelege: Armstrong a lăsat să cadă în pulberea cenușie cinci medalii de aur. Pe ele sînt săpate numele celor care au pierit pentru ca „Apollo — 11” să ajungă aici „în numele păcii pentru întreaga omenire”: Chaffee, Gagarin, Grissom, Komarov, White... Alfabetul împletește numele oamenilor, așa cum li s-au împletit destinele, fără să țină seama de limba în care spunea fiecare „Pămînt” și „Cosmos”. Și poate că jertfa lor sublimă va sta la temelie celui elan comun care va propulsa cosmonavele terestre spre Marte, spre Venus și dincolo de granițele sistemului solar, în nemărginirea presărată cu stele.

Scurtă odă

Ei au atins Selena cu piciorul
Cum ar atinge-oglinzile cu chipul.
Ei sînt înalți și sfintele sondale
De cauciuc le strălucesc prin vid.
Ei sînt frumoși
Dar nici nu știu cîi sînt.
Ei știu atît: că luna se învîrte
În jurul casei lor cu cîini și iepuri.
Ei nu sînt ingineri.
Ci sînt ingineri.
Ei poartă-n buzunară rocă
Și-n teacă ramul de măsline.
Ei sînt cum sînt. Noi să-i întîmpinăm
Cu purpură și vin ținînd din gura
Artezienelor fîntîni
Și să le presărăm în cale
Pupilele cu care i-am văzut.

Vinilă IVANCEANU

Ion HOBANA

FOTBAL, unul din primele zece cuvinte rostite pe Lună

În lumea sportului alb, România figura de mult vreme doar ca un rezervor al surprizelor. Iată că Țiriac și Năstase, doi atleți cu manie din epoca victoriană, i-au împletit în aceeași vară coroană de campioană. Cu fir de argint cu fir de ninsoare lunară, cu frunză de plop.

Tenisul este sportul liniștii încordate, al zăbetului plutind între arbori înalți și umbroși, după-amiezilor de Malaezie, cu soare mult și puțin de umbră. E un sport în care ipocrizia fanfaronada nu pot intra. Mingea aceea mică — un fel de ghioc plușat — taie aerul, suieră pe traiectoria uimitoare și-ți trebuie, ca s-o ții în mînă și s-o respingi în dreptunghiul de dincoace de plasă, mușchi fusiformi în care stau la pînă și tîguri și nervi de oțel.

Tenismenii de clasă — un Țiriac, un Năstase, un Santana sau Metreveli — încearcă mereu să țină în mînă, și halucinantă cantitate de energie pe care-o cheltuiesc într-un meci ar uitându-se din loc. Pe teren, regii sportului alb luau în primul rînd cu ei înșiși. Poate de aceea tenisul, în ochii multora, e un sport al solitariilor.

Năstase și Țiriac reprezintă pentru tinerii din țara noastră exemple stimulatorii ale curajului, ale forței și ale fineții. Dar cîți sportivi în carne și oase punem speranțe și investim încredere în ei să meargă pe drumul acesta?! Sportul e o bătoare aleasă, o spunem și o repetăm în ocaziile și vrem ca acest adevăr să pătrundă în inimile tuturor celor ce vor să culeagă glorie. Mă gîndesc, însă, că larga acțiune de educație desfășurată de C.N.E.F.S. suferă de un searbat duh al blindeții. Spun asta fiindcă, în domeniul fotbalului, de pildă, a apărut tipul jucătorului care și-a făcut o meserie din a îndura critici cu o figură spășită compusă cu multă măiestrie și care a doua zi păcătuiește din nou și în dinții iar își atîrnă masca de serafim îndopată de bomboane.

Boc, fără de care nu putem concepe o echipă națională capabilă să înfrunte furtuna poeziei, lovește cu pumnul, regretă scandalul căci trebuie s-o facă, n-are încotro — și zăbește în colțul gurii, pe ascuns, știind că mai vreme sau mai tîrziu va fi rechemat în lot. Tăcut, s-ar crede, să închidem ochii, căci sînt sub mîna lui. Nu, de loc! Trebuie să instituim sistemul sancțiunilor. Sistem aplicat deosebit succes în toate țările cu fotbal de primă mînă. Iar sancțiunile să fie cît mai usturătoare. Și să fie date publicității. Veți vedea că vor dispărea bătăușii. Și vor fi mai rari și cei se strîng aproape seară de seară la un pahat de vin și pleacă-n zori, uniți nu de dragos față de club, ci de vîna de gheață care le-a zăpezit frapiera.

Acordăm întreaga stimă, și bine facem, celor ce luptă cu toate puterile pentru victorie. Trebuie, sîntem datorici ca pe răstăciții între hoarele sportului să-i punem să dea socoteală.

În seriile dulci și limpezi ale excelentei victorie obținute de Năstase și Țiriac, cel mai mare campion al acestui secol, Neil Armstrong, primul care a pus piciorul pe Lună — ținutul un susținut filozofii anticității, se refugiază sub tele moarte — spunea, privind prin hubloul vîntului: „Ceea ce vedem seamănă mult cu teren de fotbal”. FOTBAL! Acest cuvînt mărșăluiește în spațiile astrale. Toți cei ce-l iubesc simt cu inima că de acum înainte trebuie să păstreze curat și frumos. E UNUL DIN PRIMELE ZECE CUVINTE CARE S-AU ROSTIT PE LUNĂ.

Fănuș NEAG

România literară

SĂPTĂMÎNAL DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

COLECTIV REDACȚIONAL:

Gec Dumitrescu (redactor șef),

Teodor Bals, Vasile Băran (secretar general de redacție), Nicolae Breban (redactor șef adjunct), Ion Caraion, Al. Cerna-Rădulescu (secretar de redacție), Valeriu Cristea, S. Damian, G. Dimisianu (redactor șef adjunct), Ion Horea (redactor șef adjunct), Marcel Mihalas, Adrian Păunescu (redactor șef adjunct), Gheorghe Pitul, Petru Popescu, Lucian Raicu.